

קובץ גליונות

פרשת בשלח

ממרחן ורבנן גדולי ומאורי הדור

דברי שי"ח -
דרכי החיזוק -
ממגד גרש ירחים -
פניני חשוקי חמד -
תורת רבותינו -
עומק דעת -
הארה מוסרית -
רשימות תלמידים -
מים חיים -
שואלין ודורשין -
מסביב לשולחן -
הפרשה המהנכת -
נשיח בחוקיך -
גאון יעקב -
פנינים משולחן רבינו -
וידבר משה -
תיקוני עירובין -
דחזיתיה -
פנינים מאירים -
ברינה יקצורו -
אוצר הספרים -

מצורף קונטרס

"לאורו"

נבקש מהציבור לומר פרק תהילים

לזכות ידידינו החשוב

צבי בן גולדה

שיחזור לאיתנו במהרה

לתרומות והקדשות ע"ג הקובץ

ניתן לפנות למס':

053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס'

ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
מדי שבוע לאלפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר **צבי אבני** - אלעד - להולדת הבת
הר"ר **יצחק ולדשיין** - מודיעין עלית - להולדת הבת
הר"ר **מאיר ברוינר** - חצור - לנישואי הבת
הר"ר **נחמן קרליץ** - בני ברק - לארוסי הבת

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די
בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

הקבצים הבאים

י"ג שבט	בשלח	י"ד סיון	בהעלותך
כ' שבט	יתרו	כ"א סיון	שלח
כ"ז שבט	משפטים	כ"ח סיון	קרח
ד' אדר	תרומה	ה' תמוז	חוקת
י"א אדר	תצוה	י"ב תמוז	בלק
י"ח אדר	כי תשא	י"ט תמוז	פינחס
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	כ"ו תמוז	מטות מסעי
ג' ניסן	ויקרא	ד' אב	דברים
א' אייר	תזריע מצורע	ט' אלול	כי תצא
ח' אייר	אחרי מות-קדושים	ט"ז אלול	כי תבוא
ט"ו אייר	אמור	כ"ג אלול	נצבים וילך
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	א' תשרי	ראש השנה
כ"ט אייר	במדבר	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה - יו"כ
ז' סיון	חג השבועות- נשא	ט"ו תשרי	חג הסוכות

אוצר הספרים

מחבר ספר? הפרס/מ יקר?

פרסום במדור אוצר הספרים ממוקד
ומגיע בדיוק לקהל היעד שאתה צריך!
וכל זה במחיר מוזל במיוחד לתועלת המחברים.

פנה עוד היום למערכת 'קובץ גליונות'

"כי האדם עץ השדה"

הזדמנות מיוחדת לתומכי התורה בארה"ק,
הושגה כמות מצומצמת מאד של ליקר מאתרוגי מצוה
של אחד המיוחד מעמלי התורה שבדור, ושנתברכו ע"י
מרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א.
לתורמים למען עמלי תורה שע"י 'קרן תומכיה מאושר'
בסכום של 200 ₪ (ניתן לחלק לתשלומים).

התרומה דרך מערכת 'קובץ גליונות'
או בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות'.

בגמ' כתובות (סא.): "דאכלה אתרוגי הוה ליה בנין
ריחני". ובספר 'יפה ללב': "שנהגו לעלות על השולחן
בט"ו בשבט סגולה לאשה שתלד בנחת". ובס' בני
יששכר: "שהאוכל מאתרוג של מצוה בט"ו בשבט
מובטח לו שישלים שנתו בעזי"ת".

לעילוי נשמת

הרב ר' **אברהם בן ר' נחום ז"ל ריין**
נלב"ע י"ג שבט תשנ"ז
תנצב"ה

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': **053-3145900** פקס: **077-2092005**

מייל: **k.gilyonot@gmail.com**

כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: **יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.**

גיליון מס' 373 פר' בשלח
תש"פ שנה שביעית

גליון זה יוצא לזכות ולהחלמתו
במהרה לידידינו החשוב
צבי בן גולדה
נבקש לומר פרק תהלים לזכותו

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

א"ט"ו בשבט

מתני' ריש ר"ה בא' בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש
ב"ה אומרים בחמשה עשר בו, ובגמ' לק' י"ד א'
אמרי' דזמן ט"ו בשבט הוקבע הואיל ויצאו רוב
גשמי שנה. וכ' המאירי משום דזמן הגשמים
עיקרן בג' חדשים האחרונים טבת שבט אדר
נמצא ט"ו בשבט יצאו רוב גשמי שנה וצ"ע דא"כ
הו"ל לקבוע ט"ז בשבט ר"ה, ובפי' ר"ח ר"ה י"ד ב'
ראיתי שחושב מ"ז בחשון שאז מתחילין
להתענות על הגשמים עד שיצא ניסן שאז זה סימן
קללה, וג"ז החשבון אינו מדויק דלפ"ז הו"ל לקבוע
ט' בשבט שאז רוב גשמי שנה לחשבון זה, ושמא
רצו לעשות זמן מסוים באמצע החודש וצ"ע.
(דרך אמונה פ"א ממו"ש ה"ב בה"ל ד"ה וקטניות)

א פנינים על הפרשה

"הוא הלחם אשר נתן ה'" (טז, טו) בברכות מ"ח ב' מבואר שהיו מברכין אחריו ברהמ"ז
והיינו משום שהיו לו תכונות לחם והי' מזין כלחם וקבעו עליו הסעודה ולהכי קרי לי'
לחם. ויל"ע אם זה דוקא כשנתכוונו לטעם לחם (שהרי המן הי' משתנה לכל הטעמים
שכוונו) ואז הי' לו כל תכונת לחם אבל אם כיוונו לטעם פירות הי' לו תכונת פירות ולא
היו צריכין לברך אחריו ברהמ"ז כי אז לא הי' מזין כפת א"ד תמיד הי' מזין כפת רק הנ"מ
לענין הטעם איזה טעם הרגישו בו. ויש להביא ראיה ממש"כ רש"י בפ' בהעלתך (והוא
מספרי) שהמן הי' משתנה לכל הטעמים חוץ מה' מינים הקשואין והאבטיחים כו' מפני
שקשה למניקות ואם נימא שהתכונה לא נשתנה והי' לו תמיד תכונת לחם ורק בטעם
הרגישו טעם אחר א"כ למה הי' קשה למניקות (ודוחק לומר דהרגשת טעם לבד מזיק
למניקת) ועי' יומא ע"ה א' ולכן נראה דכל מין שחשבו הי' לו תכונת מין ההוא ולכן לא
נתלוננו אלא על הראי' בלתי אל המן עינינו, ובה"ל קושיית מרן החזו"א או"ח סי' כ"ח
סק"ד איך ברכו על המן ברהמ"ז הא נבלע באיברים והו"ל כנתעכל מיד דל"ל דבאמת הי'
לו כל תכונת לחם ולא נבלע מיד באיברים עד שיעור עיכול ואז נבלע באיברים ולכן יכלו
שפיר לברך עליו. (טעמא דקרא)

א עלי שי"ח

רשימות אישיות מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה בן שמואל קרלברג זצ"ל, אשר לא זכה לזש"ק, ויהי רצון שיעמוד לו לזכות דברי
תורה אלו שהשאיר ממה שזכה לראות, לשאול ולשמע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ)

פרק י"א

- שאלה בהלכות חנוכה, בבני ברק [החוב גבורי ישראל] אין 'חזית' (חלון הנראה) לרה"ר ולא חלון לעורף וחדר המדרגות צפוף מאד, האם להדליק בתוך הבית כדעת הרמ"א, והשיב בחדר המדרגות ותסתדרו.
- שאלו: בחור נמוך האם ישא גבוהה ממנו - הביא את דברי הגמרא גבוה לא ישא גבוהה וננס לא ישא ננסת, ושאלוהו מהו נמוך, השיב טפח. דכך מצינו אצל נבוכדנצר שכתוב שהיה נמוך ומובא במדרש שהיה בגובה טפח - והכל לפי הענין.
- אדם שיש לו שיניים תותבות ויכול לאכול בלעדיהם האם בשבת מותר להרכיבם כמלבוש או אסור כבונה, והשיב דיש להקל.
- האם לאשה מותר להיות בקורס להחזקת נשק, והשיב חס ושלום.
- מהו אסיפת שקיות ריקות של ממתקים עבור מבצע, השיב מוקצה.
- ס"ת שנמצא בכספת מחוץ להיכל הישיבה האם אומרים תחנון עם נפילת אפים - הביא שזה מחלוקת במ"ב והמנהג ליפול.
- שאלתי על אשה חולה ל"ע שצריכה לעבור טיפול כימותרפיה ולא רוצה, האם לשכנעה או לעזוב אותה, מדובר באשה למעלה מגיל 70 - ענה מו"ר, להסביר לה שזה לטובתה.
- שמן זית הראוי לאכילה ואינו רוצה לאוכלו אלא לשימוש של הדלקה בלבד האם חייב במעשרות - ענה: ראשית יכול להיות שיאכל מזה וגם בלי זה עצם זה שזה ראוי לאכילה חייב במעשרות.
- מגש העשוי מכסף טהור עם חורים קטנים שהשמוש בו להניח עליו לחם האם מותר להשתמש בו בפסח - אחר ניקוי טוב אפשר, ועדיף להגעיל אותו.
- שאל בחור, הוא מגלגל התפילין על היד כמנהג אשכנז ובהיותו בן י"ח התברר לו שאביו מניח כמנהג ספרד אבל סבו היה מניח כמנהג אשכנז הרב פסק לו שלא ישנה ממה שנהג עד היום עתה שואל איך להנהיג את בנו - ענה הרב: כמור, אח"כ שאל, אביו הליבשו טלית גדול גם שאינם מיוצאי אשכנז אלא הם כהנים ואח"כ ביישיבה הוריד מפני שאף אחד מהבחורים לא לבש טלית גדול, איך לנהוג עם בנו שנעשה עכשיו בר מצוה - לשובשו ט"ג, עוד שאל, מנהג אביו לברך ברכה אחת על התפילין וכך הוא נוהג, איך ללמד את בנו - כמו שהוא עושה [בנו הגרש"י שליט"א הוסיף גם אנהנו נוהגים כן].
- מה עדיף לעשות, הרבה חלות כדי לברך על הפרשת חלה או לעשות קצת כפי הצורך, והשיב לעשות הרבה כדי לברך והשאר ישאר למשך השבוע.
- דלת הנפתחת כפול וחלק אחד תמיד סגור לאיזה צד יניח את החנוכיה, ענה - אותו הדבר.
- אחרי האסונות ב"ם בעקבות הפיגוע הנורא בבית הכנסת בהר נוף, בא' הישיבות רוצים להניח אבטחה, ומצד שני זה עולה הרבה כסף וגם יש חשש שהבחורים בעת הפנאי יושהחו עם השומר בדברים שאין ראויים להם, ענה - אין חיוב בהעמדת אבטחה אם ה' לא ישמור עיר וגו' צריך להתחזק בתפילה.
- בקירוב החוקים שעדיין רחוקים מש"ס ופוסקים האם מותר וראוי לומר להם דברי קבלה וזוהר? תשובה - אם הם מבינים למה לא, הכל לפי הענין.
- יד שולמד הרבה משניות האם טוב שיעשה סיום ומסיבה גדולה לחבריו או יש חשש ע"ה, ענה - שיעשה.
- אחד לוקח את בנו במכונית פרטית כדי שלא יסעו באוטובוס האם כדאי הטרחה וההשקעה ובזבוז הזמן ענה מו"ר - כן.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושוי"ת מרבינו.

עלי הדף עניני תפילה

ברכות פ' אין עומדין. אכ' הבה"ל ריש סימן א' דנכון לומר קודם כל שלש תפלות הודות יהיה רצון המבו' בירו' (ברכות פ"ד ה"א) ע"ש, והנה ז"ל הירו' שם ומאיכן למדו ג' תפילות רשב"נ אמר כנגד ג'פ' שהיום משתנה על הבריות בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך וכו' שהוצאתני מאפילה לאורה וכו' ואפשר שאין הכונה שחייבים לומר נוסחאות אלו כדכ' המ"ב אלא שעל דברים אלו צריך להודות ולכן תקנו ג' תפלות שזה ההודאה על דברים אלו וא"ש שהפוסקים השמיטו זה, אמנם אחר שהמ"ב הזהיר ע"ז ראוי להזהר. (מתוך ביאור רבנו לירו' שם ודעת נוטה ח"א תשו' מ"ט). ב. שאלה: שכח לומר ישתבח והתחיל ברכת יוצר מה יעשה. תשובה: יש לברר ג' דברים, א' אם לא הפסיד ברכת ישתבח כיון שכבר אמר ברכה אחרת, וזה מבו' בשונה הלכות ס"א דין י"ב דין שמואל לברך באמצע פסוד"ז אשר יצר וברכת תפילין וברה"ת ומבו' שאין מקלקל בזה ברכת פסוד"ז, ב' אם יכול לברך ישתבח אחר ש"ע וזה מבו' בשו"ה ס"ב דין ב' שא"א וא"כ יפסיד ברכת ישתבח אם ימתין עד אחר ש"ע, ג. ברכה שיפסידנה אם מותר לברך בין הפרקים וזה מבו' בשו"ה ס"ו דין ח' שיברך ברכת רעמים בין הפרקים כיון שיפסידנה אח"כ, ולפ"ז יאמר כאן בין יוצר לאהבה רבה ברכת ישתבח ואפשר שיאמר ג"כ איזה פסוקים לפני ע"י שו"ה ס"א דין י"ט.

ענין עץ אבות

תרשים זה מתוך קונטרס מיוחד הכולל בתוכו את שושלת בית רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א ולמעלה בקודש,

הקונטרס הופיע בחוברת מיוחדת ש"ל השבוע לרגל השמחה השרויה במעונו של רבינו שליט"א בשמחת נישואי נכדתו בת לבנו הגר"ש שליט"א,

הקונטרס י"ל ע"י סב החתן הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א ובו מפורט שושלת וייחוס שני המשפחות לדורותיהם והבאנו כאן תרשים קצר מתוך החוברת.

יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה לתפארת כל המשפחות.

עניני ברכות

ש. יש לפנינו מין ז' ופרי שצריך לברך עליו שהחיינו, על מה יקדים לברך? ת. מין ז'.

ש. האם נפסק מש"כ במקור חיים שפרי שנהנה מריחו יש לו דין קדימה על פרי שאינו מריח? ת. המ"ב לא מביא.

ש. אם יש לפנינו בננה ופרי העץ, האם נאמר כיון שיש דעל בננה ברכתו בפה"ע נכון שיברך קודם על בננה בפה"א כמו שאנו פוסקים?

ת. הפוסקים פסקו בפה"א. ש. אם היו לפנינו מין החשוב אצלו מטעמי בריאות ומין החביב אצלו מצד הטעם, מה קודם לברכה? ת. טעם.

ש. האם יש עדיפות לברך על ענב המחובר לאשכול דנחשב כל הענבים שבאשכול כגוף אחד ע"י עץ המחברם ונראה כפרי גדול יותר מענב שנתלש? ת. מסתבר שלא.

ש. האם מברכים שהחיינו על פרי מרוסק? ת. כמדומה שמברכים.

(דרך אכילה)

בזכות תשב"ר

מקיימים את העולם

השבוע מתקיימת מגבית גדולה עבור ת"ת תשב"ר בבני ברק אשר מרן רבינו שליט"א עומד בנשיאותו ובהכוונתו, וכידוע שבני רבינו, נכדיו וניניו למדו ולומדים בת"ת, נביא כאן אפיזודה מעניינת: כאשר מרן שר התורה שליט"א הכניס את בנו אברהם ישעיהו לחיידר, מרן שליט"א הביא את הילד בעצמו. הילד כמו אחרים - בני גילו בכה. מרן רבי חיים שליט"א שאל אם הוא יכול להישאר בכיתה ללמוד, כדי שנוכחותו תגרום לילד להירגע? המלמד רבי ברוך שיש זצ"ל השיב שבאשר לבכי מנסיונו כעבור זמן קצר זה חולף. ולעצם ההצעה, קשה יהיה להרב ללמוד שכן הרעש שורר בכיתה-מהילדים ומהלימוד. אך מרן שר התורה שליט"א השיב שמבחינת הלימוד אין אצלו הבדל אם הוא לומד בבית, או בכולל 'חזון איש', לבין לימוד בפניה בכיתה, בכל מקרה הוא לא שומע שום הפרעה... משום כך למה שלא יישאר כדי שהילד יירגע. כמוכן שהמלמד נענה ברצון, במשך תקופה, היה מרן שר התורה שליט"א יושב ולומד בפנית הכתה בחידר... מחזה כזה יכלו לראות רק ילדים בתלמוד תורה תשב"ר...

המגבית מתקיימת השבוע בימים רביעי וחמישי, הרוצים להיות שותפים במגבית חשובה זו

יפנו למס': 053-3145900

בברכה מרובה יצחק גולדשטון

יפה מראה

וקיה לאות על ידכה ולטוספת בין עיניך (י"ג ט"ז)

הערת המערכת: המדור שייך לשבוע שעבר פרשת בא, ועקב תקלה טכנית נשמט, ואנו מביאים אותו השבוע לתועלת הרבים. שאלו את מרן, כיצד ההנהגה בקיפול התפילין, האם יש להניח את הקשר על הנרתיק (הקופסא) שבו מונח התפילין או מתחת לנרתיק. והראנו למרן בשעת השאלה את קופסת התפילין כדי שיראה את דעתו, כיצד בדיוק יש לנהוג, ומרן הראה באצבעו שצריך להניח את הקשר על הנרתיק ולא מתחתיו.

שאלנו למרן אודות מה שאומרים שהחזון איש הניח אותו מתחת לנרתיק ומרן הגיב ואמר "שקר". (יש"כ לקוראנו הנאמן שליט"א, ששלח את התמונה והעובדא)

בתמונה: מרן שליט"א מביט בקופסת התפילין שבידי השואל, ומדגים כיצד יש לקפל את התפילין.

אגב: התמונה צולמה בימי החנוכה, בזמן בו נוהג לחלק מעות חנוכה לנכדים, וניתן להבחין בצד שמאל בקופסת המטבעות.

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ישראל בכל הזמנים, לא בכוחי ועוצם ידי, ולא בצדקתך, אלו לא הזכויות שלנו, ולא החכמה והכוחות שלנו, אלא הכל בהשגחה פרטית, בשביל ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאבות.

המגיפה בעולם פורענות בשביל ישראל

והנה אמרו חז"ל (יבמות סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, היינו שחשש צרות בעולם, המטרה בזה היא בשביל ישראל שיחזרו בתשובה, ומביאה על כך הגמרא פסוק (צפניה ג, ו-ז) הקרתי גויים נשמו פינותם החרבתי חוצותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר, והיינו שצריכים לקבל מזה יראת שמים, כי הרי הפורענות בעולם היא מן השמים, ואנו מאמינים בני מאמינים, ואם מן השמים יש פורענות, רואים שיש השגחה, וכפי הנראה שיש איזה חטא, ועל החטא באה פורענות, וממילא גם אנחנו מקבלים מזה יראת שמים ומפחדים מחטא, ומבינים שצריך לחזור בתשובה.

ובעבר היו פורענויות כגון שיטפונות ורעידות אדמה והרי געש, אבל בימים אלו כפי ששמעתי יש פורענות שפרצה מגיפה, במדינה רחוקה מאוד, מגיפה איומה, שלא יודעים איך לעצור אותה, ועשרות מיליוני אנשים נמצאים בסכנה, והרי כשבאה פורענות לעולם המטרה היא בשביל ישראל שיתחזקו ויקחו מוסר.

עיקר הדרישה משמים – מבני התורה!

ולמי הכונה 'בשביל ישראל', אם בשמים דורשים חיזוק, ממי דורשים זאת? מרן הגר"י זצ"ל היה אומר שלא דורשים מהתינוקות שנשבו, שהרחוקים שאינם שייכים לתורה ולמצוות הם כתינוקות שנשבו ולא דורשים מהם כלום, כי הם שוגגים או אנוסים, ואי אפשר לדרוש מהם, אלא דורשים מבני התורה! שאנחנו מאמינים בני מאמינים, והדרישה בזה היא מאיתנו, שאנחנו נתחזק ונחזור בתשובה, כמו שכתוב (איכה ג, מ) נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד השם, שיהיה אצלנו חיזוק בכל השטחים.

ויש שלושה דברים עיקריים שעליהם העולם עומד (אבות א, ב) והם תורה עבודה וגמילות חסדים, תורה זה עסק התורה, ועבודה זה תפילה ואמונה, וגמילות חסדים זה מידות טובות בין אדם לחברו, ובכל הדברים האלה צריכים להתחזק, חיזוק בתורה, וחיזוק בתפילה ובאמונה, וחיזוק במידות טובות בין אדם לחברו.

חיזוק במידות טובות ללא נגיעות

וכגון במידות טובות יש צורך בחיזוק, ואמנם יש אנשים בעלי מידות טובות, אבל זה לא כל החיבור, והרבה פעמים אם יש איזה נגיעה משהו כבר יש חיכוכים, ולא יודעים שמי שמוותר מרוויח.

ומידות טובות זה היסוד לכל התורה, כמו שכתב בשערי קדושה לרבי חיים ויטאל שבתורה כמעט לא נכתבו מצוות על מידות טובות, מפני שזהו היסוד וההקדמה לפני כל התורה, ומי שיש בו חיסרון בשלמות המידות הטובות, כל מצוה שהוא עושה אינה בשלמות.

ובמידות יש שני דברים עיקריים המשפיעים על האדם, חמדת הכבוד וחמדת הממון, ובמסילת ישרים פרק י"א האריך בגודל כוח היצר הרע הדוחק את האדם בדברים אלו, ובה צריכים להתחזק, שלא יהיו נגיעות, ולא ישפיעו עלינו החשבונות האלה.

ויש לדעת שהכל בידי שמים, ואין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלוא נימא (יומא לח, ב), וכל הגשמיות קצובה לאדם מראש השנה עד יום כיפור (ביצה טז, א) כפי שמזכירים בפיס: בראש השנה יכתובון וביום צום כיפור יחתמון וכו' מי יעני ומי יעשר מי ישלו ומי יתיישר מי

ההסתה כנגד הציבור החרדי

ידוע שיש כיום הסתה נגד הציבור החרדי. לא כל הציבור מסיתים, אבל יש כאלה שמסיתים, וזה משפיע על חלק מהציבור בארץ שמאמינים למה שהם אומרים דברים לא נכונים.

ובאמת זה לא דבר חדש, וכבר מצינו בגמרא (פסחים מט, ב) שרבי עקיבא אמר "כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור". רבי עקיבא גם לפני שנעשה תלמיד חכם, כבר היו לו מידות טובות מאוד (וכדאיטא בכתובות ס"ב שהיה צניע ומעיל), ואף על פי כן כשעדיין היה עם הארץ אמר 'מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור'. למרות שהיה בעל מידות טובות הוא שנה תלמידי חכמים.

והסיבה לזה (מבואר בתוס' בכתובות שם) כי עמי הארץ שונאים תלמידי חכמים מתוך טעות, שהם חושדים שתלמידי החכמים שונאים אותם, את עמי הארץ, וזה לא נכון! תלמידי חכמים לא שונאים אותם, אלא רק מרחמים עליהם, אבל לא שונאים אותם, ועמי הארץ טועים בזה שחושבים ששונאים אותם, כך המציאות.

ויש השפעה של ההסתה, על חלק מהציבור זה משפיע. והמטרה של המסיתים היא להגיע לשלטון, כי בקרוב יהיו בחירות, ועל ידי ההסתה הם חושבים שיקבלו הרבה קולות שיצביעו בשבילם, זה החשבון והרווח שהם רוצים להרוויח בזה, שיגיעו לשלטון.

ואם המסיתים יגיעו לשלטון זה דבר מסוכן מאוד, והמצב באמת מסוכן, כי המסיתים משפיעים, ויש ציבור שמאמין להם.

ההשגחה לטובת עוסקי התורה

אמנם מאידך רואים שהמצב כעת בשלטון נסתבב בהשגחה לטובה, שהמסיתים אינם שולטים ואין כל כך הפרעה מהם, ויש את אמצעי הקיום לעוסקי התורה.

ורואים השגחה מן השמים, שדווקא השלטון כיום, שעושים נגדו הרבה תעמולה וביקורת, קיבל בזמן האחרון חיזוק מהרבה מדינות, וכפי ששמעתי באו מכחמישים מדינות העולם, ובהם מדינות שיש ניגודי השקפות ביניהם, בזה התאחדו, וזה דבר לא מובן, **ורואים בזה השגחה מן השמים לטובת עוסקי התורה.**

והנה ההשגחה הפרטית הזאת, שהשלטון שקיים כעת מקבל חיזוק ועידוד, עלולים לחשוב כאילו שזה כוחי ועוצם ידי, שיש אצלם חכמה ופקחות ושכל, וזה גורם את ההשפעה בעולם שבאים לכבודם. אבל מפורש בתורה לא כך! כמו שכתוב (דברים ח, יז) "ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", והתורה אומרת שזה לא נכון, ואין כוחי ועוצם ידי, אלא הכל בהשגחה.

קיום כלל ישראל בכל הזמנים בזכות האבות

וכל קיום כלל ישראל בכל הזמנים הוא בזכות האבות, בשביל ההבטחה שהבטיח הקב"ה (שם יח) "למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך", כי הייתה שבועה, וכמו שכתוב (בראשית כב, טז-יז) "בי נשבעתי נאום השם", "והרבה ארבה את זרעך", שהקב"ה נשבע לאברהם אבינו, וגם ליצחק וליעקב, השבועה נמשכה, שכלל ישראל יהיה קיים, והכל בשביל השבועה, ולא בכוחי ועוצם ידי.

ויש עוד פסוק (דברים ט, ד-ה) "אל תאמר בלבבך בצדקתי הביאני השם וגו'", היינו שלא תחשוב שזכות בגלל שאתה צדיק ויש לך הרבה זכויות, "לא בצדקתך וביושר לבבך", רק בגלל ההבטחה שנשבע הקב"ה לאבות, "למען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב", והשבועה הזאת היא הסיבה של ההשגחה הפרטית על עם

ישפיל ומי ירום, כבוד וכסף, הכל בידי שמים ונגזר בראש השנה, ואינו תלוי בכוחי ועוצם ידי, אלא בגזירת שמים.

וזה מה שצריכים חיוזק בשב ואל תעשה, שלא להיגרר אחר נגיעות של כסף וכבוד, ובקום ועשה צריכים חיוזק האמונה שהכל בידי שמים, וגם עסק התורה, לנצל את הזמן, כל אחד לפי כוחו, ואף מי שאנוס ואינו יכול כל היום לעסוק בתורה, ינצל כל רגע פנוי שיש לו לתורה.

עסק התורה בכל רגע פנוי

וכבר הזכרנו מדברי הרא"ש על מה שאמרו בבבא בתרא דף ח' רבנן לא צריכי נטירותא, ומדובר שם לגבי תשלום שכר שומרי העיר, שהעיר צריכה שמירה מגנבים ומליסטים, וכל בני העיר משלמים עבור זה לנטורי קרתא – שומרי העיר, אבל רבנן לא צריכים לשלם, מפני שהם עוסקים בתורה, ותורתם מגינה.

וכתב הרא"ש שם (פ"א סימן כו) "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", והיינו שרבנן נקרא לא רק מי שכל הזמן עוסק רק בתורה ואין לו שום תעסוקה אחרת, אלא אפילו מי שמוכרח קצת לעסוק לפרנסתו כדי חייו, אם הוא עוסק רק כדי חייו ולא יותר מזה, ובשאר כל זמנו הפנוי הוא עוסק בתורה, אפילו שהוא לא לומד הרבה שעות, אבל בכל רגע פנוי שיש לו הוא לומד, הוא גם כן נקרא רבנן שתורתו אומנותו ופטור מתשלום שכר השמירה.

ומשמע שגם להפך, מי שיש לו יותר זמן והוא לומד הרבה זמן, אבל הוא יכול ללמוד עוד יותר והוא קצת מתבטל ואינו לומד, כבר אינו נקרא רבנן, למרות שהוא לומד הרבה שעות, אבל הוא יכול להוסיף עוד ומתבטל מחמת עצלות, לא מפני שאין לו כוח או שמוכרח לדבר משהו "מיעוט שיחה" וכידוע מהגר"א שלפעמים צריך קצת מיעוט שיחה של דברים בטלים לצורך יישוב הדעת, **אם הוא מתבטל יותר מהמיעוט שיחה, סתם מחמת עצלות, כבר אינו נקרא רבנן**, והוא חייב לשלם את שכר השמירה, מפני שאין לו מדרגה של רבנן.

ועל מדרגת 'רבנן' אמרו בגמרא שם (מע"ב) שעליהם נאמר ואוהבו כצאת השמש בגבורתו, וזוהי דרגה עצומה ומעלה גדולה מאד.

וכדאי להיות רבנן! לעסוק בתורה, שיש בזה מתיקות, וזה גם מעניין, ואמנם יש צורך במאמץ קצת, אבל זהו מאמץ נעים שיש בו מתיקות, וגם מעניין, כל אחד לפי כוחו כמובן, ולא יותר מהכוחות.

ביטול תורה בזמן ובהבנה

ולחפך אם יש בטלה אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) כי דבר השם בזה וגו' כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, היינו מי שיש לו זמן פנוי ואינו עוסק בתורה, עליו נאמר "כי דבר השם בזה" (במדבר טו, לא), וזה איום ונורא כמבואר בהמשך הפסוק שם.

ושמעתי ממורי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שאפילו מי שעוסק בתורה ואינו מתבטל, אם הוא יכול יותר להתעמק ולהגיע ליותר הבנה, ואינו מתעמק, מחמת עצלות שיש בו, זה גם כן נקרא שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, כי בתורה יש מצוה של ידיעת התורה וגם הבנה, כמו שאמרו (קידושין ל, א) ושיננתם שיחיו דברי תורה מחודדין בפך, ומי שאינו עוסק בהבנת התורה כפי כוחו הוא גם כן בכלל מה שנאמר "כי דבר השם בזה".

אמונה בהשגחה משנה את כל החיים

וכל אלו הם דברים הנדרשים מאיתנו, עסק התורה, ומידות טובות, שלא להקפיד ולא להחשיב כלל את העולם הזה, וכן אמונה, "עניני

בנאמני ארץ לשבת עמדי" (תהלים קא, ו), "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד), לחיות עם יותר אמונה, שהכל בידי שמים!

וזה דבר שנוגע בכל רגע, כמו שכתוב (תהלים טו, ח) "שויתי השם לנגדי תמיד", וכפי שהביא הרמ"א בשולחן ערוך סימן א' מדברי הרמב"ם במורה נבוכים שזה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים, לזכור תמיד את ההשגחה, ומי שחי עם האמונה שהכל בהשגחה, כל החיים שלו הם חיים אחרים, עם מחשבות אחרות לגמרי.

ותחילה הוא חושב על עצם החיים, מה שהוא חי ונושם, כיצד הוא חי, הרי זה בהשגחה, וממילא זה מחייב אותו, וכן מה שהוא הולך, מהיכן יש לו את הכוח ללכת, ומה שהוא מדבר, ורואה, ושומע, הרי יש אנשים שאינם רואים ואינם שומעים ואין להם הכוח לדבר רח"ל, ומה שיש לו כוח זה חסדי ורחמי שמים, וזה מחייב אותו!

וברש"י סוף פרשת בשלח (יו, ח) מביא מדברי המדרש משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, ופגשו אדם אחד, ושאל אותו הבן "האם ראית את אבא?" בזמן שאביו מחזיקו ונושא על כתפו הוא שואל היכן אבא... כאילו שאביו רחוק ממנו ואינו יודע היכן הוא, או שאינו יודע כלל שיש לו אבא, וכששמע מזה האב כעס עליו והשליכו מעליו, כדי שיידע שיש לו אבא ויראה מי הוא האבא שלו.

כך גם אנחנו **צריכים תחילה לדעת את האמונה הפשוטה שיש לנו אבא, אבינו שבשמים, שכל מה שיש לנו זה ממנו! ואמנם זה גם מחייב, אבל לכל הפחות צריכים קודם לדעת את הידיעה האמיתית הזו, שאבינו שבשמים מחזיק אותנו ומשגיח עלינו**, ואם לא יודעים זאת הרי זה כמו אותו הילד שאביו מחזיקו על הכתפיים והוא לא יודע שאביו מחזיק אותו. וזהו ענין האמונה.

*

וכן האמונה בתפילה, עם המדרגה של תפילה כמו שביאר המסילת ישירים בפרק י"ט שירגיש שהוא מדבר עם הקב"ה כדבר איש אל רעהו והקב"ה שומע ומקשיב לדבריו, וכתב שם כי אמנם זה נגד החוש אבל מי שהוא בעל שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב יוכל להרגיש את זה, שהוא מדבר עם משהו ששומע אותו, וזו האמת, כמו שכתוב (ישעיה ו, ג) מלא כל הארץ כבודו, וזו דרגה של אמונה.

וגם כל מה שהאמונה מחייבת. עסק התורה, ומידות טובות, כגון לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ולא להקפיד על שום אדם, כפי שכבר דיברנו הרבה פעמים שאין סיבה להקפיד, מפני שהכל בידי שמים, וכן שמירת הלשון, להיזהר מלשון הרע.

ובאמת רואים ששמירת הלשון זה דבר קשה מאד, שמתפללים על זה "נצור לשוני מרע", וזו תפילה מהאמוראים, כדאינתא בברכות דף י"ז שמר בריה דרבינא היה מתפלל כן בסוף שמונה עשרה, נצור לשוני מרע! ושפתי מדבר מרמה זה פחות מלשון הרע, וצריכים תפילה על זה, להינצל מלשון הרע ומדבר מרמה, ואפילו אמוראים היו צריכים תפילה לסייעתא דשמיא שלא להיכשל בזה, כי בלי סייעתא דשמיא עלולים להיכשל בלשון הרע, וצריכים תפילה להינצל מזה.

אלו הם עניינים הצריכים חיוזק, והבא ליטהר מסייעין אותו (יומא שם), מי שרוצה להתחזק מן השמים מסייעים בידו.

והדרך היא על ידי לימוד המוסר שנותן חיוזק, ומי שלומד בכל יום קצת ספרי מוסר הוא מאושר וכל סביבתו מאושרת, כי הוא שולט על היצר הרע שלו, ועל ידי זה הוא מאושר. וזהו מה שאנחנו יכולים, ובידינו הדבר, אשרינו מה טוב חלקנו, ובעזרת השם נזכה כולנו לזה.

לעילוי נשמת מרת חיה אלקה ע"ה בת הר"ר חיים ז"ל נלב"ע ה' שבט - תנצב"ה	לעילוי נשמת הבה"ח יצחק דרחי ז"ל בן הרב זכריה דוד שיבלחט"א נלב"ע ז' שבט תשע"א - תנצב"ה	לע"נ הגאון רבי יוסף דיסקין זצ"ל בן הגאון רבי יהושע זליג זצ"ל מר"י תפארת ציון וגיס רבינו שיבלחט"א נלב"ע ו' שבט תשע"ו - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב ר' יוסף יהודה לוי ז"ל נלב"ע ה' שבט תשע"ג תנצב"ה
---	---	--	--

נדבת ידידינו הרב יוסף חיים רבי הי"ד ממקורבי רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א
לרגל היכנס בנו בן ציון נ"ו בעול תורה ומצוות, יהי רצון שיזכה לרוב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצאי חלציו!

‘פיקודי ה’ ישרים משמחי לב’ –
אימתי כן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט”א ע”פ חז”ל
בילקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו
מרן ראש הישיבה הגרי”ג אדלשטיין שליט”א

פרשת בשלח תש”פ לפ”ק * גליון 18 * עיה”ק ירושת”ו * כתבי תלמידים

הנה עם הצדיקים יש הנהגה מיוחדת, שהקב”ה מדקדק עמהם כחוט השערה (יבמות קכא, ב) שאם יש בהם איזה פגם קטן מיד מעוררים אותם מן השמים כדי להעמידם על מדרגתם.

וכמו שמצינו כאן במשה רבינו במלחמת עמלק שכתוב (שמות יז, יב) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וגו’, ופירש רש”י למה היו ידיו כבדים? “בשביל שנתעצל במצוה ומינה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו”, והיינו מפני ששלח את יהושע להילחם בעמלק ולא יצא הוא בעצמו להילחם, זה נחשב שנתעצל במצוה, ואמנם זה דבר שאינו מובן כל כך, אבל מכל מקום מבואר שהיה פה איזה משהו דקות של עצלות, ומיד מן השמים עוררוהו לזה, שנעשו ידיו כבדים, ובוודאי משה רבינו הבין מזה שיש איזו התעצלות, ומיד עשה תשובה ותיקן את מה שצריך.

וזהו השגחה מיוחדת על הצדיקים, שמן השמים מדקדקים עמהם כחוט השערה, ואין מניחים להם כלל לזוז ממדרגתם אפילו חוט השערה.

וכן שמעתי לפרש הכתוב (תהלים קמה, כ) “שומר ה’ את כל אוהביו”, דהיינו שמירה רוחנית, שהקב”ה שומר על הצדיקים להעמידם על מדרגתם, ולכן הוא מדקדק עמהם כחוט השערה, כדי שיהיו בשלמות המדרגה, ואם יהיה בהם איזה פגם מיד יתקנו את מה שצריך וישארו במדרגתם. וזהו מדרגה של צדיקים, אבל סתם בני אדם, כל יחיד ויחיד אינו במדרגה הזאת, וצריך בעצמו להתחזק.

(משיחות רבינו שליט”א)

‘קח צנצנת אחת ותן שם מלוא העומר מן והנח אותו לפני ה’
למשמרת לדורותיכם וגו’

ראית ‘צנצנת המן’ - משפיעה על הנמצאים ‘לפני
העדות’

פירש רש”י: למשמרת - לגניזה, לדורותיכם - בימי ירמיהו,
כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם

‘ויאמר ה’ אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו’

קבלית צלותך

צריך ביאור מהו שאמר מה תצעק אלי, הרי זוהי אומנות אבותינו כמבואר ברש”י לעיל (עה”פ ויצעקו), ולמה שלא יצעק, ועיין בפירש”י.

ובתרגום כתב “ואמר השם למשה קבלית צלותך”, והיינו שהקב”ה אמר למשה שכבר נתקבלה תפילתו, ומה שכתוב מה תצעק אלי יש לפרש “מה תצעק - אלי”, היינו שמה שאתה צועק כבר הגיע אלי, ולכן אינך צריך לצעוק ולהתפלל יותר.

(משיחות רבינו שליט”א)

‘אז ישיר משה’

שירה - השגת דרגה נצחית בנפש האדם

הנה כלשון הזו נאמר גם בשירת הבאר בנחלי ארנון, ‘אז ישיר ישראל’, ודרשו חז”ל ש’אז’ הוא לשון עתיד (סנהדרין צא:).

אמנם ע”ד הפשט נראה בזה, דאיתא בחז”ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, והיינו שבשעת קריעת ים סוף התרוממו ישראל למדרגה גבוהה, היו להם השגות בעולמות העליונים, השגות בכסא הכבוד, וכדכתיב ‘וירא ישראל את הים הגדולה’ דהינו גילוי שכינה - ‘אז ישיר משה’, היינו כשהגיעו למדרגות גבוהות כאלו ממילא התחילו לומר שירה.

דבאמת מהי שירה, כשהנפש מתענגת יש שמחת הנפש והתעוררות גדולה עד שמתחיל לשיר, שירה באה מתוך המצב של האדם ומתוך רגשותיו, שהוא מתעורר לשירה.

וע”ד זה יש לבאר גם מה שדרשו ‘אז ישיר’ לעתיד לבא, דכיון שהשירה היא מדרגה בנפש, הרי היא קיימת לעולם, זו מעלה נצחית, המדרגה הזו שקיבלו בשעת השירה היא מדרגה שקיימת לעולם.

(מדברי רבינו בחנוכה שנות הנ’)

‘ידי משה כבדים’

הדקדוק עם הצדיקים - להעמידם על מדרגתם

מסייעים לו, כמו שאמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, יש סייעתא דשמיא לתורה ואין דאגות של פרנסה, כך רואים במציאות וזה בדוק ומנוסה.

ואמנם אף על פי שרואים זאת, לא כל אחד מושפע ממה שעניו רואות, כפי שכתוב בצנצנת המן והנה אותו - "לפני ה'", "ויניחוהו אהרן - לפני העדות", היינו ליד הארון ששם היו לוחות העדות, והיינו, מי שעוסק בתורה - שהוא בבחינת "לפני העדות", הוא מקבל את ההשפעה מצנצנת המן, אבל מי שרחוק מתורה, אפילו כשרואה בעיניו את צנצנת המן, זה לא משפיע עליו, כי היצר הרע חזק מאד, ומונע את קבלת ההשפעה.

(משיחות רבינו שליט"א)

אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם ראו דבר השם, שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו, ע"כ.

והיינו כמו ששינו באבות (ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, אם אדם רק מקבל עליו עול תורה, מובטח לו מן השמים שלא תחסר לו פרנסה, וכדי להמחיש ענין זה, צוה הקב"ה להניח צנצנת המן למשמרת לדורותיכם, כדי שיתעוררו ויאמינו לענין הזה שמי שמקבל עליו עול תורה אינו צריך לדאוג לפרנסה, והאמונה בכך תהיה ברורה על ידי שיראו בעיניהם - את צנצנת המן.

וברוך ה' גם בזמנינו אפשר לראות זאת, שמי ששקוע בתורה ומקבל עליו עול תורה ודבוק בתורה, אין לו קשיים, ומן השמים

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

רגיל רבינו להורות לתלמידים הבאים להתייעץ לפני נישואיהם על קביעת מקום לימודם, שבאם יש לאשה מקום עבודה מסודר, או לכל הפחות מקצוע ביד, אם כך הרי יצאו בזה ידי חובת השתדלות, ושוב אל להם לחשב בשיקולי בחירת הכולל את גובה המלגה המשולמת בו, כי אם את תועלת הלימוד המירבית בלבד, ובס"ד לא יחסר להם מפרנסתם מאומה.

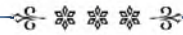
* * * *

ששולחנך גדול משולחנם

סיפר מרן שליט"א: מעשה באברך צעיר לאחר נישואיו שנכנס למרן החזו"א זצ"ל, וביקש לקבל הדרכה - מהו הדבר העיקרי שעליו לדעת כעת, שהנה עד עתה היה בחור בישיבה, ששם הכל מסודר עם סדרי הישיבה, והישיבה השפיעה עליו, אבל כעת הוא כבר אברך, ומה עליו לדעת, מה הדבר העיקרי שחשוב לו לדעת. אמר לו מרן זצ"ל - "ששולחנך גדול משולחנם", וכלשון המשנה באבות (ו, ד) - 'אל תתאוה לשולחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם'. זהו מה שבן תורה צריך לדעת, שהשולחן שלו יותר גדול משולחן מלכים! ושולחן הוא משל להנאות העולם הזה, כי שולחן אוכלים עליו ונהנים מהאוכל, ובא התנא לומר כי העולם הזה של בן תורה הוא הרבה יותר טוב מהעולם הזה שיש למלך, מלך שלא חסר לו כלום, והוא שולט על כל המדינה וכולם כפופים לו, אף על פי כן חייו אינם מאושרים כמו מי שעוסק בתורה, ומי שעוסק בתורה הוא הרבה יותר מאושר!

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

הרופא הבטיח לטכנאי דמי תיווך, על כל טיפול שיביא לו, והרופא טיפל בו בחינם ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד ופקד אלקים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם (יג-יט).
שאלה:

טכנאי שיניים שמגיעים אליו מטופלים עבור הזמנת שיניים תותבות או כתרים וכיוצא בזה, הרבה פעמים הטכנאי רואה שהמטופל צריך לעבור טיפול שיניים דחוף, כתוצאה מכך סיכם הטכנאי עם כמה רופאי שיניים שהוא ימליץ עליהם למטופלים, והם יתנו לו עשרה אחוז על כל מטופל שישלח להם. יש לציין שיש ביניהם אימון מלא, שהרופא יאמר בדיוק כמה הוא קיבל מהמטופל ומכל זה יתן לו עשרה אחוז.

באחד הימים הגיע מטופל אל הטכנאי, והטכנאי הבחין שהמטופל צריך לעבור טיפול מורכב בשיניו שעלותו גדולה, כמובן שהוא המליץ לו לפנות אל הרופא שיש לו הסכם תיווך עמו, והמטופל הסכים. הטכנאי התקשר אל הרופא ואמר לו שבזמן הקרוב צריך להגיע אליך מטופל ויש לו טיפול מורכב.

כשהמטופל הגיע והתחילו קצת לדבר, פתאום נודע לרופא שהם היו ידידים מנעורותם, וגם המטופל מאד עזר לרופא בצעירותו כשהיו זמנים קשים, כמובן שהרופא טיפל בו בחינם, והטיפול שעלותו כאלפיים שקל בוצע חינם אין כסף.

כעת בא המתווך והוא מאמין לרופא שהוא טיפל בו בחינם, אך הוא טוען למה יגרע חלקי, אתה עשית בחינם, ונתת לו מתנה אלפיים שקל, אך אני צריך לקבל את חלקי בשווי מאתיים שקל, מאידך טוען הרופא, אני צריך לתת לך עשרה אחוז ממה שאני מקבל, במקרה הזה לא קבלתי כלום, הצדק עם מי?

תשובה:

נראה שלא מגיע לטכנאי דמי תיווך שהרי הרופא לא קיבל כלום מהמטופל ועבודתו היתה בחינם, ולא על מנת כן סיכם עמו לתת לו עשרה אחוז, שיצטרך להוציא מכיסו מעות עבור התיווך, אלא ההסכם היה שיתן לו עשרה אחוז ממה שהוא יקבל.

אמנם בשו"ת שואל ומשיב (תליתא, ח"ג סימן לו) כתב על דעת סרסור שסרסור סחורה בין ראובן לגוי, וסיכמו שראובן יתן לסרסור עשרה אחוז, ולמעשה ראובן הטעה את הנכרי, ושילם רק חצי מהסכום, והסרסור רוצה לקבל כפי הסחורה, וראובן רוצה לשלם רק ממה ששילם לגוי, וכתב בשואל ומשיב שחייב לשלם לסרסור, אחוזים מהסחורה ולא ממה ששילם בפועל. ואם כן אולי גם בענינו, צריך לשלם דמי תיווך מהשווי של הטיפול, ויש לומר שאין זה דומה לענינו, ששם ראובן סוף כל סוף קיבל סחורה בשווי גדול, אבל

בענינו הרופא לא קיבל כלום, ורק המטופל קיבל סחורה, ומהמטופל אין דורשים דמי תיווך.

אמנם יש לעיין לפי מה שכתב בשער אפרים (סימן קג) שסרסור שגמר המקח, ולאחר מכן בטלו המקח ומחלו זה לזה, שצריכים לשלם דמי הסרסור, ואם כן אולי הוא הדין בענינו, הרי הטכנאי גמר את התיווך, ומה שמחלו אחר כך למה צריך להפסיד. ויש לומר שאין הכי נמי אילו היה מסכמים מחיר, ובגמר הטיפול היה הרופא מוחל דמי הסרסור, אז היה מגיע למטופל מעות, אך בענינו שמיד שהגיע לא דרש ממנו תשלום, לא התחיל כל פעולה בתשלום.

עוד יש לעיין לפי מה שכתב במשפט שלום (סימן קפה משמרת שלום סק"ז), שאם נתבטל השידוך אין צריכים לשלם לשדכן על השידוך, ומכל מקום צריך לשלם לו כפי ערך שמשלמים שבר סרסרות משאר עסקים, כיון שעל ידי שדכנותו הרויח את הקנס, ואם נתפשרו המחותנים על קנס נמוך, צריך לשלם כמה שהיה צריך לשלם מעיקר הדין, ואין לשדכן להפסיד מה שיותר לפנים משורת הדין.

ויש לומר שאינו דומה לענינו ששם לכתחילה נגמר עיסקא, והיה מגיע לו כסף על השדכנות, ולאחר מכן אף שנתבטל השידוך עדיין מגיע לו כסף עבור הקנס, ולכן אינם יכולים לוותר על חשבון השדכן. אבל בענינו הרי לא התחיל בכלל פעולת תיווך, כי מיד כשחבריו הגיע טיפל בו בחינם, ולכן נראה שהרופא פטור לשלם לטכנאי.

כאשר המטופל הביא גם את בנו, האם מגיע לטכנאי דמי תיווך

שאלה:

עוד שאלו הטכנאי והרופא, שהטכנאי שלח אל הרופא, מטופל, והמטופל כל כך נהנה מהרופא עד שהביא גם את בנו לטיפול, האם הרופא צריך לשלם דמי תיווך לטכנאי גם על דמי הטיפול שקיבל מבן המטופל הראשון?

תשובה:

יש להסתפק גם בשאלה דומה כאשר מתווך שולחן אדם למוכר דירה, וכשמגיע לשם המוכר מראה לו שיש לו דירה נוספת, והקונה קנה את שתיהן, האם צריך לשלם למתווך תיווך גם על הדירה השנייה.

והנה המהרש"ם במשפט שלום (קונטרס אחרון לסימן קפה ס"ו) כתב בשם המאמר מרדכי (סימן כא) במי שסרסר לראובן בית לקנות, וביני לביני נמכר לעכו"ם, וחזר ראובן וקנהו מהגוי, והסרסור תובע דמי סרסרות, והביא משו"ת שב יעקב (סימן יג) שאם דברי הסרסור גרמו להטות לב הקונה, צריך ליתן לו חלקו כדין מתחיל, [היינו שהקונה צריך ליתן שליש, המוכר שליש, וכיון שהמוכר הוא עכו"ם אינו מקבל אלא שישית], ואם לא גרם לו הסרסור להטות לבו, אין חייב לו, ואפשר להטיל

חרם לברר אם באמת סרסרותו לא הטה את לבבו.

הביאו הפתחי תשובה (סימן קפה סק"ג) והוסיף בשב יעקב, שדין מתחיל יש רק כאשר אילולא שהיה זה המתחיל אשר התעורר לזה, לא היה עולה על דעת אחרים לדבר שידוך הלזה, אם כן ודאי מחויב ליתן להמתחיל כפי המנהג, מה שאין כן אם הגומרים נתעוררו מעצמם לאותו שידוך, וסוברים לפי דעתם שהם הראשונים [נראה דרצה לומר שניכר גם כן לבית דין כן, כגון שהם ממקום רחוק וכהאי גוונא], אם כן המתחיל לא עשה שום פעולה טובה בזה, הואיל שבעל דבר אינו מרוצה על ידו, ואילולא שבאו האחרים היה נשתקע הדבר, והשדכנים האחרים באו מעצמם ולא יודעים שום דבר מהמתחיל, אם כן אין שום טעם ליתן למתחיל. וראיה לחילוק זה מהגמרא בסוטה (דף יג ע"ב) דאיתא התם, כתיב (שמות יג יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב (יהושע כד לב) 'ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם', אמר ר' חמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו. וקשה על זה ממדרש ילקוט תהלים (רמז תשיג) 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו, אלא אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וחשבת לבנותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנאו כולו, ועל פי חילוק הנ"ל אתי שפיר, דגבי עצמות יוסף, בלא התחלה דמשה היה גם כן נתקיים בודאי אותו מצוה על ידי אחרים משום השבועה, רק דאמרו הניחו לו כבודו בגדולים כדאיתא התם, לכן נקרא על שם הגומר, כיון דאי לאו שקדם המתחיל, היה הגומר נמי מתחיל, מה שאין כן בבנין בית המקדש דלא נקבע זמן קבוע לבנין, ואי לאו דהתעורר דוד אפשר לא היה מתעורר מלך אחר, כמו שלא התעורר שאול, לכן נקרא על שמו כו'. ומוזה ראייה לדין המתחיל בשדכנות, דאם המתחיל היה הממציא לדבר, ואי לאו המצאתו אפשר דלא היו הגומרים מסקי אדעתיהו, ודאי ראוי לו שכר המתחיל על כל פנים.

על כל פנים בענינו לכאורה לכולי עלמא האשה הגיעה רק כתוצאה מהטכנאי שיניים, והוא היה הגורם לכך, ואולי מגיע לו תשלום כמתחיל.

ובאבני נזר (ח"מ סימן לו) נשאל על שדכן ששידך לגביר שידוך עבור בנו עם בת גביר אחר, ועשה כל התפעלות ושתדלנות כראוי לשדכן הגון, וקירב דעתם ואחר כך שידך אבי הבת את בתו עם אחר. אך להגביר הזה היתה בת צעירה ממנה ובאו אחר כך שדכנים אחרים עד שגמרו שהשתדך אבי הבן עם עלם זה בעצמו לבת הגביר הזה הצעירה. ועתה תובע השדכן הראשון שדכנות בטענותיו כי פעולתו היתה ניכרת שעיקר הדבר לקרב שיהיה המחנותים ראויים להתחתן מצד מעלתם ומצד עושרם ויחוסם וטיב העלם. והשואל הביא על פי דברי המשפט שלום, שחייבים לשלם למתחיל.

והשיב שמצד הכלה אין לו כלום, כי זה פשוט שחויב שדכנות חל על החתן והכלה כי להם עשה הטובה, רק שהמחותנים משלמים עבורם, ובנידון דידן שלא נתכוון שדכן ראשון לעשות טובה לצעירה, כי נתכוון לגדולה ובגרמא נעשה טובה לצעירה אין מגיע לו ממנה כלום, עכ"ל. ולדבריו יש לעיין מה הדין בענינו שלא עבד עבור הבן, אלא עבור האב, והוא נהנה ממנו בגרמא.

ומכל מקום נראה שבענינו לכולי עלמא אין צריך לשלם, והטעם שכל מה שדברו הפוסקים, לשלם למתחיל, היינו כאשר השדכן עבד ולא הגיעה לו שכר עבור עבודתו, אבל כאשר הגיעה לו כבר תמורה עבור עבודתו, אם כן גם אם עדיין עבודתו ממשיכה לעשות פירות, לא מצינו שגם על זה משלמים.

וכעין זה כתב בשבט הלוי (ח"י סימן רסח) לענין מתווך שתווך דירה לשכירות, ונתגלגלו הענינים בין הצדדים עד שהגיע למכירה ממש, אם מגיע למתווך דמי תיווך עבור שכירות או תיווך של קנין דירה. והשיב, היות ומתווך הוא שליח, ולא עשאו שליח אלא לשכירות של זמן, אם כן לא נתחייב לו דמי תיווך של מכירה, ואף שעל ידי שליחותו נעשה עדיף מיניה להועיל למשלח שרצה להרוויח על ידי שכירות, ומכל שכן על ידי מכירה, מכל מקום המתווך היה רק גורם בעקיפין דהא מסתמא לא ידע כלל דהמשלח רוצה למכור, ובודאי מטיבים עמו, אבל דמי תיווך צריך לעיין לדינא. (חש"ח ר"ה יא ע"א).

מצינו שצעקו בתפלתם,

וקשה הרי אסור להגביה קול בתפלה

וּפְרָעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהָנֶה מַצְרִים נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּרְאוּ מָאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' (יד-ו).

שאלה:

נאמר במסכת ברכות (דף לא ע"א) אסור להגביה קולו בתפלתו, שנאמר בחנה 'וקולה לא ישמע' (שמואל-א א יג) וגם נאמר בברכות (דף כד ע"ב) המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה. והמגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר, וקשה הרי מצאנו בכמה מקומות שהתורה מציינת שצעקו בתפילה: 'ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים' (שמות ח), 'ויצעקו בני ישראל אל ה' (שמות יד-ג), ונאמר 'ויצעק משה אל ה' לאמר א' נא רפא נא לה' (במדבר יב), 'ונצעק אל ה' וישמע קולנו' (במדבר כ), ובשופטים ד' פעמים ויצעקו בני ישראל אל ה', וכן בשמואל (שמואל-א א טו) 'ויצעק אל ה' כל הלילה'. וכן בכמה מקומות בתהילים זעקתי אליך ה'.

תשובה:

דן בשאלה זו המב"ט (בית אלקים שער תפלה פ"ו) ותירץ התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין ראוי לאמרם בקול. כיון שהוא יכול לכון בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו, ולכן הוא צועק בקול רם. להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער אשר בו. ואין מי שיצילנו כי אם הוא יתברך.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שאין ראייה ממשה רבינו, על פי המבואר במדרש (ילקוט שמעוני ואתחנן רמז תתיא) שעשר לשונות תפילה הן ואחד מהן מכונה זעקה. ואם כן יתכן שאין הכונה שמרים קולו אלא הוא סוג מסוים של תפילה. וכן הנאמר על שמואל ויצעק אל ה' כל הלילה. וכי יכול אדם לזעוק בקול לילה שלם? אלא שזעקה היא סוג מסוגי התפלה. ונקראת בלשון זעקה כי היא ממעמקי הלב אבל אין כוונתה שנאמרה בהגבהת קול. (חש"ח ברכות לא ע"א).

מסמך הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת בשלח

עיקר התפילה - שעבוד הלב כלפי מעלה

א

"ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (פי"ד פט"ו). ופי' רש"י וז"ל, מה תצעק אלי למדנו, שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי, עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, על בני ועל פועל ידי תצוני (ישעיה מה, יא). דבר אל בני ישראל ויסעו, אין להם אלא ליסוע, שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם, והם, והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים (מכילתא פ"ג).

והנה האור החיים מתקשה, וזה תו"ד, וקשה למול מי יצעק אם לא לה' אלקיו, ובפרט שהיה זה עת צרה שחובה הרבה יותר גדולה להתפלל כמו שכתוב בפסוק ביונה (ב') "קראת מצרה לי", וכן בתהלים (קי"ח) "מן המצר קראתי יי", וגם אם נאמר שהטענה היתה על כך שהרבה להתפלל יותר מדי עדיין קשה, שהלא כל עוד שלא נענה והם עדין בעת צרה עליו להמשיך בתפילה. וביותר מקשה האור החיים שהרי מכך שאמר לו הקב"ה הרם את מטך וגו' נראה כי התקבלה תפילתו, ואם כן יש לעמוד מה באמת היתה הטענה של "מה תצעק אלי".

ומבאר האור החיים שבאותו הזמן שהיו ישראל על שפת הים היתה מידת הדין מתוחה בעולם, כמבואר בחז"ל שהיה השטן אומר 'מה הללו עבדי עבודה זרה אף אלו עובדי עבודה זרה' (זוה"ק ח"ב קע:). וכדאי' במדרש בארוכה עיי"ש (שמו"ר פר' כ"א), ובזמן שכזה שיש מידת הדין מתוחה לא סגי בתפילה לחוד, מאחר וכל כוחה של התפילה היא מכח מידת הרחמים, ולכך בשעה זו שהיתה מידת הדין שולטת אמר לו הקב"ה שאי"ז זמן להאריך בתפילה, משום שכנגד מידת הדין התפילה לא פועלת ולכך היה צריך קודם לכן להגביר את מידת הרחמים ורק באופן כזה תוכל התפילה לפעול.

אלא שעדין דבר זה גופא צ"ב שהלא ברמב"ם בתחילת הלכות תענית פסק להדיא ש'**מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור**

שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות. כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן... וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם', מבואר בדבריו להדיא שהעיקר בעת צרה זה חיוב תפילה.

וממשיך שם הרמב"ם לבאר את חומרת העניין וז"ל, **'אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה. הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה (ויקרא כו-כז) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי'**, עכ"ל. זאת אומרת שכל עניינם של הצרות הוא למען יריעו ויצעקו אל ה', וא"כ איך יתכן לומר שעת צרה הוא לא הזמן הראוי לתפילה, שאם 'עת צרה' הוא לא הזמן הנכון להתפלל, מתי הוא כן הזמן הנכון שבו חייבים וצריך להתפלל.

וביותר קשה לשיטת הרמב"ן בפרשת בהעלותך על הפסוק "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעתם בחצוצרות ונזכרתם לפני יהוה אלהיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר יט) שלומד משם שחיוב תפילה מדאורייתא הוא רק בעת צרה, ואם כן ודאי קשה מדוע אמר לו הקב"ה שזה לא הזמן להתפלל.

ב

והנראה לומר שישנם ב' עניינים השייכים לעת צרה, שיש עת צרה רגילה, וכשהצרה היא דבר טבעי זה באמת בא רק כדי לעורר אותנו לבקש רחמי שמים, וצרה כזו באמת יכולה לעבור ע"י שנתפלל ונצעק וכמו שכתב הרמב"ם להכיר שהצרה באה מחמת מעשינו הרעים, וכשמתפללים לקב"ה מידת הרחמים מתעוררת והוא שומע לתפילות ומרחם והצרה חולפת.

הים אז זכו לאותו הנס.

וכך מסיים האוה"ח הקדוש את דבריו שם, 'ואמר אליו דבר אל בני ישראל פירוש זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס ובאמצעות זה תתגבר הרחמים ואתה הרם את מטך פירוש באמצעות מעשה הטוב געשה להם הנס ובבקע הים כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה. ותמצא שכן היה וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש כמאמרם ז"ל' (סוטה לז.), ע"כ.

וכע"ז אנו מוצאים שוב בפרשת השבוע בפרשת מלחמת עמלק את אותו היסוד שע"י השיעבוד הלב זכו לניסים, אלא ששם השיעבוד היה בעצם התפילה, כמו שאומרת המשנה במסכת ר"ה 'וכי ידיו של משה עושות מלחמה... אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו גופלים'. והיינו שהנס נעשה בזכות שהיו משעבדים את ליבם לאביהם שבשמים וידעו שהכל תלוי בו, עי"ז זכו לנצח את עמלק במלחמה.

וזה עיקר היסוד של התפילה לדעת ולהראות כי אנו מבינים שהכל בא מהקב"ה, ועל ידי שעומדים בתפילה ומשעבדים את עצמנו אליו אנו מראים שאין שום כח בעולם שאנו יכולים לסמוך עליו ולבטוח בו, וכשאנו מגיעים לתפיסה כזו אז הקב"ה באמת נותן לנו כל מה שאנו צריכים, גם במקומות שבהם מידת הדין מתוחה.

וכדי להגיע להכרה אמתית שכזו בתפילה, צריך קודם שניגשים להתפלל לחשוב על הדבר אותו אנו מעוניינים לבקש ועד כמה אנחנו צריכים את זה, ואח"כ להתבונן ולהכיר שזה בא אך ורק מהבו"ע, וככל שהדבר יותר אכפתי והתפילה יותר מעומק הלב, כך גם יש יותר שיעבוד הלב שמבינים שא"א להשיג כלום מבלעדי שהקב"ה ירצה בכך.

החיי אדם כותב בהק' לקיצור ספר חרדים שהטעם שתיקנו לומר בתפילה 'א-לוקי נצור' שמאחר שכמבואר ברמב"ם חיוב תפילה נלמד ממש"כ "לעבדו בכל לבבכם" (תענית ב.), ולכן לא מספיק לומר את המילים מן השפה ולחוץ, אלא חייבים באמת לרצות ולכן תקנו את תפילת 'א-לוקי נצור' שתפילה זו בנויה מתחנונים ממש, תחנונים שכאו"א מתחבר אליהם, שאלו דברים שבאמת כל אדם רוצה בכל ליבו.

אבל פעמים שאין זו סתם עת צרה אלא שזו שעה שפועלת מידת הדין בעולם, ואז הגם שהחובה מצד ה'עת צרה' היא להתפלל ולצעוק אל הבו"ע שיצילנו מצרותינו, מ"מ כיון שזה שעה של דין לא די בתפילה לבד, וקודם לכן חייבים להתחזק ולשוב בתשובה על אותם הדברים שעוררו עלינו את הדין, וכמו"כ להגיע להכרה ברורה שהכל בא מאתו וששום דבר אינו בא בדרך מקרה חס ושלום.

ובנפה"ח (שער א' פ"ט) כתב וז"ל, 'ולכן בעת קריעת ים סוף אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, רצה לומר דבדיהו תליא מילתא שאם המה יהיו בתוקף האמונה והביטחון ויסעו הלך וגסוע אל הים, סמוך ליבם לא יירא מעוצם ביטחונם שוודאי יקרע לפניהם, אז יגרמו על ידי זה התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם'.

המבואר בדבריו, שלא הספיקה עצם התפילה להועיל להם לנצח את המלחמה, אלא שהיה צריך מעשה מצידם של עם ישראל שיראו את גודל ביטחונם ושעבודם אל הקב"ה, ורק עי"ז יתעורר הכח העליון לעשות להם נס.

וזה מה שהיה באותו הזמן שהיה מידת הדין על ישראל מצד שאלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה, ולכן כנגד מידת הדין שנמתחה על עוון זה של עבודה זרה, היה צריך להתחזק בהכרה שכנגד שהכל בא מאתו ושאין שום כח בעולם שיכול לפעול מלבדו יתברך, ורק ע"י שהגיעו להכרה זו זכו שיבקע להם הים, ולכן אמר הקב"ה למשה שבשעה זו לא זמן להאריך בתפילה, וצריך לעשות מעשים של חיזוק באמונה בה' ולהתלות בבוא עולם.

והנה בספר אמונה ובטחון כותב החזו"א (פ"ב), שיש ביטחון אמיתי ויש בטחון מזויף, שיש כאלו החושבים שחובת הביטחון זה לבטוח שתמיד יהיה טוב, אבל האמת היא לא כך שפעמים יתכן שיקרה דבר רע, אלא שצריך להאמין שהכל תלוי רק בחשבונות שמים, וגם כשמגיע דבר רע ח"ו, גם מגיע מאת הקב"ה ואין שום מקרה בעולם, וזהו הבטחון האמיתי, להאמין שהכל תלוי בהשגחה.

ולפי המבואר רק זה מה שיכול היה לגרום שיהיו זכאים לקריעת ים סוף, שיהיה שיעבוד הלב בצורה מוחלטת, ושיבינו שאף אחד לא יכול לעזור להם מלבד הקב"ה, ובשעה שנתלו בבו"ע בצורה מוחלטת, ובטחו בו שהוא מחולל את הכל ושבלעדיו לא יקרה כלום וקפצו אל תוך

גליון

תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בשלח תש"פ

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
kgilyonot@gmail.com

לו לאבד את ה'קשר' המעוטף בסרבנות ובעקשות כה גדולה.

ה' מתאוה לתפילות שיכיר האדם את ה', וזהו

ההצלחה

ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. (פרי בשלח, שמות יד, י)

כתוב במדרש (בשלח רבה כא, ה) ... כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות, הים סוגר, והשונא רודף, והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה שנאמר **ויצעקו בני ישראל אל ה'** ולמה עשה הקב"ה להם כך ? אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן.

אמר רבי יהושע בן לוי, למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך, והיתה בת מלכים צועקת לו: 'בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים'. שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך, גירה בה הלסטים כדי שתצעק וישמע המלך, כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך, אמר לה המלך: 'לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך'.

כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם, התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר (שמות ב) **ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויצעקו, מיד וירא אלהים את בני ישראל** התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה ? גירה לפרעה לרדוף אחריהם. שנאמר **ופרעה הקריב מיד ויצעקו בני ישראל אל ה'**, באותה שעה אמר הקב"ה: לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר (שיר השירים ב) **יונתי בחגוי הסלע**, השמיעני קול אינו אומר, אלא השמיעני את קולך, אותו הקול שכבר שמעתי במצרים. לכך כתיב **השמיעני את קולך** כיון שהתפללו אמר הקב"ה למשה: 'מה אתה עומד ומתפלל כבר קדמה תפלתן של בני לתפלתך', שנאמר **מה תצעק אלי**.

מה הכוונה שהקב"ה "צריך" את התפילה, ובדיוק את אותו הקול ששמע אותם בעת צרתם ?

אומר **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** הקב"ה מתאוה [תאוה] זה יותר מהדבר המושג באופן הרגיל לראות הצלחה של בני-האדם. זהו תכלית של כל הבריאה, שיגיע הבריאה הטובה המוצלחת אל בני האדם.

אי אפשר להאדם להיות מוצלח, אלא רק כאשר יכיר את הבריאה כולה, והנהגת הבורא עולם.

על ידי התפילות, ולפעמים ההכרח אל התפילות, בהם מכיר

מורכבות האדם, גוף ונשמה שבו שני הפכיים

ויהי בשלח פרעה את העם. (פרי בשלח, שמות יג, יז)

הגמרא (מגילה י:) אומרת, כל מקום שכתוב **ויהי** זהו לשון צער. ועל כן אף הכתוב כאן **ויהי** זהו לשון צער. ולכאורה, היה צער לפרעה שנאלץ מתוך הכרח לשחרר מאות אלפי עבדים. ובמדרש (בשלח רבה כ, ז) נדרש, דבר אחר, **ויהי בשלח פרעה** כששלח פרעה את העם, מי צווח ווי ? פרעה.

משל למלך שהיה בנו הולך למדינה אחת [כנראה בלי רצון אביו], הלך ושרה [התארח] אצל עשיר אחד וקיבל העשיר בנו של מלך בעין טובה. כיון ששמע המלך מי קבל בנו ובאיזה מדינה הוא, היה משלח אגרת אצל אותו האיש. ואמר לו: 'שלח את בני'.

פעם אחת וב' וג' היה משלח בכל זמן ובכל שעה ושעה [והבן לא שב] עד שהלך והוציא לבנו בעצמו.

התחיל אותו האיש [המארח] צועק על שיצא בנו של מלך מתוך ביתו.

אמרו לו שכניו: למה אתה צועק ?

אמר להם: כבוד היה לי כשהיה בנו של מלך אצלי, שהיה המלך כותב אגרת לי, והיה זקוק לי, והייתי ספון בפניו. עכשיו שנמשך בנו של מלך מאצלי, אינו נזקק לי בדבר. לכך אני צועק.

כך אמר פרעה כשהיו ישראל אצלי, היה הקב"ה זקוק לי, והייתי ספון בפניו, והיה משלח לי אגרת בכל שעה. ואומר: **'כה אמר ה' אלהי העברים שלח עמי'**. והיה פרעה שומע מפי משה: **'שלח את בני'** ולא היה מבקש לשלחם. כשירד הקב"ה למצרים והוציא את ישראל שנאמר: **'וארד להצילו מיד מצרים'**, התחיל פרעה צועק 'ווי ששלחתי את ישראל', לכך נאמר **ויהי בשלח פרעה**.

פרעה המוכה ממה שלא שמע בקול ה' ולא קיבל התראותיו של ה', ולא זו מעקשותו הנוראה כל כך כבר שנה ארוכה, ולקה במכות משונות. עתה מצטער שהוא "איבד" קשר עם ה'.

האם אפשר להבין את זה, שעל כך הוא מצטער וצועק "ווי" ? אומר **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** עלינו ללמוד ולהכיר את ה'אדם', אותנו בעצמנו. עד כמה כל אדם מורכב בכוחות מנוגדים של דבר והיפוכו. גוף ונשמה הם ממש שני הפכיים.

פרעה הסרבן הכי גדול שאנו מכירים. עכשיו, הוא זועק "ווי" על שאיבד קשר עם ה'. וכי היה לו קשר 'טוב' עם ה' ?

אכן, היה לו קשר, קשר לא טוב. אבל הנשמה שבו לא נותנת

האדם את הבורא ית' ואת הבריא המשוועדת לבורא עולם. ואל זה מתאוה ה', שיכיר האדם בתפילותיו, ש-אין עוד מלבדו!!!

וזה כבר שיא הצלחת בני האדם.

הגבירו האמונה, ונהיו צבא ה'

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. (פר' בשלח, שמות יד, יד)

הפירוש הוא **אומר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל** ה' אומר אל בני ישראל - תחרישו, עשו עצמכם 'חרשים' אל תעשו כלום, ה' ילחם עבורכם.

ואכן, ה' נלחם בעבורם. ה' הפך ים ליבשה. ומובא, שקרקעית הים נהפכה להיות מרצפות להלוך עליהם. מדוע ה' צריך לעשות את קרקע הים למרצפות, וכי לא מספיק הנס הכי גדול בשינוי הטבע שנבקע הים לפנייהם?

התירוץ הוא, כאשר עם-ישראל עובר בים סוף, הם צריכים ללכת בדרך נקייה, כפי שראוי ומתאים ללכת צבאו (קומנדו) של אלקים. וזה יתכן, כאשר סומכים על ה' מבלי כל הסתמכות על עצמם, הם כמו 'חרשים', ואז, ה' ילחם לכם. כי תהיו אתם צבא ה'. (מתוך שיחה בישיבת ביאלה אור קדושים, בני ברק, פרשת בשלח שנת תשל"א).

מענה ה' לכל בקשה ותפילה - זהו בראיית כבוד-ה',

וזה מתבטא - בענוות האדם

ובקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלנתיכם ונחנו מה כי תלינו עלינו. (פר' בשלח, שמות טז, ז).

מענה-ה' להיווכח, שה' שומע את התלונות, זהו כאשר וראיתם את כבוד ה'.

חושבים שיש בקשה בתפילה, ויש מענה של ה' אל הבקשה. וזה לא נכון.

כאשר רואים גילוי כבוד ה', זהו המענה של ה'.

וממילא, יש את "כל הטובה".

ונחנו מה. משה ואהרן לא נזקקו לשום סיבה להתבטא על הענווה שלהם בעת הזאת, לעומת דברי העם, ומדוע הוא נדרש לומר ככה על עצמו?

לנוכח גילוי כבוד-ה', ממעיט האדם את עצמו

כאשר רואים שהיתה תלונה על משה ואהרן, ובמקביל לתלונה עליו, נתגלה וראיתם את כבוד-ה', דוקא כאן מוצא משה רבנו להמעט מעצמו, ולא לייחס אליו מאומה. ממש, כלום.

כי גם הוא נוכח את האמת הכי ברורה - של: **וראיתם את כבוד-ה'!** ולא רק שיש איזשהו משהו התלוי בו, או בזכותו, כאשר נגלה לעיני-כל כבוד ה'. לכן על אתר הוא נזקק לומר, **ונחנו מה.**

אין קצה ליחוד ואחדות ה'

פעם שאל כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל את המשגיח רבנו ירוחם ליוואוץ זצוק"ל מ'מיר', במה שאמרו חז"ל (גמ' חולין פט.) שדוד המלך אמר (תהלים כב, ז), **ואנכי תולעת ולא איש.** ואומרת הגמרא שכמו תולעת, הוא 'כן' החשיב את עצמו - וזה כבר 'משהו מסוים'... ואילו אברהם אבינו אמר (פר' וירא, בראשית יח, כז), **ואנכי עפר ואפר.** ואם כן, כמו עפר ואפר הוא

והשיבו בזה הלשון, 'כשם שאין גבול וקצה ליחודו, כך אין גבול וקצה לאחדותו'. כלומר, משה שאין גבול לאחדותו של ה' ית"ש על ידנו! מזה נלמד גם אנו, שאין קצה וגבול ליחודו ית"ש בכל העולמות, אף כי איננו מסוגלים לדעת מאומה מזה.

ואכן, מצינו בגמ' (סוטה כב:) אמר רבי יוחנן, אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו. שנאמר, והחכמה מאין תמצא. ועל פי זה נבין, שכמו שהתורה הק', היא ללא גבול של השגות. כך היכולת להשגתה, בודאי זהו על פי דרגות מעל דרגות, רבות שונות, של - כמי שאינו...

מלא כל הארץ כבודו, ועל מה יתגאה?

עוד מבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל (בספר מוסר-ודעת חלק א מאמר נב) על דברי משה רבנו, **ונחנו מה.** שההכרה של משה רבנו בה', היתה כה ברורה, שה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. עד כי אין בעולם איזשהו דבר מצוי, שהוא יכול להתגאות לפניו, - כי הכל מלא כבוד-ה'. ולו יצויר שיש בעולם רק אדם אחד בלבד, האם אותו אחד יוכל להתגאות?! בודאי שלא! כי כל הגאווה הינה אך ורק לעומת מישהו אחר. ואם אין מישהו אחר, אז אין מה להתגאות.

כך משה רבנו הכיר, שה' ית"ש 'מלא-כל-הארץ-כבודו', אז אין משהו, או מישהו, אשר לעומתו הוא יוכל להתגאות.

ויאמר כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדר דר. (פר' בשלח, שמות יז, טז)

פרש"י, כי יד על כס יה - ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית. ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו? נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו. וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר (תהלים טז) האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק, שכתוב בו (עמוס א, יא) ועברתו שמרה נצח, (תהלים שם) וערים נתשת אבד זכרם המה, מהו אומר אחריו (תהלים טז, ח) וה' לעולם ישב, הרי השם שלם, (תהלים שם) כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם.

כידוע על מרן החפץ חיים זצוק"ל לעת זקנותו קשתה עליו הישיבה על ספסל העץ שהיה בביתו מאז ומתמיד. והביא לו נכדו כסה רך עם משענת מאחוריו, למען יוכל לשבת בנוחות. אך החפץ חיים מיאן לשבת, באומרו לנכדו: "הלא רש"י מביא, אין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק. ואם הכסא של ה' עדיין לא שלם, ועל כבודו לא חסת. מדוע כעל כבודי חסת?". על דרך תשובת ה' לשמש והירח שבקשו שה' יעשה דין לבן עמרם כנגד הקמים עליו מעדת קרח, וביקשו רשות שלא לצאת ולהאיר. וה' ענה להם: על כך שכל מלכי מזרח ומערב משתחווים לכם, לא מחיתם. על כבוד משה, מחיתם?! (גמ' סנהדרין קי. ספר דוגמא מחיי אבי עמוד יט).

נצחון על עמלק, רק בחיזוק מחולשה

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידך. ויעש יהושע... ומשה

פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל, ב כי תבא, כי ענינו של עמלק, למנוע ביאת עם ישראל לא", וסיים שם, דכי היכי דבביאה ראשונה, בא עמלק, כ"ה תמיד, "וכאשר עיננו רואות הים תמיד", היינו שגם כהיום, כל עיכוב ומניעה מלבוא לא", [אולי רק כשעכו"ם מעכבים], זהו מכח עמלק המונע מלהיכנס לא"י עכ"ד.

מעתה יש לומר, שגם ביאת עמלק הכא, כיוון שישראל יצאו ממצרים לילך אל הארץ, והרי על ענין כניסת ישראל לארץ, על כך יאה ממונה יהושע, יהושע מכניס, ושפיר הוא השייך לעמוד בראש במלחמה זו.

בענין קריעת ים סוף ובענין ט"ו בשבט

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל: ברש"י בפרשת שלח (במדבר טו מא) הביא מר' משה הדרשן בענין מצות ציצית וז"ל 'ושמונה חוטים שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים', עכ"ל, ולכאורה יש להבין שהלא שבעה ימים שהו ישראל מאז יציאת מצרים ועד שירת הים, ומדוע כתב רש"י שהיו שמונה ימים, וכן הקשה בשפתי חכמים ושאר מפרשי רש"י.

וביאר החתם סופר דהנה איתא בגמ' בברכות ט. שתחילת יציאת מצרים היתה בחצות, ששלח אותם פרעה ואמר להם לילך, אמנם בפועל לא יצאו עד אור הבוקר, והנה אצל ישראל היום הולך אחר הלילה, ואצל גויים הלילה הולך אחר היום, [וביאר החתם סופר טעם הדבר, שהוא דוגמא לכל העולם, שהיהודי נמצא בעוה"ז ופעמים שיש לו צרות, אך בסופו של דבר הוא יום, ואילו אצל גוי דברים טובים קורים לו בעוה"ז, אך בסופו של דבר יהיה לו לילה], וביאר החת"ס שמאז מתן תורה אצל ישראל היום הולך אחר הלילה, אמנם קודם מתן תורה אף אצל ישראל הלילה הולך אחר היום, וא"כ הלילה שבו יצאו ישראל ממצרים היה עדיין י"ד בניסן, ובבוקר שאמרו שירת הים היה זה שמונה ימים אחר יציאת ישראל ממצרים.

והנה ישנו מושג שבני ישראל הם עבדיו של הקב"ה, וישנו מושג שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, וכאשר היו ישראל במצרים מבואר שהיו עבדיו של הקב"ה, וביארו השפת אמת והחתם סופר שבתפילת ערבית אומרים אנו "המעביר בניו" "ומלכותך ראו בניך", והיינו שבקריעת ים סוף נעשו בני ישראל כבניו של הקב"ה, והנה ציצית היא מחוטים לבנים, ובזמן שבת המקדש היה קיים היה תכלת, ואיכא ג' שיטות בראשונים כמה חוטי תכלת היו בציצית, שיטת התוס' שהיו שני חוטי תכלת ושני חוטי לבן (והיינו ד' תכלת וד' לבן), שיטת הראב"ד שהיה חוט אחד תכלת (דהיינו שנים תכלת), ודעת הרמב"ם שרק חוט אחד מתוך השמונה היה תכלת, ונתבאר בדברי רש"י בפרשת שלח שהציצית מזכירה את השמונה ימים שהיו בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף, והנה הטעם שהציצית היא מחוטי לבן, הוא כמבואר בתוס' במנחות מג: שלבן הוא חותם העבדים, והיינו שלכל עבד היה חותם מטיט שהוא עבד, ולכך עושין את הציצית מחוטי לבן, בכדי לסמל שאנו עבדי ה', והתכלת מסמלת מלכות, וכדכתיב (אסתר ח טו) "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור", וא"כ יש להבין מה שאנו מניחים בציצית חוטי לבן עם חוטי תכלת, ולכאורה הלא הלבן הוא סמל לעבדות, והתכלת הוא סמל למלכות ולבניו של מלך.

אהרן וחור עלו ראש הגבעה. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק. וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ומשה ואהרן וחור מתכו בידיו ... ויהי ידיו אמונה ... ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. (פ' בשלח, שמות יז, ח-יג)

יש להבין את כל הנאמר, מעורר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, וכי משה רבנו לא יכל לקחת את המטה שהכה את עשרת המכות במצרים, ולהכות את עמלק עשר מכות ויהרגם. ומדוע הגיע משה רבנו עד לכדי חולשה בתפילתו עד שנאלץ לעזרה גם לשבת וגם לתמוך בשתי ידיו ?

עוד קשה, מדוע יהושע רק 'החליש' את העם ולא הרג אותם. ועוד קשה, בהמשך כתוב שה' אמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים. ואחר כך ה' נשבע כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדר דר. למה ה' נזקק לשבועה כלפי משה וישראל שכך הא' יעשה בעתיד במשך כל הדורות, וכי יש מניעה מאיתו ית"ש הכל יכול להשמיד את עמלק ? אלא, כי יש לנו להתבונן, מדוע הגיעו עמלק להילחם בישראל. כי ויסעו מרפידים מלמד שרפו ידיהם מן התורה (גמ' סנהדרין קו.) ומן המצוות (בעל הטורים כאן). וכאשר רפו ידיהם מהתורה והמצוות, אז אין להם את משה ואהרן לעזרתם, הם לא יכולים לעזור להם עד שיעשו תשובה כל אחד ואחד בעצמו.

כפי שאומרת המשנה (ראש השנה כט.) וכי ידיו של משה עושות מלחמה, או שוברות מלחמה, אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים, היו מנצחים.

במה עמלק הרפו ידיהם של ישראל מהתורה והמצוות ? **באשר קורב בדרך** (כי תצא, דברים כה, יח). מה זה קורב ? הם הכניסו קרירות רפיון וחולשה בקרב עם ישראל אל התורה והמצוות. אז באמת אין שום עצה תורתית לעזרתם. אין את משה ואהרן, אין את מטה האלוקים, עד שישבו בתשובה בעצמם ויחזרו אל מה שהם צריכים להיות בתורה ובמצוות.

לכן שלח משה רבנו את יהושע, הוא נער לא ימיש מתוך האוהל (פ' כי תשא, שמות לג, יא) הוא התמיד בלימוד תמידי כמו 'נער' בלימוד התורה, לכן הוא היה הכי מתאים להילחם ולהחליש את עמלק מגבורתם. כי כח התורה שיש לו, חזק יותר מהידים נושאות התפילה של משה ואהרן, ויותר ממטה האלוקים שכבר עשה עשר מכות והכריע את מצרים, אבל כאשר נדרש מעם ישראל תורה ומצוות, והם נחלשו מהשפעת עמלק, זאת אומרת שעמלק גוברים עליכם. אז אין לכם עצה אחרת רק על ידי מי שמתחזק והולך תמיד בחיזוקו בלימוד התורה. וזה היה יהושע.

ועל כך נשבע ה' שבאופן הזה של התחזקת כנגד חולשה, יהיה לה' מלחמה בעמלק מדור דור. (מתוך שיחה בישיבת ביאלה אור קדושים, בני ברק, פרשת בשלח שנת תשל"א)

ויבא עמלק וגו', ט': ויאמר משה אל יהושע, בחר וגו'. [יז ח]

כותב הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף: יל"ע מה תפקידו של יהושע לענין מלחמה זו, והרי הכתוב לא הקדים מיהו, ולמה נבחר לזה, וצ"ב. והנה מצאתי בספר חרדים [נ"ט ד"ה וזהו], שלכך נסמכה

הים לפני עמלי תורה, משום שהעולם קיים עבור עמלי תורה, ור' פנחס בן יאיר ויהושע ואליהו היו כולם אחר מתן תורה, אך בזמן משה רבנו היה זה קודם מתן תורה, ולכך טען הים שלא הותנה עמו התנאי להיבקע למי שאינם עמלי תורה, ואז נתן הקב"ה את יד ימינו על משה, והיינו כדכתיב (דברים לג ב) "מימינו אש דת למו", שהיא התורה, והיינו ש"ימינו" היא הבחינה של התורה, ואמר בזה הקב"ה שכיון ש"מלכותו ברצון קיבלו עליהם", וכבר קיבלו הם ואמרו שרוצים הם לקבל את התורה, ונחשבים בזה כבר כעמלי תורה וכבניו של הקב"ה, שנתן להם הקב"ה חותם שהם מקבלי תורה והם בניו של הקב"ה.

ויש להביא ראיה לזה, שהרי טען הים שהוא נברא לפני משה, וא"כ מה תשובה יש בכך שהניח הקב"ה את יד ימינו על משה, אלא הביאור בזה שאם האדם עמל בתורה נשמתו היא תורה, והתורה נבראה קודם העולם, וא"כ אף האדם נברא לפני הים.

וא"כ בקריעת ים סוף הגיעו בני ישראל לדרגה של "מלכותו ברצון קבלו עליהם", וזהו הטעם שכיום אין לנו תכלת בציצית, משום שאין אנו בדרגה של להיות בנים, וכדאיתא בשו"ע שהתורה יצאה לגלות, ולכך אין לנו את התכלת בכדי לומר שאנו בניו של הקב"ה.

ובענין ט"ו בשבט, איתא במג"א (ס' קלא סקט"ז) דנהגו בני אשכנז לאכול בט"ו בשבט קצת פירות, וכן הביא הכף החיים שאף בני עדות המזרח נהגו לאכול פירות.

והקשה ר' יואל מסאטמר שהרי יום ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, והיינו לענין הפירות שיצאו מהאילן לאיזו שנה שייכים, משום שההלכה היא שאסור להפריש משנה לחברתה, והקובע הוא ט"ו בשבט, [ובר"ן ביאר דהא דהקובע הוא ט"ו בשבט ולא א' בתשרי, זהו משום שראש השנה לאילנות הוא ג"כ בא' בתשרי, אלא שמשקין את השדות, והחומר שמקבלין האילנות עובר תהליך של עיבוד ונעשה שרף רק בט"ו בשבט], וא"כ בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות אוכלים פירות, אמנם מצינו במשנה בראש השנה טז. ששבועות הוא ראש השנה לפירות האילן, וא"כ מדוע בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות אוכלין פירות, ובשבועות שהוא ראש השנה לפירות האילן מקשטין את הבית באילנות כדאיתא במג"א (ס' תצד סק"ה), והא לכאורה היה ראוי יותר בט"ו בשבט לקשט את הבית באילנות ובשבועות לאכול את פירות האילן.

וביאר ר' יואל שבט"ו בשבט האדם שמח ואינו אומר תחנון, משום שהאילנות מתחילים להתרענן, ולכאורה מה שמחה יש לו לאדם בדבר זה, אלא הביאור הוא שכאשר ייכנס האדם לביתו ויראה את הפירות שיצאו מן האילן, יבין מה השמחה שיש בכך שהאילנות פורחים, אמנם בשבועות שרואה הוא פירות, צריך הוא לידע מנין הגיעו פירות אלו, ולכך צריך לקשט את הבית באילנות, בכדי לידע מה הוא שורש פירות אלו.

ור' נחום פרצוביץ הקשה שבט"ו בשבט רואים אנו את כל האילנות פורחים ומלבלבים, ומדוע האדם כאשר הולך הוא בדרכו אינו פורח ושמח, ומדוע אין רואים את האושר על פניו, וביאר ר' נחום שאם יעקרו עץ ממקום גידולו ויניחו אותו בתוך הבית לאחר כמה ימים ינבול העץ לגמרי וישרו כל עליו ויתייבשו ענפיו, כיון שאין הוא נמצא במקומו, וא"כ כמו"כ המקום שבו האדם יקבל אושר ושמחה בכל ימיו הוא "בחצרות אלוקינו יפריחו".

ונראה הביאור בזה ששבעה חוטים הם מלבן, משום שמאז יציאת מצרים היו בני ישראל עבדים במשך שבעה ימים, וביום השמיני נעשו לבניו של מקום, ולכך החוט השמיני הוא מתכלת, [ואף לדעת הראב"ד ששני חוטים הן תכלת, י"ל שתלוי אימתי נעשו בנים, אם כבר בלילה או רק ביום כאשר שרו את השירה].

ויש להבין במה מתבטא מה שאנו בניו של הקב"ה, ובחיד"א ביאר שיש מצוות שאנו עושין כעבד, וכמו שאומרים בברכה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם", והיינו שאנו עבדיו, אמנם ביאר החיד"א שיש שני מצוות שאנו עושים כבנים, האחת מהם היא תלמוד תורה, וכמו שאומרים אנו בתפילת שמו"ע "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך", וביאר הגר"א שלענין התורה מבקשים אנו מ"אבינו", ולענין המצוות מבקשים אנו מ"מלכנו", ועוד הביא החיד"א שאף את מצוות שבת עושים אנו כבנים, והביא מן הזוהר הק' עה"פ (ויקרא יט ג) "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", דאין "איש" אלא הקב"ה, שנאמר (שמות טו ג) "ה' איש מלחמה", ואין "אביו" אלא הקב"ה, שנאמר (דברים לב ו) "הוא אביך קנן", ואין "אמו" אלא הקב"ה, וע"ז נאמר "ואת שבתותי תשמורו", שנהיה בנים לקב"ה בשמירת השבת.

והנה גוי יכול לקיים מצוות ככל שירצה, אמנם על שני מצוות שיעשה יתחייב במיתה, והם מצוות שבת ותלמוד תורה, ומשום שגוי שרוצה לעשות עבדות, ולהניח תפלין או לנענע לולב, יכול לעשות זאת, אך גוי שרוצה להיות בנו של הקב"ה, ולעשות את המצוות שעושין בניו של הקב"ה, בזה מתחייב הוא מיתה.

[ויש לבאר אף שהנה בזמן זה של הסתר הפנים ושל חושך בעולם, יש שני דברים שרואים עדיין קצת את גילוי הקב"ה, והם תלמוד תורה, שבהחזקת התורה נעשה לנו ניסים גדולים, והוא דבר שא"א לתארו, שהשיבות עולות ופורחות, וכן רואים שהשבת תובעת את עלבונה, והמחלל שבת אין רואה ברכה במעשה ידיו, משום שהתלמוד תורה והשבת נותנים לנו את הישועה ומגינים עלינו].

ובאור החיים עה"ת הקשה על הפס' (שמות יד כז) "וישב הים לפנות בקר לאיתנו", ודרשו חז"ל (מדרש רבה פכ"א ס"ו) 'לתנאו שהתנתי עמו מתחלה', והיינו שהתנה הקב"ה עם הים בבריאתו שיבקע, והקשה האור החיים דאיתא שם במדרש 'כיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע, אמר לו הים מפניך אני נקרע, אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בששי, כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע, מה עשה הקדוש ברוך הוא נתן ימינו על ימינו של משה, שנאמר (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה וגו', מיד ראה להקב"ה וברח, שנאמר (תהלים קיד ג) הים ראה וינס, מה ראה, אלא שראה להקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח מיד'.

והקשה האור החיים שאם היה תנאי שהתנה הקב"ה עם הים שיבקע, מהי טענה זו שטוען הים למשה רבנו שהוא גדול ממנו ולא ייבקע לפניו, והלא היה תנאי, ועוד הקשה האור החיים דמהי טענת הים למשה שלא ייבקע לפניו מפני שנברא לפניו, והרי מצינו פעמים רבות שהים נבקע, שבזמן יהושע נבקע הירדן, וכן בזמן אליהו הנביא, ורבי פנחס בן יאיר בקע את הנהר כדאיתא בגמ' בחולין ז., ולא מצינו שם שטען הים שהוא נברא קודם האדם ולא ייבקע בפניו.

וביאר האור החיים שהתנאי שהתנה הקב"ה עם הים שייבקע, לא היה זה תנאי שייבקע הים לפני משה, אלא היה זה תנאי שייבקע

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

גיליון מס' 36

פרשת בשלח ה'תש"פ

ויאמינו בה' - דקריעת ים סוף אז נשלמה גאולתם

בס"ד

ולחשוב'. ובספורנו 'להתבונן בכל זה בעניין שיבטחו בישועת הקל ויחשבה להו לצדקה, כעניין אברהם, וכן לא נתקיים בהם ונתתי אותה לכם אבל נתנה לבניהם, מקוצר רוח כי לא נאמנה את הקל רוחם, ולא נתנו לב להתבונן, מעבודה קשה כי לולא העבודה היו נותנים לב לדברי משה והיו מבינים מטענותיו שראוי בטחון', עכ"ל.

והמובן שלא חסר אמונה בד', ואע"פ כן לא היה להו אפשר להחזיק באמונתם שלא יכלו להגיע 'שמוע דבר ולחשוב בו', ולא יכלו להתבונן בכל זה, גם למאמינים זקוקים להתבונן לחשוב כדי להנהיג ע"פ האמונה. וזאת משום שמדברים על אמונה לא על אמונה שכלית קא עסקי, כי השכל סגי בבירור, ואחר הבירור הראשון כבר בריר ל'י אלא האמונה היא בגדר כוח באדם כדוגמת שאר כוח מידה שבאדם כאמת ענווה וכדו', כי כוחות אלו אינם במצב של קביעות ללא שינוי, וכשאדם נקלע למצבים שהינם סתירה למידות צריך ללחוץ בכדי להחזיק במעלתו ולא לזוז הימנה, כי מצד ענייני הגוף של האדם הוא קשור ומושפע מכוחות הגוף, כי אין אנו אלא בהרגשה שאדם יחיה האמונה, וכשם כי בענווה אף אי בשכלו קבוע, נמשך הוא אחר כוחותיו שמחיים אותו כגאוותו, כן הוא באמונה כי האדם בעצמו מושפע מחומריותו כנגד אמונה, ואין אנו עסקינים אלא בהרגיש חיותו, ותדיר כוחות הגוף ישלטו בך וישבו לאיתנה, כי חיותך אינה אלא מגשמיותך, וצריך להתגברות והתאמצות לאמונה, והכא הודיעתנו תורה שקוצר רוח מנעה מהם האחיה באמונה, ואמנם כאן היה להם להתבונן ולראות השגחתו והנהגתו יתברך והיה אפשר להעמיד מול ההסתער שפרעה הוסיף עוד לגזירותם, וכאילו נסתר מהם אותות משה, באשר השפעתם בקוצר רוח

נתפרש בתורה דרגת בני ישראל בקריאת ים סוף 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' ואמרו זכרונם לברכה: שאז שרתה עליהם שכינה ואמרו שירה והשאלה הנשאלת דהרי כבר נאמר (ד, לא) 'ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל', ואף כאשר משה טען ויאמר 'והן לא יאמינו לי' נענה כי 'מזה בידך', ופרש"י 'מזה שבידך חייב אתה ללקות שחשדת בכשרים', ויהי לנחש' ירמו לו שסיפר לשון הרע על ישראל באומרו והן לא יאמינו לי וחפש אומנתו של נחש', ומהו המובן ב'ויאמינו' שנאמר ע"ז אמרו שירה שאז עלה בלבו שיאמר שירה.

ואמנם מצינו שחזר פעם שנייה להודיעם שיוצאים הן 'ולא שמעו בני ישראל מקוצר רוח ומעבודה קשה' (ו, ט) הרי כי אף דנאמר בהם ויאמן, שייכא דלא ישמעו אל משה, ואמנם הרי נתפרש שאחרי שהאמינו למשה והלך לפרעה, הרי לא זו בלבד שלא שמע אליהם, ולא קיבל לשלחם, אלא דאדרבא הוסיף גזירה באמרו 'תכבד העבודה על האנשים' ואף משה טען ואמר ומאז באתי אל פרעה הרע אל העם הזה ויש הכא מקום לתלות שאין ביכולת להחזיק מעמד במה שהאמינו בו קודם, ולא יכלו לשמוע, ועד כדי דטען 'הן בני ישראל לא שמעו אלי', אך השאלה שנשאלת ומה שצריך ביאור איך יתכן שאותם הקרויים 'ויאמן העם' איך אפשר שהם 'לא שמעו אלי'.

וזה לשון רמב"ן 'לא בעבור שלא האמינו בד' שתקצר נפשם בעמלם, ולא ירצה לחיות רגע בצערו מדעת שירווח לו וקוצר רוח הינו פחדם שלא יהרגם פרעה בחרב ועבודה קשה הוא הדוחק שהיו הנוגשים אצים בהם ולא יתנום לשמוע דבר

ובעבודה קשה, וממילא לא שייכא גבייהו האמונה, במשה ואהרן כי הן אינם מושפעים וחיים אלא מגשמיותם, וממילא אמונה שוב אינה, כי בקוצר רוח הם.

ומן הראוי להתעורר שהרי כל כך קרובים אנו למצב ד'קוצר רוח' מטרדות הגוף והנפש, מחמת כל כך מיני לחצים, והרי זה מוציא הדעת מאמונה שהרי קשה הדבר, וודאי זקוקים לחיזוק התעוררות מחשבת האמונה, שזה רק בהתבוננות עצמית שמתאפשר בלימוד המוסר שמעמיד ומזכיר לנו חובתנו האמיתית.

והנה בחז"ל הוסיפו בפ"י הקרא וזה לשונו: בשמו"ר 'היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים', עכ"ל. ואיך צריך לפרש הכא לפום ריהטא שכל הקושי היה לשמוע מקוצר רוח, ואיך אמרו הכא שקשה להו לפרוש מעבודת כוכבים. ולכאורה ההבנה כי אי לא התחזקו והתאמצו להחזיק במדרגת 'ויאמן העם', הרי ממילא הועמדו בקירבת ובשייכות למדרגתם הקודמת, וזה שהביאם לעבוד עבודה זרה, ושוב הינם בגלוליהם, ותו ויאמן העם אינו.

והנה בקריעת ים סוף נאמר בתורה על כלל ישראל 'ויאמינו בד' ובמשה עבדו' ואמרו ז"ל במדרשם (שמו"ר כג, ב) וזה לשונו: הדא הוא דכתיב 'ויאמינו בדבריו וישירו תהלתו' (תהילים קו, יב) אמר ר"א אף דכתיב דכבר האמינו עד שהיו במצרים ויאמן העם, חזרו ולא האמינו, כיון שבאו על הים וראו גבורתו מיד ויאמינו בד', ובזכות האמונה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה, עכ"ל. והנה מאז שנקבעה שירה בתורה מלמד שזו הייתה זכייה נצחית, שזו היא מדרגת כלל ישראל והיא אמירת שירה, והמשמעות שזה לעורר בכל הדורות בנפשות ישראל כל האמור בשירה זה קלי ואנווהו, כי לולא כן שוב מהי שירה כעת. משמע שמדרגת השירה היא קשורה עם מדרגת 'ויאמינו בד' ובמה יש כאן שינוי כלפי ויאמן העם שכבר נאמר על ישראל, ואע"פ כן חזרו ולא האמינו, והנה לשון 'כיון שבאו על הים וראו גבורתו איך עושה משפט ברשעים', צ"ע וכי לא ראו משפטו במצרים עשרת המכות, ובפשטות דהכא הכוונה להמשך 'שיקע את המצרים בים' והיינו שלא רק נענשו אלא שבטלו מן העולם הם וכל כוחם, ומשמע מעלה ועניין מסוים בקריעת ים סוף בכלל ישראל, והוא האמור בקרא 'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים, ויראו העם את ד' ויאמינו בד', ראייתם את מצרים

מתים, הכשירה והביאתו לידי יראה ומזה באה אמונה. ומן הראוי לצרף הכא מה שאמרו ז"ל בשמו"ר 'ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב, לפי שכיון שקרע להו את הים האמינו בו, שנאמר ויאמינו בד' ובזכות אמונה זכו למימר שירה, ושרתה עליהם שכינה שכן כתוב אחריו אז ישיר משה, לכך צריך האדם לסמוך גאולה לתפילה, כשם כי הם הסמיכו שירה לאמונה, וכשם כי טיהרו ליבן ואמרו שירה, כך צריך האדם לטהר ליבו קודם שיתפלל, עיי"ש. משמע כי קריעת ים סוף ותוצאותיו הינם טהרת הלב שהוא הכנה לשירה, ומהו.

והסבר הדבר הוא, והוא שכבר נתבאר שגאולת מצרים, שורשה ותחילתה יציאת בני ישראל מהיות תחת השפעת וכוח ממשלת פרעה בעצמם, וכל זמן ועדיין לא ביטלו עצמם לגמרי השפעת מצרים אינה עוד גאולה, כי היא הגאולה, וזו הייתה עבודת המכות, ומצרים רדפו אחריהם להחזירם, הרי זה מורה כי עדיין לא הושלם לגמרי עקירת וביטול שייכות למצרים, נאמר הכא בתורה 'וייראו מאוד' מהמצרים, וזה אחר כל האותות והמסתות הגדולים, ואיך יראו שוב, היפלא מד' דבר אלא התשובה היא שראו 'שר של מצרים נוסע מן השמיים', עדיין לא נעקר לגמרי השייכות למצרים כי השרו של מצרים אינו בשייכותם אלא באשר הינם מחשיבים עצמם מצרים, וזאת בא לידי 'טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר' עדיין הרגישו בחיותם עבוד את מצרים, ובכך ניצחה אמונתם שאין הכל בשליטת כוחות הגשם והמציאות החומרית, אלא יש מסובב לסיבה וממילא בידם אף להמשיך וליסוע אל הים, כי הכול הימנו יתברך וממילא יצאו מכוחות המצרים שהם ושליטתם אינה אלא כוחות הטבע, שממשלתם הייתה ממשלת מלכות החומר, ואז כבר הרי הם גאולים וראו גבורתו איך עושה משפט ברשעים וראו ביטול מוחלט מציאות מצרים, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים, וייראו העם את ד' ולא את מצרים, ויאמינו בד' ובמשה עבדו. והושרש בהם לדורות מעלת ומדרגת 'ויראו ויאמינו' היא מדרגת השירה.

אשירה לד' כי גאה גאה.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת בשלח תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

ה' ילחם לכם [י"ד, י"ז]

בלשון הכתוב כאן קורא לקריעת ים סוף 'מלחמה', וכן הוא להלן 'ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל, כי ה' נלחם להם במצרים', ומבואר דבקריעת ים סוף היה ענין מיוחד של מלחמה עם מצרים, וכן הוא במכילתא על הנאמר בשירת הים – 'ה' איש מלחמה', למה נאמר, לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמה. ובתרגום על הפסוק 'ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב' [זכריה י"ד] – ויתגלי ה', ויגיח קרבא בעממיא האיננו, כיום אנחותיה קרב על ימא דסוף, ע"כ. ומכל זה מבואר דקריעת ים סוף היה נחשב 'מלחמה' של ה' עם מצרים.

ועיין בפירוש רש"י בפרשת ואתחנן על הפסוק 'או הניסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה' וגו', שכתב וזה לשונו – 'ובמלחמה', בים, שנאמר 'כי ה' נלחם להם', עכ"ל. ומבואר דגדר זה של 'מלחמה' היה רק במכות שהיו על ים סוף, אבל המכות שהיו במצרים היו רק 'מסות' ו'מופתים', ולא היה בהם ענין של 'מלחמה'. והביאור בזה פשוט, דהמכות במצרים היו רק עונשים על שיעבדום את ישראל, אבל בים סוף שבאו המצריים להלחם עם ישראל (וכמבואר בפירוש רש"י לעיל על הפסוק 'ואת עמּו לקח עמּו', שפרעה אמר לעמו 'אני אקדים לפניכם במלחמה'), ונלחם ה' עמהם בשביל ישראל, על כן היו המכות שם בגדר 'מלחמה'.

והנה רש"י בפרשת לך לך מפרש הכתוב 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', דהיינו בעשר המכות, ומבואר דרק עשר המכות שהיו במצרים כלולים ב'דן אנכי', אבל המכות שלקו המצריים על הים אינם בכלל 'דן אנכי'. ולפי מש"כ מבואר היטב, דמכות אלו שלקו על הים, הם באמת ענין בפני עצמו, שבהם נלחם ה' עם מצרים, ולא הוּו בכלל 'משפט מצרים', (אמנם בפירוש רש"י על הפסוק 'ידין בגוים מלא גויות' [תהלים ק"י] מבואר, דגם מה שמתו מצרים בים היה בכלל 'דן אנכי', וצ"ע).

אלא דלפי מה שנתבאר, צ"ע קצת בדברי רש"י בפרשת וארא, על הפסוק 'את הערוב', שב'טכסיסי מלחמות מלכים' בא עליהם, כסדר מלכות כשצרה על עיר, בתחילה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם וכו', דמבואר מזה, דגם במצרים היו המכות בגדר 'טכסיסי מלחמות'.

ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה [י"ד, כ']

ב'מכילתא' כאן איתא – 'ויהי הענן והחושך', הענן אל ישראל, והחושך אל מצרים, ישראל באורה, ומצרים באפילה, שנאמר 'לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים', ע"כ. ואשר לכאורה אין מובן, מאי דמיינת ה'מכילתא' הכא קרא ד'לא ראו איש את אחיו' וגו' האמור במכת בכורות [ויעוין בהגהות הגר"א שהביא גירסא אחרת בדברי ה'מכילתא'].

אכן במדרש שמות רבה פי"ד סימן ג' איתא – רבותינו אמרו, ז' ימים של חושך היו. כיצד, ג' ימים הראשונים, מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד וכו' וגו'. ג' ימים אחרים, מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד וכו', הרי ו' ימים של חושך שהיה במצרים. והשביעי של חושך, זה יום חושך של ים, שנאמר 'ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה'. כך

היה הקדוש ברוך הוא שולח ענן וחושך, ומחשיך למצרים ומאיר לישראל, כשם שעשה להם במצרים, ע"כ. הרי מבואר במדרש, ש'החושך' האמור בים סוף, היינו 'מכת חושך' ממש, ונכלל בתוך מנין ז' ימי מכת החושך (וזה כמאן דאמר במדרש לעיל פ"ט סימן י"ב דבכל המכות היו ז' ימים להכאה), ולפי זה מובן היטב מה דמיינת ה'מכילתא' כאן קרא ד'לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים', והיינו דהחושך שהיה כאן, היה המשך למכת החושך שהיתה במצרים ש'לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים'.

והוסיפו שכן הוא מבואר בהמשך דברי ה'מכילתא' – 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה', מגיד הכתוב שהיה המצרי עומד, ולא היה יכול לישב, יושב ולא היה יכול לעמוד וכו', מפני שהוא מש באפילה וכו', ע"כ. הרי דהיה זה ממש כמו במכת חושך, שלא קמו איש מתחתיו. והנה ה'מכילתא' יליף זאת מקרא ד'וימש חושך' האמור במכת חושך שהיתה במצרים, הרי דפשוט להתנא דהמכילתא דחושך זה מישך שייך ל'מכת חושך', וקרא ד'וימש חושך' קאי גם על מכת החושך שהיתה בים סוף, וזה כמו שנתבאר.

אלא דצ"ע קצת בדברי המדרש שם, דעדיין לא היה מנין ימי המכה של חושך כמנין ימי שאר המכות, דבשאר המכות היתה המכה שבעת ימים מלאים, ובמכת חושך היתה המכה רק ששה ימים ולילה אחד, ויש ליישב.

ה' איש מלחמה ה' שמו [ט"ו, ג']

הנה מצינו אצל דוד שאמר לו גלית – 'הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות' וגו', 'לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת השדה'. והשיב לו דוד על זה – 'אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות' (שמואל א' י"ז), ובפשוטו הכוונה במה שאמר 'ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות', שכאשר ישראל יוצאים למלחמה, ה' אלקי ישראל הולך עמהם, ואם כן אף שיש לך כלי זיין, חרב חנית וכידון, מכל מקום אנצחך, כי ה' בעזרנו, ועל דרך מה ששנינו בסוטה דף מ"ב ע"א – שכשיוצאים למלחמה, אומר הכהן משוח המלחמה, 'אל ירך לבבכם' מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות, 'אל תיראו' מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין וכו', כי ה' אלקיכם ההולך עמכם', הם באים בנצחוננו של בשר ודם, ואנו באים בנצחוננו של מקום.

אולם בפירוש רש"י כאן כתב, וזה לשונו – ה' שמו, מלחמותיו לא בכלי זיין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד 'ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות', עכ"ל. והוא מהמכילתא. ומבואר מזה, דשם ה' הוא כמו 'כלי מלחמה' שנלחמים עמו, וזהו שאמר דוד לגלית – 'אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות', כלומר, איני בא אליך ב'מקלות', כפי שאמרת, אלא כלי המלחמה שבידי הוא שם ה' צבאות, ו'כלי מלחמה' זה רב ועצום לאין ערוך מהחרב והחנית והכידון שאתה בא אלי בהם.

והנה במכילתא שם מביא ע"ז הכתוב בתהלים כ' – 'אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר', והיינו דמפרש הפסוק שבא

לומר, דיש מן האומות שבאים למלחמה בכח רכב הברזל שלהם, ויש שבאים בכח סוסיהם, אבל אנחנו כלי מלחמה שלנו זהו על ידי שם ה'. ועל דרך זה יש לפרש את הכתוב בתהלים קי"ח – 'כל גוים סבבוני בשם ה' כי אמילם', והיינו דכאשר יהיה 'כל גוים סבבוני' ויצטרכו להלחם עמם, אז יהיה 'בשם ה' כי אמילם', היינו דבשמו של ה' הוא יהיה הכלי זיין שבו ילחמו בהם להכריעם.

ויבא אילימה ושם וגו' ושבעים תמרים [ט"ו, כ"ז]

עין בפירוש רש"י, דשבעים התמרים היו כנגד 'שבעים זקנים', ומקורו ב'מכילתא' כאן.

והנה בסנהדרין דף ב' ע"א תנן, סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וכו'. מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד, שנאמר 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' ומשה על גביהן. רבי יהודה אומר, שבעים.

ולפי זה לכאורה צריך לומר, דדברי ה'מכילתא' כאן אתיין כרבי יהודה, דהא אליבא דתנא קמא דסנהדרין גדולה היא של שבעים ואחד, לא שייך לומר דשבעים התמרים היו כנגד 'שבעים זקנים', דהא לדידהו ליכא בסנהדרין מנין של 'שבעים'.

ויעוין בתוס' שם דף ג' ע"ב (ד"ה רבי) ובדף ט"ז ע"ב (ד"ה אחד) ובסוכה דף נ"א ע"ב (ד"ה והיו) שביארו, דלכולי עלמא היו בסנהדרין גדולה 'שבעים ואחד', וכדכתיב 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' ומשה על גביהן, אלא דאליבא דתנא קמא הוי המופלא שבבית דין מחשבון הסנהדרין, והוי ליה מנין הסנהדרין 'שבעים ואחד', אולם אליבא דרבי יהודה אין המופלא שבבית דין מן החשבון, והוי ליה מנין הסנהדרין 'שבעים'.

ולפי זה נראה לומר, דגם לרבנן יש מנין של 'שבעים זקנים' בסנהדרין גדולה, אלא דכיון דאיכא אחד על גביהן סבירא להו לרבנן דאיהו הוי נמי בכלל הסנהדרין, דזהו דינו של סנהדרין גדולה, שיש בו שבעים זקנים ואחד על גביהן, ובוה פליגי ר"י ורבנן, דאליבא דר"י אותו מופלא שעל גביהן אינו בכלל מנין הסנהדרין, אולם רבנן סוברים, דגם הוא מכלל הסנהדרין, ועל כן נמצא מנין סנהדרין גדולה 'שבעים ואחד', אשר כלול בוה 'שבעים זקנים' ועוד 'אחד' מופלא על גביהן. וממילא שפיר שייך גם אליבא דרבנן שיהיו שבעים התמרים כנגד ה'שבעים זקנים' שבסנהדרין גדולה.

ועיין במדרש בראשית רבה פ"כ סימן ד', על הפסוק 'כי עשית זאת', דמתחילת הספר ועד כאן שבעים ואחד אזכרות, מגיד שניידון בסנהדרין שלימה, ע"כ. ויתכן לפרש מה שנקרא סנהדרין של ע"א בלשון 'סנהדרין שלימה' ע"פ מש"ב, דעצם הסנהדרין היינו ה'שבעים זקנים', ורק דצריך שיהיה נוסף עליהן ה'אחד על גביהן', ובוה הוי סנהדרין שלימה.

ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר [ט"ז, י"ח]

אאמו"ר הגאון זצ"ל היה אומר בשם המשגיח דמיר, רבי ירוחם זצ"ל, דגם בזמננו ניתן לראות ענין זה דלא העדיף המרבה והממעט לא החסיר, שהמרבה בהשתדלות אינו מעדיף, והממעט בהשתדלות אינו מחסיר, אלא שבזמננו רואים זאת בסוף החיים, ובמדבר ראו זאת בכל יום ויום.

ויאמר משה אליהם, איש אל יותר ממנו עד בוקר [ט"ז, י"ט]

והנה לעיל כתוב 'והיה ביום השישי וגו' והיה משנה על אשר ילקטו יום יום'. ופירש רש"י שם – 'והיה משנה', ליום ולמחרת. ושמעתי מכבר להסתפק, אם האיסור ד'איש אל יותר ממנו עד בוקר' היה נוהג באותו החלק של המן שהיה מיועד ליום השישי.

ובאמת בפירוש הרמב"ן להלן יש מחלוקת בפירוש הכתוב 'את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו, ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת עד הבוקר', דה'אבן עזרא' מפרש – 'את אשר תאפו' כמנהגם, 'אפו' לכם היום, והוא העומר הידוע להם, 'ואת כל העודף', שהוא העומר השני, 'הניחו לכם למשמרת עד הבוקר'. והיינו, דהמן שירד ביום השישי התחלק, שהיה בו עומר ליום השישי, והיה בו עומר ליום השבת, ואת העומר המיועד ליום השישי אכלו ביום השישי, ואת העומר המיועד ליום השבת אכלו ביום השבת, ורק על העומר השני, שהוא העומר של יום השבת, נאמר 'הניחו לכם למשמרת עד הבוקר', ואם כן מסתבר, שעל העומר של יום השישי, שלא נאמר עליו 'הניחו לכם', היה נוהג האיסור ד'אל יותר ממנו עד בוקר', כמו בהעומרים של שאר הימים.

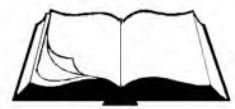
אמנם הרמב"ן עצמו מפרש, 'את אשר תאפו' משני העומר אשר בידכם, 'אפו' היום, 'ואת אשר תבשלו' משניהם, בשלו עתה, 'ואת כל העודף' לכם משבעת היום, 'הניחו לכם למשמרת עד הבוקר'. ומבואר, דלא נתחלק המן שירד ביום השישי כלל, שיהיה בו עומר עבור יום השישי ועומר עבור יום השבת, אלא אכלו מכל המן שירד באותו היום לשבעת, ועל מה שהעדיפו משבעת נאמר 'הניחו לכם למשמרת עד הבוקר'. וזהו שכתב הרמב"ן בהמשך דבריו, וזה לשונו – 'ומה שאמר 'ואת כל העודף', יתכן שלא יתן להם מידה בזה, אבל יאכלו כרצונם בשישי, כי העודף יספיק לשבת, כי ברכת ה' היא, עכ"ל. הרי דבהמן שירד ביום השישי לא היה מידה של עומר ליום השישי, ומידה של עומר ליום השבת, אלא היו יכולים לאכול ביום השישי אפילו יותר מעומר, ונראה דכמו כן היו יכולים לאכול פחות מעומר, דכשם שלא הוצרכו להניח עומר ליום השבת, והיינו משום דלא היה בהמן עומר עבור יום השבת, כמו כן לא הוצרכו לאכול עומר שלם ביום השישי, כיון דלא היה בהמן עומר עבור יום השישי. ולפי זה נמצא, דבכל המן שירד ביום השישי לא נהג האיסור ד'אל יותר ממנו', והותר להם להניחו עד בוקרו של שבת.

והנה לשיטת ה'אבן עזרא' יש לומר, דגם בהמן של שבת נהג האיסור ד'אל יותר ממנו', דאסור היה להניחו עד בוקרו של יום הראשון, שהרי לפי מה שנתבאר נהג כמן זה האיסור ד'אל יותר ממנו', ועל עומר אחד היה איסור להותירו עד בוקרו של שבת, ועל העומר השני היה איסור להותירו עד בוקרו של יום הראשון.

אולם לשיטת הרמב"ן דלא היה עומר עבור יום השישי ועומר עבור יום השבת, אלא שני העומרים היו בשביל שני הימים, יתכן דלא נהג כמן זה האיסור ד'אל יותר ממנו' כלל, אף אם הניח את שני העומרים עד בוקרו של יום הראשון, דהאיסור נאמר רק על מן שיוירד עבור יום מסוים, שאסור להניחו למחרת אותו היום, אבל כמן שאינו יורד עבור יום מסוים, לא נאמר איסור זה, ועל כן אף שהמן שירד ביום השישי היה עבור שני ימים מסוימים, דהיינו יום השישי ויום השבת, וביום הראשון כבר עבר הזמן שמן זה היה מיועד לו, מכל מקום לא נאמר בו הלאו ד'אל יותר ממנו', דלאו זה נאמר רק על מן המיועד ליום אחד.

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 384

שבט שירה, ט"ו בשבט, הלכות ברכות

שבט תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

פירות בט"ו בשבט. ועי' "פני משה" שמפרש משום ש"אינו נותן לבו לחזור אחריהם לברך להודות השם ב"ה שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובתו יתעלה ב"ה", עכ"ל.

לימוד בט"ו בשבט

◀ "ביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם, ובמסכת ראש השנה (י"ד: והלאה) וחזרתי לחדש דבר מה - כערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיוכיני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה, ומאז נראה לי שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצוות הפרשת מעשר אילנות" וכו' (האדר"ת ב"נפש דוד" הנהגה ט"ו).

ראש השנה לאילנות

◀ ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות בכל הארצות, ואפילו באותם מקומות שזמן הגשם הוא לאחר פסח, כגון: אוסטרליה, ארגנטינה וכד' ("הר צבי" ח"ב או"ח סי' כ"ט).

סדר הברכות

◀ בט"ו בשבט אוכלים הרבה מיני "פרי העץ", ויש לדעת על איזה פרי יברך כדי לפטור את השאר.

כשיש לפניו הרבה מיני פירות, אם כולם ברכותיהם שווים, ויש בהם משבעת המינים, יש לו לברך על הפרי שהוא משבעת המינים, ועי"ז פוטר הברכה לכל שאר הפירות (שו"ע סי' רי"א סי"א). ואפילו אם הוא רק חצי פרי, והשאר שלמים - מברכים עליו (משנ"ב סק"ד). אם שניהם ממין אחד, משבעת המינים, או ששניהם אינם מין שבעה, מקדים השלם, ואפילו החצי חביב עליו יותר, בכל זאת השלם עדיף (משנ"ב שם), וכששניהם שלמים, מקדים את המין שרגיל להיות חביב אצלו, אפילו שעכשיו חפץ במין השני (שו"ע שם ומשנ"ב סי' ק"א). ואם שניהם שלמים, או שניהם אינם שלמים, וגם שניהם חביבים ואחד גדול מחברו, הגדול עדיף ("דעת תורה"). וכמשי"כ השו"ע סי' קס"ח סעיף ב' לענין פת).

כשיש כמה פירות משבעת המינים, כל מין הסמוך בפסוק למילת "ארץ" קמא או בתרא הוא קודם למין השני, וסדר חשיבות ב' מינים הוא (חיסה ושעורה אינו מצוי אצלנו לאכול כמות שהם): זית, תמר, ענב (נפץ) תאנה ורימון (שו"ע שם סי"ד). (יש שנותנים רמז לדבר לפי הגרעין שבו: זית, יש לו גרעין אחד. תמר, יש לו גרעין אחד שנראה כשניים. ענב, יש לו כמה גרעינים. ותאנה, יש בו יותר גרעינים. ורימון יש בו מאות גרעינים).

◀ **לסיכום:** כשיש הרבה מיני פרי העץ, סדר ברכתו הוא ז' מינים (לפי קדימה בפסוק סמוך ל"ארץ"), שלם, חביב, גדול. ואין צורך לאכול תא כל הפרי החשוב תחילה, אלא אחר שכבר אכל ממנו קצת, יכול לאכול את שאר הפירות ("כף החיים" סי' רי"א סי"ק ט').

אוכל תמר (דבש) להמתיקה תה

◀ **שאלה:** שתה כוס תה ובמקום לערבב סוכר אוכל תמר בפיו כדי להמתיק את המשקה, האם צריך לברך עליו?

תשובה: אם גם בלי התה היה אוכל את התמר, צריך לברך ברכת "העץ" על התמר וברכת "שהכל" על התה, אבל אם אוכל את התמר רק כדי להמתיק את המשקה, הוא נעשה טפל לתה, וברכת "שהכל" של התה פוטרת גם את התמר. ואם אוכל את התמר לפני שמתחיל לשתות את התה, מברך עליו ברכת "שהכל" ופוסט בזה את התה (אע"פ שהוא משבעת המינים, בכל זאת נעשה טפל, כמשי"כ ה"ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ז' ד"ה ופת, שאפילו על פת בכה"ל מברך ברכת "שהכל").

איתקיל מילוליה ובידך "פרי האדמה"

◀ **שאלה:** הני לפניו פרי העץ ופרי האדמה, ולקח בידו את פרי העץ לברך עליו (והתכוון אח"כ לקחת את פרי האדמה ולברך עליו), ובשעת סיום הברכה איתקיל מילוליה ואמר "האדמה" במקום "העץ", והרי יצא בזה לצורך פרי העץ, האם יצא בזה גם לגבי אכילת פרי האדמה? **תשובה:** כיון שבשעת ברכתו כיוון לפטור את פרי העץ ולא את פרי האדמה (שהרי היתה דעתו לברך "פרי העץ"), לכן כשמשיך אח"כ

לע"נ
מין רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה
בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר
נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
נלב"ע י' באייר תשע"ט

שבת שירה

שבת שירה - האכלת בעלי חיים בשבת

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' שכ"ד): "יש נוהגים ליתן חיטים לפני עופות בשבת שירה" (יש אומרים שהטעם הוא משום שהציפורים אמרו שירה על הים, ויש אומרים משום שהציפורים אכלו את המן שפיזרו דתן ואבירם מחוץ למחנה), אך מנהג זה אינו נכון שהרי אין מזונן של הציפורים על האדם ואסור לו להאכילן בשבת, (עכ"ד) וע"כ יש להכין את מזונן ולהניחו לפניו בערב שבת.

◀ מותר לאדם ליתן בשבת מזונות לפני בהמות ועופות שזמזומותיהם עליו, דהיינו אלו שאינם רגילים לחפש לעצמם אוכל, ואם לא נותנים להם לא יהיה להם מה לאכול.

כמו כן מותר לכל אדם להאכיל בעלי חיים אלו, ואפילו אינם שלו ("ביאור הלכה" שם סעיף י"א, ועי' ספר "תהלה לדוד" סי' ק"ד).

◀ ציפורים הנתונות בכלוב - מותר להאכילן בשבת אם צריכות לכך מכיוון שזמזומותיהן על האדם, אבל אסור לטלטל הכלוב משום מוקצה.

◀ דגים באקווריום (AQUARIUM) - מותר להאכילם בשבת אם צריכים לכך, אבל דגים שמאכילים אותם רק פעם בכמה ימים אין להאכילם בשבת.

◀ יש מתירים לער מפה עם פירורים אע"פ שציפורים יאכלום, מכיוון שאין כאן טרחה יתרה (עי' משנ"ב שם סי' כ"ט, ועוד עי' "אשל אברהם בוטשאש"). אם יש שומשום הראוי לזריעה יש להקפיד לער את המפה על אבנים ולא על מקום שראוי לזרוע שם (עי' שו"ע סי' של"ו סעיף ד').

◀ כאשר מגיע זמן האכלת הבהמות שזמזומותיהן על האדם - אסור לו לאכול לפני שנותן לבהמות לאכול (ברכות מ.).

ט"ו בשבט

תחנון

◀ בט"ו בשבט אין אומרים תחנון כיון שנקרא ראש השנה, ואין אומרים גם במנחה שלפניו (משנ"ב קלי"א ל"ה), אבל אומרים "למנצח".

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' קל"א): "ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות". ועי' "כף החיים" סי' קל"א סי"ק צ"ז שכן יש נוהגין בספרד, ויש שעושין לימוד באותו לילה, שלומדים משנה או זוהר המדבר בענין אותו הפרי ואח"כ מברכים עליו, ויש ספר מסודר בנושא הנקרא "פרי עץ הדור", עי' שם.

יש הנוהגים לאכול ט"ו מיני פירות (ספר "מועד לכל חי" סי' ל'), ויש הנוהגים לומר אחד מט"ו פרקי "שיר המעלות" בין פרי לפרי (ספר "דרכי יוסף צבי", ו"מועד לכל חי" שם).

◀ וי"א שהמנהג לאכול הרבה מיני פירות הוא עפ"י הירושלמי (סוף קידושין): "ר' חזקיה ר' כהן בשם רב, עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל. ר' אליעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין (מאסף פרוטות שיהיו מצויין לו לקנות) ואכיל בהון מכל מילה (מכל מין) חדא בשתא" ואפשר שבגלל זה קבעו לאכול כל מיני

לאכול את פרי האדמה צריך לחזור ולברך עליו "בורא פרי האדמה" (ש"ת "הר צבי" ח"א סי' ק"ד, הגר"א"ל שטינמן זצ"ל).

חשב שאגוזים הם מן האדמה

◀ **שאלה:** היו לפניו פרי העץ ופרי האדמה, וכיוון להוציא בברכת "פרי העץ" את כל מיני העץ שהיו שם, וחשב שאגוזים הם פרי האדמה, ולאחר ברכתו נודע לו שגם אגוזים הם פרי העץ, האם צריך לברך עליהם "פרי העץ" כיוון שלא היה בדעתו לפטורם?
תשובה: כיון שהיה בדעתו לפטור את כל פירות העץ שהיו שם, ולמעשה היו שם גם אגוזים שהם מיני העץ, נפטר ולא מתחשבים בזה שטעה וחשב שאגוזים הם אדמה (הגר"א).

ברכת "שהחיינו" על אתרוג או פירות יבשים

◀ **שאלה:** האוכל אתרוג חדש, האם לברך עליו ברכת "שהחיינו" מכיון שעדיין לא טעם אותו השנה?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' רכ"ה ו') פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך "שהחיינו", ומפרש המש"ב (סי' ט"ז) כגון אתרוג שדר באילנו משנה לשנה, אין הנאתו נרגשת בחידושו, וכן סוג ירק שנמצא כל השנה בקרקע, ע"י שם. (וכן מובאר ב"סידור יעב"ץ" סדר ברכות והניח אות כ"ה, וב"לקט יושר" עמ' קמ"ט).

ויש אומרים שלא לברך על אתרוג ברכת "שהחיינו" משום שכבר בירך עליו בסוכות כשנטלו למצוות ארבעת המינים (ע"י שו"ת "אלף לך שלמה" או"ח סי' צ"ב) ולי"ע ששם הברכה היתה על מצות ד' מינים, שהוא ענין רוחני, ולא על הנאת הגשמיות של הפרי.

וכמו כן אין נוהגים לברך "שהחיינו" על פירות יבשים אפילו שעדיין לא אכל פרי זה כלל (אפילו כשידוע לו שאלו פירות מאותה שנה), מכיון שאין מרגיש עליו חידוש הפרי, שיש לו אותו טעם אם זה מאותה שנה, או מלפני עשר שנים (שהרי פירות יבשים מחזיקים הרבה שנים). ואמנם אם היה אוכל אותו עכשיו חי היה מברך ע"ז "שהחיינו", אבל כשהוא יבש אין חידושו ניכר.

ברכת "המוציא" על עוגה

◀ **שאלה:** טעה ובירך ברכת "המוציא" על עוגה (שברכתה ודאי מזונות), האם יצא יד"ח?

תשובה: כיון שיש עליו שם פת (דהרי אם היו קובעים עליה סעודה ברכתה "המוציא") בדיעבד יצא בברכתו, אבל תבשיל מחמשת מיני דגן (אפילו היו קובעים עליו סעודה, ברכתו "מזונות") אין עליו שם פת, ואפילו בדיעבד לא יצא ("חיי אדם" כלל נ"ח אות א', קישו"ע סי' נ"ו סעיף א', "כף החיים" סי' קס"ח ס"ק מ"ג).

ברכה על אוכל גזול

◀ **שאלה:** גזל חטים וטחנם, ואפאם, קנאם בשינוי אבל אינו יכול לברך עליהם משום שאין זה מברך אלא מנאץ (ע"י משנ"ב סי' קצ"ו ס"ק ד'). יש לדון האם מותר לאוכלם בלי ברכה היות שאסור לברך עליהם?

תשובה: יש סוברים שסו"ס אסור ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה, ואסור לאוכלו בלי ברכה (הגר"א"ל שטינמן זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א), ויברך על משהו אחר, ואח"כ יאכל.
ויש סוברים, כיון שאסור חז"ל לברך, ה"ל כמו אונן שאסור לברך וממילא מותר לאכול בלי ברכה. (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

מאה ברכות בשבת

◀ **שאלה:** איזו עצה יש כדי להשלים מאה ברכות בשבת?
תשובה: בשבת חסרות לנו תשע עשרה ברכות, ואפשר בקלות להשלים, יכול לאכול:

- א. קצת מזונות, ואפילו על מעט עוגה מברך "בורא מיני מזונות".
 - ב. לשתות מעט יין ולברך "בורא פרי הגפן".
 - ג. לאכול פרוסת פרי העץ ולברך "העץ".
 - ד. וכן חתיכת פרי האדמה, ולברך "האדמה".
 - ה. לאכול חתיכת ביצה או דג וכד' ולברך "שהכל", ואם רוצה לברך "שהכל" על שתיה, כיון שיש ספק אם יין כלשהו פוטר משקין, יברך על היין בסוף (ע"י "ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ב').
 - ו. אם אוכל כזית עוגה או ז' מינים מברך גם ברכה מעין ג'.
 - ז. אם שתה שיעור רביעית של משקים לפני היין, מברך "בורא נפשות" (ולא נפטר ע"י היין ששתה לאחריו בברכת מעין ג', שהרי יין פוטר רק מה ששותים לאחריו ולא לפניו).
 - ח. ואם עושה ק"מ שלוש פעמים במשך כל השבת הרי בקלות יש לו תשלום של מאה ברכות, ובנוסף יש בדר"כ גם כמה "אשר יצר".
 - ט. ויש המכניס לעצמם כמה ברכות מיני בשמים (משנ"ב סי' רט"ז ס"ק ל"ט):
 - ח. ברכת "הנותן ריח טוב בפירות".
 - ט. ברכת "בורא עצי בשמים".
 - י. ברכת "בורא עשבי בשמים".
 - יא. ברכת "בורא מיני בשמים".
- והנה כל זה לאלו שחותמים בבוקר: "ברוך אתה ה' מקדש שמך ברבים" ("מעשה רב להגרא"א" דינים והנהגות, פ"א סעי' י"ב), יש עוד

ברכה, אבל לאלו שלא חותמים חסרה ברכה זו, וכן אלו שמברכים ברכת המזון של סעודה שלישית לאחר צאת הכוכבים, אולי חסרות עוד ארבע ברכות, ויש להשלים.

עניית "אמן" על ברכה דרך הטלפון

◀ **שאלה:** המדבר בטלפון, ושומע את חברו מברך "שהכל", האם יש לענות אמן על הברכה?

תשובה: כיון ששומע את הברכה בטלפון, אע"פ שלהוציא דרך הטלפון אי אפשר, מ"מ הרי יש כאן ידיעה שהוא מברך, וכעין שהיה באלכסנדריא במצרים שהרימו דגל להודיע שיענו אמן, הגם שלא שמעו את הברכה, ולכן בנד"ד יש חיוב לענות אמן (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ב סי' צ"א אות ד'), ויש סוברים כיון שאין זה אותה רשות אין חיוב לענות אמן אבל מותר לענות (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

התחיל לברך ושכח מלכות

◀ **שאלה:** התחיל לברך ברכת המזון, ואמר "ברוך אתה ה' הזן את העולם כולו בטובו בכן בחסד וברחמים", וזכר שלא אמר "אלוקינו מלך העולם", מה עליו לעשות?

יסוד השאלה הוא, האם כיון שתיבות "אלוקינו מלך" מעכבים בדיעבד, או"ח עדיין לא אמר כלום וצריך לחזור לתחילת ברכת המזון? ברוך אתה ה'... או מספיק לחזור ולומר "אלוקינו מלך העולם הזן...".

תשובה: יחזור לומר "אלוקינו מלך העולם הזן..." וזה מצטרף לתחילת הברכה שאמר קודם, כי זה הפסק בטעות שלא מפסיד את הברכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת המזון על ירקות

◀ **שאלה:** בארוחת הצהריים אכל תפוז, ירקות וקציצות דגים, ובירך ברכת המזון כמו בכל יום, וזכר שלא אכל לחם, האם יצא בזה יד"ח?

תשובה: כיון שחיוב ברכה אחרונה הוא "בורא נפשות" אין ברכת המזון פוטרתו, וצריך לברך ברכת "בורא נפשות" (ע"י משנ"ב סי' ר"ב ס"ק נ"ה).

יין או פירות של ארץ ישראל וחז"ל

◀ **שאלה:** שתו יין שנעשה בארץ ישראל עם יין שנעשה בחו"ל (מצוי שמערבבים מיץ ענבים עם יין וכדומה), באיזה נוסח יש לומר ברכה אחרונה "על פרי הגפן" או על פרי גפנה? וכמו כן אם אכל מפירות ארץ ישראל וגם מפירות חו"ל, באיזה נוסח יסיים?

תשובה: יש סוברים שיברך "על הארץ ועל פירותיה", וכן "על הארץ ועל פרי גפנה", משום שזוהי ברכה חשובה יותר, ובכלל מאתיים מנה ומודים לז' שנתן לנו פירות, אפילו חשובים הבאים מארץ ישראל ("ארוחת רבינו" ח"א עמ' פ"ח בשם הסטייפלער זצ"ל, והגר"ש אלישיב זצ"ל מובא בספר "וזהו הברכה" פרק ה').

ויש סוברים שיש לברך "על הארץ ועל הפירות" וכן "על הארץ ועל פרי הגפן", שזה כולל את כל סוגי הפירות, ואילו "על פירותיה" משמע רק על פירות ארץ ישראל (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל. וע"י ספר "קצות השולחן" סי' פ' ס"ק ה' שנוטה לומר שיאמר שניהם "ועל פירותיה ועל הפירות" או "ועל פרי גפנה ועל פירותיה").

בירך על מאכל חברו

◀ **שאלה:** לראובן היה מאכל ולא רצה לתת ממנו לשמעון, הלך שמעון ובירך עליו. האם ראובן חייב לתת ממנו לשמעון כדי שלא תהיה ברכה לבטלה?

תשובה: אינו חייב לתת לו מכיון שלא היתה לשמעון רשות לברך עליו, ואילו דאזיק תנשע שגורם לעצמו ברכה לבטלה, ואולי גם עבר בזה משום "לא תחמוד", וא"כ אין זה מברך אלא מנאץ (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"י בספר "אגן הסהר" להגר"א גניחובסקי זצ"ל עמ' 40).

אכילת 'ארבעס' או בוטנים ב'שלוש זכר'.

◀ **שאלה:** האם ראוי לאכול 'ארבעס' ב'שלוש זכר' או שמא יש בו משום 'בריה'?

תשובה: מצוי שאוכלים 'ארבעס' או בוטנים ב'שלוש זכר' ומסתפק השו"ע (סי' ר"י א') והמשנ"ב (סי' ה') באכילת בריה עם יש לברך עליה ברכה אחרונה, ולכן יש להיזהר מלאכול 'ארבעס' או בוטנים, וכן גרגרים של רימון או ענב, אם לא שאוכל בשיעור כזית, כדי לא להכניס עצמו לספק ברכת "בורא נפשות", או ספק מעין שלוש. ויש עצה, לרסק את הבוטנים לפני שמכניסים לפיו.

הפרשת תרומה בשבת לחומרא

◀ **שאלה:** המחמיר (בלי נדר) לחזור ולהפריש תרומה אפילו על מאכל בכשרות טובה, ובאמצע השבת נזכר ששכח להפריש, האם מותר לעשות כן בשבת?

תשובה: כתב ה"ד"ר אמונה" (פרק ט' הל' מעשר, "ציון ההלכה" סי' ק פ"ט), פעם אחת שכחו לעשר את החלות מערב שבת, ולא היה תנאי רק היה במקום שיש שם השגחה מעולה, וכמעט ברור היה שזה מעושר, והתיר מרן (ה"חזון איש") לעשרן בשבת, אבל לא רצה להתיר לאכלם בלי מעשר וכו', עוד פעם אחת שלחו אתרוג לרב בירושלים שיברך על זה וכל קהילתו, ובביל יו"ט נתעורר שאלה על המעשרות, וציווה (ה"חזון איש") לעשר מוודאי טבל עליו ביו"ט, כדי שלא יכשלו כל האנשים שם.

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור
רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 212 – בשלח

כבוד התורה

סח רבי יעקב שכטר שליט"א מג"ש ב'דף היומי' בבית מדרשו של רבינו:

במשך עשרים ושתים שנה אף פעם לא התבטל השיעור בדף היומי. חוץ מפעם אחת שהורה רבינו לבטל את השיעור, היה זה ביום הלוויית מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה. היתה אפשרות להקדים את השיעור ולהגיע עם רכב צמוד. אך רבינו הורה, "לבטל את השיעור" והוסיף והורה "לתלות פתק במקום בולט שהשיעור מתבטל עקב ההלווייה של גדול הדור". זו היתה הפעם האחת והיחידה שלא היה שיעור.

כמו כן הורה רבינו למגיד רבי שלמה לווינשטיין שליט"א, ששאלו האם לבטל שיעור בזמן שהתקיים בב"ב לוייה של ספרי תורה, אמר לו רבינו "תקצר את השיעור". והוסיף רבינו, "זה לא מדין 'מצוות לווייה', זה בשביל להראות שאיכפת לנו מ'כבוד התורה'".

להבין את השני

הרבה בעיות היו נמנעים אם היו מבינים אחד את השני. להלן כמה דוגמאות כיצד רבינו הדריך להבין את השני.

א. סח המשגיח רבי חזקיהו מיישקובסקי שליט"א: עמדתי פעם מאחורי דלת בית הדין ונתחלחלתי לשמוע כיצד בעל - דין 'מחרף ומגדף' את רבינו. כשנכנסתי אחר כך, נפעמתי לראות את רבינו כהרגלו יושב רגוע. הרהבתי עוז ושאלתי, 'איך אפשר ככה להשאר רגוע?!' השיב רבינו במתק לשונו ושאל, "האם הרגשת פעם מה זה להפסיד מליון דולר...?! צריך להבין את השני! ההוא לא 'מחרף' ולא 'מגדף', הוא פשוט כאוב".

ב. בשיעור בפרקי אבות כשלמד רבינו את המשנה "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות פרק ב' י') שאל רבי אשר ברסלויער שליט"א – ר"כ 'נוף פוריה' – טבריה: אם אחד רואה שחבירו, לא פחות חשוב ממנו, קיבל 'שלישי', ואיכפת לו למה הוא לא קיבל, שייך להבין שהוא צריך להתגבר, אך איך אפשר לדרוש מאדם שגם כבודו של השני יהיה 'חביב' עליו במצב כזה? רבינו הסתכל עלי במבט תמוה ושאל, "למה לא"? "אם מבינים שלשני מגיע כבוד, מדוע קשה לפרגן לו זאת"...!?!

ההליכה היומית

בתוך סדר יומו העמוס הקפיד רבינו מאד על ההליכה היומית לשמירת בריאותו. על התייחסותו להליכה זו ניתן ללמוד ממה שהיה אומר ביום גשום, "היום אני פטור".

מאידך, פעם הוצרך רבינו ללכת למטרה מסוימת, וכשאמרו לו שבאותו יום כבר נפטר היום מההליכה אמר, "אבל זה צריך להיות לשמחה".

בכלל, אצל רבינו, שכל מעשיו היו לשם שמים, גם לצרכי הגוף התייחס כמוצווה.

בזמן ההליכה בדרך כלל לא דיבר כפי שאמר רופאו. רק אמר כמה פעמים על אחד המלווים, שאותו הוא מחבב במיוחד, היות והוא אינו מדבר.

"ראה מעשה ונזכר הלכה"

כאמור בזמן ההליכה רבינו שתק. לא ידעו מה היו מחשבותיו, אבל מידי פעם לימד את מלוויו שגם בעת ההליכה לא לבזבז את הזמן, ובכל דבר אפשר לראות הלכה כמאמר הגמ' (סנהדרין פ"ב). "ראה מעשה ונזכר הלכה". להלן כמה דוגמאות:

א. פעם כשהלך עם נכדו, הבחין הנכד שרבינו מביט לשמים ומתבונן, כשראה רבינו שנכדו תוהה על כך, א"ל רבינו "תסתכל על הירח ותחשוב היכן השמש נמצאת"...!! למדתי, אומר הנכד, שאפשר להסתכל על הירח ולהעביר בראש את ה"משנה בראש השנה"(פ"ב מ"ו) "כיצד בודקין את העדים".

ב. פעם הלך בערב פסח וראה עופות מנקרים בחמץ אמר: "הם עושים את התפקיד שלהם". באותו חג הפסח, כשהלך בחוה"מ אמר "עכשיו אין להם עבודה". (עי' שו"עאו"ח סי' תמ"ה ס"ג "יכול להשליכו במקום שהעורבים מצוין שם").

ג. פעם עבר בשיכון ה' על יד שער - חצר שנתלה בו שלט "זהירות כלב נושך". אמר לנכדו, "מכאן שעצמות ב' בני ברק אינם מוקצה בשבת שהרי אפשר לתת לכלב". (ולמעשה, יעויין 'חוט שני' שבת ח"ג סימן ס"א שע"צ כ')

ד. פעם הלך בזמן בין השמשות הסתכל לשמים ועורר את מלווהו "האם זה כבר נקרא הכסף"!!

ה. פעם עבר על יד חצר שהיתה עם חומה גבוהה ואמר "זה חצר גם לדעת החזו"א" [בעירובין].

מה אמר רבינו לאברך שעמד לצאת מהכולל

אברך אחד רצה לצאת מהכולל ולעסוק ב'דברים אחרים'. אמר לו רבינו: "אם תוכל להמשיך ללמוד תשע שעות ביום... כמו שהרמב"ם אומר, אתה יכול לעסוק בדברים אחרים".

כתב הרמב"ם (פ"א מו"ת ה"ב) "כיצד, היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע, אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבעל פה, ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר".

הקב"ה מנהיג את העולם

שמענו מכמה רבנים, שכשידיברו עם רבינו אודות הצעת "שטעלע" - [תפקיד] אמר להם רבינו 'כלל': "מלויפט נישט נאך, און מאן אנטלויפט נישט" [לא מחפשים, ולא בורחים]. והמובן, שאין לחפש תפקידים, אבל גם אין להשטמ מהצעה מתאימה, שהרי הקב"ה מנהיג את העולם, וזה גם בענינים רוחניים. (עיין ברכות ס"ד "כל הדוחק את השעה וכו'")

אגב, אחד מהמקורבים שאל את רבינו, [בתקופה שכבר בקושי יכול היה לדבר], מציעים לו "שטעלע", אך הוא רוצה להמשיך ללמוד? רבינו הכריע לו בכל זאת לקבל את התפקיד. אחרי שהשואל יצא, נשאל רבינו מדוע כך השיב, והלא הוא טען שרוצה ללמוד? אמר רבינו, "ווען אער וויל נישט, קומט ער נישט פרעגן" ["אם הוא לא היה רוצה, הוא לא היה בא לשאול"...]

הגליון מוקדש לרפואת:
רוית בת סימה שמחה

גליון רל"ז, פ' בשלח
יג שבט טבת ה'תש"פ,
רמת השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

הזדמנות פז – המהדורה אוזלת!
לרגל היארכייט, סט 'גאון יעקב' ג'
חלקים על התורה והמועדים וקובץ
עניינים מורחב בענייני השקפה, חינוך
ועוד, כל שיחות מרן זצוק"ל שנדפסו
עד כה, במחיר מסובסד
לעילוי נשמת בן ציון בן בנימין
80 ₪ בלבד.

**"וקראו את הדברים שהיה
מדבר וכותב, דברי חיזוק
חשובים מאד שהתפרסמו
והשפיעו בכל העולם" (מרן רבי
גרשון אדלשטיין שליט"א על 'גאון
יעקב')**

ג"כ אי"ז מקור האיסור, שהאיסור נלמד מכל
מלאכות, ומקרא זה רק יליף שזה איסור לאון.

וחכמי הרמז רמזו בפס' דבריש פ' ויקהל "אלה
הדברים אשר צווה ה'" אלה גימטריא 36, כמנין
המלאכות שבע"פ, והדברים מרמזו על ג' המלאכות
המפורשות, דבר 1, דברים 2, הדברים 3.

**הביאור בהא דמהני עירוב למ"ד
דאורייתא**

לדין תורה, אלא שחכמים גדרו גדר ואסרו שלא
ילך יותר מאלפיים אמה חוץ לעיר.

ובהמשך דברי החינוך מזכיר את דברי
הרמב"ם בהלכות, ומספר המצוות [לאוין שכ"א],
ואת דברי הרמב"ן דפליג, ונוקט שאין לנו איסור
תחומין דאורייתא כלל, וכן מתבאר במקומות
הרבה מן הגמ' שלנו, שהיא גמרת בבבלי, שאנו
סומכין עליה בכל דברינו.

נמצא שיש מחל' בין הרמב"ם לרמב"ן האם
פוסקים להלכה שתחומין דאורייתא או דרבנן.^א

לאו בפני עצמו

וכתב המנ"ח ריש מצווה כד, והנה לאו זה נמנה
בפני עצמו ואינו בכלל לאו דלא תעשה כל מלאכה
[חינוך מצווה לב]. דהלאו דמלאכה הוא רק באותן
אבות מלאכות שנמנו במשנה שבת עג שהיו
במשכן, ועל לאו דמלאכה במזיד הוא סקילה
וכרת, ובשוגג חטאת.

והלאו הזה **לשיטת הרמב"ם** וחבריו הוא
גזרת הכתוב, דאינו מלאכה רק לאו בפני עצמו,
ועל לאו זה לוקין ארבעים, ואין בו מיתת בית דין
ולא כרת ולא חטאת רק לאו דמלקות.

והטעם לכך דאיסור תחומין אינו בכלל לט
מלאכות, נראה מפני שאי"ז מלאכה אלא מעשה
יציאה מתוך התחום שעושה האדם בגופו ולא
פעל לחדש פעולה במציאות מסוימת, ואפי'
הוצאה שהיא מלאכה קלה יש בה חידוש של
הוצאת חפץ ממקום למקום, אבל יציאת האדם
גרידא אין עליה שם מלאכה. ולכך שונה לאו
דתחומין מלט מלאכות, ודינו במלקות, משא"כ לט
מלאכות דאין בהם מלקות דלאו שניתן לאזהרת
מיתת ב"ד אינו נידון במלקות, ואף אם יתרו בו
משום מלקות ולא משום מיתה לא ילקו עליו,
ואעפ"כ נתחדש דעל תחומין לוקין, [נכמפרש
בחינוך] שאינו בכלל לט מלאכות, שכלולים בלאו
דלא תעשה כל מלאכה, אלא הוא לאו בפנ"ע.
[ונמנה כלאו בפנ"ע ברמב"ם ובחינוך].

**חילוקים נוספים בין מ"ד דאורייתא
למ"ד דרבנן**

הנה למ"ד תחומין דאורייתא הפס' אל יצא
איש ממקומו ביום השביעי קאי על איסור לצאת
ממקומו שהוא אלפיים אמה. אך למ"ד שתחומין
דרבנן הביאור שלא לצאת היינו עם משא, והכוונה
למלאכת הוצאה. נמצא שלמ"ד תחומין דרבנן
מלאכת הוצאה שונה משאר טל מלאכות בכך
שמפורש איסורה בתורה. ויש גם את מלאכת חריש
וקציר שמפורש בחריש ובקציר תשבות, נמצא
שרק ג' מלאכות מפורשות בתורה. [והא דכתיב לא
תבערו אש, למ"ד לחלק יצאת לא בא ללמד על
האיסור ואי"ז מקור האיסור, ולמ"ד ללאו יצאת,

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

תחומין דאורייתא או דרבנן

מתוך הספר 'בעקבי המועדים'

**"קראו פי ה' נתן לכם השבת על פן הוא
נתן לכם ביום הששי לקחם יומים שבו
איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום
השביעי" (שמות טז, כט)**

תחומין דאורייתא או דרבנן

הנה בסוטה דף פז ע"ב מבאר שנחלקו ר'
עקיבא ור' אליעזר בנו של ריה"ג בביאור הפס'
ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה.
ר"ע דרש אלף אמה מגרש אלפיים אמה תחום
השבת, ר"א בנו של ריה"ג אומר אלף אמה מגרש
אלפיים אמה שדות וכרמים. א"כ לר"ע דין תחומין
מדאורייתא שדרשו בפס' שמדדו שיעור אלפיים
אמה, וזה כוונת הפס' הנ"ל בפ' בשלח, אל יצא
איש ממקומו ביום השביעי, אך ר"א בן ריה"ג
חולק ולדבריו צ"ל דאל יצא איש ממקומו היינו על
איסור הוצאת הכלים ולא על דין תחומין.

והנה הרמב"ם והחינוך למדו מהפס' אל יצא
איש ממקומו ביום השביעי, את המקור לאיסור
תחומין, וז"ל הרמב"ם הלכות שבת פכ"ז ה"א,
היוצא חוץ לתחום המדינה לוקה שנאמר אל יצא
איש ממקומו ביום השביעי, מקום זה הוא תחום
העיר. ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל
חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר
מיל כנגד מחנה ישראל. וכך אמר להם משה רבנו
לא תצאו חוץ למחנה. ומדברי סופרים שלא יצא
אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה אבל חוץ
לאלפים אמה אסור.

וכן בחינוך בריש מצווה כד ויהי בשלח יש
בה מצוות עשה אחת, והיא שנמנענו שלא ללכת
בשבת חוץ לגבולים ידועים, שנאמר אל יצא איש
ממקומו ביום השביעי, ובא הפירוש עליו שמקומו
נקרא כל שאינו מרחיק יותר משלש פרסאות חוץ
לעיר, והפרסה ארבעה מילין, והמיל אלפיים אמה,
ומודדין משפת הבית החיצון שבעיר, וכו', והו

^א וע' בעקבי מנ"ח ח"א פ' בשלח.

איסור תורה, כיון דלא הלך השלש פרסאות ממקום שבינתו בתחילת היום אין כאן איסור תורה. וצ"ב בסברא, אך כך מביא המנ"ח מדברי התוס' ישנים.

יצא ברשות בתחומין דאורייתא

ועוד כתב המנ"ח [או' ד] דנראה פשוט הא דאיתא במתני' בעירובין מד ע"ב, מי שיצא ברשות ואמר לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח, אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא. זה דוקא בתחומין דרבנן דהם אמרו והם אמרו, וזו תקנת רבן גמליאל במתני' בראש השנה כג ע"ב, כדאיתא התם, חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעקב היתה נקראת ולשם כל העדים מתכנסין ובית דין בודקין אותם שם, וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהיו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין משם כל היום, התקין רבן גמליאל הזקן שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד, והבא להציל מן הדליקה, ומן הגייס, ומן הנחר, ומן המפולת, הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים לכל רוח. אבל אם יצא חוץ לשלש פרסאות לשיטות אלו שסוברים תחומין דאורייתא, ודאי אינו רשאי לילך משם אפילו אמה, דעד עתה היה מהלך ברשות מחמת סכנה, אבל אם כלתה הסכנה ודאי אסור לילך, ואין יכולים חז"ל לעקור דבר מן התורה בקום ועשה. ומה שתקנת רבן גמליאל הועילה, זה לענין קידוש החודש, כי בודאי רוב העדים היו באים מתוך שלש פרסאות רק חוץ לתחום דרבנן ועל זה היתה התקנה, ולבא ממקום רחוק לא היה שכיח, ופשוט.

והנה מאי דפשיטא ליה למנ"ח, בעינו זה תמוה, דמה שכתב דלבא ממקום רחוק שהכוונה יותר מיב' מיל לא שכיח אינו מובן. דהרי מיל זה כקילומטר, ולחזו"א עוד מאתיים מטר, ויותר מיב' מיל היינו לפי החזו"א כחמש עשרה קילומטר, האם זה לא שכיח שיבואו להעיד על קידוש החודש, ורוב ככל הבאים באים בפחות ממרחק זה, מניין לומר דבר זה. והרי כתוב במשנה [ראש השנה פ"א מ"ט] שמותר לחלל שבת על מהלך יום ולילה, אולי יגיע רגע לפני שקיעת החמה, ויקדשו את החודש על פיו. וכן אם היה חלש או זקן מרכיבים אותו על חמור וכדו', כמבואר במשנה שם, ע"מ שיוכל להגיע, וא"כ יכול להגיע ממרחק, ואף אם נאמר כדבריו של המנ"ח שעכ"פ החרב באים מקרוב, היכן מצינו שצריך לחקור את העדים למקום מוצאם, ומרחק הליכתם, ולפ"ז נדון האם נתיר להם הילוך נוסף, או שיצטרפו להשאר בד' אמותיהם.

ולכך מסתבר דלא כמנ"ח, שכתב דבריו לשיטתו דס"ל שיש איסור על כל ד' אמות, שיוצא חוץ לתחום. אלא צ"ל דהאיסור הוא רק ביציאה מהתחום, וכיון שיצא בהיתר לצורך מצוה, וכדו', הותר לו להמשיך וללכת מדאורייתא.

נמשך המבצע לקראת יום השנה

להסתלקות מרן זצלה"ה

ישיבות, כוללים ואוצרי ספרים במסודות

בינוניים וגדולים מוזמנים להגיש בקשה

לקבלת סט גאון יעקב ג' חלקים על התורה

והמועדים בחינם, בתרומה של אחד מנדיבי הלב

ממוקרי זכרו של מור"ר זצלה"ה.

geonyaakov@gmail.com או למל'

052-7136946 (להתקשר בין או לאחר הסדרים)

וכתב ע"ז המנ"ח [או' ה], ונראה דדוקא על האמה שיצא תיכף היינו אמה הראשונה, אבל אם התרו בו עוד פעם על השניה אין לוקה, כיון דרשאי לילך ארבע אמות דזה הדין למי שיצא חוץ לתחום בהיתר או באיסור שיש לו ארבע אמות. [ע' שו"ע או"ח סי' שצו].

א"כ ד' אמות מותר לילך ורק אם יתרו בו שנית שלא יצא חוץ לד' אמות נוספות לוקה, דרק ארבע אמות זיכתה לו תורה ולא יותר. וצריך להתרות בו בכל פעם על ד' אמות, כמו רביעית יין של נזיר, שלוקה על כל רביעית ורביעית אם התרו בו.

חזרה מחוץ לתחום

והקשה המנ"ח [או' ו] מהגמ' כיומא סז ע"א דאיתא שם במתני' לגבי שער המשתלח לעזאזל דיב' מיל היו מירושלים עד הצוק, והכינו שם עשר סוכות ב' מיל הראשונים, סוכה בסוף כל מיל, ושם הניחו לו מים ומזון, שאם יחלש המשלח את השעיר יחלש ויכל לאכול או לשתות, [אינו דומה מי שאין לו פת בסלון למי שיש לו פת בסלון], והיו אנשים מלוקים אותו מסוכה לחבירתה עד הסוכה האחרונה שמרחקה היה ב' מילים עד הצוק, ולא ליווהו יותר דיש יותר מאלפיים אמה מהסוכה האחרונה עד הצוק, ומשלח מותר מפני שעוסק בעבודת יוהכ"פ, ועבודה דוחה שבת ויו"ט, אך להם לא הותר. ואם היה יום שאינו מעונן יכלו לראות את מעשהו בזריקת השעיר לעזאזל. ולאחר מכן חוזר, ופירש רש"י שם לפי שהוא מעונה וחלש ועוד שהוא ירא פן יסתכן שם.

ותמוה כיצד היתירו לו לחזור, דבשלמא למ"ד תחומין דרבנן הם אמרו והם אמרו, וכתקנת ר"ג שמי שיצא ברשות יש לו אלפיים אמה לכל רוח, כגון לצורך קידוש החודש, או רופא ומיילדת, וכדו', שלמרות שמעיקר הדין אין להם אלא ד' אמות היתירו להם אלפיים אמה. אך למ"ד תחומין דאורייתא היאך מתירין איסור תורה. ומיישב המנ"ח דפשוט הוא דהרי אף למ"ד תחומין דאורייתא היינו ב' מיל, ואיסור אלפיים אמה הוא דרבנן, ולכך אף למ"ד תחומין דאורייתא, לא יצא מחוץ לתחום דאורייתא. דהרי כתוב דמירושלים היה רק יב' מיל, ונמצא שהלך פחות, ושמה לא היה יב' מיל בדוקא מדויק אלא פחות מעט. ולמלווין לא רצו להתיר אפי' איסור דרבנן, ועוד הרי לא עשו סוכות אלא עד עשרה מילין, וכנראה שיש ענין לעשות את זריקת השעיר בצנעה, ולכן לא היתירו להם אלא ללכת מסוכה לסוכה.

אך קשה לר"מ דס"ל דגם אלפיים אמה דאורייתא, איך חוזר שתי מילין שהיו ללא סוכות, וחוץ ממה שאסור לחזור, היאך היתירו לו ללכת ולעבור על איסור תורה הרי הלך קרוב לשני מילין. **שוב מצא המנ"ח** בדברי תוס' ישנים [סח ע"א ד"ה בא] שתיצאו ואומר רבי אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא כיון שלא היה שבינתו קבועה מתחילת היום אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה, ורבנן לא גזרו בכי האי גוונא.

ומוסיף המנ"ח דחידשו התוס' ישנים דבר חדש דאיסור תורה הוא דוקא להתרחק מתחומנו שהיה בתחילת שבת, אבל בחוזר אפילו ביותר מתחום דאורייתא אין כאן איסור תורה ממקום זה, כיון דלא היתה שבינתו במקום זה מתחילת היום.

א"כ וכינו בדק זה דלוקה היוצא חוץ לתחום, היינו מתחילת ליל שבת בודאי לוקה על כל ארבע אמות כמו שביארנו [לעיל], היינו במתרחק בכל פעם, אבל אם יצא דרך משל אפילו עשרה פרסאות ואחרי זה חזר אפילו יותר משלש פרסאות אין כאן

והנה יש לתמוה מדוע מועיל עירוב תחומין, ע"י הנחת ב' סעודות², או כשמערב ברגליו, למ"ד תחומין מדאורייתא, בשלמא למ"ד דרבנן ניחא שהם תיקנו את האיסור תחומין, ותיקנו שבאופן זה אין איסור, אך למ"ד דאיסור תחומין מדאורייתא כיצד מהני העירוב, [ונקט המנ"ח דעירוב מהני גם לג' פרסאות שהם בודאי דאורייתא].

ומחמת תמיה זו כתב המנ"ח [או' ב] שגם עירוב צ"ל שהוא מדאורייתא, שחז"ל קיבלו בתורה שבע"פ שעירוב מהני לאיסור תחומין, דבמקום עירובו שם עיקר שבינתו.

ובקושיא זו כבר התקשה הרמב"ן בריש מסכת עירובין, ומיישב כדברי המנ"ח שזה מעין הלמ"מ שיועיל עירובי תחומין.

אך האור שמח על הרמב"ם הלכות שבת פכ"ז למד באופן שונה, דהנה התורה אמרה אל יצא איש ממקומו, ולא יתכן שהכוונה כפשוטו שלא יצא כלל מד' אמותיו, שהתורה לא ניתנה להצטער. וז"ל כמו שגדרה התורה את עם ישראל בשבת בשביית גופו ממלאכה, כן גדרה ג"כ בהליכתו, ואינו מן המושכלות אשר יוגדר הישראלי מלזוז זיז כ"ש, ולשמו כחבוש בבית האסורים, וגדר השי"ת בהלוך יותר משלש פרסאות לכל צד, וכו', אלא שקיבלו חז"ל שיש גז"ש מערי הלולים שהוא שטח ארבע אלף אמות, ונמצא שזהו השטח של מקום האדם. ובאו חכמים ותיקנו שאדם ההולך למזרח מפסיד את האלפיים אמה של הקצה המערבי, וממילא נחסר לו משטח הארבע אלף אמות, וכנגד זה תיקנו לו אלפיים אמה לכיוון מזרח, להשלים לו את הארבע אלף אמות. ובאמת דין התחומין, ודין העירוב מהתורה.

ויש להקשות על דבריו, שמה יהיה הדין לפי דבריו באדם שהצד המערבי שלו הוא הים, או חומה, וכי יהיה מותר לו ללכת ארבע אלף אמה למזרח, כדי להשלים את תחומו, קשה מאד לומר כן.

ועוד יש להעיר דהמנ"ח ממשיך לדון לאחר שתיקנו חז"ל איסור תחומין גם באלפיים אמה, דהרי ברמב"ם דלעיל, מבואר ששעור אלפיים אמה הוא מדרבנן ומדאורייתא האיסור הוא רק בג' פרסאות [יב מיל]. כאשר אדם עושה עירוב סמוך לג' פרסאות כדי לא לעבור על איסור תחומין דאורייתא, האם מהני עכ"פ כדי לא לעבור איסור תורה, או מכיון שחז"ל תיקנו עירוב סמוך לאלפיים אמה, אסור לו לעבור את תחום זה, וכיון שכן, נמצא שאין לו אפשרות להגיע לעירוב והוי כנשרף וכדו', ולא מהני גם לדאורייתא, שנחשב שאין לו עירוב כלל.

והגרא"ו בקובץ הערות מביא הרבה ראיות שעירוב זה מהני עכ"פ לגבי איסור תורה, ולפי האור שמח קשה מאד לומר שיועיל עירוב זה.

ונראה לומר שהדין של העירוב הוא הלמ"מ וכמו שמבואר כבר בדברי הרמב"ן, וכל דברי האור שמח נכונים לבאר את הטעם וההבנה בדין העירוב, אך אין הסברא הזו מקור הדין, אלא שכן קיבלו חז"ל.

התראה לאחר שיצא חוץ לתחום

וכתב החינוך [מצוה כד] ועובר עליה והלך אפילו אמה אחת יותר משלש פרסאות לוקה. וכן אם הלך אפילו אמה חוץ לאלפיים אמה סמוך לעיר, לוקה מכת מדרות מדרבנן.

² ודיניו מבוארים בשו"ע סי' תח.

³ ודיניו מבוארים בשו"ע סי' תי.

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת בשלח תש"פ • גליון שס"ו

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

ומה שבסדקין, כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין.

כיצד שנים שבאו לפני משה לדין, המרא קמא אומר שלא מכר את העבד, והמוחזק אומר שמכר לו העבד, ובוה מבואר במשנה (נבא בתרא כ"ח א') דחוקת העבד ג' שנים, שאם עבד אצל רבו השני לשלש שנים, אמרינן דשייד לשני, אבל אם רק לפחות מג' שנים שייך לראשון.

והשתא אמרינן דאפילו תוך ג' שנים, אך ירד המן בבית רבו השני, אמרינן דעל כרחך השני קנאו ואיבד השטר. ואם לאחר ג' שנים ירד המן בבית רבו הראשון, על כרחך השני גנבו אע"פ שהמרא קמא שתק ג' שנים.

והנה שמעינן מסוגיין דהמן נפל לא רק למשחררים, אלא גם כן לעבדים כנענים. וטעמא כיון דעבד מחוייב במצוות כאשה ודינו כישאל ממילא הוה ליה בכלל עובר לגלגלת.

[ובהא דאמרינן דהמן מודיע מי בן תשע לראשון ומי בן שבע לאחרון, עיין בשדה צופים (יוםא שם) באורך בהאי מילתא אם שייכא להא דלא בשמים היא].

האם חייב כתובה

תו אמרינן בגמרא דכמו כן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחא עלי והיא אומרת הוא סרח עלי, אמר להם משה לבקר משפט, שהמן יברר אם יש לה כתובה או לא.

א. ב' גירסאות

הנה מצאנו בזה ב' גירסאות, לגירסת הבה"ח, אם המן בבית בעלה, הוי ראייה שמותרת לו ויש לה כתובה, אבל אם המן בבית אביה, הוי ראייה דלמפק קאי.

אמנם לפום גירסא דידן, אם המן בבית בעלה, הוי ראייה שהיא אינה בסדר ואינה צודקת לעזוב אותו, והלכך אין לה כתובה, אבל אם המן בבית אביה, הוי ראייה שהיא כשירה, ומשום הכי רצונה לעזובו דאין בכלל בריות.

והנה במהרש"א הביא גירסא דידן הנ"ל, ופירשו באופן אחר, דאם היא סרחא עליו, באמת אין רצונו לגרשה אם לא היתה סוטה, והלכך המן בבית בעלה, אבל אם הוא סרח עליה, הרי רצונו לגרשה, ואם כן הרי היא כאינה אשתו הלכך המן בבית אביה.

ב. נאנסה מחמת פשיעה

הנה בהא דמפסדת כתובתה, היינו בכגון דזינתה מרצון, אבל בשוגג אינה מפסדת כתובתה ומותרת לבעלה. ובאשת כהן שנאנסה, אסורה לבעלה ויש לה כתובה.

והנה דן בעין יצחק (ח"א אה"ע ס"ז ע') מהו באשת כהן שנאנסה מחמת פשיעה, כגון שאמרו לה שלא כדאי לילך למקום פלוני ומכל מקום הלכה, מי נימא דהיא גרמה שתיאסר ואין לה כתובה, או דילמא אכתי חשיב אונס ויש לה כתובה.

המן לא היה מה' מיני דגן

ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא קורע גד לבן וגו' (ט"ז ל"א)

הנה איתא בריטב"א בקידושין (ל"ח א') דלא היו יוצאין ידי חובת מצה עם המן מכיון דלא היה מחמשת מיני דגן.

אמנם הנה בגמרא ברכות (מ"ח ב') אמרינן דמשה רבינו תיקן ברכת הון. וכתב בחזון איש (או"ח מועד סי' כ"ח סק"ד) דנתקן על אכילת המן. נזילף מיניה דכל שסמוך לאכילה לא בעינן דין עיכול, והביא ראייה מהא דכתבו קמאי בבשמים דלא מברכין עליהם ברכה אחרונה רק מפאת דהוי הנאה מועטת, אבל בלאו הכי היו מברכין ברכה אחרונה אע"פ דליכא עיכול. עיין לקמן באריכות].

ותיקשי מאי שנה דלענין מצה לא יצא ידי חובתו בהמן, דלא חשיב מחמשת מיני דגן, משא"כ לענין ברכת המזון אמרינן דחייב לברך גם על המן, הרי גם חיוב ברכת המזון הוי רק מחמשת מיני דגן.

ואולי באמת המן חשיב מחמשת המינים, ורק שאני מצה משום דהמן לא אתי לידי חימוץ, והרי דרשינן (פסחים ל"ה א') לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ. וצריך עיון.

דק מחספס

הנה אמרינן בגמרא (שם) דאיתא בקרא על המן דהיה דק "מחספס", ואמר ריש לקיש דהיינו דבר שנימוח על פיסת היד.

ולכאורה חזינן דאף בנימוח חשיב אוכל, מדמברכין על המן ברכת המזון, ואם כן ראייה שבכגון שמנת חשיב אוכל אע"פ שנימוח. [ונפקא מינה בכגון דינא פוטר של המשקין, האם היין פוטר שמנת].

ויש לדחות דהמן היה סמך טפי משמנת. עוד יש לומר דמחוספס הוי קודם אפיה אבל לאחר שאפאו לא היה כך.

הנותן לחם מן השמים

הנה אמרינן דהיו טועמים במן כל הטעמים. והנה איתא בספר חסידים (הוצאת מקיצי נרדמים, סי' תתת"מ) דאם מן היה לחם, היו מברכין הנותן לחם מן השמים.

ויש לעיין אם בירך על המן הנותן לחם מן השמים, והיה לו גם פת, האם יברך שנית המוציא לחם מן הארץ. ובפשוטו היו מברכין שנית.

למי שייך העבד

הנה אמרינן בגמרא יומא (ע"ה א') והוא קורע גד לבן, "גד" שמגיד להם לישראל, דכשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין

ואסיק בעין יצחק דיש לה כתובה, מדחינן בגמרא גיטין (י"ב א') דאשה שגלתה לערי מקלט בעלה חייב במזונותיה, ואי נימא דהיכא דהוי שוגג הפסידה כתובתה, משום דגם בזה אמרינן דמעשיה גרמו לה, אם כן הוא הדין לענין מזונות דהוי מן תנאי כתובה, ואם כן לענין הורג בשוגג איבעי לה לעיוני שלא תתחייב גלות, דהא גלות גם כן הוא על ידי שוגג והיה לה להיות זהירה שלא תבא לידי חיוב גלות שלא תוכל לדור ביחד עם בעלה, ומכל מקום אמרו דבעלה חייב במזונות, דעל ידי שוגג לא מקרי מעשיה גרמו לזה.

ג. פועל שנשכר

הנה לפי זה יש לעיין בפועל שנשכר והרג נפש בשוגג והגלוהו לעיר מקלט, מי אמרינן דדמי לחולה שנוטל שכר אע"פ שאינו עובד, או דילמא שאני הכא שהוא גרם. ולהאמור יש לומר דנוטל שכר. וצריך לתלמוד.

ירדו אבנים טובות ומרגליות

הנה אמרינן בגמרא (שם) שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן, ומה הביאו למשכן, וכדאיתא בקרא "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" מאי בבקר בבקר, מהמן שירד להם בבקר בבקר.

ויש לעיין מהו אם נדרו על עצמם להביא להמשכן אבנים טובות משל עצמם, האם יכולין לצאת ידי נדרם בהבאת האבנים טובות שירדו עם המן.

והנה אם יזכו תחילה לעצמם ואחר כך יביאו למשכן, שפיר דמי לצאת חובת נדרם, אך אם לא יזכו לעצמם ויביאו למשכן, יש לדון האם יצאו ידי חובת נדרם, שהרי לא הביאו משל עצמם.

א. לשונו או כונתו

הנה יש לומר דהרי במקום לזכות לעצמו זכו למשכן, ואם כן הוה ליה כנותן מכיסו.

אך יש לומר דאינו בכלל הלשון שאמר שיביא משלו. אמנם יש לומר דזיל בתר כונתו ולא בתר לשונו, והרי כונתו להביא מאבנים שירדו עם המן, ואם כן שפיר דמי.

ב. פלוגת רשב"ץ וט"ז

הנה לכאורה יש לומר דתליא בפלוגת רשב"ץ וט"ז (יו"ד סי' ר"ח טע"ב) דפליגי במי שהעלילו עליו משום שמכר יין לישמעאלים, ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור, ואחר כך מצא יין שכבר עשה מקודם, האם נאסר למכור האי יין.

דעת הרשב"ץ (מובא בשולחן ערוך שם) דאסור למוכרו, דאף על פי שקאמר שלא יעשה יין, אזלינן בתר כוונת הנודר, והרי כונתו דאינו רוצה לסחור ביין כלל. אמנם בט"ז (שם) כתב דלא נאסר בהאי יין, דהרי אינו בכלל לשונו.

מעתה בנידון דידן, לרשב"ץ יצא ידי נדרו, דהרי אזלינן בתר כונתו, משא"כ להט"ז לא יצא ידי נדרו, דהרי אזלינן בתר לשונו, והרי אמר שיבא משלו.

וכעין זה יש לעיין גם בלא נדר, אלא בפרע חוב או בתשלומי נזיקין בכהאי גוונא שפרע או שילם מהפקר.

ג. לבטל הנתנה

הנה לכאורה גם להט"ז יוכל לומר שמה שנתן היה בטעות, ולקחת בחזרה ולזכות ולתת שנית. אבל באמת זה אינו, דמה יבטל הא לא יוכל לבטל כלום.

ד. נהנה שכר פעולתו

אבל באמת אין כאן שאלה, דהנה אם אדם מביא לחבירו דבר הפקר, יכול לתבוע ממנו שישלם לו על פעולתו מדין יורד לשדה חבירו, שהרי יאמר לו שהבאתי לך טובה והיא עלתה כסף ואם כן שלם. ואם כן אף לדעת הט"ז יצא בזה חובת נדרו. וכמו כן באופנים דנזיקין יצא בזה תשלומי נזיקין, ובאופן דפרעון חוב יצא ידי פרעון החוב. [ואולי מנכים קצת עבור שכר פעולתו].

ונפקא מינה לקוצץ רבית, שממציא לו חפצים של הפקר, דדואי הוי רבית קצוצה.

ה. עובדא דמהרא"ל צינץ

הנה בקומץ מנחה (מהגרא"ל צינץ, מאמר על חנוכה) כתב משל בסוחר שנסע לשוק ולקח עמו כמה שקים מעות לקנות בו סחורה, ואירע שפגעו בו ליסטים ולקחו ממנו השקים, רק שק אחד נשאר לו עם סכום גדול של מעות, והסוחר נדר שאם ישיבו לו שאר השקים יתן מכל שק סכום מעות לצדקה, והנה הוציא הוצאות עד שהוחזרו לו כל השקים שגזלו ממנו, והנה הסוחר אמר לגבאי הצדקה שיתן מה שנדר מכל שק שגזלו ממנו, השיב לו הגבאי שאתה צריך לתת צדקה גם מהשק שנשאר, כי הנס שהשאירו לו השק הזה גדול מכולם, דהרי הליסטים היו יכולים לקחת הכל ובכל זאת השאירו שק אחד, ועוד, שבשק זה היה לו מעות לשלם ההוצאות כדי להחזיר שאר השקים.

[וכתב שזהו הישוב לקושיית הבית יוסף אמאי איכא נס ביום הראשון של חנוכה, שלהאמור אדרבה זה היה הנס הכי גדול שאע"פ שטמאו הכל והיה ביכולתם לטמא גם פך זה, מכל מקום היה נס ופך אחד לא טימאו].

מעתה יש לעיין בהאי פסקא אם תליא בפלוגת רשב"ץ וט"ז, דהרי לחד גיסא לשונו היה שיתן צדקה רק כשימצא אלו שגזלו ממנו, אמנם לאידך גיסא, הרי כונתו היה לתת צדקה מהשקים שנעשה עמם נס, והרי בהשק שנשאר אצלו היה הנס הכי גדול.

מתנפח בתנור

ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע וגו' (ט"ז ח') הנה אמרינן בגמרא יומא (ע"ה ב') דהשליה הוי כציפור קטנה, ומניחים אותו בתנור ומתנפח וממלא כל התנור.

הנה באופן שמאכל מתנפח, דן במנחת חינוך (מוסד השבת, מלאכת טוחן ומלאכת אופה) בב' ספיקות, חדא, לענין מלאכת טוחן, דהנה שיעור מלאכות שבת בכגרוגרת, מעתה מהו בטחן פחות מגרוגרת ונעשית גרוגרת על ידי הטחינה כיון דהאורים מוספים לשיעור. ושנית, לענין מלאכת מבשל, האם חייב בבישל בתנור פחות מגרוגרת ועל ידי הבישול נעשה גרוגרת.

ויש לדון מהו סברת המנחת חינוך שפטור:

א. הפעולה בפחות מכשיעור

הנה יש לדון דסברת המנחת חינוך לפטור, היינו מפאת דהפעולה שעושה בידים בהבישול, והיינו הנחת הדבר בתנור, היה בעת שהמאכל היה פחות מכגרוגרת.

אמנם לכאורה מהאי טעמא אין לפטור, דהרי זה כמו הזורק חץ לקצור פרי ובין הזריקה והתלישה תפח הפרי, דלכאורה בכהאי גוונא יהא חייב, דבשעה שמגיע החץ להפרי חשיב מעשיו. וכמו כן הזורק חץ על נכרי ויודע שיתגייר לפני שיגיע אליו החץ, לכאורה חשיב רוצח, דבשעה שהחץ מגיע אליו חשיב מעשיו.

ועוד, דבאמת אין לומר דספיקא דהמנחת חינוך באופה מפאת שאזלינן בתר שעת ההנחה לתנור, [וכן בעלמא בתר זריקת החץ], דהרי במלאכת טוחן לא שייך זה, דהרי שם כל הטחינה היא מחמתו, והרי המנחת חינוך משוי אהדידי ב' הספיקות.

ב. המלאכה הפיכת הדבר הקודם

לכן צריך לומר דספיקא דהמנחת חינוך האם בעינן שיעור קודם המלאכה או בגמר המלאכה, והיינו דיש לומר דהמלאכה היא הפיכת הדבר הקודם והרי הדבר הקודם לא היה בו שיעור.

אך אכתי תיקשי, דהתינח בטוחן דנתפח רק בשעה שטוחן, אמנם במבשל הרי ההתנפחות היא רגע קודם שנתבשל, ואם כן שוב יש לחייבו כנ"ל, דהוה ליה כזורק חץ והפרי תפח לפני הקצירה דודאי חייב, וכל הנידון רק אם יתפח הפרי עם הקצירה, ואם כן במבשל הוה ליה כתפח לפני הקצירה, ושוב תיקשי דברי המנחת חינוך.

ג. אזלינן בתר שעת הזריקה

אלא על כרחך דסבירא ליה דלא כדברינו, אלא הנידון במבשל היינו כהנ"ל באות א', וסובר דזורק חץ לקצור פרי ובין הזריקה והתלישה תפח יהא פטור, דאזלינן בתר שעת הזריקה, וכמו כן יהא פטור בזורק חץ על נכרי ונתגייר לפני שהגיע אליו החץ.

אך לפי זה הא בטוחן הוי כל הזמן מעשיו, נואם כן בטוחן על כרחך הנידון כהני"ל באות הקודם], ואם כן מה ענין הספק במבשל להספק בטוחן, דאף אם מבשל פטור, יש לומר דטוחן חייב. ואף אם מבשל חייב יש לומר דטוחן פטור. וצריך עוד להעמיק היטב.

המן נבלע באברים

הנה אמרינן בגמרא (שם) דהמן היה נבלע במעיהם קודם שסרחו, והוה הפירוש הקרא "לחם אברים" (תהילים ע"ח כ"ה) לחם שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אברים.

וכן כתיב דהמן היה "דק מחספס", ומחספס הוי גימטריא רמ"ח, שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אברים. וכן איתא בקרא "ועתה נפשנו יבשה אין כל", דהתלוננו על המן ואמרו עתיד מן זה שתיפח במעיהם כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא.

חזינן דלא היה עיכול בהמן אלא זה נבלע באברים. והקשה בחזון איש (או"ח מועד סי' כ"ח סק"ד) דאם כן היאך אמרינן בגמרא ברכות (מ"ח ב') דעל המן מברכין ברכת המזון, הרי לאחר שיעור עיכול אין מברכין ברכת המזון.

א. אמאי מברכין רק בתוך שיעור עיכול

הנה כתב בחזון איש, דיש לדון בעיקר דינא דמברך ברכת המזון רק בתוך שיעור עיכול, האם הטעם משום דמן הדין היה צריך ברכת המזון סמוך לאכילה תיכף בלי הפסק כמו בכל ברכות הראשונות, וברכות אחרונות של הקורא בתורה ובנביאים, אלא מפני שעדיין המזון בתוך מעיו אין שהיה מפסקת ועדיין שם האכילה עליו.

או דלמא מן הדין אין שהיה מפסקת בברכה שלאחריו, אלא שלאחר שנתעכל כבר כלתה טובתו ואינו ראוי שוב לברכה.

ב. תליא בנ' הצדדים

מעתה להצד הראשון מיושב שפיר קושיות, דהרי גם בהמן יכול לברך מיד אחר אכילתו בלא הפסק באמצע, דדינא דשיעור עיכול היינו רק כדי שיהא סמוך, אבל אם יהא סמוך גם בלא עיכול מברך.

אמנם להצד השני אכתי תיקשי, דהרי מכיון דבמן כבר היה עיכול אם כן כבר כלתה טובתו ואינו ראוי לברכה.

ג. על בשם אין ברכה אחרונה

אמנם לאידך גיסא הרי יש להוכיח כהצד השני, דהנה חזינן דבבבשם אין מברכין ברכה אחרונה, וכתב בכלבו (מובא במגן אברהם סי' רט"ז סק"א) דדמי לנתעכל המזון. חזינן כהצד השני, דאין לברך ברכה אחרונה רק אם באותה שעה איכא עיכול, אבל לאחר שנתעכל שבטלה כבר טובתו, כבר אינו ראוי לברכה.

מעתה תיקשי מאי שנא המן מבבשם, דהרי גם בהמן אין עיכול ומכל מקום מברך ברכה אחרונה סמוך לאכילתו, והכי נמי בבבשם יברך ברכה אחרונה סמוך להא שמריח.

אלא כתב בחזון איש דהא דבבשם אינו מברך צריך לומר דהוא מטעם אחר, וכמו שכתב רש"י דריח לא חשיב שיתקנו עליו גם ברכה אחרונה.

דהיינו לדעת הכלבו, ענין שיעור עיכול הוא דעדיין נהנה אבל לאחר עיכול פסקה הנאתו, אבל לרש"י כל שהוא סמוך שפיר דמי.

ד. שהה באמצע הסעודה

אך צריך עיון, דהנה בחד סעודה ומפסיק יותר משיעור עיכול באמצע הסעודה בלא לאכול כלום, לאו שפיר דמי, וכתב במשנה ברורה (סי' קפ"ד ס"ק י"ח) דהחלק הראשון נשאר בלא ברכה לאחריה, והשתא במן הוה ליה כשהה באמצע.

ויש לומר דמכל מקום במן עדיפא משהה. [נ"ה. אולי הטעם דהוה אכילה אחת ברצף והחטורן בשהה שיעור עיכול הוא רק בצירוף זה שלא אכל בינתיים דהופסקה האכילה ראשונה מן השניה וליכא העיכול שיצרפם זה לזה].

אך יש לעיין במן ושהה יותר משיעור עיכול בפת באמצע הסעודה מהו. וקשה לומר דמן עדיפא מפת.

ה. אכל והקיא

הנה נמצא לפי זה דכל שהוא סמוך אע"פ שאין עיכול יכול לברך ברכה אחרונה. והנה באפיקי ים (ח"ב סי' א') דן במי שאכל והקיא, האם

יכול לברך ברכה אחרונה.

והנה לדברי החזון איש יכול לברך מכח דברי רש"י דמשמע דבסמוך יכול לברך, רק שאני בבשם דגרע מכיון שאינו חשוב. משא"כ לדברי הכלבו באמת לא יברך.

אך מטעם אחר אין לברך, דבאפיקי ים אייתי דעת הפנים מאירות (ח"ב סי' כ"ז) דלברכת המזון בעינן הנאת מעיו, ואם כן בהקיא ליכא כלל ברכה לאחריה, אף לדעת רש"י דבבשם היה ראוי לברך ברכה אחרונה. אבל באפיקי ים (שם) כתב דלא כהפנים מאירות וגם בברכת המזון סגי בהנאת גרונו.

ו. ברכה אחרונה דקריאת התורה

הנה לרש"י הנ"ל כל שהוא סמוך שפיר דמי לברך ברכה אחרונה, והרי זה כמו ברכה אחרונה של הקורא בתורה.

והנה באמת יש לעיין בקורא בתורה, דבעינן לברך סמוך להקריאה, מהו אם דיבר העולה לאחר הקריאה, האם אכתי יכול לברך לאחריה, כגון שאמר ישר כח לגבאי, או לענין חזק חזק ונתחזק.

והנה בשלמא לענין ברכה שלפניה, מבואר (שולחן ערוך סי' ק"מ סעי' ב') ומשנה ברורה שם סק"ו) דהוה הפסק אם סח. אמנם לענין ברכה שלאחריה, הביאו מריטב"א במגילה (כ"א ב' ד"ה לאחריה) דמשמע מיניה דאם סח בין הקריאה לברכה שלאחריה לא הוי הפסק, וכמו כן בשו"ת נחלת יעקב (סי' מ"ח) מביא מעשה רב מהגה"ק מהר"י הלפרין (בעל סדר הדורות) שהיה דורש לאחר קריאת התורה קודם ברכה אחרונה.

אמאי ירד המן כל יום

אמרינן בגמרא (ע"ז א') שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, וענה להם ג' טעמים, חדא, על מנת שיתפללו כל יום, דמי שיש לו בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. שנית, שהיו אוכלין אותו כשהוא חם. שלישית, מפני משאוי הדרך.

א. להבינונים ורשעים היה חם מהאפיה

הנה הקשה במהרש"א לטעם שיאכלוהו חם, הרי בלאו הכי בעי אפיה ואם כן יהא חם. ותירץ דכאן איירי לצדיקים שלא היו צריכים אפיה, אלא היו אוכלים חם כמו שהוא ירד.

ב. למען אנסנו

הנה בתוספות יום הכיפורים (שם) הקשה מאי קשיא לן אמאי ירד כל יום, הא כתיב הטעם בהדיא בקרא "הנני ממטיר לכם לָחֶם מן השָׁמַיִם וְנָצַח הָעֵץ וְלִקְטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנֹסְנוּ הַיָּלָף בְּתוֹרַתִי אֶם לֹא" (וי"ד, ד), ופירש רש"י דהנסיכון הוא אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט, מעתה הרי אם יירד רק פעם אחת בשנה לא יהא הנסיון כל יום.

ותירץ דנתי דבתחילת ירידת המן קודם מתן תורה עשה ה' שירד בכל יום כדי לנסותם אם ישמרו התורה והמצוה, מכל מקום זה הנסיון יהיה קודם מתן תורה, אבל אמאי שימשיך כך כל יום גם לאחר מתן תורה, הרי הקב"ה כבר ניסה אותם ועמדו בנסיון וכבר קבלו את התורה.

ג. איזה טובה עדיף

הנה הנידון בגמרא הוא איזה טובה עדיפא טפי, שירד פעם בשנה ולא יצטרכו לטרוח לאסוף, אבל אז יפסיד פת חמה וכן יהא משאו הדרך. ושמעינן דעדיפא שירד כל יום, מהני טעמי דפת חמה או משאוי הדרך. או מטעמא קמא שיכונו לבם לאביהם שבשמים.

וכעין זה יש לדון בעשיית חסד להשני איזה טובה עדיף להשני, כגון האם ראוי להעיר אדם שישן באוטובוס ואינו יודע באיזה תחנה הוא רוצה לרדת, נמצא דיש לו ספק אם הוא יפסיד התחנה, או דילמא בלאו הכי מתכוין לירד בסוף ועד אז יתעורר. וכן במסופק אם יש שריפה בבית חבירו האם ישבור הדלת.

עניני שבת

החדשים לשבת (ל"ד ב') דהוה ספיקא דדינא.

ב. בין השמשות של מוצאי שבת

הנה לרבינו תם דבעינן שיהא דעתו כל השבת, מכל מקום כתב במשנה ברורה (סי' ש"ט ב"ק כ"ב) דאם דעתו להסיר בבין השמשות של מוצאי שבת, אכתי הוי בסיס דהוי כמי שחשב על כל היום, דבין השמשות הוי ספק לילה. והוא מהפרי מגדים.

ולכאורה תיקשי להפרי מגדים גופא דדן דבין השמשות לקולא, אם כן הכא נמי.

ויש ליישב, דהרי הפרי מגדים לא הכריע. תו, דהכא הוה ספק ספיקא לחומרא, דספק דלא כרבינו תם, וספק לילה.

[הנה יש לעיין לרבינו תם, בדעתו להסיר דלא הוי בסיס, מהו אם דעתו שסיר אדם והוא מסופק מתי האדם יבוא אם בשבת או במוצאי שבת. ולכאורה נידון כספק].

ג. בין השמשות הניח דבר המותר

הנה בספיקא דהפרי מגדים תליא נמי אם היה בסיס לדבר האיסור, ובין השמשות הניח דבר המותר.

והנה בפרי מגדים (משי"ט סי' סוף אות א') כתב דיניח החלה קודם בין השמשות. ותיקשי הרי הבאנו לעיל דבריו שמסתפק בהאי דינא.

ויש לומר כיון דלא פסיקא ליה להפרי מגדים כתב להחמיר. וגם יש לומר דלכתחילה לא יכנס לספיקות.

מיגו דאתקצאי בתוספת

הנה יש לדון מהו בנר שהיה דלוק בתוספת שבת האם אמרינן בזה דהוקצה לכל השבת:

א. לא אמרינן מיגו דאתקצאי

הנה בפרי מגדים (א"א סוף סי' רע"ט) כתב דלענין תוספת ודאי לא אמרינן מיגו דאתקצאי. ולפי זה יוכל להתנות לפני השקיעה אף שהגיע התוספת. וכמו כן להוסיף דבר המותר אף לאחר התוספת. [וכמו כן לענין מוקצה למצוות, אם נימא דמוקצה למצוות נמי תליא בתחילת היום ודלא כהחילוק לעיל].

ב. ציבור שטעו והדליקו נר

העירוני דהא אמרינן בשולחן ערוך (סי' רס"ג סעי' י"ד) שציבור שטעה ביום המעונן וקיבלו שבת והלדיקו נר, ואחר כך נתפזרו העננים וזרח חמה, יש אומרים דאותו נר שהודלק לשם שבת אסור ליגע בו ואפילו אם כבה אסור לטלטלו. חזינן דתוספת אוסרת. ולכאורה ראייה אלימתא.

ג. הוכחה לפרי מגדים בסוגיא בבבבא

יש לשאול, דהנה אמרינן בסוגיא בבבבא (ו' א') דאם ביצה נולדה בערב יום טוב, מותרת ביום טוב, אבל אם נולדה ביום טוב, אסירה ביום טוב. ואם בדק קינה של תרנגולים בסוף ערב יום טוב ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא ביצה, שרינן לה, דאמרינן דנולדה בערב יום טוב, ואע"פ שבדק ולא מצא, אימא לא בדק יפה יפה, ואף בבדק יפה יפה אימא דנולדה רובה וחזרה, וטעמא, כיון דקים לן דאינה מטילה בצים בלילה.

אך תיקשי דאכתי נימא דאסירא, דדילמא ילדה ביום בתוספת יום טוב. [ואף דהוה ספיקא דרבנן הא יש לו מתיירין].

אלא יאה ראייה להפרי מגדים דלענין תוספת ודאי לא אמרינן מיגו דאתקצאי, ואע"פ שנולדה בתוספת לא הוי מוקצה בשבת.

[ואם תאמר דילמא נולדה בין השמשות, יש לומר דאינם יולדות לאחר השקיעה. ובתשובות מהרי"י ברונא (סי' קמ"ט) דן בחזינן ביצה שנולדה בין השמשות דנוכח שהוה יום. ובפרי יצחק (ח"ב סי' י"ח) כתב דמהרי"י ברונא איירי ביום המעונן דמספקין אם הוי יום או לילה ולא איירי בבין השמשות].

ד. לדחות דרוב מטילין עד הצהריים

אך יש לדחות, דהרי בלאו הכי תיקשי דהניחא לטעמא דאסרינן ביצה שנולדה משום מקוצה ונולד, אך לטעמא דאסרינן משום פירות הנושרין ומשקין שזבו, דזה גזירה שמא יעלה ויתלוש או שישחוט הפרי, אם כן בזה יש לאסור מחמת תוספת.

וכי תימא דלא חיישינן לזמן קצר שנולדה בתוספת, הא חזינן דבבבא לאחר עלות השחר ומצא אסרינן מפאת דילמא נולדה ביום.

ולזה צריך לומר כמו שכתב הרשב"א (שם) בשם הראב"ד דרוב התרנגולות מטילות עד הצהריים.

אלא דלפי זה יתחדש, דאם בדק בערב יום טוב או ערב שבת אחרי צהריים ולא מצא, ובדק בלילה ומצא, ליתסר שמא נולדה בתוספת שבת, ואז אסירא משום משקין שזבו. וצריך עיון.

מוקצה בבין השמשות ובתוספת

הנה בפרי מגדים (א"א סוף סי' רע"ט) כתב דלענין תוספת פשיטא דלא נימא מיגו דאתקצאי בתוספת אתקצאי לכולי יומא, ואם הדליק נר וכבה לפני השקיעה, לא הוה מוקצה בשבת.

אלא נסתפק מהו אם כבה בין השמשות, דיש לומר דחיישינן דכבר היה לאחר כניסת השבת דהוה ספק לילה ואם כן אתקצאי לכולי יומא.

[וכן דן הפרי מגדים בפתיחה להלכות יום טוב (פ"ג ח"ב אות א'). ונטה לומר שם לקולא, וכתב דכן משמע לשון רש"י (בשבת מ"ד ב') דכתב דהוי מוקצה לכל השבת רק בהיה עליו כל בין השמשות. והביאו הגר"א (גליון סי' ש"י סעי' ד').]

והנה איתא בשולחן ערוך (סי' תל"ח סעי' ב') אוכלין ומשקין שתולין בסוכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהם כל שמנה. אבל אם התנה עליהם בשעת שתלאם ואמר איני בודל מהן כל בין השמשות הרי זה מסתפק מהם בכל עת שירצה.

וכתב ברמ"א (שם) דצריך לעשות התנאי קודם בין השמשות הראשון, אבל לאחר שנכנס ספק בין השמשות תו לא מהני תנאי. וכתב בתהלה לדוד (סי' ש"י סק"ג) למפישט מהכא ספיקא דהפרי מגדים לחומרא, דהרי חזינן דבעינן תנאי לכל הבין השמשות, אבל אי אתקצאי למקצת בין השמשות אתקצאי לכולי יומא.

א. מוקצה למצוות שאני

הנה העירוני דיש לומר דמוקצה למצוות שאני, וכדחזינן לענין מוקצה מחמת יום שעבר, דכתבו בתוספות (סוכה י"ב ד"ה עד) דלא אמרינן הכי, אבל בסוכה אסירא בשמיני מפאת דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל בגווה, ואם כן אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. והכא נמי כאשר לא התנה קודם השקיעה הרי היה לו חיוב לישוב בתחילת בין השמשות אילו אתרמי.

ב. מכלל ספיקא לא נפקא

אבל לעני"ד אין לדחות כן מתרי טעמי, חדא, דנהי דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, אבל מכלל ספיקא לא נפקא דילמא בין השמשות הוא יממא, ומה איכפת לן הא דהיה יושב מחמת ספק.

ג. גם לענין תנאי בבסיס

תו, דהנה האי דינא דחייב להתנות קודם השקיעה, כתב במשנה ברורה (סי' רע"ט סי' י"ב) בפירוש הרמ"א (שם) דקאי נמי לענין דינא דהפוסקים דמהני תנאי בבסיס לדבר האסור. וזהו ממש נידון הפרי מגדים.

ד. מוקצה למצוות אינו מיגו דאתקצאי

עוד יש לדון דמוקצה למצוות לא הוי מדין מיגו דאתקצאי אלא דכל דבתחילת הזמן היה מוקצה למצוות נמשך המוקצה, ואם כן לענין מוקצה למצוות אזלינן בתר תחילת הזמן ובין השמשות נמי הוה תחילת הזמן, משא"כ לענין מוקצה דתליא בשבת עצמה.

אך גם זה נסתר מדברי הפוסקים הנ"ל (סי' רע"ט סעי' ד').

בסיס בבין השמשות

הנה יש לדון למיפשט ספיקא דהפרי מגדים מכמה מקומות בדיני בסיס:

א. בסיס לכל בין השמשות

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' ש"ט סעי' ד') דיש אומרים (הוא שיטת רבינו תם) דאפילו הניחם המוקצה שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת, לא הוי בסיס ומותר להטות ולנער בשבת, ולא אסור משום בסיס אלא במניחם על דעת שישארו שם כל השבת.

וכתב במשנה ברורה (שם סי' כ"ז) דלדעת שאר פוסקים דפליגי וסברי דהוי בסיס, מכל מקום צריך שיהא דעתו שיהא שם כל בין השמשות. משמע לכאורה דאם דעתו רק למקצת בין השמשות, דזה לא הוי בסיס. ואם כן זה דלא כתהלה לדוד הנ"ל.

אך יש לומר דכונת המשנה ברורה לאו דוקא.

ועוד יש לומר דאם באמת דעתו שיהא בסיס רק מקצת בין השמשות, בזה יש להקל, מפאת ספק ספיקא, דילמא בין השמשות יממא, ודילמא כרבינו תם דבעינן שיהא דעתו לכל השבת, והרי חזינן דבשעת הדחק כתב במשנה ברורה (שם סי' כ"א) דיש לסמוך על רבינו תם.

אך העירו דהרי בדבר שיש לו מתיירין לא מהני ספק ספיקא. אמנם יש לומר דהוה ספיקא דדינא, דגם ספק דבין השמשות כתב בריטב"א

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

'כי האדם עץ השדה'

פ' בשלח תש"ס, ט"ו בשבט שחל בשבת

כי מרים הם - אם תעזבני יום יומיים אעזבך

א' בשו"ע (סי' קל"א ס"ו) איתא 'נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב, ולא בט"ו בשבט', וכתב המ"ב (ס"ק ל"א) 'בט"ו בשבט - שהוא ר"ה לאילנות, ונהגין האשכנזים להרבות אז במיני פירות של אילנות', ומקורו מדברי המג"א. ובספרים מבואר שטעם המנהג לאכול פירות בט"ו בשבט, לרמז 'כי האדם עץ השדה' (דברים כ, יט), ולכן ר"ה לאילנות שייך הוא לעניין הנהגת האדם, ויש להתבונן בדברים.

בפרשת השבוע פרשת בשלח (טו, כג) נאמר 'ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם וגו', וילנו העם על משה וגו' ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם וגו'. ובגמרא בב"ק (פב, א) איתא, 'וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין וכו'.

ופירש המהרש"א (שם) שהטעם שהמים היו מרים להם, לפי 'שהלכו ג' ימים בלא תורה ונתחזק להם ביטול התורה והיו נלאין לשתות מי התורה כי היו מרים להם כנאמר אם תעזבני יום', ולמדנו א"כ שפרשה זו מדברת על לימוד התורה ואלו היו המים המתוקים שחיפשו ישראל. ולפ"ז צ"ב מהו ההמשך 'ויורהו ה' עץ וגו', ועיי"ש במהרש"א.

ויורהו ה' עץ - זית' ו'ערבה'

ב] והנה בענין העץ שהשליך אל המים, במדרש רבה (כג, ג) איתא, רבי יהושע אומר של ערבה היה, ר' אליעזר המודעי אומר של זית היה, מ"מ עץ מר היה והמתיק המים המרים'. והענין המיוחד שבעץ זית, מבואר במד"ר (ויקרא לא, י) לגבי שמן המנוחה, 'תני ר' חייא שמן זית ולא שמן שומשמן וכו', א"ר אבין משל למלך שמרדו בו לגיוניו, ולגיון אחד משלו לא מרד בו, אמר המלך אותו לגיון שלא מרד בי ממנו יעשו דוכסין ואיפרכין ואיסטרליטין, כך אמר הקב"ה הזית הזה הביא אורה לעולם בימי נח הה"ד (בראשית ח, יא) ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה וכו' ע"כ.

והעניין שהזית לא מרד כאותו לגיון שלא מרד, היינו שבזמן המבול הזית לא הורקב עם מינים אחרים, וכמו שכתב בהגהות הרד"ל (שם) שרמזו בזה למה שאמרו בירושלמי (כלאים ספ"א) שהזית אינו מקבל הרכבה, וזהו שהזית לא מרד, שבדור המבול הרכיבו ושינו את סדרי הבריאה בבעלי חיים וצמחים, והזית שאינו מקבל הרכבה, נשאר בהוייתו כרצון ה' וכפי סדר הבריאה בתחילה, ולכן נתגלגל על ידו אורה בימי נח ולדורות.

וכתב האור דוד (פרשת בשלח) שזה הטעם שמשח רבינו ע"ה השליך עץ זית לתוך המים, להורות לנו את מה שעץ הזית מלמדנו, שהקב"ה רצה ללמדנו, היאך תתקיים התורה בידם, רק כשילמדו תורה בטהרתה בלא ערב דברים אחרים, ולכן כשנלאו לשתות את מי התורה, ויורהו ה' עץ זית, להורות שתורה צריך ללמוד בלא הפסק ובלא תערובת של דברים נוספים.

ובעניין ה'ערבה' שהשליך משה רבינו למים לדעת רבי יהושע, ביאר באור דוד, דבב"ב (קסד, ב) אמר רב ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהור עבירה, עיון תפלה ואבק לשון הרע. והקשה המהרש"א, שאם אי אפשר להינצל מהם, א"כ מה שייך לומר שהם עבירה הרי הוא אנוס. ותיירך, שהרי אמרו שאין 'אדם' ניצול מהם, היינו כשהוא בדרגת אדם, אבל האיש שמדמה עצמו במעשיו למלאך ה', יוכל שפיר להינצל מג' דברים הללו, ולכן שייך בהם לשון עבירה משום שאינו מתעלה ממדרגתו. והאור דוד כתב שלכאורה תירוצו המהרש"א אינו מספיק, שלפי דבריו כל אדם

מחויב להיות בדרגת מלאך ע"י כך להינצל מהחטאים הללו, וצ"ב, הלא לא ניתנה תורה למלאכי השרת.

ותירץ באופן אחר, דהנה בגמרא בסוטה (כא, א) אמר ר' יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא (מן היסורים) ומצלא (מיצה"ר), בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא אצולי לא מצלי (מגינה אבל לא מצילה), תורה בין בעידנא דעסיק בה בין דלא עסיק בה מגנא ומצלה. מתקיף לה רבא אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקו בתורה, אמאי לא הגינה עלייהו? אלא אמר רבא, תורה בעידנא דעסק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני אצולי לא מצלי, מצוה בין בעידנא דעסיק ובין בעידנא דלא עסיק אגוני מגני אצולי לא מצלי.

ובכתובות (עו, ב) איתא ריב"ל מיכרך בה [בזוכי בעלי ראתן, מטפל בחולים מדבקים] ועסיק בתורה, והיה מסכן בנפשו לכבד את התורה (רש"י), אמר אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגני?, וכתב הריטב"א (שם) ואפילו היכא לא עסיק בה, כדאמרין דאורייתא מגני ומצלי אפילו בעידנא דלא עוסק בה, לעוסקים בה לשמה.

ולכאורה צ"ע, שהרי בגמרא לא מצאנו חילוק בין לשמה ובין שלא לשמה, וצ"ל שכיון שכל ראייתו של רבא שהתורה אינה מצילה מיצר הרע בזמן שאינו עוסק בה, הוא מדואג ואחיתופל, ממילא אין לנו ראייה על מי שעוסק לשמה, ולפיכך נקט הריטב"א בפשיטות שהעוסק בתורה לשמה, התורה מצילה אותו מיצה"ר אפילו כשאינו עוסק בה.

ובזה מיושבת קושיית המהרש"א, שלכן שייכת בזה לשון 'עבירה', שהרי אם היה לומד תורה לשמה היה ניצל מכל החטאים האלו ואף בזמן שאינו עוסק בה. וזהו שרומז העץ 'ערבה' שהשליך משה למים לדעת ר"י, שנרמז בזה שכדי להינצל מיצר הרע צריך לימוד התורה, ולזה רומז ערבה שהוא דומה לפה [וכדברי חז"ל הידועים לגבי ארבעת המינים], שע"י לימוד התורה לשמה בפה קדוש ובלא ערבוב דברים אחרים, ניצול הוא מיצר הרע.

ויורהו ה' עץ - הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ

ג] והנה במכילתא דרבי ישמעאל (בשלח פ"א) איתא 'ר' שמעון בן יוחאי אומר דבר מן התורה הראהו שנאמר ויורהו ה' עץ וכו' דורשי רשומות אמרו, הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה וגו', [והובא בכלי יקר עיי"ש]. ויש להתבונן מה הפירוש שהתורה היא 'עץ חיים' וגם מה הכוונה ש'דבר מן התורה הראהו'.

ונראה דהנה בתענית (ז, א) איתא, 'אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כי האדם עץ השדה, וכי אדם עץ שדה הוא, אלא משום דכתיב (דברים כ, י"ט) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתיב אותו תשחית וכתת, הא כיצד אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו - אותו תשחית וכתת.

וכתב השפת אמת (שם) שמאמר זה מבואר היטב לפי פירוש הזה"ק (פ' בלק דף ק"א עיי"ש) שהכוונה היא על הלומד תורה שלא לשמה, שעליו נאמר שאינו עץ מאכל, ואז אין התורה מצלת אותו כשניתנת רשות למשחית ח"ו, אבל על 'עץ מאכל' כתיב אותו לא תכרות, והיינו תורה המביאה לידי מעשה ועושה פירות והיא תורה לשמה, ולכן היא מצילה אותו גם בזמני קטרוג.

ונראה שזו הכוונה במדרש שהעץ שזרק משה רבינו למים רומז הוא 'לתורה', שהרי התורה היא 'עץ חיים', שע"י שלומד תורה לשמה ניצול הוא מכל החטאים, וכשנרמז ב'עץ השדה' אדם, היינו אדם הלומד תורה לשמה וכמבואר בחז"ל, וא"כ זהו גם מה שאמר רשב"י ש'ויורהו עץ' - דבר מן התורה הראהו, היינו שהראהו עץ - אדם, שלומד תורה לשמה, וכו"ל.

בפסחים (נג, א) 'סימן לעמקים דקלים - נפקא מינה לביכורים, דתנן אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין ולא מדקלים שבהרים וכו'. היינו שרק כשהדקל והתמר נמצאים ב'עמקים' אז הם פורחים וראויים לביכורים, וכן צדיק הדומה לתמר אם הוא בעמקים ובהצנע לכת, אז 'צדיק כתמר יפרח'.

וזהב הארץ ההיא טוב - אבני שוהם וישפה

ו] והנה בבראשית (ב, יב) כתיב 'וזהב הארץ ההיא טוב', והרי ידוע ש'אין טוב אלא תורה' (בברכות ה, א). ובספר מדבר קדמות להחיד"א (מערכת ז' אות ה') 'לרמז זהב הארץ ההיא טוב - שאין תורה כתורת ארץ ישראל', ועי"ש בטעם הדבר.

ובהמשך הפסוק, 'שם הבדולח ואבן השוהם', ויש לברר מהו 'הבדולח' ו'אבן השוהם', וכתב בבעל הטורים (שם) שמצאנו שהוזכר הבדולח עוד לגבי המן וכמו שנאמר (במדבר יא, ז) 'ועינו כעין הבדולח', והיינו מה שאמרו חז"ל (יומא עה, א) 'מלמד שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן'. ועכ"פ למדנו שהבדולח הוא 'מרגליות'.

והנה בבבא בתרא (קלג, ב) איתא שכלתו של יוסף בן יעזר קנתה דג ומצאה בתוכו מרגלית, ואמר לה שלא תמכור אותו עבור עטרת של המלך וישלמו לה על זה מעט כסף, אלא 'זיל אמטייה לגבי גזבר' עי"ש. וכתב רשב"ם 'לגזבר - של הקדש ויקחנה לאבני אפוד'. ועי" ברש"ש שכתב שהטעם שפירש רשב"ם שתביא לגזבר עבור אבני האפוד, הוא ע"פ מה שהביא הערוך (ערך מרגל) שהתרגום ירושלמי על 'וישפה' תרגם 'מרגליתא', וישפה הוא מאבני החושן.

ונמצא א"כ שכשאמרו חז"ל ביזמא שיחד עם המן היו יורדות מרגליות, היינו שיחד עם המן ירדה אבן 'ישפה' שהיא נקראת מרגלית והיא 'הבדולח'. ומלכד זה ירדו עם המן גם 'אבנים טובות' כמו שאמרו חז"ל, ונראה שגם זה נרמז בהמשך הפסוק 'ואבן השוהם', היינו שיחד עם המן ירדו אבן 'ישפה' ואבן 'השוהם', וכפי שזכרנו שניהם בפסוק 'שם הבדולח ואבן השוהם'. (א.ה. איתא בשם משמואל (תרומה, תרע"ב) שכתב שיחד עם המן ירדו אבני שוהם)

ומעתה מבואר לנו שיחד עם המן ירדו שני אבנים מאבני החושן, 'שוהם' שזהו אבנו של יוסף, ו'ישפה' שזהו אבנו של בנימין. וידוע שבנימין רומז לחלק הרוחניות, שהרי בית המקדש בחלקו של בנימין, ואילו יוסף שהיה מלך 'וזהו המשביר' מורה גם על השפעות גשמיות בכדי שיהיו פנויים לעבודת ה'.

ולפ"ז יש לפרש, שאימתי 'וזהב הארץ ההיא טוב' כשהוא עם 'שם הבדולח ואבן השוהם', היינו כשמתאחדים בו שני הכוחות האלו 'שוהם' ו'ישפה'.

ניטל טעם מן הפירות - חסרון באדם שאינו ראוי לזה

ז] והנה בסוף סוטה (מח, א) אמרין שבחורבן הבית ניטל טעם וריח מן הפירות, ויש להסתפק האם נחסרו הפירות שאינם נותנות טעם וריח כפי שהיה, או שהאדם נחסר במעלתו ולכן אינו מרגיש בטעם והריח הטוב שבפירות.

ובגמרא להלן (מט, א) איתא, 'רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא [שמינה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא - רש"י], שקלה כרכה בסודריה, אתא רבה בריה א"ל מורחניא ריחא דחינוניתא, (כלומר שעל אף שהתמר היה כרוך בסודר רבה הריח ריחו), א"ל בני טהרה יש בך וכו'. ופירש רש"י 'טהרה יש בך - לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאצלך'. ומוכח א"כ שמה שניטל טעם מפירות היינו משום שהאדם נחסר ולכן אינו מרגיש בטעם הטוב שבפירות.

ומעתה נראה שזה הביאור בברכת האילנות 'בריות טובות ואילנות טובות', היינו שבכדי שהאילנות יהיו 'טובות' ויוכלו להרגיש את הטוב שבאילנות ולהיות מושפע מטובתם, צריכים להיות 'בריות טובות' והוא כמו שנתבאר לעיל שאדם 'טוב' היינו שהוא 'שלם' ומלכד שיש בו את שלושת הדברים שהעולם עומד עליהם, הוא עושה כן 'בהצנע לכת', ודו"ק.

ובזה יש לכאר מה שאנו אומרים בברכת האילנות 'אשר ברא בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם' (ברכות מג, ב), ובפשוטו אינו מבואר מה השייכות בין 'בריות טובות' ל'אילנות טובות' שמזכירים גם את הבריות הטובות בברכת האילנות, ולפי המבואר שעץ השדה הוא משל לאדם, והנהיגות האדם ומעלותיו משולים לעץ, נחא שפיר שלכן יחד עם השבח על ה'אילנות' משבחים את הקב"ה גם על כך שברא בריות טובות 'כי האדם עץ השדה' וכו"ל.

בריות טובות - ואילנות טובות

דבר טוב - שלם ומושלם

ד] והנה בברכת האילנות אנו אומרים 'אשר ברא בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם', ובפשוטו אינו מבואר מה השייכות בין 'בריות טובות' ל'אילנות טובות' שמזכירים גם את הבריות הטובות בברכת האילנות.

ונראה לבאר, ובהקדם שנתבונן מה נקרא 'טוב', ומצאנו ש'טוב' מכונה דבר שהוא שלם ומושלם, וכמו שמצינו בבריאת העולם, שביום השני לא נאמר 'כי טוב', ופירש רש"י (בראשית א, ז) 'ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמרה מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במילואו ובטובו', היינו, רק דבר שהוא שלם ומושלם נקרא טוב.

והנה בסוטה (יב, א) איתא, על הפסוק 'ותרא אותו כי טוב', הוא תניא ר' מאיר אומר טוב שמו וכו' אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ובתוס' הקשו דהא אחרים היינו ר"מ והיאך נאמר באותה ברייתא גם ר"מ וגם אחרים. וראיתי בפרדס יוסף שהביא לתרץ שאם 'טוב שמו' א"כ בהכרח שנולד מהול, שהרי אם לא נולד מהול הרי עדיין אינו אדם שלם והיאך ניתן לומר 'טוב' שמו, ונמצא א"כ שאחרים זהו פירוש של דברי ר"מ שטוב שמו משום שנולד מהול, והיינו כנ"ל שלא שייך שם 'טוב' על דבר שאינו שלם. [וכן מצינו לגבי יפתח (שופטים יא, ג) 'וילך יפתח וישב בארץ טוב', ונתבאר במקו"א].

ולמדנו א"כ ש'טוב' היינו דבר שלם, וא"כ כשאומרים בברכת האילנות 'בריות טובות' היינו בריות מושלמות, וצריך להבין באיזה אופן אדם זוכה להיות אדם טוב ומושלם.

הגיד לאדם מה טוב - והצנע לכת עם אלוקיך

ה] והנה באבות (א, ב) תנן, על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ובירושלמי (תענית פ"ד ה"ב) אמרו על כך, 'ושלשתן בפסוק אחד (ישעי' נא, טז) ואשים דברי בפיך זו תורה, ובצל ידי כסיתיך זו גמילות חסדים, ללמדך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים זכה לישב בצילו של הקב"ה, הדא היא דכתיב מה יקר חסדך אלוקים ובני אדם בצל כנפיק יחסיון. לנטע שמים וליסד ארץ אלו הקרבנות, ולאמר לציון עמי אתה אלו ישראל'.

ואמרו בירושלמי (שם) א"ר חנינא בר פפא חוזני על כל המקרא ולא מצאנו שנקראו ישראל ציון אלא זה ולאמר לציון עמי אתה, והוא שבח עצום לכלל ישראל שנקראים 'ציון', ועי" קיום שלושת הדברים האלו שהעולם עומד עליהם זוכים לשבח זה.

ונראה שאע"פ שמי שיש בידו שלושה דברים אלו נקרא 'ציון', אבל עדיין אינו נקרא 'טוב', שהרי הפסוק (מכה ו, ח) אומר 'הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך', היינו שטוב נקרא רק מי שיש בידו את שלשת הדברים האלו [שהרי בפסוק זה נרמזו הג' דברים: משפט-תורה, חסד- גמילות חסדים, והצנע לכת עם אלוקיך - עבודה] ובנוסף להם צריך גם 'והצנע לכת', אז זוכה הוא לדרגה של 'טוב' שהוא דבר שלם.

והנה צדיק נמשל לתמר, וכמו שנאמר (תהלים צב, ג) 'צדיק כתמר יפרח', אך כל זה דווקא כשהדבר נעשה בהצנע לכת, וכפי שמרמז בגמרא

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

בגדר האיסור לשוב להשתקע במצרים

עיונים לפרשת בשלח

בדברי הרמב"ם שאין לוקים על לאו זה

משום דהוי לאו שאין בו מעשה

א] כתב הרמב"ם (פ"ה מלכים ה"ז) 'ומותר לשכון בכל העולם, חוץ מארץ מצרים מן הים הגדול וכו', הכל אסור להתיישב בה, בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד, לא תוסיף עוד לראותה, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם וכו' עכ"ל.

וברדב"ז התקשה על מה סמכו העולם לשכון במצרים, וכתב 'ויש ליתן טעם שלא אסרה תורה אלא לירד לגור שם ולהשתקע, כדאיתא בירושלמי ליישיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכיבוש הארץ, וכל היורדים תחלה לא ירדו להשתקע אלא לסחורה, ואף על גב דאח"כ נשתקעו, אין כאן לאו אלא איסורא בעלמא, ומפני טורח הטלטול ומיעוט ריוח המזונות בשאר המקומות לא חששו לאיסור זה' ע"ש בדבריו.

ובאמת שכן משמע מדברי הרמב"ם להלן (ה"ח) שכתב 'ומותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא, ולכבוש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם, ואין לוקין על לאו זה, שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה', אלא שבדבריו משמע שעכ"פ איכא איסור לאו אם אח"כ חושב להשתקע שם, ורק שאין לוקים על זה כיון שהוא לאו שאין בו מעשה, וכ"ה ברדב"ז שם, וא"כ עדיין צ"ב על מה סמכו העולם.

והנה במנחת חינוך (מצוה ת"ק) כתב שאף שירד למצרים ע"י מעשה, בכל זאת מיקרי לאו שאין בו מעשה, כיון שהמעשה היה בהיתר, אלא שאח"כ החליט להשתקע שם, וזה אינו נחשב מעשה. והביא מדברי המשנה למלך שנסתפק בדן זה אם כשהיה בהתחלה בהיתר הוי מעשה, וציין בזה לדבריו לעיל (מצוה א).

בקושיית המג"ח למה אין לוקים

כשירד על דעת להשתקע

ב] וסיים המג"ח 'ומ"מ קצת צ"ע אם הולך לשם על מנת להשתקע למה אינו חייב מעשה ההליכה, וצ"ע', וכוונתו להעיר שמדברי הרמב"ם נראה שבכל גווניו אין לוקים על לאו זה, וצ"ע דהא באופן זה שמעיקרא היה דעתו להשתקע שפיר הוי מעשה משום מעשה ההליכה [ועי' להלן (אות ה)] ולמה אינו לוקה עליו.

ולכאורה דבריו צ"ע בתורת ממה נפשך, דאף אם ננקוט כדברי המנחת חינוך שבאופן זה צריך להיחשב מעשה ההליכה למעשה איסור וצריך ללקות עליו, מ"מ הא לשיטת החינוך אינו קושיא, שהרי דעת החינוך (מצוה שצ"ג) שכל לאו שאפשר לעבור על הלאו גם בלא מעשה, אין לוקים עליו אף אם יעבור עליו ע"י מעשה. וא"כ הכא כיון שאפשר לעבור על הלאו בלא מעשה, דהיינו באופן שמעיקרא הלך על דעת שלא להשתקע ורק אח"כ נשתקע שם, וא"כ גם כשהולך ע"מ להשתקע מיד בכל זאת ראוי שלא ילקו עליו כיון שאפשר לעבור על הלאו זה גם בלא מעשה.

ואין לומר שקושייתו לדעת הרמב"ם שנחלק בזה על החינוך, ודעתו שלוקים גם על לאו כזה ששייך לעשותו בלא מעשה, שהרי לפי מה שצייד המגיד משנה דעת הרמב"ם היא להיפך מהחינוך, ולשיטתו בכל לאו שאין בו מעשה, אם יש אפשרות לעבור על זה באופן אחר ע"י מעשה, לוקים עליו ואף באופן שיעבור עליו בלא מעשה, וא"כ קושיית המנחת"ח הייתה צריכה להיות באופן אחר, למה כתב הרמב"ם שאין לוקים על לאו זה, הא כיון שיש אפשרות לעבור על איסור זה ע"י מעשה, א"כ דינו כלאו שיש בו מעשה שלוקים עליו בכל גווניו.

דהנה ברמב"ם לגבי איסור לא תחסום, כתב (בפי"ג מהל' שכירות ה"ב) 'כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה, לוקה שנאמר לא תחסום שור בדישו וכו', אפילו חסמה בקול לוקה'. והביא המגיד משנה שהקשו המפרשים שהרי הרמב"ם (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב) פסק שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו, והיינו משום שעקימת שפתים לא הוי מעשה, וא"כ היאך הכא פסק שהחוסם פרה בדיבור לוקה הא הוי לאו שאין בו מעשה.

ובתחילה כתב המגיד משנה לחלק 'שמה שאמרו כאן דעקימת שפתים דחסימה היא מעשה, הוא מפני שדבורו בא לכלל מעשה, שע"י קולו היא נחסמת, אבל דבור שאינו בא לכלל מעשה לא', עי"ש. ואח"כ הוסיף עוד המ"מ שיש לומר, שהדין לאו שאין בו מעשה היינו 'כל לאו שאי אפשר בו מעשה אלא דבור, שאין הדבור קרוי מעשה, אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה'.

ומעתה לפי דברי המ"מ בתירוצו ה"ב, צ"ע בדעת הרמב"ם, שהרי אם ננקוט כדברי המג"ח שמי שירד למצרים על דעת להשתקע שם הוי 'מעשה', א"כ יש ללקות על לאו זה בכל גווניו, וזהו דלא כדברי הרמב"ם שכתב שאין לוקין על לאו זה, ואף שבדעת המג"ח עצמו ניתן לומר שהקשה לפי דברי המ"מ בתירוצו הראשון, אך מ"מ יל"ע שלפי דעת המג"ח שבהולך על דעת להשתקע הוי מעשה, א"כ המ"מ בתירוצו השני נסתר לכאורה מדברי הרמב"ם שאין לוקים על האיסור לחזור למצרים.

בדברי הנוב"י בביאור דברי המ"מ שלא

ששייך בו מעשה לוקים עליו

ג] והנה בנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' ע"ו) נסתפק בכוונת המגיד משנה, האם כוונתו שבמקום ששייך בלאו זה שיעבור עליו ע"י מעשה אז בכל גווניו לוקים עליו ואפילו בדיבור בעלמא, או שלעולם גם לדעתו אם אין מעשה מועט ודאי שאין לוקה עליו, וחידוש המ"מ הוא רק לגבי חסימה בקול, שכיון שכשחוסם בקול הוי מעשה מעט, משום שבדיבורו נעשה מעשה, בזה חידש המ"מ שגם זה נחשב כמעשה ללקות עליו, משום שהוא לאו חמור ששייך בו גם מעשה גמור, אבל בלא מעשה כלל גם לדעת המ"מ אינו לוקה, ואע"פ ששייך לעבור על הלאו גם ע"י מעשה, משום שעכ"פ עתה הוי לאו שאין בו מעשה כלל.

ונראה שהקושיא הנ"ל בדעת המ"מ תלוי היא בספקו של הנוב"י, שלפי הצד השני בנוב"י שנקט שחידוש המ"מ שלוקים גם בלא מעשה הוא רק בחסמה בקול כיון שהוא מעשה קצת, א"כ מיושב מה שכתב הרמב"ם שאין לוקים על האיסור להתיישב במצרים ע"מ להשתקע, שהרי כשהתיישב מעיקרא שלא ע"מ להשתקע ואח"כ החליט להשתקע, אין בהחלטתו מעשה כלל, ולהכי אין לוקים על לאו זה אע"פ ששייך בו מעשה. אולם לפי פשטות דברי המ"מ וכפי שנקט הנוב"י בתחילה, צ"ע א"כ למה אין לוקים על לאו זה, וכנ"ל.

והנה ברמב"ם (פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג) כתב 'אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא, אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברותו, אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה', והקשה הנוב"י (שם) שלפי דעת המ"מ שבאופן ששייך לעבור עליו ע"י מעשה לוקים עליו אע"פ שעבר בלא מעשה, א"כ צ"ע אמאי כתב הרמב"ם שאם היה לו חמץ קודם הפסח ולא ביערו אינו

וא"כ הוי לאו ששייך בו מעשה, ולדברי המ"מ יש ללקות עליו בכל אופן משום דהוי לאו שייב"מ, דהא מעקם פיו באמירת העדות.

וכתב ליישב, דשאני הכא שאינו מעשה גמור שבגוף הלאו, שהרי כשכותב עדותו אין עיקר העדות 'מעשה הכתיבה', שהרי יכול לכתוב חוץ לבי"ד, ובהכרח שהעדות היא במה שהבי"ד רואים את הכתב, ולהכי אע"פ שבאופן זה הלאו 'בא' ע"י מעשה, מ"מ כיון שהמעשה אינו 'בגוף' הלאו, לפיכך אין לוקים על לאו כזה, שהרי לא שייך לעבור עליו ע"י מעשה גמור וכו"ל.

ועדיין יל"ע בזה מדברי הרמב"ם, שכתב שאם קנה חמץ בפסח לוקה עליו משום שעבר על בל יראה ע"י מעשה שקנה את החמץ, וצ"ע דהא האיסור בל יראה הוא במה שמשהה את החמץ ברשותו, וא"כ הלאו עצמו הוא איסור בשב ואל תעשה, אלא שע"י המעשה הייתה לו את האפשרות להגיע אל הלאו, וא"כ דין זה לכאורה שווה לדין כותב עדותו על כתב ושלחה לבי"ד, והדר קושיין למה לא חשיב לאו ששייך בו מעשה.

ותירץ, דשאני בקונה חמץ בפסח שכשעשה את המעשה מוכרח הוא לבא לידי עבירה, ולפיכך חשיב כעבירת גוף הלאו במעשה, שכיון שכשעושה מעשה זה בהכרח יעבור מיד על איסור בל יראה, א"כ חשיב שעבירה זו ישנו במעשה, ולכן אם עבר ע"י מעשה לוקים עליו, משא"כ כשעושה מעשה שאינו בהכרח שיבא לידי עבירה, אלא רק אם יעשה בנוסף לזה מעשה אחר, וכגון בכותב עדותו, שאם לא יביא את הכתב לבי"ד אין כאן עבירה כלל, לפיכך אין להחשיב את מעשה הכתיבה כ'מעשה עבירה' שבעדות שקר, שהרי אין העבירה במעשה הכתיבה כלל.

בגדר האיסור לשוב למצרים ובביאור קושיית המנ"ח

ה והוסיף בדברי יחזקאל עוד, שדין זה דומה למה שהובא לעיל לגבי איסור להשתקע במצרים, שכתב הרמב"ם 'ואין לוקין על לאו זה, שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשב ליישב ולהשתקע שם אין בו מעשה'.

וכוננו לומר, שאי אפשר להחשיב את זה למעשה בעצם מה שהולך, שהרי אפילו כשיוצא למצרים, אם אח"כ לא יחשוב להשתקע שם ליכא בזה איסור כלל, ונמצא א"כ שלא שייך לומר שבמעשה שהלך נחשב כ'מעשה' בגוף העבירה, ולהכי אינו דומה לקונה חמץ בפסח, ששם גם זה נחשב למעשה עבירה, משום שמוכרח הוא שע"י מעשה זה יעבור בבל יראה, ונחשב המעשה לעצם העבירה ומקרי שיש מעשה בגוף העבירה.

ולפ"ז יל"ע מה הקשה המנ"ח שיחשב כמעשה ללקות עליו, הא כיון שאינו מוכרח שישתקע ויעבור באיסור, א"כ מעשה זה אינו שייך לעצם העבירה ומה טעם שילקו עליו. ונראה בביאור קושייתו, שנקט המנ"ח דשאני הכא, שהאיסור הוא 'לחזור' למצרים כשיוצא לשם ע"מ להשתקע, ולהכי כשחוזר למצרים ע"מ להשתקע, האיסור הוא בעצם מעשה ה'הליכה' למצרים, וכיון שזה בא ע"י מעשה שפיר הקשה המנ"ח שילקו עליו.

וליישב קושייתו אפשר לומר שבאמת אה"נ, אם ירד למצרים וכבר בשעת ירידתו בדעתו להשתקע, בזה לוקה משום שעצם העבירה נעשה ע"י מעשה, שהרי 'ירד' למצרים וכו"ל, ומה שאפילו לדעת המ"מ אין לוקים כשירד למצרים ורק אח"כ החליט להשתקע שם, היינו כפי שהבאנו לעיל (אות ג) מדברי הנוב"י שמה שחידש המ"מ שלוקים על לאו שייך בו מעשה, היינו רק באופן שעתה יכול לעבור איסור זה ע"י מעשה, משא"כ הכא שכשירד למצרים לא היה בזה מעשה, א"כ כעת האיסור להשתקע יכול להיות רק בלא מעשה, ולהכי אין לוקים עליו וכו"ל, ודו"ק.

ובעיקר קושיית המנ"ח אפשר לבאר באופן נוסף, שלעולם אין איסור בעצם מעשה ה'הליכה' ו'ירידה' כאשר דעתו להשתקע שם, ומה שהקשה המנ"ח שילקו עליו משום דהוי לאו שייב"מ, היינו ע"פ הדברי יחזקאל הנ"ל, שבאופן זה מכיון שהולך ע"מ להשתקע, הרי זה דומה לחמץ דודאי יבא האיסור, שהרי ברגע שנכנס למצרים כבר עבר איסור, וממילא אע"פ שאין העבירה בעצם ההליכה, מ"מ כיון שהאיסור מוכרח לבוא ע"י ההליכה, א"כ כבר מונח בזה המעשה עבירה של להשתקע במצרים, ולהכי הקשה המנ"ח שילקו על כך אע"פ שאין האיסור בעצם ה'הליכה', ודו"ק.

לוקה משום שלא עשה מעשה, הא עכ"פ יש ללקות על לאו זה כיון ששייך בו מעשה כשקונה חמץ בפסח.

וכתב הנוב"י ליישב שיסוד דברי המ"מ הם שבמקום שאפשר לעבור את האיסור הזה בעצמו ע"י מעשה, אז אף כשלא עבד מעשה מיקרי שעושה מעשה, וכעין מה שאמרו כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכגון באיסור לא תחסום, שגם עכשיו בשעה שחוסמה בקול יכול הוא לחסום בצורה שונה ע"י מעשה, ולהכי חייב אע"פ שחוסמה בקול. משא"כ בחמץ בפסח, שהחמץ הזה שעתה הוא ברשותו בלא מעשה איסור, אינו יכול לעבור 'עליו' ע"י מעשה, ולהכי אינו לוקה עליו, [ומה שיכול לעבור על חמץ אחר ע"י מעשה, אינו שייך לאיסור בחמץ הזה שהוא איסור שמופקע מלהיות בו מעשה].

ולפ"ז נראה ליישב מה שאינו לוקה הכא באיסור להשתקע במצרים, שהרי עכשיו כשכבר נמצא במצרים והחליט להישאר ולהשתקע שם, אינו יכול לעשות מעשה שהרי הוא כבר נמצא במצרים, וההחלטה להשתקע שם הוי איסור שמופקע מלהיות בו מעשה, ולהכי אין לוקים על איסור זה אע"פ ששייך לעבור עליו במקום אחר ע"י מעשה, ומיושב היטב דעת הרמב"ם לשיטת המ"מ גם לפי מה שנקט המנ"ח שאם הולך על דעת להשתקע הוי 'מעשה', דהא עכ"פ כשלא הלך על דעת להשתקע מופקע הוא מן המעשה.

ומה שהקשה המנ"ח, היינו שעכ"פ באופן שהולך מעיקרא על דעת להשתקע הוי לאו שיש בו מעשה, ולדעת הרמב"ם שפיר יש ללקות עליו וכמו שכתב הרמב"ם בדין הקונה חמץ בפסח, ואילו מסתימת הרמב"ם נראה שבכל גווניו אין לוקים עליו, ודו"ק.

עוד בהנ"ל, ובביאור הדין 'מעשה' בלאו שיש בו מעשה

ד והנה בעיקר דברי המ"מ שכל שאפשר לעבור עליו ע"י מעשה לוקה עליו גם כשאינו עושה מעשה, הקשה בדברי יחזקאל (סי' כ' אות ו') דהנה בב"מ (ז, ב) 'איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול, רבי יוחנן אמר חייב, ריש לקיש אמר פטור, רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו הויא מעשה, ריש לקיש אמר פטור קלא לא הוי מעשה', והרמב"ם שפסק שבחסמה בקול לוקה פסק כר"י, והקשה הדברי יחזקאל למה הוצרך ר"י לטעם שעקימת שפתיו הויא מעשה, תיפו"ל 'שאפשר' לחסום ע"י מעשה, ולהכי לוקה על לא תחסום בכל גווניו.

ותירץ הדברי יחזקאל שבאמת במה שנאמר שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו, נאמרו שני דינים, דהא במכות (יג, ב) מבואר שני מקורות לזה שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו, חדא מדכתיב 'לעשות', ועוד, דבעינן דומיא דלאו דחסימה. ונראה ששני עניינים הם: א. שאין לוקים רק על לאו שכשעובר עליו עובר ב'מעשה' עבירה, אך כשאינו עובר ע"י מעשה אינו לוקה, ב. שאין לוקים רק על 'לאו' שיש בו מעשה, היינו לאו שאיסורו הוא לעשות מעשה איסור, אך לאו שאיסורו אינו ב'עשיית מעשה', מעיקרא לא נאמר בו פרשת מלקות כלל.

והנה לענין הדין הראשון, שרק כשעובר על הלאו במעשה לוקה, לזה לא בעינן מעשה גמור, וכל שעושה מעשה כלשהו לוקה עליו, אך לענין הדין השני, שרק בלאו שאיסורו הוא שלא לעשות 'מעשה' לוקים עליו, בזה לא סגי במעשה כלשהו, ורק כשיש בו מעשה גמור לוקה.

ומעתה כתב שעיקר חידושו של המ"מ שסגי בזה שניתן לעבור עליו ע"י מעשה, היינו לענין הדין השני, דעצם זה שייך לעבור עליו ע"י מעשה גמור דחסימה כבר חשיב לאו שייב"מ, אבל עדיין הרי אין לוקים על עבירה שעבר בלא מעשה, אלא שמ"מ לזה סגי במעשה כלשהו וכו"ל, ומיושב היטב שלכן ר"י אמר שאם חסם בקול לוקה משום שעקימת שפתיו הוי מעשה, היינו שגם זה הוי מעשה כלשהו, וכיון שעבר את האיסור ע"י 'מעשה' לוקים עליו.

והנה בדברי יחזקאל הקשה בהא דאמרין במכות (ב, ב) דלאו דלא תענה אין לוקים עליו משום דהוי לאו שאין בו מעשה, וקשה הלא יש שיטות בראשונים שאפשר להעיד ע"י כתב כשכותב עדותו ומביאה לבי"ד,

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 236
טבת תש"פ

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

ביום חמישי שגמרו להתקין את הדברים, ניגשנו אל בעל החנות, וביקשנו את רשותו שאנו צריכים למצוא פתרון לעירוב, להעמיד את הלחי במקום סמוך לפני החנות, כיון שהמכונה הזו פוסלת את העירוב. בעל החנות שמח עם בואנו, ואמר שהוא חשש מאוד מזה שהוא פוגע בעירוב, הוא לא רוצה לפגוע, העירוב זה דבר ראשון, אך הוא לא ידע אל מי לפנות. תאמרו לי מה צריך לעשות ואני יעשה.

הנה התגובה הזו לא היתה צפויה, כי לא מדובר באברך כולל שלמד מסכת עירובין, וגם לא באדם שמעיין בעלונים "תיקוני עירובין", וחשבנו שנצטרך להסביר לו מה זה עירוב, ולשכנע אותו שיש תועלת גם בעירוב השכונתי, אך להפתעתנו אדרבה, הוא מכיר ומעריך את עשיית העירוב, ורוצה לתקן את העירוב, והיה לנו בזה שמחה גדולה. אשריכם ישראל.

עמוד או לחי שנמצא בין שני קירות

והנה יש לעיין בדיון זה, מה הבעיה אם יש מכונה תחת צורת הפתח של העירוב, הרי רואים את הלחי שנמצא בין הקיר לבין המכונה, הוא קיים במקומו, ונמצא מתחת החוט, ומהו החסרון שיש גם מכונה בתוך הפתח.

הביאור בזה הוא ע"פ מש"כ המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) שאם אחד מהעמודים נמצא בתוך חצר המוקף מד' רוחותיו, אינו מועיל כיון שהפתח הוא ברחוב, צריך שגם העמודים יהיו ברחוב, היכן שהם יוצרים דין מחיצה, ואם העמוד בתוך חצר המוקפת במחיצות, הוא נמצא בתוך רשות אחרת, ולא במקום של הפתח. דברי המשנ"ב הם באופן שהעמוד מוקף ממש, ובמקרה שלנו הרי הלחי אינו מוקף לגמרי, אלא רק יש קיר לפניו ומכונה לאחוריו.

אמנם יש לדון אם אמרין לבדד להחמיר, ואז כביכול נסתם הרווח שבין הקיר למכונה, והלחי מוקף בקירות. אך כיון שהמרחק ביניהם קטן, לא יהיה למקל הזה דין רשות בפני עצמו, כי המינימום של גודל רשות הוא שטח ד' על ד' טפחים, וכאן אין רוח ד' טפחים. מ"מ אם נאמר לבדד ויחשב כסתום, נמצא שהלחי מובלע בין מחיצות, ועל"פ אינו נמצא ברחוב, במקום שבו הפתח של העירוב, ואינו יכול ליצור דין צורת הפתח. (עי' בחזו"א סי' ע' סוף ס"ק י"ח לגבי קיר ג' טפחים). וצ"ע למעשה.

בחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח) נקט שאפילו אם יש רק מחיצה תחת צורת הפתח, היא ג"כ פוסלת, והביאור הוא, כי המחיצה מחלקת את המקום לשני מקומות, ויוצא שאין פתח שלם מקום אחד. ואע"פ שהמחיצה אינה מגיעה עד סוף המקום, ושני הצדדים מתחברים להיות רשות היחיד אחת. מ"מ המקום של הפתח מחולק במחיצה, והוא כשני מקומות באותה רשות, וגם זה נקט החזו"א שהוא סיבה שאין פתח שלם במקום אחד, ושני חלקי הפתח נפסלים.

והפתרון הוא לפסול את המחיצה במקום שבו עובר חוט העירוב, או לעשות שני פתחים נפרדים, כגון להצמיד למחיצה שני לחיים משני הצדדים, והלחי הוא כמו עמוד לפני ואחרי הגדר, שמשלים את צורת הפתח לכל צד בפני עצמו.

האם המחיצה תחשב לחי להתייר

אמנם החזו"א שם כתב שיתכן שאפשר שהמחיצה עצמה תתיר את הבעיה, ע"י שהיא תחשב כשני לחיים לשני הצדדים. אולם בהערה שם כתב החזו"א שכיון שהמחיצה ארוכה, וכוללת לפניו מהחוט ג' או ד' טפחים, אפשר דהוי פתחי שימא, ואינה כשרה להחשב לחי, וממילא המחיצה תפסול. וכן יש עוד מקרים שיש סיבה שהמחיצה אינה כשרה ללחי, והמחיצה תפסול את צורת הפתח.

לפ"ז במקרה הנ"ל שהעמידו מכונת מכירות תחת צורת הפתח, הרי היא מחיצה המחלקת באמצע הפתח, אלא שהיה מקום לדון שהיא עצמה תחשב כמו לחי, ותכשיר את הפתח. אבל כיון שהמכונה רחבה ובמקום שבו היא עומדת, היא בולטת מכנגד החוט ולפנים יותר מג' או ד' טפחים, אין להכשיר אותה ללחי, כמו כן לא היה ניתן להעמיד לפני המכונה לחי,

כמה תיקונים יש בזמנינו בעירוב שכונתי

בבדיקת העירובים השכונתיים בזמנינו, יש התקדמות גדולה מאוד בשנים האחרונות, שהצטמצמה מאוד כמות התיקונים, אשר היו דורשים זמן רב כל שבוע. עד לפני זמן לא רב היו עושים הרבה עירובים בצורה מאולתרת, וקשרו חוטים למרפסות ועמודי חשמל, והעמידו לחיים מקרשים, וחיברו אותם עם חוטי ברזל, או במקרה הטוב עם ברגים קטנים, והיו הרבה קלקולים תדירים, שהאחראי השכונתי היה צריך להשקיע כל יום שישי זמן רב בעבודה מתישה, לתקן את הדברים שנפלו ונהרסו, ולחזק את הקרשים שהתרופפו.

בשנים האחרונות שנכנסה בציבור מודעות גדולה לעשיית עירובים מהודרים, והציבור תומך יותר, והאחראים מביאים עובדים שיעשו עמודים ולחיים מברזל, והתיקונים כבר לא קרשים קשורים בחוטי ברזל, אלא מולחמים ומחוברים טוב, הם עומדים לזמן ארוך, ולא דורשים לחזור ולתקן אותם שוב ושוב. וזה מעלה גדולה מאוד בכשרות העירובים השכונתיים, כי כאשר יש הרבה תיקונים, יש פחות זמן לעשות אותם בתכלית ההידור, ובימים קצרים נאלצים לוותר על דברים שבדיעבד אפשר להכשירם, וכן יש דברים שלא ניתן לחבר אותם במדויק כשאין אמצעים טובים, רק חוטים וקרשים. משא"כ באופן שרוב התיקונים קבועים, יש זמן להשקיע בכל תיקון שיהיה בתכלית ההידור ששייך, לפי תנאי השטח שבכל מקום, וגם יש יותר אמצעים לעשות אותם בצורה מדויקת וטובה יותר.

ובכל זאת שלא נטעה לחשוב שלא צריכים להשקיע בהם כל שבוע, עדיין צריך לבדוק כל פרט, ולהתמסר לבדיקה כל ערב שבת, בחורף ובקיץ, בגשם ובשרב, ועדיין יש עבודה רבה לתקן את הבעיות שמתחדשות למרות הכל. אחד מרבני העירובים אמר למוקד העירוב, שמנהסין שלו כבר למעלה מעשרים שנה, הוא רואה שגם בעירובים הטובים יש צורך לתקן הרבה, ואחראי שעובר כמה שבועות בלי התחדשות של תיקון בעירוב, סימן שהוא צריך לבדוק יותר טוב. קשה לומר כמה תיקונים יש, כי זה משתנה משכונה לשכונה, וגם בזמנים שונים באותה שכונה, בעיקר כאשר יש עבודת בניה בסמוך לגבול העירוב. אך ברור שיש תיקונים, וברור שהם פחות חוזרים ומתקלקלים, ורמת הכשרות עולה בהתאם להשקעה של האחראי, ובהתאם לתמיכת הציבור.

חנות שהעמידה מכונה תחת העירוב, ותגובת המוכר

בשבוע האחרון באחד מהעירובים השכונתיים בבני ברק, נפתחה חנות חדשה בבנין שבו היה קשור החוט, בעלי החנות לא הסתפקו במכירת המוצרים בחנות עצמה, והעמידו מכשיר כמו של מכירת פחיות שתיה, שבו יכולים לרכוש מוצרים סלולריים בכל שעות היממה. כבר בשעת התקנה המכונה, התקבל במוקד העירוב פניה מאחד מהעובדים ברחוב, שראה והבחין שמעמידים אותה לפני הלחי של העירוב, מתחת החוט של צורת הפתח, וקרא למוקד אולי צריך לבוא לעצור את העבודות שפוגעות בעירוב.

אבל המשיב במוקד אמר לו שמדובר בלחי שעומד בתוך חצר פרטית באישור של תושבי הבנין, ואם כעת הם רוצים להעמיד שם משהו, או שהשכירו לחנות שמוענינה להעמיד שם מכונה, ודאי שאנו לא נעכב מהם דבר, זה שטח של הבנין. אלא הם יעשו מה שיעשו, ואח"כ נבדוק ונתמודד כיצד להחזיר את העירוב לכשרות, או לשנות אותו.

לאחר מכן הגיעו פניות נוספות למוקד, ושמתנו עם כל הודעה, אשר היא מגלה את העירנות החזקה של התושבים לדיני עירובין.

שמים לב לבדוק אותם, וגם לא מכוונים אותם כראוי, לכן הפתרון הוא לפרק את העמוד, ולהוציא אותו, ולהעמיד אותו מחוץ לגדר.

שאלות מגוונות שהגיעו למוקד העירוב מבתי מלון בעולם

בימים האחרונים הגיעו אל מוקד העירוב כמה שאלות דומות מהמתארחים בבתי מלון, שביקשו לדעת האם צריך לעשות עירוב במלון מה צריך לעשות, והאם באמת אפשר לעשות. שאלה אחת הגיעה מאדם ששהה בבית מלון בחו"ל, שאלה שניה הגיעה מאדם ששהה בספינה למשך כשבועיים, ושאלה שלישית מאדם שהה במלון בארץ בעיר אשקלון. בשלושת אלו מדובר במלונות שאין להם כשרות טובה, וק"ו שענין העירוב אינו מסודר שם, והמתארחים שנודעו להלכות החשובות של עירובין, שנוגעים לכל אחד בכל מקום, ובפרט כשנמצא מחוץ למקום מגוריו, התקשרו לברר מה עליהם לעשות, כמ"כ הגיעו שאלות ממקומות נוספים, במלון בעיר נצרת, שאין בה עירוב, והיתה שבת של ארגון ערכים, ועוד מגוון מקומות.

והנה בכל שאלה בעירובין, יש צורך להוסיף בשאלה ולברר נתונים, כי יש הרבה אפשרויות לכל דבר, ויש הרבה פרטים קטנים שיכולים לשנות את ההלכה, לכן צריך לברר היטב את המציאות. ובהרבה מקרים השואל עצמו אינו יודע את כל הנתונים הנדרשים, או שקשה לו לעשות פתרונות הלכתיים כדוגמת מקרים אלו, ואז צריך למצוא את התשובה המתאימה למצב כמות שהוא.

האם צריך עירוב חצרות בתוך בנין המלון

בדין בתי מלון, צריך דבר ראשון לשאול האם צריך לעשות עירוב חצרות בתוך המלון? ובעצם מדוע שלא יצטרך, הרי בכל בנין צריך עירוב חצרות, אלא שהאחראי של השכונה עושה עירוב בביתו לכל הבנינים שבשכונה יחד. אבל במקומות שלא סומכים על העירוב שבשכונה, או שאין עירוב כשר בשכונה ובישוב, צריך לעשות עירוב גם בתוך הבנין. ומדוע שבתוך בית מלון יהיה דין שונה?

התשובה היא שהנידון מתחיל מדברי השו"ע (סי' ש"ע ס"ח) שאורח הנמצא פחות משלושים יום, אינו אוסר, ואינו מחייב בעירוב. וא"כ בבתי מלון המצויים בזמננו, שכל הנמצאים שם הם רק לשנים או שלשה ימים, ולא יותר משבועיים, לכאורה אין צורך לעשות עירוב חצרות. אבל הרמ"א כותב שם שדין זה שאורח אינו אוסר, הוא דוקא כשיש בעל הבית קבוע, אז הגדר הוא האורחים טפלים לדיורים הקבועים, [ואפילו שהקבוע אינו בעליו של האורח]. משא"כ כאשר כולם אורחים, כולם אוסרים זה על זה, כי אינם טפלים לאף אחד, וממילא כל אחד חשוב באופן שווה.

האם מועיל שיש מנהל שגר במקום

ואע"פ שבדרך כלל יש איזה עובדים שנמצאים כל השבת, וגם איזה מנהל אירוח. אינו מועיל לענין זה, כי במקומות אלו מדובר בגוי או מומר, ובשעה"צ (שם ס"ק ל"ו) מסיק שאם בעל הבית הקבוע הוא גוי, אין האורחים היהודים טפלים אליו. [ובבתי מלון שיש מנהל שומר שבת, והוא גם גר בקביעות במתחם המלון יהיו פטורים מעירוב בתנאי שיש רק אחד שגר בקביעות, משא"כ במתחמים של מוסדות שגרים שני אנשי צוות, שוב צריך עירוב בין הקבועים, לכן לא מצוי שיהיו פטורים]. ולפ"ז מובן מהו הצד לפטור מעירוב, ומדוע באמת חייבים בעירוב.

האם גם כשכולם אוכלים בחדר אוכל אחד

יש עוד נידון בחיוב העירוב בבית מלון, שאם כולם אוכלים בחדר אוכל אחד, אפילו אם אוכלים בשולחנות נפרדים, [ואפילו בהפרדת מחיצות נידנות], נחשבים כולם כבית אחד, כמו"ש השו"ע (סי' ש"ע ס"ה) שמקום פיתא עיקר, ולכן מי שישן בחדר נפרד ואוכל במקום אחד, אינו אוסר במקום לינתו, אלא במקום אכילתו וכתב השו"ע חמשה ששבתו בטרקלין אחד, אפילו שאוכלים כל אחד בפני"ע, נחשבים כאחד, ואינם צריכים לערב ביניהם. א"כ כאשר כל אנשי המלון אוכלים בחדר אוכל אחד, אינם צריכים עירוב.

אלא שהתנאי הזה עצמו רחוק מן המציאות כי כמעט בכל מלון, יש אנשים שלא הזמינו מנהל במלון ואוכלים לבד, ואף כשבאו עם ארגון שנותן מנות בחינם, יש שאינם מסתמכים על הכשרות ואוכלים בחדרם, ויש אנשי צוות שאוכלים בנפרד עם בני משפחתם ואח"כ מצטרפים לשולחן, וגם צוות העובדים [משגיחי הכשרות וכדומה] יכול להיות שאוכלים במקום אכילה נפרד, שיש להם שולחן אוכל במטבח. ואין סוף לאפשרויות ולסיבות שיש לחשוש שיש עוד מישהו שאוכל סעודות בחדר נפרד, וממילא צריכים לעשות עירוב חצרות בתוך המלון. [יש לציין שיש עוד כמה הלכות שיכולים לפטור מעירוב חצרות, אך גם הם מוגבלים למקרים מאוד מסוימים, ולכן אי אפשר להסתמך עליהם לפטור מעירוב, כי צריך להיות מחושב היטב בכל פרטיהם, וההוראה הנכונה היא להצריך עירוב חצרות בבית מלון, כי ברוב המקרים חייבים אותו].

כיון שהוא היה מסתיר את פתח המכונה, ואת הכיתוב שעליו. ועוד משום שהתקינו גג מעל המכונה, והגג יפסיק בין הלחי לבין החוט, לכן לא היתה ברירה, אלא להזיז את גבול העירוב אל מקום אחר, ולהעמיד מיד בערב שבת פתרון חילופי, ולהתקין את צורת הפתח מחדש.

מדוע המכונה אינה כמו מכונת שאינה פוסלת

יש עוד נושא שיש לדון בבעיה הנ"ל, האם ניתן לומר שמכונה היא דבר ארעי, ואינו פוסל את צורת הפתח, כמו שכל מכונת שעוצרת תחת החוט של העירוב, אינה פוסלת את צורת הפתח, והטעם מבואר בחזו"א (סי' ע"א ס"ק י"ג) שדבר ארעי אינו מחלק את המקום. אבל זה אינו דומה למכונה שהעמידו במקום הזה, כי מעמידים אותה שתעמוד בקביעות, וע"ז הורה רבני זמננו, שדבר שעומד בקביעות אף אם אינו מחובר, ואפשר להרימו, בכל זאת דינו כדבר קבוע. ובמקרה זה אף חיברו את המכונה בחיבורים חזקים לקיר, וא"כ זה דבר קבוע שפוסל את הפתח.

צורת הפתח שעוברת מעל קונטינר ומחסן

בשבוע זה נסענו לכמה ישובים לבדוק את העירובים, אחרי שהתקבלו כמה פניות שנבאו לבדוק אותם. באחד מהישובים היו עמודי עירוב ברמה המצויה בישובים, כלומר, חלק מהעמודים עקומים, אם מעט ואם הרבה, והחוטים לא כולם מתוחים, ועדיין יש שיטות שעליהם הם מסתמכים להכשיר, אבל כאשר יש דבר שפוסל לכל הדעות, כגון חוט שאינו מעל העמוד, או אפילו דבר שיש מחלוקת אבל הכרעת הפוסקים לאסור, הרי גם לישובים זה לא עירוב. ולצערינו גם דברים כאלו מצויים בישובים.

באחד הישובים הגענו לעמוד שהחוט עבר מעל קונטינר ששימש כעין מבנה קבוע למחסן, והנה במצב כזה אינו דומה למקרה של המשנ"ב שעמוד מונח בתוך חצר המוקף מד' רוחותיו, כי העמוד אינו בתוך מקום מוקף, אבל חלק מחלל הפתח הוא מקום מוקף בפנ"ע. דין זה אינו עדיף ממחיצה המחלקת את הפתח, שכתב החזו"א שהיא פוסלת את הפתח ויש אומרים שהוא יותר חמור, כי הדבר המחלק את הפתח, אינו רק מחיצה בלבד, אלא רשות בפני עצמה, מבנה שהוא חדר בפנ"ע. וצריך להעביר את העמוד, שלא יעבור מעל כל מבנה שהוא.

החילוק ההלכתי בצורת הפתח מעל רפת

בישוב אחד הגענו לעמוד שהחוט עבר מעל רפת גדולה, והרב שגר בישוב שהשתתף איתנו בבדיקה, שאל האם זה כמו שהחוט עובר על רשות היחיד, או על חצר.

והנה באופן זה יש לברר מה המצב של הרפת, יש הרבה רפתות שאין להם מחיצות כשרות, אלא רק ברזלים שוכבים, שמונעים את הפרות מלצאת החוצה, ויש ביניהם יותר מג' טפחים, א"כ אין כאן חילוק של מקום. ולמרות שקשה לעבור בדרך זו, אפשר לעשות פתח גדול שיעבור בתוך הרפת או מעליה. וי"א שאם החוט מעל גג הרפת, צריך שיהיה רוח בין הגג של הרפת לחוט י' טפחים לפחות. אבל אם יש לרפת מחיצות, כגון גדרות רשת, הרי זה רשות בפני עצמה, או במקום שבו הפרות אוכלות, ועושים להן כעין משולשים שדרכם הן מכניסות את הראש לאכול, יש להם דין מחיצה, ואז הרפת מחלקת את הפתח, וצריך להעביר את גבול העירוב דרך מקום אחר, לפני או אחרי הרפת.

עמוד בתוך חצר המוקפת בפני עצמה

במקום אחר שנבדק השבוע, היה עמוד אחד של העירוב, שעבר בסוף הישוב, אלא שהעמידו אותו לגדר מהצד הפנימי, שהכניסו אותו בתוך חצר, והחצר הזו היא מוקפת בגדר גבוהה מכל רוחותיה.

מקרה זה דומה לדברי המשנ"ב שעמוד זה אינו מועיל, וא"כ הפתח הזה נפסל, והוא פוסל את כל העירוב.

הפתרון הפשוט הוא להוסיף לחי מחוץ לגדר. אבל בישובים לא מומלץ להשתמש בלחיים, כי לא

דברי חכמים

מראות מדרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 31

ליזם הלארצייט של הרב אברהם דיין זצ"ל

וצבע, האחר יקבע את פנים הבית וכו' אבל מי שמכיר את הכל מהתורה, הוא יודע את כל סוגי המקצועות, זה החזון איש. הוא מכיר ויודע בהכל. ומאז הוא הלך אחרי עצתו של החזון איש.

בארץ ישראל כאשר נכנס ובא לחזון איש, כל פעם היה גדול הדור מתעניין אצלו מה עושה רבי אהרן ליב, היכן הוא נמצא ומה הוא עושה וכו'.

פעם אחת אבי שאל אותו – הרב, מה כל כך מעניין אותך מה העיסוק שלו?

החזון איש הגדיר לו במשפט קצר: "הוא מכיר את העולם דרך התורה" המשפט שהחזון איש אמר על רבי אהרן ליב הזכיר לו ברגע אחת, בסערה, את המשל ששמע מפי רבי חיים עוזר באותו יום בוילנא...

הבוקר הראשון בעיר פתח תקווה

סיפר רבי שלמה דיין שיח' בנו של מקים הישיבה בכפר סבא רבי אברהם דיין:

הרבנית שטינמן היתה שתקנית גדולה וכמעט לא סיפרה על עצמה, בכל זאת כמה

נכנסים ויוצאים ורבן של כל בני הגולה לא משיב אף אחד ריקם, הוא משיב בריכוז כל אחד לשאלתו.

ואז אבי רבי אברהם דיין נכנס בתוך כל ההמולה, ורבי חיים עוזר הבחין בו ואמר לו: מיין בחורל, מה אתה רוצה, ואבא שלי מספר לו את פרטי הבעיה.

אז הוא אמר לו, תמתין כאן. כאשר התרוקן החדר קצת, הוא חשב כיצד יוכל לעזור לו ואז לפתע הוא אמר לו, אם החזון איש היה כאן הוא היה מוריד לי חצי מהעול! אבא שלי נדהם לשמוע ביטויים מפליגים כאלו. ורבי חיים עוזר ראה את הפליאה על פניו, ואמר (ולמדנו מכך כיצד הקב"ה מסובב שכל פרט סביב גדול הדור, וכל משפט מפיו הכל יהיה לתועלת כלל ישראל).

רבי חיים עוזר אמר לו ופתח במשל פיו: בעת שרוצים לבנות בית, צריכים לקרוא לכמה אנשי מקצוע, אחד יקבע על פי סוג הקרקע אלו יסודות לעשות, השני יקבע על פי המיקום כמה ואיפה לבנות את הדירות, השלישי יקבע איזה סוג אבנים

ליזם הלארצייט של איש חי רב פעלים הרב אברהם דיין זצ"ל נלב"ע י"ג שבט ה'שנ"ה

במלאות כ"ב שנה לפטירתו של הרב אברהם דיין זצ"ל מיסד ישיבת חפץ חיים בכפר סבא והנושא בעולה כל השנים, שזכה להיות לעוזר ולאחיסמך לרבנו זיע"א בשנים הראשונות מאז בואו אל הארץ הקודש. אמרנו להביא ב' ענינים שסיפר בנו הרב שלמה דיין שליט"א ופורסם בספר החדש והמיוחד "מרון בעל האילת השחר" תולדות חייו של רבנו זיע"א מלווה במאות תמונות נדירות, מאת הרה"ג ר' גדליה וינברגר שליט"א.

מודיע התעניין החזון איש ברבי אהרן ליב

רבי שלמה דיין שיח' בנו של רבי אברהם דיין סיפר, מה ששמע בשעתו מאביו, וכה אמר:

אבי היה נכנס הרבה לחזון איש כאן בארץ ישראל. הוא היה בוילנא ושמע מרבי חיים עוזר ביטויים מפליגים על החזון"א, היה זה בתקופה שאבי למד בקמניץ וקיבל צו גיוס לצבא, ולא הצליח לקבל פטור, הוא פנה אז לרבי ברוך בער שאמר לו, "מה אני יכול לעשות..." אבי נשבר מאוד כי לבחורים אחרים הוא בירך ועשה למענם השתדלות, ואצלו הוא סבר שעליו להתגייס, אז אבי נסע לוילנא לרבי חיים עוזר.

אבי תיאר לנו כיצד היה נראה שם בביתו של גדול הדור רבי חיים עוזר, בעת שנכנס לשם. היה שולחן ארוך, בראשו ישב רבי חיים עוזר ועל ידו רבי מאיר קרליץ ועוד אחד, ושני טלפונים שמתקשרים ללא הפסקה, ורבי חיים עוזר משיב טלגרמות בשני ידי בשני נושאים שונים, ובינתיים מגיעים אנשים

בתמונה רבנו בתקופת כפר סבא, מולו הרב אברהם דיין זצ"ל והרב שמואל אליהו אורלנסקי זצ"ל.

פעמים נאותה לספר לי (ל' שלמה) עובדות שהיו קשורות עם העבר שלה, בגלל העזרה שקיבלה ממשפחתנו בהיותם בכפר סבא. וכך היא סיפרה לי:

עם בואנו לארץ ישראל באנו לפתח תקוה, שם היינו בבית פשוט וחסר כל – כפשוטו ממש.

הגענו בערב, ובבוקר יצאתי פעם לראשונה לרחוב, שם אני רואה שוק. בשוויץ לא היה שוק כך שלא הכרתי את זה בכלל, ועמדתי והסתכלתי.

ואז ראתה אותה אשה טובת לב וצדיקה, שהייתה מוכרת דגים בשוק, אז מכרו דגים חיים בדוכן, לאשה קראו גב' פסטרנק, היא היתה חמותו של רבי אברהם ריין. היא הבחינה באשה העומדת ומתבוננת, והיא קלטה מיד שהיא לא מקומית.

אז היא שאלה אותה – "מהיכן אתם?".

הרבנית תמר ענתה, "הגענו לארץ ישראל להתגורר כאן".

"מתי הגעתם?"

"אתמול בלילה" ענתה הרבנית הצעירה.

הגעת לבד? לא, יש לי בעל.

"האם יש לכם עזרה, מישהו דאג לכם?" הרבנית ענתה: חבר של בעלי קצת עזר לנו להשתכן.

"איך קוראים לו?"

– "וועלעל איידלמן"

אותה הגברת היקרה, שהכירה היטב את תושבי המקום בפתח תקוה, הבינה שאם הוא החבר שעוזר המצב שלהם לא הכי טוב, היא הוסיפה ושאלה.

והאם יש לכם מה לאכול?

"לא" השיבה הגב' תמר בפשטות, הבית שלנו ריק ואין לנו גם כסף בשפע, ובאתי לראות מה אני יכולה לקנות.

בנדבת לב בלתי מצויה, נטלה הגב' הנטשעא (הניא) פסטרנק דג טרי שמקודם יצא מהמים, עטפה אותו בעיתון מקומי, מסרה אותו לאשה הצעירה ואמרה לה קחי אותו שיהיה לכם מה לאכול.

הרבנית, נבוכה משהו, נטלה בשתיקה את הדג, הנהנה בראשה במבוכה הודתה ופנתה לצאת. אבל אז המוכרת לא ויתרה ושאלה אותה, האם אתה יודעת לנקות דג?

לנקות דג? התפלאה רבנית תמר, (מאיפה שהיא תדע, הרי בשוויץ היו אנשים

מסודרים, קונים דגים כשהם כבר מוכנים לבישול). היא נאלצה לגלות שאין לה ידע מוקדם ואמרה כי היא כבר תדע ותלמד לבד כיצד לנקות".

אבל האשה הקדימה אותה ואמרה, בואי נלך לחנות מכולת שפיץ, שם נגקה לך את הדג.

היא עשתה כדבריה, הם צעדו יחד בשוק לסוחר המבוקש, ואז החלו בנקיון הדג.

באמצע, שאל אדון שפיץ: גברת, כיצד תבשלי אותו?

שאלה קשה, באמת היא לא ידעה כיצד תבשל אותו...

הוא שאל אותה שוב – האם יש לך בבית אש לבישול? הרבנית ענתה כמובן, שאין לה...

הסוחר טוב העין, ציווה על אחד מעוזריו ללכת לחנות הסמוכה, קנה עבודה פתיליה, הגיש לה אותה ואמר לה, הא לך פתיליה, והוא הסביר לה כיצד מבשלים על זה, ותאכלי את הדג לבריאות.

הרבנית – לא ידעה כיצד להודות לו, נטלה את החפצים ושבה לביתה, והחלה בהכנות לבישול.

הבוקר חלף והצהרים הגיע, הדלת

נפתחה, והבעל רבי אהרן ליב רואה כי על השולחן מוכן אוכל, הוא הגיב בשמחה, מצוין, אני רואה שיש לך מה לאכול, אני חוזר לבית המדרש.

והוא חזר לבית המדרש.

הוא, כמובן, לא היה זקוק לכל כך הרבה אוכל... די היה לו בפת שחרית הנאכלת לפנות ערב...

"לא היה לך קשה שהוא לא נכנס אפילו לטעום מן האוכל" – שאלתי את הרבנית אודות זה שבעלה שב לבית המדרש – סיפר רבי שלמה ריין. היא ענתה לי מיד: "מה פתאום, מצוין שהוא חזר. מה יש לו לבן תורה לעשות בבית, מקומו בבית מדרש על יד הגמרא".

כך הם התחילו את החיים בארץ ישראל – מעיד ומספר ר' שלמה ריין.

כדרך אגב הרב יעקב ישראל פיינקלשטיין בשנות תרצ"ז הקים עם קבוצה של בחורים ישיבה בכפר סבא, כתלמיד ישיבת נוברדוק, ואח"כ התגלגלה עד שהגיע בשנת תש"ה הרב אברהם ריין וייסד את הישיבה באופן מסודר.

מפ"ת.

שורה מעליה מימין: ר' יצחק מלגוד מחיפה, ר' דוב גרעשטיין מב"ב, ר' זליג טראובה מרעננה, ר' מרדכי פשוורסקי – ניצול שואה, ר' דוד כץ מחיפה, ר' משה הורביץ מב"ב, ר' יוסף גינצבורג מפ"ת.

שורה מעליה מימין: ר' שמחה ראם מפ"ת, ר' י, ר' יהודה אנטין, ר' אליהו גרנשטיין, ר' אברהם פניבל – ניצול שואה, ר' חיים בוטרמן – ניצול שואה.

בתמונה בחורים מיישבת כפר סבא לפי פיענוח הרב מאיר וונדר שליט"א.

שורה תחתונה מימין: ר' אליעזר גוטמן מחיפה, ר' יעקב לגה מחיפה, ר' אליהו ברקוביץ מחיפה, ר' משה הורביץ מב"ב, ר' יוסף גינצבורג מפ"ת.

שורה מעליה מימין: ר' זאב מעי מלונדון, ר' שמחה קסלר מחיפה, הרב שמואל אליהו אורלנסקי ר"מ, רבנו, הרב אברהם ריין מנהל הישיבה, ר' דוב לנדא – ניצול שואה, ר' מנדך צינקי – ניצול שואה, ר' יוסף זילברטל

פנינים מאירים

חארות ופנינים ממשנת רבותינו - על חדף חיומי

ברכות ל' ל"ו

פרשת בשלח

גליון 5

איך גידלה חנה את שמואל

מסביר הגאון רבי יצחק פנחס גלדוסר שליט"א - אם נתבונן מה קושר את האם לבנה בעבותות אהבה כ"כ חזקים, נראה שההשקעה הגדולה שהיא השקיעה בו - הרתה ילדה הניקה וגידלה - מחברת אותה איליו, עד שהיא מרגישה שהוא כעצם מעצמותיה ובשר מבשרה.

חנה כל דבר שעשתה בחייה, פעלה עם תפלה! הרתה רק בזכות ה'תפילה'. ילדה עם תפלה, הניקה עם תפלה, וכמובן המשיכה לגדל עם תפלה.

אימהותה של חנה על שמואל היתה כרוכה בתפילותיה, וכשרצתה להסביר מדוע היא אינה מסוגלת לוותר עליו, תמצתה את כל שלבי גידולו במשפט אחד - 'אל הנער הזה התפללתי!' (תפוחי זהב)

אמר ליה מימר שפיר קא אמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבך את וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא צוחה קמיה - אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו', אמר לה - שבקי לי דאענשיה, ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה, אמרה ליה - אל הנער הזה התפללתי. [לא:]

יש כאן פלא עצום! וכי "אל הנער הזה התפללתי" זו הסיבה שחנה אינה מוכנה לוותר על שמואל? האם אנו מכירים יידישע קאמפי' שהיתה מוכנה להצעה כזו - להחליף את בנה?

הרי זה טבעי ופשוט וגם מוצדק - שלב של אמא לעולם לא יסכים שימות בן טיפוחיה, אחרי שנקשרה אליו בעבותות אהבה, גם אם יתנו לה תמורתו בן אחר 'גדול יותר', ומדוע צריך להדגיש את הנימוק ש'אל הנער הזה התפללתי'?

גזרה על מקום

יוצא קידוש שם שמים מכל המקומות שיש לו שייכות, לכן רצה שמכל הבריאה יצא קידוש שם שמים. [כאיל תערוג ברכות - החדש]

הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל בשיחת חיזוק הדגיש שאמנם אדם הראשון גזר את המקום יהיה מיושב או לא, אבל מה תהיה הדרגה הרוחנית של הישוב לא נגזר.

ההצלחה הרוחנית של מקום תורה מסור בידי של כל יחיד ויחיד, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ממילא התחזקות של חברותא אחת להגיע בזמן, וללמוד בחשק, וברצף בלי בטלה, מסוגל להשפיע על כל המקום.

אמנם ברור שיש מקומות יותר מסוגלים, ולכן כשנשאל ע"י אחת מהשיבות המפוארות שרצו להעביר את היכל הישיבה למבנה מרווח יותר, הורה שלא ישנו את מקומם אפי' בקרבת מקום, כי במקום שנמצאים עתה הישיבה הצליחה ב"ה, ומי יודע אם אותן זכויות יעמדו לה במקום חדש.

אלא לומר לך: כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב - נתישבה, וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישוב - לא נתישבה. [ל"א.]

נשאלת השאלה מה נפק"מ לאדם הראשון לגזור על מקום שיהיה ישוב או לא יהיה ישוב, מה מעניין אותו מה שיהיה בעוד חמשת אלפים שנה, או ארבעת אלפים שנה, מה נפק"מ בשבילו?

השגחה פרטית

בספר תולדות רבי יוסף זונדל מסלאנט כתב - דע והאמן כי 'מהשם מצעד' גבר כוננו' ואדם מה יבין דרכו, הכל נגזר מן השמים על כל רגע, באיזה מקום יהיה, ובאיזה זמן, ועם איזו בני אדם יהיה בצותא חדא, וכמה יתעכב באיזה מקומן. ספר לי הרב ר' צבי יאניווער ז"ל פעם אחת נסע עם אדמו"ר הגאון מוהר"ח דואלזין וחתניו, ובחצות היום עמדו לנח במלון איזה שעה, ואמר להם הרב תדעו שאדם הראשון גזר עליהם שבזו הרגע נהיה כולנו בזו המלון, והארץ באלה הדברים. והם תמחו לא על ההשגחה פרטית, אלא על שאדה"ר גזר על זה, וכאשר ראה שתמחו הפסיק באמצע הדיבור. הגאון רבי בן ציון פלמן זצוק"ל בספרו הסביר שכוננו של הגר"ח מוואלין היתה לגמרא הזו. [שלמי תודה]

מתוך מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שאדם הראשון רצה שיהיה כמה שיותר קידוש שם שמים בעולם, והוא עשה חשבון שהלא 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו', א"כ מוכרח לצאת כבוד שמים מכל מקום שיש בו ישוב, וכך וכל הבריאה תגיע לשלימות.

והנה כתוב בחז"ל (סנהדרין לח, ב) שאדם ראשו נברא בארץ ישראל וגופו נברא משאר ארצות, נמצא שיש לו שייכות עם כל העולם. לכן כאשר הוא עמל לראות באיזה אופן יתרבה כבוד שמים באופן הטוב ביותר, מכיוון שאין לו מנוחה כשלא

תפילה בזמנה

הרב של ביהכ"נ ניגש אליו ושאל אותו - אם אתה כ"כ מקפיד להגיע לתפילה, למה לא תתאמץ להגיע בזמן? השיב הלה מה משנה מתי אני מגיע? העיקר שאני מגיע!

אחרי זמן מה הגיע אותו אחד אל הרב של בית הכנסת בפנים נפולות וסיפר לו שכל הבית מלאכה שלו נשרף, והוא יודע שזה קרה לו כי לא הקפיד להגיע לתפילה בזמן. שאל אותו הרב מנין אתה יודע? השיב הסוחר שכאשר פרצה השריפה מיד הזמינו מכבי אש, ואכן הם הגיעו אבל לא בזמן... קצת מאוחר...

א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. [לב:]

סיפר מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א שראה בספר שמלקט את גודל המעלה והחובה לקום כגבור כארי בבוקר ולבא בזמן לתפילה, ומספר שם מעשה - על סוחר אחד שברשותו בית מלאכה ליצור ארונות, שאמנם היה מקפיד להגיע כל יום לתפילה, אבל לא בזמן - לפעמים בברוך שאמר, ולפעמים בישתבח, בזמן לא קבוע.

במה עסקו חסידים הראשונים?

ומקשרים לאדון הכל במורא ובאהבה, כלומר שהם עסקו בסוג של פנימיות התורה! [בשיחה שמסר בק"ס]

והנה כשהתנאים מספרים על חסידים הראשונים משמע שכבר בזמנם הדרגה הזו לא היתה מצויה, וא"כ צריך להבין מדוע הביאו עבדה זו, ומה היא באה ללמדנו?

מסביר מרן הגרא"ל מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל שהמטרה היא כדי שהאדם יראה שיש דברים גבוהים מעבר למה שהוא מסוגל להשיג, ויבין כמה הוא קטן לעומת הדרגות הגבוהות שניתן להגיע, וכך הוא יתרומם יותר. [כאיל תערוך ברכות - החדש]

תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום, בתפלה תורתן היאך משתמרת? ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם - תורתם משתמרת, ומלאכתן מתברכת. [לב:]

הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א הביא את דברי הבעה"ת שדייק את לשון הגמרא - תורתם משתמרת - שמירה שייך במה שכבר יש לך, משמע שהחסידים הראשונים החלו לנהוג כך רק אחרי שידעו את כל התורה... והוסיף שצריך להיות חכם, ולהבין שהם לא סתם ישבו ורעדו... וכמו שכתב בספר **החרדים** - 'שהיו מפנים דעתם מעניני העולם,

חפזת חסופ

הגאון רבי ישראל בונים שריבר שליט"א עומד על נקודה נוספת בהשוואה הזו, שלכאורה תמוה וכל מי שעובר עבירות אחרות לא משפיע על אחרים לנהוג כמותו? ומבאר שהרי הטעות שבה החלו עובדי הע"ז לטעות היתה בכך שחשבו שאחר שה' ברא את העלם, הוא עזב אותו להתנהל לבד, [ראה ברמב"ם תחילת הלכות ע"ז, ורמב"ן סוף פרשת בא] וזו היתה הע"ז שבה החטיא ירבעם את ישראל.

א"כ אדם שמוזלזל בברכות מונח בעומק הדבר שהוא חי עם תחושת בעלות על העולם, ויש לו חיסרון בהרגשה ש'ה' הארץ ומלואה, ולכן אינו מרגיש צורך לבקש ולהודות על כל דבר. בזלזול הזה נוצר סביבו אווירה של רכושנות, שמשכיחה את ההכרה שרק אחרי הברכה, 'הארץ נתן לבני אדם'. [נתיב בינה - הקדמה לברכות].

א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים. [לה:]

מפני מה הגמרא השוותה את מי שאינו מברך דווקא לירבעם בן נבט?

מסביר הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצוק"ל עפ"י המסופר בנביא [מלכים א' כ"ו - כ"ח] ששלמה מינה את ירבעם להיות אחראי "ויפקד אתו לכל סבל בית יוסף". ולא די שלא נהג בהכרת הטוב כלפי שלמה, אלא אדרבא ההטבה גרמה לו להתגאות ולמרוד בשלמה, וע"י מידת הכפיות טובה ירד מטה מטה, עד שנאבד מהעולם. והנקודה הזו מוכחת יותר בגמרא בסנהדרין [ק"ב]. ששם המימרא של ר' חנינא בר פפא מובאת אחרי מימרא נוספת שלו - "אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו?", ומשמע שבשני המימראות היתה תביעה על כלל ישראל של העדר הכרת הטוב לדוד.

וא"כ לפני כל ברכה, מלבד הכוונה הרגילה כדאי להוסיף מחשבה נוספת אני לא כפוי טובה, "אני מכיר טובה!" [בהסכמה לזאת הברכה]

איך מתפללים

רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

הרבה שואלים מדוע יש הקפדה כ"כ גדולה על הצורה של התפילה, הרי ה' מבין ויודע כל מה שאנו חושבים ורוצים לומר? הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצוק"ל מסביר עפ"י דברי **המהר"ל** שהמטרה של התפילה היא להדגיש ולפתח אצלנו את התלות בבורא עולם, שיכיר בכך שיש לו 'חסרים' והוא צריך שה' ימלא את מה שחסר לו.

המציאות היא שכשיש לאדם דבר שמעיק עליו באמת הוא לא יכול לכלוא את רגשותיו, ואיכשהו המצוקה מוצאת ביטוי החוצה בדיבור.

הצורה של התפילה אמורה להיות ביטוי מצוקה - של הכרה אמיתית וכנה בחסרים שלנו, מתוך תחושה שרק הבורא יכול למלא את משאלותינו, מי שלא מבטא בפיו את תפילותיו חסר לו בתחושה הזאת.

אמנם כידוע דברים רגילים ובעיות אישיות בני אדם נמנעים מלבטאות אותם בפרהסיא - ובקול גדול, ומשתפים רק את מי שחשים כלפיו קרבה מיוחדת, כך בדיוק אמורה להראות תפילה נכונה לפני אבינו מלכנו. [מכתב מאליהו ח"ד]

פרשת צפורה

מלא העמר מננו למישמרת לדורתיכם

וברשי"י: למשמרת לדורותיכם. בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

צריך להבין מדוע ירמיהו אמר: ראו דבר ה' - ולא ראו את המן? ומהי המעלה המיוחדת של המן שנשמר במקום כ"כ קדוש עם ארון הברית, וגם נגנו איתו?

מסביר הגאון רבי שמואל יעקב בורשטיין זצוק"ל שהרי המן היה משיב באופן לא טבעי, שאוכלים מעט והוא מתברך במעיים, המסר שעובר מצורת השיעור הניסית הזו - להודיע שגם המזון הרגיל אינו מזין מעצמו, אלא רק בגלל מוצא פי ה', שציווה בברית העולם על כל סוג של מזון את מי הוא ישיב.

ממילא מובן מדוע ירמיהו אמר ראו דבר ה' - שכאשר הוציא את המן, הוכיח להם בעליל שרק ציוו ה' הוא הנותן לך כח.

וכדאי לדעת שההכרה בכוחו של מי שאמר והיה עולם - היא מקור הברכה, שהרי מטרת הבריה היא לגלות כבוד שמים, וככל שאדם מרבה להתבונן בזה הוא מוסיף עוד שפע לעולם. וכמו שמצינו בברכות [ל"ה:] כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל, שמונע את השפע שהיה אמור להגיע.

ועתה מובן מפני מה המן מונח בקודש הקודשים - שהוא מקור הברכה וההשפעה של כל העולם, [ע"י סוטה לח. והיכן אבוא אליך וברכתך? בבית הבחירה], בכדי שבמקום ששם צויה ה' את הברכה, ע"י הצידה ששלח בצאתם ממצרים, יזכו לאבינוהו אשביע להם, חיים עד העולם.

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל
ניתן לפנות: peninim88@gmail.com
הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

ברינה יקצורו

העלון השבועי לבחינה עצמית ללומדי הדף היומי
לפניות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל: 10mivchan@gmail.com

לתרומות והנצחות: פל' 0556720110. כמו"כ ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס דרך קופת 'קרן צרכי הרבים - קרנות' במשבצת 'עלון ברינה יקצורו'

בס"ד. גליון 5, ברכות ל.-לו., פרשת בשלח ה'תש"פ

שאלות:

1. מנה לפחות ג' חילוקי דינים בין הבינו לתפלה קצרה.
2. השכים לישב בקרון או בספינה [קודם זמן ק"ש] מתי יתפלל, ומדוע. (2)
3. האם יחיד מתפלל מוסף. (3)
4. באיזה אופן נאמרה ההלכה שטעה ולא הזכיר של ר"ח בתפילתו אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בתפילה שלאחריה, ומדוע. (2, רש"י)
5. איך עומדין להתפלל לתנא דמתני' ולתנא דברייתא.
6. "ונתתה לאמתך זרע אנשים". מהו זרע אנשים. (4)
7. ויחל משה את פני ה'. מנה לפחות ד' שיטות מהו לשון 'ויחל'.
8. היאך ינהג המתפלל כשהמלך שואל בשלמו, במלכי ישראל ובמלכי עכו"ם.
9. היכן מזכירין הבדלה בתפילת שמו"ע במוצ"ש. (3)
10. מדוע קבעו להזכרת גבורות גשמים דוקא בתחיית המתים. ושאלה בברכת השנים. והבדלה בחון הדעת [לרבנן] (2).
11. מה החילוק בין הלשונות: הלכה, מטין, ונראין. (רש"י)
12. מדוע משתקין את האומר: על קן ציפור יגיעו רחמיך. ועל הטוב יזכר שמך. מודים מודים.
13. באלו ברכות שוחה בתפילה: הדיוט, כהן גדול, ומלך. (2)
14. מה מברכים על הירקות. (2)
15. למסקנת הגמ': מה המקור לחיוב ברכות הנהנין.
16. מדוע קבעו לייין ברכה לעצמה ולא מברכין עליו בפה"ע. ומדוע אין מברכין לאחריה ג' ברכות.
17. מה בכלל 'מזון'. ומה בכלל 'כל הזן'. ומה בכלל 'סעיד'.
18. באיזה אופן נאמר דשמן זית מברכין עליו בפה"ע. ומאי קמ"ל.
19. מה מברכים על קמחא דחיטי (2). ומה מברכים על קמחא דשערי.
20. מה מברכים על דייסא, ומדוע. (2)

ללומדי תוס':

21. מדוע לרשב"א מתפלל שמו"ע כשהוא מיושב, ומ"ש מהבינו דהלכתא דמעומד דוקא. (2)
22. "והתניא טעה ולא הזכיר ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית". מ"ט בעינן לזה והא בלא"ה אמרי' טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החודש בלילה. (2)
23. "כך היה מנהגו של ר"ע... וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות". היאך עשה כן הרי הבא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה. (2)
24. האם שיכור מותר להתפלל ולברך ברכת המזון, ומנלן.
25. "אני האשה הנצבת עמכה בזה, אמר ריב"ל מכאן שאסור לישב בתוך ד"א של תפלה". באר. (רש"י ותוס')
26. האומר שמע שמע, באיזה אופן משתקין אותו ובאיזה אופן הוי רק מגונה. (רש"י ותוס')
27. מה הפירוש 'אמצעיות אין להן סדר'. והיאך הדין בתענית בש"ץ ששכח לומר ענו בין גואל לרופא ונזכר בה קודם סיום התפילה, ומדוע. (רש"י ותוס')
28. "אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא". א"כ היאך יצחק התפלל בשדה. (2)
29. באיזה אופן הותר לחושש בגרונו ליתן שמן בפיו. (רש"י ותוס')
30. "אין קוצצין את האילנות בשביעית". תיפוק ליה דאסור משום לא תשחית את עצה. (2)

תשובות:

1. א. הבינונו בעי' לצלוי' ג' קמייטא וג' בתרייטא, תפלה קצרה לא בעי' לצלוי' ל' ג' קמייטא ולא ג' בתרייטא. ב. הבינונו כי מטי' לביתיה לא בעי' למהדר לצלוי', תפלה קצרה כי מטי' לביתיה בעי' למהדר לצלוי'. ג. הבינונו מעומד, תפלה קצרה בין מעומד בין מהלך. [ובתוס': ד. תפלה קצרה אינו מתפלל אלא במקום סכנה, הבינונו אפי' שלא במקום סכנה.]
2. לרבנן מתפלל קודם צאתו, תפלה מעומד עדיף. ולרשב"א יתפלל בדרך אחר שיקרא ק"ש, דמסמך גאולה לתפלה עדיף.
3. לראב"ע לא. לחכמים כן. ולר"י משמו של ראב"ע יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה מתפלל, ובעיר שיש שם י' אינו מתפלל.
4. בצבור, ולפירוש א' ברש"י היינו ביחיד המתפלל עם הצבור ומשום דשמע לה מש"ץ, ולפירוש ב' ברש"י בשם בה"ג היינו בש"ץ ומשום טירחא דציבורא.
5. למתני' מתוך כובד ראש, ולברייתא מתוך הלכה פסוקה.
6. לרב גברא בגוברין [ופירשו התוס' אדם שיהא חשוב לימנות בין אנשים]. לשמואל זרע שמושח שני אנשים ומאן אינון שאול ודוד. לריו"ח זרע ששקול כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן. ולרבנן זרע שמובלע בין אנשים.
7. לר' אלעזר שהחלהו [ופי' רש"י הפציר בן]. לרב שהתיר לו נדרו. לשמואל שמסר עצמו למיתה [ופי' רש"י ויחל לשון חלל]. לרב יצחק שהחלה עליהם מדת רחמים [ופי' רש"י כמו יחולו על ראש יואב, לשון הנחה]. לרבנן אמר משה רבש"ע חולין הוא לך מעשות כדבר הזה. ולר' אלעזר הגדול עמד משה בתפלה עד שאחזתו אחילו.
8. במלכי ישראל לא יפסיק, ובמלכי עכו"ם אם אפשר לקצר יקצר ואם א"א לקצר יפסיק.
9. לרבנן בחון הדעת, לר"ע ברכה רביעית בפני עצמה, ולר"א בהודאה.
10. מתוך ששקולה כתחיית המתים. מתוך שהיא פרנסה קבעוה בברכת פרנסה. לר' יוסף מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה, ולרבנן מתוך שהיא חול קבעוה בברכת חול.
11. הלכה – דרשין לה בפרקא. מטיין – מדרש לא דרשין ברבים אבל אורוי' מורין ליחיד. נראין – אורוי' נמי לא מורין ואי עביד לא מהדרין עובדא.
12. ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואין אלא גזרות. דמשמע על הטובה ולא על הרעה. דמיחזי כשתי רשויות.
13. לר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט באבות ובהודאה תחילה וסוף, כה"ג בסוף כל ברכה וברכה, והמלך תחלת וסוף כל ברכה וברכה. ולר' יצחק בר נחמני אליבא דריב"ל כה"ג בתחלת [ובסוף (ע"פ הגה' הגר"א)] כל ברכה וברכה, והמלך כיון שכרע שוב אינו זוקף.
14. לרבנן בורא פרי האדמה, ולר' יהודה בורא מיני דשאים.
15. סברא.
16. משום דסעיד. דלא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה.
17. ה' מיני דגן. כל האוכלין חוץ ממים ומלח. יין פורתא, ולחם.
18. דקא שתי ליה ע"י אניגרון ובחושש בגרונו דנותן בו שמן הרבה והו"ל שמן עיקר ואניגרון טפל. דמהו דתימא כיון דלרפואה קא מכיין לא לבריך עליה כלל, קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי.
19. לרב יהודה בפה"א ולרב נחמן שהכל. שהכל.
20. בדיוסא גרידא כו"ע לא פליגי דבורא מיני מזונות, ובדייסא כעין חביץ קדירה רב יהודה אמר שהכל דסבר דובשא עיקר, ורב כהנא אמר במ"מ דסבר סמידא עיקר.
21. שאני הבינונו שהיא קצרה ואין כאן ביטול דרך כ"כ כמו בי"ח ברכות. ועוד דבאמת כי הדר לביתיה מצלי מעומד.
22. באמת לא גרסינן ליה. אי נמי אגב אורחיה נקט ליה.
23. להר"ר יוסף הכא מ"ירי בתחנונים שהיה אומר אחר י"ח ברכות. ולהר"י באמצע הברכה מיהא מותר לשחות.
24. להתפלל אסור דכתיב "ויחשבה עלי לשכורה". ולברך ברהמ"ז מותר דכתיב "ואכלת ושבעת וברכת" ואפי' מדומדם.
25. לרש"י הנצבת עמכה משמע אף הוא עמה בעמידה. ולתוס' משום דכתיב עמכה מלא בה"א, כלומר שלא היה יושב בתוך ד"א שלה כי אם בחמישית.
26. לרש"י אי אמר מילתא מילתא ותני לה הוי מגונה, ואי אמר פסוקא פסוקא ותני לה משתקין אותו. ולבה"ג ור"ח איפכא.
27. לרש"י שאם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה, ולתוס' בשם רשב"ם והר"ף היינו שיתחיל במקום שדלג ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר. לרשב"ם אין מחזירין אותו כיון שא"כ היה צריך לחזור ולומר על הסדר והוא ברכה לבטלה, אבל לרש"י אומרה במקום שנזכר דאין כאן ברכה לבטלה.
28. היה זה בהר המוריה, או דהאיסור הוא דוקא במקום שרגילין שם בני אדם לעבור.
29. לרש"י נותן אניגרון ואפי' להשהותו, או בולעו בעיניה בלא שהייה. ולר"י דוקא ע"י אניגרון, ובעיניה אסור אפי' בלא שהייה.
30. דלא טעין קבא, או דמעולה בדמים לעשות ממנה קורות, דבאלו לא שייך לא תשחית.

לאורו

נקודות אור מדמותו ודרכו של מרן רבינו ראש הישיבה
הגאון ר' ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א

אקדמות מילין

באנו כאן בזכות הרבים לערוך גליון זה למען הרבים, שיזכו לדעת וללמוד מעט מדרכיו של מרן ראש הישיבה שליט"א. פשוט וברור שכל אלו הדברים הכתובים כאן הם רק מעט מזעיר מאישיותו וגדלותו של רבינו שליט"א, ושאר הסיפורים אודותיו ואודות גדלותו שמורים אצל תלמידיו המקורבים שמפני בקשתו של רבינו להימנע מלהוציא עליו סיפורי מעשים, נמנעו מלדבר ולספר עליו. ואכן הדבר הנכון הוא לעשות ע"פ בקשתו ורצונו של אדם זהו כבודו, אך להפטר בלא כלום אי אפשר, ועל כן ערכנו כאן כמה קווים בודדים מדמותו הטהורה כפי שנמסרו לנו מכלי ראשון ע"י כמה מתלמידיו החשובים, חוץ מהקטעים המסומנים שאותן ליקטנו מהחוברת "אדיר במלוכה" (מומלץ לעיין שם באריכות ששם ערך העורך את הדברים בצורה רחבה יותר) והיו מתוך הדברים גם סיפורי מופתים שנמנענו מלהביאם כאן משום שאין בכך הרבה תועלת לציבור. אם כן השארנו כאן רק את הדברים שיכולים להועיל ולחזק, ובחלק האחרון הבאנו חלקים מסוימים מדבריו של רבינו בכל מיני תחומים, שאת חלקם ליקטנו מהספר "דרכי החיזוק" שנערך ע"י תלמידו נאמנו. והשאר נמסר לנו מכמה מתלמידיו המקורבים.

ויה"ר שיהיו הדברים לתועלת.

העורך

הבהרה!

הגליון עבר הגהות רבות ע"מ להבטיח את אמינות הדברים המוחלטת.

אנו תפילה שלא יצא מכשול תחת ידינו,

אך באם ישנה הערה ניתן לפנות לכתובת מייל: s075555555@gmail.com

של תלמידי ישיבת פוניבז' לדורותיה בלבד. במשך שנים רבות מסר מרן שליט"א שיעור לבעלי בתים בבית המדרש 'אהבת חסד'. בשנים הקדמוניות גם מסר חבורות במסכת חולין בכולל שעל ידי מוסדות מחנובה, ששכן באותם ימים ברחוב מהרש"ל. אך כאשר מרן הגרא"מ שך זצ"ל העיר למרן שליט"א על כך שאינו מגיע לדבר בלימוד עם בני הישיבה בסדר ב' מחמת זה, חדל מרן שליט"א למסור שיעורים בפני האברכים. (אדיר במלכה)

בשנת תשנ"ח נפתחה ישיבת "בית מדרש עליון", הביאו את רבינו לשם ע"מ שיחזק את הישיבה החדשה, הוא מסר שם במשך תקופה מידי חודש "שעור כללי" ורומם את רוח המקום... וכן כשנפתחה ישיבות "נחלת בנימין". ולאחמ"כ כשנפתחה ישיבת "חיים עוזר", היו מגיעים בחורי הישיבה לביתו ע"מ לשמוע "חבורות".

גדלות ורוממותו

גדולי ישראל רחשו ורוחשים לר' גרשון כבוד רב והערכה עצומה. מספר נכדו של רבינו כי פעם שיתפו הגאון ר' דב לנדו שליט"א, בתחושות מימי נעוריו, שבעודנו בחור היה ניגש לאחיו של רבינו ר' יעקב זצוק"ל לדבר איתו בלימוד, אבל לר' גרשון עצמו לא ההין לגשת משום שהיה לו ממנו "יראת הרוממות". (אם כי לא כל אדם חש זאת משום שר' גרשון מתנהג בפשטות. אך אנשים בעלי דרגה עומדים על סוד גדלותו. וכידוע ענין "יראת הרוממות" שיש "לעולם" מהגאון ר' דב עצמו...)

ועוד מיראתו של ר' דב לרבינו, בהתעסקו בעומק הסוגיה רצה רבינו להוכיח שמטעם "הפקר בי"ד הפקר" אפשר גם להקנות לאדם בעל כרחו. ומצא לכך מקור מרש"י בגיטין. וביקש מתלמידו לשאול את מרן הגאון ר' דב לנדו שליט"א מה הדין בכך ללא אמירת דעתו. הלך תלמידו לר' דב ושאלו. לאחר מחשבה עמוקה העלה ר' דב את הרש"י ההוא בגיטין והוכיח משם כדברי ר' גרשון, בלי לדעת כי כיוון לדעתו של ר' גרשון. לאחר מכן רצה למסור דרישת שלום לרבינו אך אמר שאינו יכול למסור לו, משום שאין זה מן הראוי לכבודו של ר' גרשון, ועל כן ביקש למסור לו שאמר שאינו יכול למסור לו דרישת שלום...

כמו כן מספר נכדו של מרן ר' ניסים קרליץ זצוק"ל שבאחת מהשמחות שהתקיימו במשפחתו של ר' ניסים. שאל ר' ניסים האם ר' גרשון אמור להגיע כי א"כ הוא רוצה להמתין לו וכשהשיבוהו בשלילה קם והלך...

וכן מספר על מאורע דומה בשעת שמחה נוספת שאליה הגיע רבינו שיבדלחט"א ור' ניסים זצ"ל קם ופנה לעברו בריצה ובגיל... מספר מקורבו של הגאון ר' שמעון גלאי שליט"א שר' ניסים זצ"ל אמר לר' שמעון על ר' גרשון שהוא אדם גדול מאוד.

בהספד על מרן ר' ניסים קרליץ זצוק"ל שנערך בישיבת פוניבז' הספידו ראשי הישיבה שיבדלחט"א. הראשון היה רבינו, ולאחר שסיים את הספדו קם והלך לביתו. אחריו הספיד ראש הישיבה מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א ובתוך דבריו סיפר על ר' ניסים זצוק"ל, שכבר בהיותו בחור ראו עליו שהוא מרומם מכל אדם, והוסיף ואמר שכדרך אגב היה אז בישיבה, עוד בחור כזה שיבדלחט"א, והוא מי שהלך מפה כעת...

ומסופר שהתקיימה פעם שמחה משפחתית בביתו של הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שבה השתתף רבינו שיבדלחט"א שנמנה על קרובי המשפחה, ואח"כ שח הגרי"ש לאחד ממקורביו בהתפעלות שהיה אצלו היום "אדם גדול"... (וכששאלו אותו שהרי

ישיבת פוניבז' לדורותיה זכתה לראשי ישיבות עצומים בתורה וביראה, עם הוד קדומים ואמות מידה שאין לנו, האנשים הפשוטים, אפשרות לאמוד אותם.

וזוכה היא עד עתה, לראשי הישיבה מרוממים בתורה וביראה, ובה עומד ראש וראשון לכל עניני תורה ויראה ומוסר, הלא הוא מרן ראש הישיבה, ר' ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א.

מאחורי הדמות הצנועה והפשוטה מסתתרת אישיות שרחוקה מהשגתנו, הרבה מעבר ליכולת שלנו לשער. אישיות ששוכנת כולה רק בד' אמות של תפקידה בעולמה, דמות שלא מביטה ימינה ושמאלה אלא ישר אל הכיוון האמיתי והנצחי. וכך יעידו הסובבים אותו מזה רבות בשנים, כי אין שום דבר שיכול להזיזו ממקומו רק דבר אחד ניצב מולו- מה רצון בוראו יתברך.

את תולדות חייו יש המכירים, ומעט מהם מפורטים בספר "הוד צבי" המכיל את חידושי אביו זצ"ל, הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין. בהקדמה, אותה כתב רבינו שליט"א, הוא מדבר מעט על גדלותו של אביו זצ"ל, וכל הקורא שם יבין אל נכון כיצד זכה אביו לכאלו בנים צדיקים ותלמידי חכמים עצומים. שם הוא מספר שכל תורתו מאביו זצ"ל, שהיה לומד איתם בביתם הצנוע והקט במשך שעות ארוכות ורצופות, ולאורך שנים רבות, יום יום. והיה אביו מלמד מסכת אחר מסכת, ולימודם התפרש על פני שלשה סדרים ביום, לידים לא היה קיים המושג "בין הזמנים". אחד מהרבנים החשובים שהגיע אז לבקר בביתם אמר שנדמה הבית כבתוך אי בודד בלב ים ומלא באורה של תורה וקדושה. מאחר ומסביב שקק העולם בים של דברי חולין, בלט הבית בייחודיותו. לאחר זמן החל להתעורר בלב אביהם שאולי לא טוב הוא עושה שאינו שולח אותם לישיבה, וע"כ פנה מיד לגרי"ז ולחזו"א ושאל אותם. והם השיבו לו שמעשיו רצויים, ורק בדרך זו הם יצמחו לגדולים בתורה ולא יסחפו אחר הרחוב המכיל ריקנות וטומאה. כשהיו רבינו ואחיו ילדים צעירים, החל ברוסיה הקומוניסטית הרעיון של "חוק חינוך חובה". אמם הצדקת הגתה רעיון, ורשמה בפרטיהם גיל צעיר יותר מגילם, הרעיון נשא פרי בסיעתא דשמיא, וכך ניצלו ר' גרשון ור' יעקב מגזירת החינוך הכפרי.

באלול תש"ב הגיעו האחים, ר' גרשון ור' יעקב ללמוד בישיבת לומז'ה, למשך שנה וחודש ימים, לאחמ"כ חזרו ללמוד עם אביהם למשך תקופה קצרה, אלא שאז פתח הרב מפוניבז' את ישיבת פוניבז', ואז הגיע ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל לביתם וביקש לקחת אותם עימו לפוניבז'. ואכן כך היה. שם למדו שניהם. ובשלב מסוים אף החל ר' גרשון למסור שיעורים בישיבת פוניבז', עודנו בחור. ושם מינהו על הבחורים החלשים בישיבה שהתקשו בלימוד. (ובסוף מאותם בחורים חלשים יצאו גדולי עולם!) וכשזכה להיכנס בשעטו"מ בברית האירוסין עם בתו של הגאון הרב יהושע זליג דיסקין זצ"ל רבה של פרס חנה נכתבה בעיתון ברכת מזל טוב לרב דיסקין על שזכה לארס את ביתו עם רב גדול בתורה ויראה.

לרגל שמחת נישואיו העניקו לו תלמידיו בני הישיבה דורון מיוחד ספר 'מנחת חינוך' עם הקדשה: "למורינו ורבינו הרב ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א ליום נישואיו מאת תלמידיו בישיבת פוניבז'".

וכך החלה מסכת של הרבצת תורה, העמדת תלמידים, ומבית זה לא פסקה הוראה עד היום הזה.

הרבצת התורה של מרן שליט"א לא נשארה בתחום זכיייתם

בפסק הדין הוא חולק עליו, הגיב: זה לא מוריד מהגדלות שבו...

סיפר אחיינו של מרן שליט"א, הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א, מראשי ישיבת 'נתיב הדעת', כי בשעתו שלחו מרן שליט"א למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל להודיע לו את דעת מרן שליט"א בענין ציבורי סוער שהיה על הפרק. קודם ביצוע השליחות נכנס גם לרבי מיכל יהודה. אמר לו רבי מיכל יהודה בזה הלשון: "תסביר לרבי יוסף שלום, מי זה רבי גרשון...", ואכן בשליחותו דיבר עם הגר"ש במשך כעשרים דקות. בתוך הדברים התבטא הגר"ש: כבר נוכחתי לראות שר' גרשון הוא זך ונקי.

בשנת תשס"ז לא חש מרן שליט"א בטוב ולא היה בכוחו לעלות להשתתף בשיחת מרן הגר"א זצ"ל כמידי שנה בשנה. לאחר השיחה כשנודע להגר"א זצ"ל מחולשתו של מרן שליט"א ביקש להגיע למעונו שבשיפולי גבעת הישיבה, ובכוחותיו הדלים טיפס רגלית את כל גרמי המדרגות בקומה השניה, לאות כבוד והערכה כלפי מרן שליט"א. (שם)

המשך הסיפור היה שלאחר מכן הגיע האדמו"ר מטולנא למחרת הגיע בחוליו למעריב בישיבה והבינו כולם שזה בשביל שלא יבואו לבקרו אותו שוב...

מרן ר' דב לבנדו התבטא פעם כי לאחר פטירת מרן הרב שטיינמן השכינה עברה מרח' חזון איש 5 לרחוב ראב"ד 17 וכן נוהג לשלוח את השואלים אותו לר' גרשון, והוסיף כי לאחר פטירת הרב שטיינמן ההנהגה עברה לר' גרשון. פעם התעוררה שאלה בעניינו של הארגון "לב לאחים", וכשהעבירו לר' דב את הפסק של ר' גרשון, נרגע ואמר "אם כך אמר ר' גרשון, אז זה בסדר גמור..."

גדלותו בתורה

בשל צניעותו הרבה, לא עשתה גדלותו של רבינו שליט"א בתורה, פרסומת גדולה בעולם, אך מספרים יודעי דבר שרבינו סיים את הש"ס בהיותו בחור. ישנן שתי עדויות מפורשות, אחת בשם ר' חיים סרנא זצ"ל שהעיד כי הוא זוכר שר' גרשון שלט בגיל צעיר ברוב חלקי הש"ס "על הלשון". ועדות שניה בשם ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל שסיפר כי הוא זוכר שר' גרשון בתור בחור ידע ש"ס שלם על בוריו, והוסיפו על כך עוד תלמידי חכמים אחרים שהכירו את רבינו כבר בימים אלו, שאכן הוא ידע את כל הש"ס עם הספות.

ועוד מסופר על רבינו שבעודנו בחור הגיע יום אחד הגאון ר' אהרן קוטלר זצוק"ל למסור שיעור בישיבת פונוביז'. מבין השומעים אחד בלבד זכה להבין את דבריו. הלא הוא ר' גרשון אדלשטיין שליט"א (והעידו ע"כ שלושה אנשים ר' יוסף דיסקין זצ"ל, ר' יחיאל צוקרוב זצ"ל, ר' יצחק לבה זצ"ל)

מספרים נכדיו של הגר"א פינקל זצוק"ל בשמו. שכאשר היה בחור בישיבה, כשהתעוררה שאלה לגבי "מראה מקום" מסוים, היו נגשים לר' גרשון לשאול היכן זה נמצא.

ומסופר בשם מרן הרב שטיינמן שמרן החזו"א אמר שר' גרשון הוא כחלק מאלו שראויים למסור את התורה בימינו. נכדו של הגאון ר' בן ציון פלמן זצ"ל מספר שסבו מאוד רצה שיהיה לו קשר עם ר' גרשון ושידל אותו לכך. הוא מעלה מזכרונותיו, על שהותו אצל החזו"א, שלשם, באורח קבע היו מגיעים שני תלמידי חכמים לדבר עימו בלימוד, האחד היה ר' גרשון והשני היה ת"ח נוסף. על דבריו של ר' גרשון היה החזו"א אומר "טוב מאוד" ועל דברי הת"ח השני היה אומר "יפה מאוד". וא"כ, הסיק ר' בן ציון

שאם על דברי ר' גרשון אמר החזו"א "טוב מאוד" מוכח שדברי ר' גרשון הם יותר "אמיתתה של תורה"...

ועוד מספר אברך ששמע מפי מרן הרב שטיינמן, שמרן החזו"א אמר עליו שהוא למדן ובקי גדול. מעיד ר' יצחק נוימן שליט"א כי פעם עשה טובה מסוימת לגאון ר' מאיר גריינמן, ולאחר מכן רצה ר' מאיר להשיב לו בהכרת הטוב. אמר לו שיספר יש לו דבר מה על רבינו. השיבו ר' מאיר: "זאת אני יודע שהחזו"א מאוד החשיב את רבינו".

נכדו של הרה"ג ר' יהושע זליג דיסקין זצ"ל שח בשמו של הגאון ר' יעקב אדלשטיין זצ"ל, שמרן ה"חזון איש" התבטא בהזדמנות מסוימת שר' גרשון לא יורד בדרגתו ממרן ר' דוד פוברסקי ומרן ר' שמואל רוזובסקי.

מיד לאחר שעלה מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל לארץ הקודש, התבטא בצער לפני מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל על מיעוט הלמדנים בארץ הקודש. רבי שמואל שאלו: "ומה אתם אומרים על האחים רבי גרשון ורבי יעקב אדלשטיין?". הגיב הרב מבריסק: "הם באמת למדנים!" (שמע מפיו בנו הג"ר מיכל דוד רוזובסקי שליט"א).

מספר הרה"ג ר' יצחק נוימן שליט"א, כי לפני שנים ספורות נכנס למרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א עם שאלה בהלכות מזוזה ובעוד ענין. רבי חיים שאלו באורח נדיר: "היכן אתה לומד?", וכשהלה השיב בישיבת פוניבז' אצל מרן שליט"א, נענה רבי חיים: "יש לך ראש ישיבה מצוין! אתה יכול לשואלו הכל, גם בהלכות מזוזה".

[ניתן לציין את ההערכה ההדדית ששוררת ביניהם. סופר שכשאחד התלמידים תיאר באוזני מרן שליט"א לפני כמה שנים את סדר לימודו המפליא של רבי חיים, ועל הסיום הגדול של כל התורה כולה שנערך על ידו מידי ערב פסח. התפעל ואמר: "אשרי הדור שרבי חיים בתוכו!"]

מרן הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל, אמר פעם לאחד ממקורביו לפני עשרות שנים: "לישיבת פוניבז' יש במה להתפאר משום שיש להם את רבי גרשון". בשנים האחרונות הביע רבי חיים את פליאתו בפני אחד מנכדיו, כיצד מסוגל מרן שליט"א, למרות גילו המבוגר מעל גיל תשעים, למסור שיעור יומי מידי יום ויום עד היום. כנראה זה בשל הרוגע וישוב הדעת שניחן בו", אמר.

ומספרים נכדיו של מרן הרב שך, שנמנו על תלמידי ישיבת פונוביז', שהיה שואל אותם בהתעניינות: "מה היום ר' גרשון אמר בשיעור?"

ועוד מנכדיו של מרן הרב שך שמעידים כי תמיד דחף ועודד אותם להיכנס לשיעורים אצל מרן שליט"א. פעם התבטא בפני אחד מתלמידיו שליט"א: "רבי גרשון הוא מגיד שיעור אמיתי, כי עיקר משאת נפשו לכון את התלמידים בדרך הלימוד הראויה". למרות שהרב שך נהג לא ללכת בשום פעם לשמחות אירוסין של תלמידים, אבל לשמחות האירוסין של צאצאי מרן שליט"א תמיד טרח ובא. אצל חלקם אף שימש כשדכן. (הרב רפאל וולף)

כשאחד מתלמידיו הגיע ללמוד בישיבה ובא לקבל את ברכתו של ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל אמר לו ר' מיכל יהודה שישים מגמתו לעיקר, שעיקרי הדברים הם לקבל מר' גרשון ודבר נוסף, שלא להתערב במחלוקת.

בענין זה סיפר אחד התלמידים שנכנס אל מעונו של רבי מיכל יהודה להתברך מפיו לפני תחילת הזמן, שמע מרבי מיכל יהודה את הדברים הבאים: "בעיקר תתקרב לרבי גרשון, כי

של סיפור היה שלאחר שבוע ניגש לרבינו בחור אחר ושאל אותו את אותה קושיה, ורבינו השיב לו ב"צריך עיון". הבחור התפלא והביע פליאתו "הרי לפני כשבוע הראש ישיבה השיב לר' ברע"ל על הקושיה הזאת בשני מהלכים?" ענה לו רבינו "ר' ברע"ל עמל כבר שנים בתורה ביגיעה עצומה ומגיע לו תירוץ טוב על הקושיה אבל אתה הרי בחור צעיר מדוע שלא תעמול קצת?!" (ר' ברוך דב דיסקין)

הגאון ר' חיים ברמן שליט"א הקשה לו קושיה בעיתוי מסוים, והוא השיב לו ב"צ"ע", ר' חיים ברמן שהכיר זה מכבר את גדלותו שאל אותו בהתחכמות "היכן צ"ע...?" ורבינו השיב לו "בקצות"... ובמקרה נוסף דומה שאלו פעם בחור שאלה, ענה לו היכן מופיע ענין פלוני. ענה לו ר' גרשון "איני זוכר", המשיך הבחור ושאל "האם זה נמצא במקום פלוני?" השיב לו רבינו "לא, זה נמצא במקום פלוני"...

תלמיד שאל את רבינו שאלה ונענה כמו במקרים רבים ב"צריך עיון". התלמיד הרפה משאלתו, אך לאחר שבוע להפתעתו ניגש אליו רבינו וענה לו על אותה שאלה, התלמיד, שהבין כי לא בשל הזמן שחלף היתה לרבינו תשובה שאל: מדוע הראש ישיבה לא ענה מיד?" השיבו רבינו "שיעורתי שהשאלה ששאלת הגיע מהבחורים, ורצוני שיעמלו הם על הדברים, אך כעת לאחר שבוע ודאי הרפו הבחורים, וא"כ באתי לענות לך את התשובה."

פעם בעת "ריתחא דאורייתא" כשדנו בעמקות על "שטיקע"ל" גדול שנאמר באחד השיעורים, שהיה מובנה על יסוד מסוים ברמב"ם. אח"כ כשהביאו את הדברים לפני רבינו נענה ואמר שאין כזה רמב"ם! בני הישיבה שהתקשו להאמין הלכו ובדקו בכל הרמב"ם ומצאו שאכן נכונים הם דברי רבינו. וכן מסופר בשם הרב דוד צבי הילמן זצ"ל שכל פעם שהיה לו קושיה ברמב"ם היה פונה לרבינו שיבדלחט"א והיה שואל אותו...

מוסיף ומספר אותו תלמיד על אהבת התורה היוקדת ברבינו, הוא מדגים ממקרים שבהם היה בא להראות לרבינו צילום של דף מאחד הראשונים ע"מ להקשות לו איזו קושיה משם, מיד כשהגיע נפנה רבינו בסקרנות רבה מה להביט מה הוא מחזיק בידו והחל מעיין ומוסיף. והיו באותו הדף גם דברים שאינם קשורים לאותו נידון, אך רבינו עיין בעמקות ובסקרנות בכל הדף כולו כביכול כל הדף קשור לאותו הנושא, וזאת משום שכל דבר של תורה מעורר בו סקרנות והתעניינות עזה, כאדם המתעניין בחפץ הקרוב לליבו. ועוד בענין הנ"ל, רבינו נדרש לעבור ניתוח כל שהוא וסבל כאבים עדים, אך בינתיים דחה את הניתוח ל"בין הזמנים" כדי שלא יאלץ ח"ו לבטל את השיעורים. אלא שגם ב"בין הזמנים" היה לו קביעות של מסירת כמה שיעורים בביתו ע"מ להשלים את הנושא שלא הספיק לגמור בתוך ה"זמן", ועל כן המתין לאחר שייגמור גם שיעורים אלו. לאחר מכן המשיך על זו הדרך וערך חשבון מדוקדק שימנע מהניתוח להפריע לשיעורים של תחילת הזמן הבא, ורק אז גמר אומר והסכים לערוך את הניתוח. בניתוח עצמו ביקש שלא יעשו לו הרדמה כללית אלא מקומית, משום שפחד שהרדמה כללית עלולה לטשטש את הזיכרון של אותו יום, וא"כ כיצד יוכל ללמוד לאחמ"כ, באותו יום. וממשיך התלמיד ומתאר שכמה ימים לאחר הניתוח הגיע לדבר בלימוד והנה רבינו משתעשע עימו בדברי תורה כאלו לא עבר עליו דבר. באמצע השיחה מגלה פתאום התלמיד שרבינו עושה תנועה שאינה שגרתית אצלו, רק אז שם ליבו והבין שרבינו סובל יסורים גדולים, אך רבינו כמובן מאליו לא הראה אף סימן קל

הצמיחה שזוכים לה היא בקבלה ממנו. אביו רבי צבי יהודה היה מהמקורבים הגדולים אצל ה'חזון-איש', ואף הוא בבחרותו כשבא לכאן בא כשתלמודו בידו, כאשר כמעט כל הש"ס שגור על לשונו. תכנס לשמוע את השיעורים אצלו ותרשום אותם."

בשנת תשנ"ט אמר רבי מיכל יהודה לאחד ששם את פעמיו ללמוד בישיבת פוניבז': "ברוך ד' זכיתם, יש לכם את רבי גרשון, מגדולי מעתיקי השמועה בדרך המסורה, ודרך הלימוד שלו היא דרך הלימוד המקורית, בדרך זו למדו בכל הדורות ונעשו גדולי תורה, וכן הדרך הראויה לכל אחד ואחד. יש לכם ראש ישיבה, תראו לקבל ממנו כמה שיותר, לרדוף אחר שיעוריו, להתכונן כמו שצריך לשיעור, להכין טוב את הסוגיא, ולחזור על השיעור, וללבן את הדברים שיהיו מחוורים כל הצורך, ולהקפיד גם על קשר אישי עמו בלימוד, לברר וללבן אצלו הדברים שהביא בשיעור, וכל העושה כן **מבטיח אני** לו, שיזכה להיות תלמיד חכם גדול ומרביץ תורה". (הודפס בסוף הקובץ 'יסודות קנין כסף', תמוז תשע"א).

עד היום זוכים התלמידים לראות בחוש ולהכיר את גדלותו האמיתית בתורה ע"י שמיעת השיעורים. מספרים תלמידיו הוותיקים שבעת שמיעת השיעורים היו יוצאים מהתפעלות מגילוי כישרונותיו ובקיאותו הרבה. רבינו היה מוסר שיעורים על כל חלקי התורה והיה מוציא "קונטרסים" על כל מיני סוגיות עמוקות שלא כל אדם זכה לגעת בהן.

מציין תלמידו שבשנת תשס"ג היה בחור שנהג כל יום בקביעות להקשות בזמן שיעור ממקום אחר, פעם מגמרא פעם מתוס', פעם מאחד הראשונים או מהאחרונים וכו'. ורבינו היה משיב לו מידית למה זה אינו דומה למקרה דידן, ופעמים רבות היה מעלה בשיעור כל מיני מפרשים רחוקים שכדי לציינם יש צורך בעמל חזק ובקיאות עצומה.

ומעיד על כך תלמיד ותיק נוסף, (שהוא גופא ת"ח ובר אוריין) ששמורות עימו עד היום המחברות המכילות את סיכומי השיעורים של רבינו מהזמן שהיה בחור בישיבה, וניתן להבחין שם בחוש בבקיאותו הרבה בכל חלקי התורה. ממשיך ומספר שהוא זוכר שפעם עוד לפני שיצאו לאור "שיעורי ר' שמואל" ומגידי השיעורים היו זקוקים לחוברות כדי לעיין בהם, היו פונים אליו ומבקשים ממנו את המחברות של שיעורי רבינו.

ועוד מעיד תלמידו שהיה מרבה לדבר איתו בלימוד, ומעולם לא זוכר שהיה איזה "קצות" או "נתיבות" שלא ידע בעל פה על מה מדובר. וכן מספר שלא פעם היו ויכוחים בלימוד בין רבינו לתלמידי חכמים אחרים והתלמיד ניסה לעשות משא ומתן ביניהם והקשה לאחד מדברי השני, וכשהיו משיבים לו על דברי רבינו מכל מיני מקומות בש"ס, היה מגיע אל רבינו ומקשה לו את אותן הקושיות ורבינו היה משיב לו על אתר מדוע זה אינו דומה לאותו הנידון. וכן מספר אחד מתלמידי החכמים המופלגים שבדור, שפעם אחת נוכח בבית רבינו ונוכח שם גם גיסו של רבינו ר' משה שמעון דיסקין זצ"ל ודיבר עם רבינו בלימוד, אותו ת"ח לא הצליח להבין מילה ממה שדיברו ביניהם משום שדיברו בקודים עמוקים ובמהירות בכל חלקי התורה... וסיפר אחד מתלמידיו שארע שר' גרשון ור' ברע"ל פוברסקי שליט"א נסעו ביחד ברכב לאירוע מסוים ודיברו ביניהם בלימוד. ר' ברע"ל הקשה קושיה ור' גרשון השיב לו בשני מהלכים לאחר שירדו מהרכב אמר ר' ברע"ל לאחד התלמידים "אתה מבין איזה גאון הוא, ר' גרשון? כבר חמישים שנה קשה לי הקושיה הזאת והוא ברגע אחד מביא לי שני מהלכים כדי ליישב את העניין!" המשכו

והמשיך להתייחס לכל אחד בלבביות.

שקיעות בלימוד

אחד מהמלווים שזוכים לחסות בצילו של רבינו, מציין מנקודת מבטו את שקיעותו העצומה בתורה, ללא הפסק ובלא לאבד רצף, מעולם לא פסק פומיה מגירסא, גם בזמני נסיעות לא פוסק לרגע, רק לשני דברים מפנה הוא את תשומת ליבו. האחד, לדרוש בשלומו של הנהג והשני, לבדוק האם הנהג לא עובר על חוקי התנועה... (ובנידון דידן נזכיר שהיה פעם שהנהג עבר על חוק תנועה, רבינו מיד העיר לו ע"כ ולטענת הנהג שהרי "מלך פורץ גדר" לעשות לו דרך, הגיב שאינו מסכים לדברים הללו.)

ועוד מספר אחד מתלמידיו, שפעם באמצע שיחה של רבינו איתו, נכנס רב חשוב להזמין אותו לחתונת בנו, רבינו שליט"א קיבלו במאור פנים והחל מעיין בהזמנה. אותו רב היה שייך לעדה חסידית, וכנהוג אצלם, כותבים את ייחוס המשפחה בצורה מפורטת, רבינו התעניין בכל שם ושם מיהו ומאיפה הוא, ולאחר שגמר להתעניין ונפרד ממנו בחביבות, המשיך רבינו בנושא בו אחז קודם- בדיוק באותה מילה שבה הפסיק, בלי להסיח דעת. וכן כשהגיעו אליו באמצע הלימוד, והפסיקו אותו בשאלות מסובכות וקריטיות בנוגע לישיבה, היה עונה ביישוב הדעת ומיד לאחר מכן היה ממשיך מאותו מקום בדיוק שבו אחז קודם עם השואל בלי להסיח דעת לרגע.

מסופר כי באחד מימי בין הזמנים של חודש אב, כששהה למנוחה בבית נכדו הגאון רבי אהרן ויס שליט"א, מראשי ישיבת מיר ברקפלד, אמרו למרן שליט"א כי בשעה חמש הרכב יהיה מוכן לקחתו לאן שצריך. מרן שליט"א הגיב בפליאה: "שעה חמש? זה הרי באמצע הסדר!".

יחסו המיוחד לתלמידים

בהמשך לעניין של אהבת תורה שהזכרנו לעיל, נפנה את הזרקור למסירותו וסבלנותו לתלמידים.

שח פעם רבינו לאחד מתלמידיו כי הוא יודע שהרבה הורים שולחים את בניהם לישיבה בגללו וע"כ הוא מרגיש אחריות רבה ואישית לדאוג להם.

ואכן התלמידים מעידים שבהכנסם לישיבה בעודם צעירים מופתעים מהיחס האישי והחביב שניתן ע"י ראש הישיבה.

בהקשר לכך סופר מקרה מעניין שארע לפני שנים אודות תלמיד מסוים שהגיע להתקבל לישיבה, התלמיד היה כהן. רבינו קיבלו והתעניין בשמו ובפרטיו. וכשאמר לו את שמו הגיב רבינו: "מעניין, כזה שם משפחה שהוא "כהן" אף פעם לא היה בישיבה..." וזאת לאחר אלפי תלמידים שעברו תחת ידיו...

בכל בוקר לאחר התפילה היה מאזין ועונה לשאלות הבחורים בלימוד, כל בחור בפני עצמו, והיה שנמשך הדבר עד לשעה ויותר לאחר התפילה. היה מקרה שהגיע אליו תלמידו בעשר בבוקר לדבר עמו בלימוד. ואחד מבני הבית ששהה בבית באותה השעה חס על בריאותו של רבינו ולחש לתלמיד באוזנו שרבינו לא אכל עוד ארוחת בוקר, רבינו שהבין בחכמתו הרבה מה לחש לו, פנה מיד לתלמיד בתנועת ביטול של הינף יד ואמר לו: "אל תשים לב למה שהוא אומר לך..." ועל אף שדחיית הארוחה שיבשה את מערכת גופו באותו היום לא שת ליבו לדבר.

היו פעמים שכבר התחיל ליטול ידיים, אלא שלפתע נשמעו דפיקות בדלת, מיד הלך לפתוח. וכשקרה שכבר נטל ידיים, אכל כדית, ומיד פנה לתלמיד שנכנס אליו.

וכן כשרבו צלצולי הטלפון בביתו ובני הבית שדאגו לבריאותו רצו לנתק את הטלפון, סירב בכל תוקף לעניין. כמו כן כששם לב שדחו מישהו שלא להיכנס לבית עקב דאגה למנוחתו, ביקש להחזירו. היו מקרים שכבר נשכב במיטה למנוחה ומעם הדלת נשמעו דפיקות, מיד התרומם לפתוח ולא נתן לאיש לעשות זאת במקומו, ובוודאי שלא איפשר לדחות את הדופק בדלת.

ועל כך מעיד אחד מתלמידיו, שגר בעיר אחרת, כי לפני שנים בא להתייעץ עם רבינו לאילו ישיבות כדאי להכניס את בנו. התלמיד, שלא היה נוכח רבות בביתו של רבינו, נחרד לראות כי רבינו חלוש ביותר ונשכב על המיטה על צידו, כמובן שהתנצל מיד ואמר כי יבוא בפעם אחרת, אך רבינו הורה לו כי יכול לדבר ולשאל. תוך אותו זמן נשמעו דפיקות בדלת, והתלמיד שעוד לא הספיק לעשות דבר נדהם להיווכח כי רבינו התרומם בזריזות ממיטתו ע"מ לפתוח את הדלת ולקבל פנימה את הבאים. שאלו אותו תלמיד בכאב "וכי אני לא יכולתי לפתוח את הדלת?" נענה לו רבינו "וכי מה היית אומר? שאיני יכול לקבל עכשיו... וזאת נגד רצוני!"

מנהג קבוע יש לו שכאשר מדבר עם מישהו בלימוד הוא עוצר בהליכתו עד לסיום הדברים. ביום אחד חורפי השתוללה רוח סערה, וכבר לא יכול היה רבינו לעמוד בחוץ, ומכיוון שלא רצה בשום אופן לדחות את התלמיד השואל, פנה אליו בשאלה לאיזה כיוון פניו מועדות, ורק לאחר שהתברר ששניהם הולכים לאותו כיוון הסכים להמשיך ולדבר תוך כדי הליכתו. וכן בעניינים נוספים היה מוסר כל כוחו לתלמידים במה שיכל להועיל להם, ויעידו על כך כמה סיפורים:

תלמיד אחד סיפר בכאב לרבינו כי ברגע האחרון לפני פגישה שנקבעה לו ה"התפוצץ השידוך". ולא ידע כיצד יספר זאת לאימו. אמר לו רבינו "אני אעשה זאת ואתקשר להודיע את הדבר לאימך" ואכן כך היה. עד היום לא יודע הבחור מה נאמר בשיחת טלפון זו, רק דבר אחד הוא יודע, שאימו נרגעה לחלוטין. בהזדמנות אחרת הגיע אליו תלמידו וסיפר כי ביקשו ממנו למסור דרשה בליל יום כיפור, בין "כל נדרי" למעריב, ויש לו חשש שזה עלול לאמץ אותו ויקשה עליו את המשך הצום, ענה לו רבינו: אין זו בעיה, בדרך הלך תיסע ברכב ורק בחזור תלך ברגל. לאחר מכן הדריך אותו בפרטות כיצד להתכונן לצום.

הגיע אליו אחד התלמידים לבשר שבשעטו"מ נולד לו בן, אותו תלמיד שח לרבינו כי הוא מתלבט איזה שם לקרוא לתינוק, רבינו ישב איתו בסבלנות רבה ויחד העלו שם אחר שם עד שהגיעו למסקנה ברורה כיצד כדאי לקרוא לרך הנולד, לבסוף אמר התלמיד כי הוא מקווה שאשתו תסכים לשם הזה... רבינו נתן לו את הטלפון ואמר לו: תתקשר לבית החולים, תבקש את אשתך ותשאל אותה האם השם מקובל עליה...

אחד מתלמידיו הגיע לבקש אישור מרבינו לנסוע לשבת למקום מסוים, רבינו נענה לו בשלילה. התלמיד טען כי הוא צריך מנוחה, ענה לו רבינו שעדיף שימצא דרכים אחרות לנוח. בליל שבת, לפני הסעודה, יצא רבינו במפתיע לקרוא לאותו בחור להזמין לסעוד בביתו.

ועוד מעשה שהתרחש במסיבת חנוכה בביתו, הגיע אליו אחד התלמידים וביקש רשות לקחת דבר מאכל מהמטבח בשביל להביא לאשתו שבבית. ענה לו רבינו "בוודאי" קם בעצמו, נכנס למטבח, ארז "לטקע"ס" בשקית ונתן לאותו תלמיד.

תלמיד אחר סיפר עוד כי פעם התקשר אליו ע"מ להתייעץ

לבזבז אותו לחינם... ופעמים רבות שמרוב חולשתו הרבה היה אז צריך להפסיק באמצע השיעור היומי ולשכב לעיני כולם על הספסל, היו פעמים שאף התעלף לאחר השיעור, ועם כל זאת לא פחד, ולא חדל ממסירת השיעורים. (בדברים אלו מדובר על תקופה מסוימת משום שכיום דברים אלו נוהגים אצלו סתם בשל גילו המבוגר) ועוד מספרים תלמידיו שאחרי מסירת ה"שיעור כללי" היו מסתכלים בדף שהכין לשיעור וגילו שדילג על קטעים שהיו בהם חידושים מפולפלים שיכלו לעשות רושם עז על השומעים, אך הוא העדיף לדלג עליהם והשתדל להשקיע את הזמן בדברים הפשוטים שיהיה בהם את הכח להוסיף באמת לתלמידיו בסוגיא.

ופעמים כששואלים אותו שאלות בשיעור ועונה עליהם, אבל לאחר השיעור כשמבקשים ממנו לחזור על אותו תירוץ אומר: עדיין לא הספקתי לעיין בדבר לאשורו ולכן אינני רוצה לומר דברים שהם לא לגמרי מדויקים...

הרב י. ט. שלמד בישיבה לפני כשלושים שנה, משתף אותנו בתחושותיו: "בזמנו כשהייתי בשיעור א' בישיבה, הייתי בטוח לתומי כי מרן שליט"א משקיע את עיקר ידיעותיו התורניות בשיעור, וממילא מה שנאמר בשיעור הרי שהוא יודע ומה שלא נאמר סימן שאינו בתחום הידיעות שלו. אך כאשר החל מרן שליט"א למסור שיעורים כלליים נדהמנו להיווכח כי בכל סוגיא יש לו מהלך קבוע ומוצק משלו בהבנת הדברים, והיקף ידיעותיו ביסודות האחרונים הוא עצום, אז דוקא גברה בליבנו הפליאה כיצד מסוגל אדם שיודע כל כך הרבה, כובש את ידיעותיו ולא אומר לתלמידים מאומה, מלבד מה שסבור שהם צריכים לשמוע. עצם הידיעה הזאת חינכה אותנו לשים דגש מה הוא העדיף לומר בשיעור ובעיקר מה לא לומר." (שם)

אני נכנס כדי ללמוד מידות טובות

בכל שבוע, ביום שלפני מסירת ה"שיעור כללי" נוהג רבינו למסור "חבורה" בביתו, אליה מצטרף הרב הגאון ר' חיים ברמן שליט"א, שאלו אחד מבניו מדוע נכנס ל"חבורה" האם לא די לו בשיעור כללי? ענה לו ר' חיים: אני נכנס לחבורה כדי ללמוד מה הם מידות טובות איך שלא אכפת לר' גרשון ענין הכבוד, אלא רק ללמד את התלמידים תורה לשמה. ומשתדל לא לומר את החידושים בשם עצמו אלא לחפש מאן דהוא שמזכיר את אותו חידוש. באותו ענין נזכיר שגם אינו חושש לפתוח ספרים או חוברות "מראה מקומות" פשוטים, שיכולים לתת עליו רושם פחות בעיני התלמידים שכביכול אינו בקי מספיק בדיעת התורה, אלא פותח ומחפש האם היה מישהו שקדם לו שמזכיר את חידושו ע"מ שלא יאמר אותם בשם עצמו.

וכך גם תמיד מורה לתלמידיו להתנהג בדרך האמת ולא לחפש כבוד ורושם.

זיכוי הרבים - עדיף

אחד מהדברים שרבינו מדבר עליהם רבות הוא ענין "זיכוי הרבים" ישנם דוגמאות רבות לענין.

הגיע אליו תלמידו ושטח את התלבטותו. לדבריו, ביקשו ממנו לדבר בין "קבלת שבת" ל"מעריב" ושאל את רבינו האם עדיף לדבר בלימוד או במוסר ענה לו שבדאי במוסר, כי במוסר יש משום "זיכוי הרבים" מה שאין כן בלימוד שמי יבין מה מדבר, והרי כיצד ידע האם יש מישהו שאוחד איתו בסוגיא? לאחמ"כ הגיע אליו שוב אותו תלמיד והסביר כי אותו גבאי שביקש ממנו

עימו אודות השתתפות בחתונת קרובי משפחה שאינם שומרים תו"מ, רבינו לא רצה להכריע בדבר ואמר לו כי יתקשר לשאול את הגראי"ל שטינמן צו"ק"ל וללא שום שהיות עמד ופתח בשבילו את הפנקס והקריא בעצמו את המספר של ר' דוד שפירא שליט"א.

עוד סופר על מקרה שניתן ללמוד ממנו מוסר השכל גדול: בישיבה למד בחור שהיה מאוד חלש בלימוד, רבינו יצא מגדרו וקירב אותו יותר מכל בחור אחר, הוא אף למד איתו בחברותא ועשה בו מהפך עצום שאיש לא צפה אותו מראש. וכשאותו בחור היה שואל שאלות בשיעור רבינו היה מתייחס אליו באופן לא רגיל, לאחר מכן כשהיו שואלים אותו שאלות על השיעור היה מפנה ואומר: תשאלו אותו (את אותו בחור!) שהוא בעל כשרון גדול... כמו כן מעידים תלמידיו,

שכאשר סבלו ממועקות ובאו לשפוך את ליבם לפני רבינו, היה רבינו מקשיב להם ברוך, והיה דורש לאחר מכן בשלומם, והיה שמח בשמחתם כשנשעו.

מנהגו הטוב של רבינו לעודד תלמידים יתומים ממצוקותיהם, ולעודד את רוחם, הגיע אליו בחור יתום שבור במיוחד. ר' גרשון ניחמו ועודדו בדברים הבאים: "היה פעם בחור שהתייתם מאימו ובעקבות המצב העגום עזבו היתומים את בית אביהם ועברו להתגורר אצל דודתם, ע"מ שתגדל אותם. ליבו של אותו בחור יתום חישב להישבר, והוא עמד ליפול ליאוש בשל הקושי והצער, אך פתאום החל להדהד בראשו קול אחד קטן שאל לא ליפול ליאוש, אלא להתגבר ולהתחזק, ושב וחיזק עצמו, עד שחזר לבית אביו. וכיום אותו בחור מכהן כראש ישיבת פוניב'ז..." (שמו הוא ר' גרשון אדלשטיין...). (בשם הרה"ג יצחק נוימן שליט"א)

ובכדי לסבר את האוזן על היכרותו העמוקה בנפש תלמידיו נציין עובדה מעניינת:

ר' מיכל יהודה היה שולח אליו בחורים מפונוביז' הקטנה ע"מ שיבחנו אצלו, והיה שואל את כולם את אותה שאלה, ובכל קבוצה היו יודעים מראש מה הולך לשאול, ובכל זאת היה תוהה על קנקנו של כל בחור, והיה מפרט בהבחנה דקה לר' מיכל יהודה את התרשמותו מכל בחור ובחור.

פן נוסף שיש להדגיש הוא הפן של יראת הרוממות הגדולה שיש לתלמידים מרבינו. מעיד אחד התלמידים כי בלי הסבר לתופעה, הוא יכול להעיד, שלפני שנים רבות בהיותו בחור הוא זוכר כי ר' גרשון היה דמות שהכל יראים מפניה, הוא היה מוסכם היה על כל סוגי התלמידים בוועד וכולם יראו מפניו. הוא אף מוסיף "שהרגשנו שהוא יודע במבט אחד על כל בחור מה הוא בדיוק ואולי זה עצמו הוסיף ליראה ממנו"...

מסירת התורה על דרך האמת

רבינו מתמסר ביותר להעביר את התורה לתלמידיו עד שיגיעו להבנה ישרה. מעולם לא שינה לו מה יגידו ואיזה רושם ייווצר עליו. עד כדי כך שבצעירותו כשהחל למסור שיעורים בישיבה, היתה לרב מפוניבז' אכזבה קלה על כך שרבינו מדבר בצורה פשוטה ולא מפולפלת כמו שאר ראשי הישיבות. אך לרבינו זה לא הפריע, ההפך הוא הנכון, חשוב היה לו ביותר שתהיה שפת השיעורים שווה לכל נפש. ואילו רק לאחר שנים ארוכות הבינו התלמידים כמה עומק יש בשיעורים. כמו כן היתה רגילותו לפני שנים לדבר תמיד מתוך דף, ופעמים רבות אף לשבת בשיעור כללי, משום שטוען שאת המאמץ שהוא מכלה על העמידה בשעת מסירת השיעור בעל פה, הוא יכול להשקיע בעומק מסירת השיעור וחבל

הוא "נגוע" בדבר... הדבר עשה עלי רושם עז, וזהו הדבר שגרם לי לבסוף להכריע..."

וגם כשנוגע לענייני אחרים נותר נקי בהכרעותיו. ר"מ מסוים הגיע לשאול בעניין הכרעה מסוימת בישיבתו האם לנהוג כך או אחרת. השיבו רבינו כי אינו יכול לענות מבלי לשמוע צד נוסף בענין. לפלא היה בעיני השואל שכן לא אמר לר' גרשון כי יש עוד צד בענין, ומהיכן ידע זאת?

וכן כשהחל רבינו לדבר לראשונה על הענין של שהות בישיבה בימי החנוכה, עוד התקשו הבחורים לקבל את הדברים ובחנוכה חזרו רוב בחורי הישיבה לביתם, מעט בחורים כן נשארו, אך ר' גרשון, ללא נגיעות אישיות, הורה להם שלא ישארו לבדם, וישבו גם הם לביתם.

עזרת לי לקיים את החיובים שלי בעולמי...

ועוד מעשה קטן באותו העניין: פעם הגיע אליו אחד ממקורביו וביקש ממנו האם יכול לחזק בחור מסוים וללמוד איתו "חברותא" פעם בשבוע, רבינו ענה בחיוב. לאחר מכן הודה לו מקורבו בברכת "ישר כח" על כך, ענה לו רבינו "ישר כח לך שאתה עוזר לי לקיים את החיובים שלי בעולמי, משום שאני עצמי לא תמיד יודע בוודאות מהם החיובים שלי ואתה עזרת לי עכשיו לעשות זאת, אם כן מגיע לך יש"כ ע"כ."

ישרות

וקצת על ישרותו הנדירה של רבינו, שכבר העיד עליו החזון איש שלר' גרשון יש סברות ישרות, ומסופר בשם בספר "אעלה בתמר" מביא בשם מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שמרן החזו"א המליץ לגאון ר' מאיר גריינמן שליט"א ללכת לשמוע את שיעוריו של ר' גרשון שליט"א כי אצלו אפשר לקבל ב"לומדעס" ובהבנת התורה.

ומישרותו הרבה זכו התלמידים להנות בעת שמיעת השיעורים. ושח פעם אחד מתלמידיו הוותיקים שיש כאלו שטועים לחשוב בשל פשטותו הרבה ששיעוריו אינם עמוקים כל כך, אך זו טעות גמורה כי האמת היא שנדרשים הרבה עמל ויגיעה להבין את השיעורים.

דקדוק בהלכה

את דקדוקו של רבינו בהלכה עד קוצו של יוד ניתן לראות ע"י התבוננות על אורחותיו בכל פסיעה ופסיעה כיצד אף תנועה לא סוטה מד' אמות של הלכה, ולעיתים מגיע הדבר עד כדי מסירות נפש של ממש. גם במצבי חולשה בשל גילו המבוגר לא מטה להקל בשום עניין, אלא מקפיד בדביקות רבה גם על פרטים קטנים כאילו אינו חש קושי בדבר. ומספר תלמידו שעד גיל שמונים לא ביטל רבינו צום אחד. הפעם הראשונה בחייו היה בגיל שמונים כאשר חלה בדלקת ריאות, ובאותו היום היה "צום גדליה "נדחה", ישב רבינו ועיין במשך מחצית השעה בדבר ואז פסק לעצמו שאסור לו לצום.

רבינו מעורר ע"כ, שבכל בוקר כשקמים יש להרהר בדברי תורה. והקשה לו אחד מתלמידיו המקורבים, שהגר"א פוסק שהרהור כדיבור, ואם כן, כיצד מותר להרהר בדברי תורה לפני ברכות התורה? ענה לו רבינו על אתר "שהמחבר" פוסק שהרהור לאו כדיבור ואם כן יש פה ספק דינא, ולכן מותר להרהר מיד כשקמים... והביא לך רבינו ראייה מה"משנה ברורה" שכתב שאחד שלא נרדם בלילה, וא"כ יש ספק ידוע האם יכול לברך ברכות התורה והמ"ב פוסק שיכול להרהר בדברי תורה.

לדרוש טוען שעלול להיווצר חילול ה' שאברך כמוהו לא ידבר בלימוד... ענה לו שוב רבינו: תגיד אתה בעצמך מה עדיף, האם בלימוד שאיש לא יבין, או בענייני מוסר שיכול מאוד לזכות את הרבים...

ואכן רבינו מורה פעמים רבות להשקיע ב"זיכוי הרבים" ולא להרפות מדבר שמזכה את הרבים שהחל בו. תלמיד הגיע לרבינו ושטח לפניו את שאלתו. הוא סיפר כי הוא עומד לעזר חבר יתום ומסייע לו הן מבחינה נפשית, והן מבחינת עזרה בממון. הוא סיפר כי הדבר כבר ממש מסיח את דעתו מלימוד, מכיוון שהוא עסוק רבות בטרדות בנוגע לממון, אך רבינו הורה לו שלא לעזוב את הדבר, מכיון שהוא האוזן קשבת שלו, עליו להמשיך ולהיות בתפקיד זה.

אל רבינו הגיע תלמיד להתייעץ כי הוא ר"מ בישיבה חלשה, והוא נוהג עם התלמידים בסבלנות וברוך, ולא ביד קשה, ולדוגמא הוא אינו "מעיד" מן הישיבה בחור שמתקשה לקום בבוקר לתפילה. רבינו השיבו כי זהו זיכוי הרבים והתלמידים צריכים לו, ואכן זוהי צורה טובה, כי מה ההיתר להוציא בחור ממיטתו בכח אם אין לו טעם בתפילתו. "אם הם מוציאים אותך, אין מה לעשות, אך אתה מצידך אל תעזוב" כך הורה לו.

לעיתים מורה רבינו לתלמידים הנחיות יוצאות דופן, בכל בחור לגופו ובכל ענין באופן שונה.

פעם כשהגיע אליו בחור בשאלה האם להתחיל למסור שיעור דף היומי בכל יום במקום מסוים שהוצע לו, ואמר כי השיעור יהיה על חשבון ה"מעריב" בישיבה. השיבו רבינו "האם אתה מתפלל בכל יום בישיבה?" "לא תמיד" הודה התלמיד. "א"כ זו לא בעיה". אך התלמיד הוסיף ואמר שהמקום הוא של בעלי בתים פשוטים. אמר לו ר' גרשון "אני התחלתי למסור בזמנו ל"בעלי בתים" פשוטים בהרבה ממה שאתה הולך ללמד... וזהו זיכוי הרבים וכדאי לעשות דברים טובים בגיל צעיר..."

לאחד הבחורים הוצעה הצעה לבוא ולמסור דברי חיזוק בשבת שנערכה ע"י רב מסוים ונועדה להיות שבת חיזוק. שאל אותו בחור את רבינו האם אמנם ללכת ולהשתתף. ענה לו רבינו שודאי כדאי כי זהו זיכוי הרבים וכדאי להתחיל בזיכוי הרבים בגיל צעיר.

נקיות מנגיעות

נקי הוא רבינו מעניין הנגיעות האישיות ולא מטריד אותו כלל מה יחשבו האנשים, ואף בעלמא כששואלים אותו שאלות עונה את מה שחושב, ואינו חושש מדעתו של אף אחד. מעלה זו ניכרת אצלו גם בתקיעת השופר שחלק מכח הצלחתו לתקוע בצורה חדה נובע מכך שאינו חושש כיצד יצאו התקיעות ומה יקרה אם לא יצליח, אלא מתמקד בעצם מלאכת הקודש בלבד. (וכן פעם כשאחד התלמידים התעניין האם יש לרבינו לחץ מהכנת השיעור. הגיב לו רבינו בתמיחה: "וכי מה יש להילחץ? מקסימום יתברר שטעיתי...") וכן כשמורה מדרכיו לאנשים אין הוא נגוע ברצונותיו ובכבודו. מספר אחד התלמידים בשם חזן ותיק שהתלבט והפך בדעתו האם להתפלל בימים הנוראים במחיצת ר' גרשון או במקום אחר, שגם שם הוצע לו להתפלל. הלך ושאל את מרן ר' חיים קנייבסקי שליט"א מה להעדיף. ענה לו ר' חיים שיבדוק היכן מתפללים ה"זקנים", ולשם ילך. הלך ובדק, ומצא שה"זקנים" מתפללים במחיצתו של ר' גרשון, אי לכך בחר להתפלל שם. אך זאת שח לאחר מכן לאחד מתלמידיו של רבינו "כשהלכתי לשאול את ר' גרשון בעצמו את אותה שאלה אמר לי כי אינו יכול להכריע כי

הוא מלהקפיד על כללי ה"ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" בין בבריאות הגוף ובין בבריאות הנפש, ותמיד נוהג לומר לתלמידיו שצריך לעבוד את ה' בלי מתח ולחץ, ולא לעבור חלילה על גדרי הבריאות, כי בדרך הזו אפשר להפסיד הכל. כדוגמה להשקפתו בנושא זה היא הקפדתו על הליכה יומית ברחוב ראב"ד, בכל בוקר לאחר התפילה.

כמו"כ נוהג הוא לחגור בקביעות כשמסיעים אותו ברכב ולטענת האומרים שהרבה מגדולי ישראל לא הקפידו לחגור, הגיב: אני, כן נוהג לחגור.

ניצול הזמן

כידוע יש לרבינו בכל יום קביעות לשטחים נוספים בחלקי התורה, כאשר הוא מגיע לאירוע כל שהוא ונותר לו זמן מיותר הוא משער את משך הזמן, ולפי זה הוא מוציא מכיסו את הספר המתאים בדיוק לזמן המסוים שנותר לו.

פעם ביקרה משלחת כל שהיא בביתו של רבינו למטרה מסוימת. כשסיימו את מטרת העניין שלשמו באו, ביקשו להתעכב עוד קצת בשביל לצלם וכו' רבינו, שדעתו לא היתה נוחה מבזבז הזמן המיותר שייגרם מכך, סימן לתלמידו, שבא לשוחח עם רבינו בעניין כל שהוא, בלי שאנשי המשלחת שמו לב, להכנס עימו לחדרו. בחדר לא היו כסאות אלא שני שרפרפים בלבד, אך לא היה זה מעצור בעבורו, רבינו בן ה-80 ישב על שרפרף אחד ותלמידו על השני, וכך דיברו ביניהם עד ששמע מעם החדר שאנשי המשלחת פנו לדרכם...

ההקפדה שלא לדבר דברים מיותרים

את מחשבותיו והרגשותיו של רבינו שליט"א אין איש שיכול לתאר ולפרט, משום שאין הוא רגיל להכביר בדיבור. אך דבר אחד מורגש בבירור אצל אלו הסובבים אותו: מרן ראש הישיבה הינו "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"

לפני שנים סיפר אחד הנכדים שכאשר אירע איזה מקרה בעולם, הגיע אליו אותו נכד לספר את הדבר. והנה הוא שם לב שרבינו אינו מגיב. חשב הנכד שמא לא שמע טוב, וחזר שוב על הסיפור בקול רם, אך הסבא עדיין אינו מגיב, או אז גילה שהסבא אינו מאזין לו. רק לאחר מכן הבין הנכד שהסבא אינו מעוניין להקשיב כי אין אצלו מקום לסיפורי דברים בעלמא כי הלא זהו בזבז זמן.

ועוד מספר נכד נוסף כי רבינו נוהג לעבור על עיתון יתד נאמן בכל יום ע"מ להיות מודע למצב הדור אך חרף גילו המבוגר מקפיד הוא לעשות זאת בעמידה בכדי שלא להכניס את ליבו לעניין, ובדברים שלא צריך.

שלוות הנפש

ידוע לכולם שאין מה שיוציא את רבינו משלוותו. והיו שהתבטאו שמרגישים נעימות מלהתבונן על רבינו, משום שלראות אדם כה רגוע- הרי זה עצמו משרה רגיעה בלב.

לרבינו ישנו תלמיד- אברך, שמסייע לבחורים צעירים במציאת רעיון לקושיה טובה, כדי שיוכלו לגשת ולדבר עם רבינו ע"מ ליצור עמו קשר. ופעם שח אחד הבחורים הצעירים לאותו תלמיד כי הוא לחוץ מאוד וירא מלגשת ולדבר עם רבינו, אך התלמיד הרגיעו בציינו את תחושות האנשים על הרוע של רבינו, הדברים הרגיעו את הבחור הצעיר. ואכן, לאחר מכן כשיצא מעם רבינו אמר לו שהדברים נכונים, ואכן ברגע שנכנס למרן ראש הישיבה וראה אותו, נרגע מידית.

ואירע שנשכב פעם על הספסל מרוב חולשה לאחר מסירת השיעור, ניגש אליו אחד מתלמידיו המקורבים, נטל את מעילו של רבינו והניח אותו מראשותיו במקום כרית, כדי שיהיה לו נח יותר, לאחר מכן, התאושש רבינו מהמנוחה ושאל "היכן המעיל שלי?" מיד ענה לו התלמיד שהניח את המעיל מתחת לראשו, שאל רבינו "למה עשית את זה?" ענה לו התלמיד שתמיד הוא עושה כך, כדי שיהיה לראש הישיבה יותר נח, "אבל תמיד אתה מניח את המעיל שלך, נכון?" המשיך רבינו להקשות "ומה ההבדל?!" תמה התלמיד "משום שלהניח את המעיל שלי מתחת לראשי זה קשה לשכחה, ואילו לשים את שלך, אינו קשה לשכחה" השיב לו רבינו שבזה הרגע קם ובקושי התאושש מחולשתו... (ועיין בספר שיח השדה בספר הזיכרון לעניין חילוק הנ"ל)

ניכרת הקפדתו בכל פעם להיזהר שלא להשאיר ספר פתוח ואף כשמתרומם רק לרגע אחד לקחת ספר מארון הספרים, מקפיד לסגור מעט את הספר שקרא בו. וכן בשעת התפילה, בשניה שבה הוא מסתובב לאמירת ה"ברכו" הוא מקפיד לסגור את הסידור כדי שלא ישאר מגולה.

איני צריך הוכחות

מעשה שהיה, שהגיע אליו אחד מתלמידיו שאשתו הפילה בלידתה, ושאל אותו האם מוכיח הדבר כי יש עליו איזו קפיда מן השמיים, השיב לו רבינו שהזדמן לו פעם לשמוע אותו מלגלג על מוסר שיחות בישיבה וא"כ אולי יש עליו קפיда ע"כ. (ועד אז לא רצה רבינו להעיר לו ע"כ אבל כעת כשבא לשאול אותו על קפיда העלה רבינו את אותו חשש). אך התלמיד מיד הכחיש את העניין וטען שלא היה כדבר הזה, רבינו מיד קיבל את דבריו. לאחר מ"כ הגיע אליו שוב אותו תלמיד וניסה להביא לו הוכחה להכחשתו אך רבינו מיד דחה אותו ואמר לו איני צריך שום הוכחות, כשאמרת לי, מיד קיבלתי!

חשש מנדרים

פעמים רבות כשהיה מגיע לכל מיני שמחות גם במצבי חולשה קשים שאלוהו מה הקשר שיש לו עם אותן משפחות שכך טורח ומגיע אליהם במסירות נפש. נענה והשיב שהתבטא להם שבעזרת ד' הוא יגיע וא"כ הוא חושש מנדר...

חשבון הנפש

הקפדתו בחשבון הנפש על עניין ה"מידה כנגד מידה" היא עד הפרטים הדקים ביותר. ומספרים שבתקופה בה חלה אחיו הגאון ר' יעקב אדלשטיין זצ"ל התעלף רבינו פתאום לאחר סעודת פורים, סברו כולם שהדבר ארע בשל המתח מחוליו של אחיו, אך כששמע זאת רבינו הקפיד מאוד והבהיר כי זה לא קשור לעניין כלל, "יודע אני בברור בשל מה קרה לי הדבר, שהרי היום בסעודת הפורים הארכתני את הסעודה מעט לאחר צאת הכוכבים וע"פ ההלכה אין בזה שום טעם, וא"כ היה כאן ביטול תורה שלא לתועלת ומידה כנגד מידה סובבו לי מן השמים ביטול תורה נוסף...

וכן לאחרונה כשתקפו אותו כאבי גב חזקים היה במתח נורא, פנה אליו נכדו ושאל אותו מדוע הוא כה מתח הרי סה"כ אלו כאבי גב בלבד, ואין בכך שום סכנה. ענה לו רבינו שהוא מתח מכך שאינו מצליח לגלות מה ה"מידה כנגד מידה" שסובבו לו כאן מן השמיים...

הקפדתו על הבריאות

אך מאידך עם כל ניצול כוחותיו עד תום של רבינו, לא נמנע

הקפדה על כבוד הזולת

רבינו מקפיד מאוד על כבוד הזולת. כאשר הגיעו אליו עם שאלות לאילו ישיבות לשלוח בחורים מסוימים, והיו חילוקי דעות בין שני אנשי צוות, אמר: "איני יודע מה לומר" ולא אבה להכריע לאב מפורשות כנגד אותם אנשי צוות שלא אחד כמותם, כדי שלא לפגוע בכבודם חלילה. אלא רק היה אומר "תשמעו לפלוני שהוא מבין וחכם גדול". אפילו כשהפצירו בו לומר את חוות דעתו האישית היה נשאר איתן, והגיב "אני איני יודע, תשמעו לפלוני שהוא מבין וחכם גדול..."

דאגה לזולת

הגיע אליו פעם תלמידו ופרך לו נקודה שדיבר עליה בשיעור, שנפרכה על ידי תלמיד חכם אחד, רבינו שנהנה מאוד מהפירכא הגיב שכנראה אותו אדם "בעל דרגה". וברגישות שאל מיד האם הוא נוהג להדפיס את חידושו, תלמידו הגיב בשלילה. רבינו ששיער בליבו שמסתמא תלמיד חכם כזה, שאין לו דרך לפרסם את חידושו, ודאי מתעצב בליבו, הורה מיד לתלמיד לכתוב על הדף את כל ה"שטיקעל תורה" שדיברו עליו וביקש "תביא לי את זה, אני כבר יראה מה לעשות עם זה". לאחר כמה שבועות הזכיר את אותם דברים בשיעור כללי ולאחר מכן בשיעור יומי, עם שמו של אותו תלמיד חכם. אחר כך כשהדפיס את השיעור לקח אותו תלמיד את הדף והלך להראות את זה לאותו תלמיד חכם, וכשראה את שמו מוזכר בדף התמלא בשמחה וקיבל כוחות מחודשים.

סיפור נוסף שהיה שהגיע אליו אדם שאימו נפטרה באותה תקופה, רבינו שאל תכף ומיד האם הולכים לבקר את האבא, והדגיש שלא מספיק להזמין אותו אלא צריך גם ללכת לבקר אותו.

תלמיד שהגיע לשוחח עימו בביתו באחד מימי הקיץ, מספר כי רבינו פנה לעברו בהתחשבות ושאל- קבע: "זה נראה שחם לך..." "לאחמ"כ הלך בעצמו, הדליק את המזגן, סגר את החלונות, ואז שוב פנה לעברו: "עכשיו נעים?"

דאגתו של רבינו למען הזולת בעניינים שונים, היא במסירות של ממש, לדוגמא בנושא שידוכים, קרה לא פעם שטלפן בעצמו לאנשים וברר דברים שהיו בהם ספיקות גדולים.

היה בחור בישיבה שמטבעו היה שקט מאוד, אותו בחור רצה לעבור ישיבה והיה צריך להצטייד בהמלצה מאנשי הצוות, אך לא היה ביניהם מי שיכיר אותו ויוכל להמליץ עליו. פנה אליו רבינו בעצמו ושאל אותו איזה אברך בישיבה כן מכיר אותו, אמר לו הבחור שם של אברך פלוני, רבינו התקשר בעצמו לאותו אברך ע"מ לקבל ממנו המלצה כדי שיוכל לכתוב אותה לאותו בחור.

[במקרה נוסף קיבל אחד התלמידים שיחת טלפון מרבינו על כך ששמע כי אדם אחד ברר אצלו על בחור פלוני למטרת שידוכים, והביטוי שהוא התבטא ע"מ להגדירו היה שבחור זה הוא פחות טוב מהחתן הקודם שלהם, רבינו ביקש להתעניין האם הדבר נכון. התלמיד השיב בשלילה, והכחיש שלא אלו היו דבריו וככל הנראה לא הבינו אותו נכון, ואדרבא, בחור זה מצוין מהקודם. ענה לו רבינו שהאמת שהוא גם חושב כך, אלא שרצה לוודא האם מה ששמע, נכון, או שהוא באמת חושב כמותו, ובשביל זה התקשר אליו...]

נביא כאן מעשה מרגש שסופר, בנושא אחר: הגיע אליו יהודי פלוני ושח את אשר על ליבו כי הוא סובל מכל מיני בעיות

בבחירות האחרונות שהתקיימו ביום שלישי, הוא היום שבו מוסר רבינו את הועד השבועי. שח אחד האברכים שהסיבה שבאותו יום הגיע לוועד למרות הטרחה הגדולה, היא משום שרצה לראות את האדם היחיד שנותר שליו ביום מתוח זה...

מידות

על מעט מן המעט ממידותיו הנפלאות, מעיד אחד התלמידים שאדם אחד היה מגיע בקביעות לרבינו לומר לו את חידושי התורה שלו, משום שרבינו היה היחיד שהיתה לו הסבלנות להאזין לו. ואותו אדם היה מדבר ללא הפסקה. אחד מהמלווים, שחרה לו העניין, ניסה לרמוז לאיש שהדבר גובל בהטרדה. אך ההוא לא הבין את שנרמז, והמשיך הלאה. לאחר מכן הגיעו לרכב ורבינו נכנס, אך אותו אדם עדיין לא חש ונכנס עמו ביחד... המלווים שכבר לא היו מסוגלים להתאפק גערו בו ודאגו להוציאו מן הרכב. אך רבינו הקפיד על כך וציווה להחזירו עד שיגמור לדבר את דבריו.

זה נהנה וזה אינו חסר...

ילד מסוים היה נהנה ללכת לצידו של רבינו, בכל שבת לאחר התפילה, והדבר נמשך תקופה ארוכה. אחד מהתלמידים שחש שמה זה מפריע לרבינו, ובמיוחד לאור העובדה שאותו ילד היה נצמד אליו, בקש להסיט את אותו ילד משם, אך רבינו ששם לב לכך עצר אותו ושאל בפליאה: מה זה מפריע לך? הוא נהנה מכך ולי הדבר אינו מפריע, "זה נהנה וזה אינו חסר" ולמנוע זאת ממנו, זוהי סתם מידת סדום...

ומעבר לכך סיפר פעם תלמיד כי הגיע לשאול שאלה בלוויית בנו הקטן, וכשישב לשאול את השאלה הושיב את בנו על ברכיו, הילד שהיה ממול רבינו בעט מבלי משים ברבינו בכל זמן השאלה, רבינו כמובן לא הגיב מילה, זאת ועוד גילה התלמיד כי לאחר מכן ניקה רבינו בשקט את מכנסיו, משום שהקפיד מאוד שלא יהא רבב על בגדיו, אך במשך השיחה לא נראה היה כי הוא מרגיש במשהו.

וכן עוד על זהירותו שלא לפגוע באף אדם, מספר אחד מתלמידיו שהגיע לכנס שנערך בירושלים, ובשעה שדיבר חרג מהרגלו הקבוע לדבר מתוך הדף. רק באמצע הדברים הוציא רבינו את הדף והקריא מתוכו. לאחר מכן התברר שהרב הנואם לפניו אמר דבר שהיה אמור לסתור את דברי רבינו וכדי שהרב ההוא לא יפגע, שינה מהתוכנית ודיבר דברים אחרים. ובאמצע השיחה הוציא את הדף ושילב את הדברים עם מה שהכין קודם לכן.

כמו כן אירע כשהגיע לאחד מהכנסים בירושלים ובבמה המרכזית ישבו כמה רבנים חשובים. ובבואו, לחץ את ידי כולם. אך היה רב אחד שאליו לא הצליח להגיע, בפשטותו הרבה סימן לאותו רב בידו ממרחק כדי שח"ו אותו רב לא יחוש חלישות הדעת...

בשמחת ה"וורט" של נכדו, שהתקיימה בביתו המתין עד להגעתו של סב הכלה, שהיה יהודי פשוט, וכשהגיע קם לכבודו וקיבלו בחביבות גדולה ובמאור פנים.

ועוד מספר התלמיד שהיתה לרבינו שכנה קשת יום, שנזקקה פעמים רבות לעזרה טכנית בכל מיני עבודות ותיקונים בביתה. רבינו, שהיה אז כבר בשנות השמונים לחייו, בא לעזרתה פעמים רבות, ולא חס על כוחו וכבודו.

זה נכון. השיב, מה זה משנה, הרי בכל מקרה המום הזה כבר עבר לי... וכבר ידוע שבזמן עצרת המחאה שהתקיימה על כבודו של רבינו, לאחר שהקריאו את מכתבו של הגר"א ל' שטינמן זצוק"ל שמחה על בזוי כבוד התורה, אמר מרן הרב ר' ניסים קרליץ זצוק"ל "כל שכן כאן, שכבוד התורה הוא כבוד התורה ממש, משום שלר' גרשון לא אכפת הכבוד כלל וכלל. אז חייב המחאה גדולה ומכופלת..." מספרים שבשמחת האירוסין שלו העלה אותו מרן הרב מפונוביז' לדבר, כדי שכולם יכירו את גדלותו של החתן, אך רבינו בענותנותו רק שאל קושיא והביא את תירוץ הרש"ש על זה...

אני עובד בישיבה...

ונספר סיפור מדהים שאירע לפני שנים רבות, יום אחד הגיע בחור לישיבת פונוביז' ביום הראשון של ה"זמן". מלווה במזוודות כבדות, הבחור, שלא הכיר את הישיבה, וגם את ר' גרשון לא הכיר, פנה לר' גרשון שבדיק עבר שם, ובתמימות ופשטות פנה ושאל אותו "היכן הישיבה?" ענה לו ר' גרשון "אני גם הולך לשם, באיתי" שאל אותו הבחור "מי אתה?" ענה לו ר' גרשון "אני עובד בישיבה" והוסיף וביקש להקל על הבחור ולקחת ממנו תיק אחד עד לישיבה. הבחור הגיש לו תיק אחד בתודה, ולמחרת מה רבה הייתה תדהמתו כשגילה שאותו יהודי מוסר שיעור בישיבה...

אחד מהחלקים המפעימים באישיותו של רבינו שאין לו פחד לומר "איני יודע" ואם תלמיד שואל שאלה והוא אינו יודע את התשובה, הוא עונה לו בפירוש "איני יודע" ואף מוסיף ואומר "תשאל את רבנים האחרים בישיבה אף שדרגתו של רבינו בתורה אינה ניתנת לשיעור... (ופעם כשמן דהוא שאל אותו מדוע הוא אומר "איני יודע" והרי הוא ודאי כן יודע? ענה לו רבינו שבלדעת יש כמה דרגות ואצלו "לדעת" זה ידיעה מדוקדקת...) וכן נוהג לקבל כל דבר שנשמע לו טוב ומתקבל על הדעת, ואף אם צריך לחזור בו ממה שאמר, עושה זאת מידית. פעמים רבות באמצע השיעור פותח את הדף ורושם את ההערות שהתחדשו לו מהשואלים.

וכידוע במשך שנים שרגיל רבינו להעמד לכבוד ראש הישיבה הגאון ר' בער'ל פוברסקי שליט"א כל פעם שנכנס להיכל הישיבה, ולהמתין עד שר' ברע'ל ישב במקומו, למרות ששניהם ראשי הישיבה. ויותר מכך בכל ליל שבת, כשמגיעים האנשים לומר ברכת "גוט שבע'ס" לרבנים ומכיוון שמתחילים ברבינו תחילה, ממילא גם מסיימים איתו הראשון, בזמן המיותר הזה ניגש רבינו בעצמו לר' ברע'ל לומר "גוט שבע'ס".

הצנע לכת

בכל הליכותיו בחיים מקפיד הוא ביותר על העניין של "הצנע לכת". וזהו דבר שכל מי שבא עימו במגע יכול להעיד. אך לא רק זאת אלא כך גם מורה לתלמידיו ושומעי לקחו.

ומספר יהודי אחד שפעמיים שאל אותו, לגבי נתינת סיוע לאחיו בעזרה כספית, האם עדיף שידע שהוא זה שנתן והדבר ירבה אחווה ורעות, או שעדיף לקיים כאן את ה"הצנע לכת". בפעם הראשונה שאל לגבי אח שהיה לו איתו יחסים מתוחים, במקרה זה ענה לו רבינו שוודאי שהאחוה והרעות יותר חשובים כאן. אך בפעם השנייה שאל לגבי אח אחר, שהוא בשלום עמו, רק שעדיין אולי כדאי להוסיף ולהרבות באחוה ורעות ולוותר על ה"הצנע לכת" ענה לו רבינו "צריך עיון גדול..."

נמנע מפרסום

כאשר מוציאים לאור מדברותיו של רבינו, מקפיד הוא ביותר

במעיים. לאחר שהלך אותו יהודי, התקשר רבינו בעצמו לאשתו של אותו יהודי, ואמר לה שכדאי שתכין לבעלה צנימים, משום שזה מועיל למעיים...

תלמיד אחד בא לרבינו ביום שישי אחד, וסיפר על אברך אחד שאשתו חולה עד מאוד ונפשו עגומה עליו, אולי אפשר שרבינו יעודדו וינחמו, רבינו נענה כמובן ולקח ממנו את מספר הטלפון, והתלמיד שמע לשמחתו שאכן חיזק אותו רבינו. למחרת שח תלמיד נוסף לפי תומו, לתלמיד הראשון, כי דבר מוזר התרחש באותו יום שישי, רבינו היה טרוד עד מאוד באותו יום, הוא החזיק את שפופרת הטלפון ונראה היה כי הוא מנסה ללא הפוגה לתפוס מישהו, שוב ושוב. רק כעת התוודע התלמיד למאמץ של רבינו עד שעלה בידו לשמח את אותו אדם.

מספר תלמידו ששאל את רבינו מדוע אינו נמצא בסדר ב', הרי זקוקים לו בבית מדרש? ענה לו רבינו שבבית מדרש יש הרבה תלמידי חכמים שיכולים להיות ראשי ישיבות גדולים, והבחורים יכולים להעזר בהם. א"כ אפשר להסתדר בלעדיו. והוא בינתיים יכול לעזור לאנשים אחרים. ומהי העזרה שאליה התכוון? במשך תקופה ארוכה היו מגיעים אליו בשעות אלו בחורים רבים, שהיו חלשים ורחוקים, והיו באים לבקש על נפשם שייסע להם להתקבל לישיבות, או כאלו שהיו צריכים עזרה ותושיה בכל מיני עניינים שונים, ורבינו היה מקשיב בסבלנות לכל אחד ואחד, ועוזר לו בתחומו, פעמים רבות היה שולח לתלמידו שמבין מאוד בחכמת הנפש, שיעזור להם וכן ידאג לשלחם לישיבה מתאימה, ובכל יום ויום היה מתקשר לתלמידו ושואל אותו מה שלום אותם בחורים, ואיך מתקדמים הדברים בעניינם. אלו המעשים שהיה עושה באותן שעות...

ומעניין לעניין נזכיר כאן שבכל שנה בתקופת "הרישום", היתה לרבינו בקשה קבועה, שהלא נשיא הישיבה הוא האחראי על קבלת התלמידים, ורבינו ביקש להוסיף לקבל עוד שלושה תלמידים משלו, היו אלו בחורים חלשים שלא היה להם סיכוי בדרך הטבע להתקבל לישיבה, אך רבינו סבר שיהיה להם טוב לבוא ללמוד בישיבה, וע"מ שהישיבה תצליח היא נדרשת לזכויות, וא"כ, אם יגמלו חסד ויקבלו את אותם תלמידים, הדבר יכול לעמוד לזכות גדולה לישיבה, ולהשפיע עליה ברכה.

רגישות לזולת

נכדו של רבינו הגיע עם בנו בן השלוש, לגזור לו שיעור, כדרך המנהג ב"חלאקה", שאל אותו רבינו האם הודיעו לילד קודם שעומדים לגזור לו את השיעור. כשהשיב לו שאכן כן, שאל האם המצלמה מוכנה... שוב השיבו בחיוב, לאחמ"כ הסביר שזה צורך של הילד שיצלמו אותו בשעת הגזירה...

בא אחד לפני רבינו ושאלו אודות תרומה מאדם מסוים, עבור המוסדות שלו, ענה לו רבינו שלא רצוי לקבל ממנו כסף מכיון שהוא אינו הגון. לאחמ"כ הגיע שוב אותו אדם ושאל במבוכה "אותו נדיב מתקשר אלי רבות, מה אעשה?" מחה בו רבינו "מדוע אינך עונה לו? אמנם לקבל ממנו כסף אינך יכול, אבל אדם מתקשר אליך ואתה לא עונה?"

ענווה

ענוותנותו הרבה של רבינו אינה ברת השגה כלל וכלל, וודאי לא עונה על אף מושג מוכר. החזון איש פסק עליו בנידון זה שלר' גרשון יש "מום בגאוה", אין לו אפילו את ה"שמינית שבשמינית" (ובדרך אגב מספרים שפעם הגיעו אליו ושאלו אותו האם

להשאיר את המילים "ראש הישיבה" וניסה לשכנע את רבינו שיסכים לכך. אך רבינו מיאן, התלמיד לא הרפה ובסופו של דבר החליט לגשת אליו ולהודיעו שהוא כותב ושלבקשה לא יקפיד על כך... שאל אותו רבינו "מה זה יתן לך אם תכתוב את המילים "ראש הישיבה", מה זה יתן לך?" השיב לו התלמיד שכיום ישנה רגילות לכתוב את התואר הזה לכל ראש ישיבה, וזהו לא תואר מיוחד ויוצא דופן. השיב לו רבינו שיחשוב על כך, ורק למחרת אמר לו "נו, תכתוב, שיהיה..."

ומקרה שאירע בתקופה האחרונה שבה היה אמור רבינו להגיע לכנס מסוים בירושלים הקהל תכנן לקבלו בקבלת פנים מכובדת, אך כשנודע הדבר למרן שליט"א סירב להגיע וביטל את ההזמנה. כששמעו זאת תושבי ירושלים התאכזבו מאוד, ורק אח"כ כשהבטיחו לו שלא תהיה שום פרסומת מיותרת, הסכים שוב להגיע.

וכן היה פעם שהגיע אליו אחד מתלמידיו שהתגורר בירושלים, לבקר, תוך כדי השיחה התברר לרבינו שהוא הגיע מירושלים "הגעת מירושלים?" הגיב בפליאה מרובה!

מספר תלמידו ר' יצחק נוימן שליט"א שמתגורר בירושלים, סיפור דומה. כי פעם התקשר ושאל האם יכול לבוא לשאול את רבינו שאלה. רבינו ענה שלא יטרח לבוא אלא ידבר עמו דרך הטלפון אך ר' יצחק השיב לו כי הוא כבר נמצא מתחת לביתו של רבינו והאם יוכל לעלות רבינו סירב ואמר שבכל לא יעלה אלא יכול לדבר עמו דרך הטלפון... (כפי הנראה הסיבה היא שרבינו רצה למנוע הישנות מקרים כאלו בעתיד)

עוד על ענוותנותו מספרים: שלאחר שמרן ה"סטיפלער" נפטר, ביקש מרן הרב שך צוק"ל לשלוח את הבאים לענייני שאלות פרטיות לרבינו שיבדלחט"א. (בעניינים מסוימים שכנראה הרב שך סמך רק עליו). אך רבינו לא הסכים לענות אף לתלמידיו המקורבים. ואף כשנפטר ר' מיכל יהודה ליפקוביץ צוק"ל עדיין לא הסכים לענות לשואלים, אלא הפנה אותם למרן הרב שטיינמן צוק"ל.

עובדה מעניינת מספר לנו אחד התלמידים, כי לפני מספר שנים התלווה אל מרן שליט"א למקום מסוים, וכשבאו למקום עמד שם יהודי זקן בצד, וסיפר לו כי לפני עשרות שנים היה צריך להתייעץ עם מרן הרב שך, וכשבא לביתו היה שם עומס בקבלת קהל. הרב שך יצא לציבור ואמר: "אינכם צריכים להתעכב, אתם יכולים ללכת לרבי חיים קנייבסקי, או אם חפצים אתם, הרי שכאן ברחוב לא רחוק מתגורר רבי גרשון אדלשטיין, לכו אליו". אותו יהודי זקן הלך כעצת הרב שך אל רבי גרשון, והוא בגודל ענוותנותו לא הבין מה הם רוצים ממנו, הוא חשב שמא רעבים הם, והוציא להם לחם עם מרגרינה!

הדבר היה ידוע בישיבה שהיתה למרן הרב שך חיבה יתרה אליו, ואת כל הכבוד שהרב שך רחש לו היה מוריד מעצמו...!

ועוד היה רגיל שלא לדבר בכנסים גדולים (כגון כנסי בחירות) ליד מרן הרב שטיינמן מלבד פעם אחת בבחירות שהרב שטיינמן ביקש ממנו, ולא הייתה לו ברירה, וכך אמר: "רבותינו אמרו שצריך להצביע וכולנו תלמידים שלהם..."

נביא כאן מעשה מבהיל: לאחד מהתלמידים היתה קושיא על רבינו, משום שראה שנהג משהו שהיה נראה לו שלא כפי ההלכה, הוא ניגש בבושט פנים לרבינו לשאול אותו "מה הפשט בעניין" ורבינו הסביר לו ברוחב לב מדוע זה לא בעיה ולאחר מכן הוסיף ואמר לו "אל תתבייש לבוא לשאול אותי כאלו שאלות אלא אדרבא אם אתה רואה משהו שנראה לך לא בסדר אז

על השמות שבהם מכנים את החבורות. כדרכו הוא מעוניין שיקראו בשמות פשוטים ולא יומרניים. כאשר הוציאו את הקונטרס "אסיפת שמועות" חיפשו במשך שעות ארוכות איך לקרוא לקונטרס, ובאו להציע לרבינו לקרוא לו "אסופת שמועות" ורבינו עדיין לא הסכים, כי לדעתו זהו שם מידי יומרני, וע"כ בסוף באו לידי החלטה על השם "אסיפת שמועות" וכן היה בעלון "דרכי החיזוק" וכן "קובץ הערות וחיידושים", שגם בהם הקפיד על שמות פשוטים וכמובן בלי כינויים ותארים מיותרים.

בהזדמנות מסוימת ראה כי הביאו תמונה שלו לפרסומת באחת מקופות הצדקה, ביקש רבינו לקרוא לשייכים לעניין, ומחה בהם ע"כ.

כשהוצאת "עוז והדר" סיימו לערוך את כל הש"ס, ערכו אירוע מיוחד לרגל המאורע. ובאו להזמין את רבינו שישיא דברים, ענה להם רבינו שהוא צריך לבדוק אם הדבר מסתדר לו, השיבו לו שבדקו את העניין והתאריך פנוי. ענה להם רבינו בביטול "יש לי שיקולים אחרים מלבד להיחשב "גדול".

ידוע הקשר החם ששרר בין רבינו שיבדלחט"א ובין הגאון ר' יששכר מאיר צוק"ל. עד כדי שבהספד עליו התבטא רבינו "צר לי עליך אחי"... יום אחד הזמין אותו ר' יששכר צוק"ל לדבר בישיבתו "שכר שכיר" בנגב. רבינו נענה בחיוב. הבחורים בישיבה ששמעו על כך, רצו לנצל את העניין והתקשרו לכל הישיבות בדרום שלא יחמיצו את ההזדמנות ויזמינו אותו לדבר גם אצלם. וכן היה. רבינו שלא ידע מן העניין הסכים להגיע לכל הישיבות. אך לישיבה במושב "ברכיה" ראה שלא יספיק להגיע, והודיע להם על כך. אך מלוי הרגיעו אותם שיהיה בסדר, ובודאי יגיע בסוף, וע"כ כדאי שיתכוננו למעמד. אך בסופו של דבר רבינו כבר נחלש ולא הספיק להגיע. וכששב לביתו קיבל חום ונחלה. רבינו עשה כדרכו חשבון הנפש והסיק שהחולי בא כנראה על כך שלא הגיע בסוף לישיבה במושב "ברכיה". התקשר רבינו אליהם להתנצל והבטיח להם שיגיע בל"נ בפעם אחרת. לאחר תקופה, באחד הערבים, אמר רבינו למלוו הקבוע שככל הנראה לא יגיע היום ל"מעריב" בישיבה. המלווה סבר שכנראה רבינו קצת חלש ופנה לדרכו. אח"כ התקשר רבינו בעצמו לישיבה ב"ברכיה" להודיע שהוא מגיע לישיבתם, כפי שהוא הבטיח, ועשה עימם תנאי שלא יודע הדבר לאף אחד. ואז התקשר, הזמין מונית, וירד בגפו מן הבית. היו שם שני בחורים מהישיבה ששמו לב לכך, ומיד פנו לרבינו בהתעניינות לאן פניו מועדות. רבינו סיפר להם שהוא נוסע לדרום. ביקשו להצטרף עמו ורבינו נענה בחיוב. השלושה נסעו בחשאי. ורק לאחר שהגיעו לשם נודע לבחורים בישיבה לאן נסע רבינו. ואז כבר היה מאוחר מדי בשביל להזמין למקומות נוספים. מאותו הסיפור ואילך בכל פעם שהזמינו אותו לדבר בישיבות, ביקש להרהר בדבר כמה ימים ואח"כ קרא לאחד מתלמידיו שפרט לו בדיוק האם זה ההזמנה הגיעה מצד הבחורים או מאותה ישיבה שהזמינה אותו. וכל זאת בשביל שלא יעשו לו פרסום בעולם...

"מה זה יתן לך?"

מספר אחד התלמידים שכאשר יצאה חוברת מדברי תורתו, רבינו עבר על החוברת ובהקדמה ראה שנכתב המשפט "מתורתו ומשנתו של מרן רבינו ראש הישיבה הגאון ר' גרשון..." ומיד מחק את המילים מתורתו ומשנתו שהרי זה תורה של הקב"ה ולא שלו. אחר כך מחק את המילים "מרן רבינו ראש הישיבה" אך כאן העורך לא הסכים לוותר, ולכל הפחות ביקש

מענוונותו של רבינו. כשהכבוד שלו עצמו, כאינו נוגע לו כלל. אחד מגדולי הדור אמר פעם דבר מסוים, ורבינו אמר אחרת. הגיע אליו אחד מתלמידיו והביא לו ראייה מ"תרומת הדשן" כמותו. רבינו אמר לו, שכשכותב את אותו חידוש שלא יציין את שמו של אותו גדול ע"מ שלא לפגוע בכבודו. (כמו כן בספר חידושי אביו זצ"ל שהיתה שם הוכחה מפורשת שלא כדברי ה"אור שמח" רבינו נמנע מלהביא את הדברים כדי לא להמעיט מכבודו של בעל ה"אור שמח") ומספר אחד מהתלמידים ששמע מהגאון ר' יעקב אדלשטיין זצוק"ל, שאחד מגאוני הדור זצ"ל, היה מדבר לפעמים בחריפות נגד האחרונים שביאוריהם היו מוקשים בעיניו. ופעם אחת אמר על איזה יסוד ב"מנחת חינוך" שהוא טעות, רבינו שליט"א שהיטב חרה לו העניין, רץ מיד לאסוף ספרים ושקד עליהם, לאחר מכן הלך לאותו ת"ח והתווכח עמו עד שהוכיח לו שה"מנחת חינוך" אכן צודק. אותו ת"ח גאון קיבל את הדברים ומכאן ואילך פסק לדבר בתקיפות. (ספר כבוד חכמים)

וכן היה כששאלו אותו על יסוד מסוים ב"קצות" שהיה מוקשה מאוד, שלכאורה הוא אינו נכון, הגיב בקפידה: "לא, לא, ח"ו, רק צריך להבין אותו"

האם אעבור לפני "קצות החושן"?

הנהגה קבועה יש לרבינו שקיבל אותה מהרב מפונבויז, שלא לעבור לפני ספרי קודש וסיפר אברך שדיבר עימו בלימוד והחזיק בידו ספר "קצות החושן", כאשר יצאו מהאולם רצה אותו אברך לכבד את רבינו ולתת לו לעבור לפניו, אך רבינו שאל אותו בפליאה "האם אעבור לפני ה"קצות החושן"?"

לדון לכף זכות

מאז ומתמיד הורגלנו לחשוב שמידת הענווה היא לוותר כמה שיותר על הכבוד העצמי, אך מבית מדרשו של רבינו למדנו פן נוסף בענוות אמת. רבינו מעורר רבות לדון את השני שפגע בנו והיצר לנו מאוד, לכף זכות, ולמחול לו בלב שלם בלי להקפיד עליו כלל. ונעלה סיפור ידוע שכאשר לפני כעשר שנים הושלך על רבינו שליט"א דבר מה מאחד המיצרים, לא הרים רבינו ראשו למעלה ולא הסיט מבטו לשום צד, (דבר שהסעיר אז את כל השומעים) אלא חזר כלא היה לביתו להחליף בגדיו ומיד חזר לכיוון הישיבה, ומאחר והסיפור כבר הספיק לעורר רעש בישיבה ורבינו חשש שתלמידיו יתחילו למחות על כבודו בכל מיני דרכים, פתח רבינו את השיעור בדברים ואמר "הוה רגילי רבנן לומר מילתא דבדיחותא לפני הלימוד כדי ליישב את הדעת אבל היום זכינו כבר למילתא דבדיחותא ולכן אפשר להתחיל ללמוד ברצינות..." ולאחר מכן המשיך בדבריו שהכל משמים וזה לא קשור לאף אחד אחר, וביקש בכל לב לא לעשות להם כלום "הם שוגגים, טועים ואנוסים!" והוסיף ואמר "אני עשיתי את החשבון נפש שלי מדוע זה קרה לי ומסתמא זה גם קשור לציבור" ומיד אמר כמה דברים שצריך להתחזק מהם וכל חפצו היה שהתלמידים ימשיכו לשקוד על תלמודם ללא הפסקה.

[לאחר אותו מקרה טען לו תלמידו כי אולי לא כדאי לחלוק במקום זה שוב. אך רבינו השיב לו "אין זה קשור למקום, משמים נפל עלי הדבר, וצריך לעשות חשבון נפש..."]

והיה גם מרבה לדבר באותה תקופה על ענין "אהבה ואחוה ושלוה" שצריך להתחזק בענינים אלו, ואלו ערכים חשובים עד מאוד. ואמנם את ענין "הרעות" פחות שייך לקיים כאן, משום שזה יכול לגרום "להשפעה", אך "האהבה אחוה ושלוה" כן שייך,

תבוא להעיר לי"... וכמה נהירים דברי מרן החזו"א שאמר על רבינו שאין לו את היצר הרע של הגאווה...

רבינו מורה לשנן רבות, פסוקים שמביאים לענווה. אחד מתלמידיו מציין שבכל פעם שנכנס רבינו לבית המדרש וקמים לכבודו, הוא שם לב כי רבינו ממלמל בפיו דבר מה...

בחתונה מסוימת שבה השתתף רבינו העניקו לו התלמידים כבוד גדול. הדבר הסב צער לרבינו ותהה מדוע מגיע לו כדבר הזה. אך לאחר זמן התעודד בסברתו וטען כי בהלכות שבת מובא כי אסור לרוץ בשבת, אך מובא דבר אחד כי בחורים המתענגים בריצתם אין זו בעיה שירוצו, כי זה לא לצורך בריאות, רק לצורך תענוג. וא"כ גם כאן, התלמידים לא רקדו לכבודו, אלא רק התענגו בריקודם...

אצלי אין כבוד!

מעשה בבחור שלמד בישיבה והיה צריך לעבור לשיבה אחרת ובשביל שיקבלו אותו היה זקוק להמלצה מרבינו, שיכתוב כי הוא בחור מצוין. רבינו כהרגלו בירר עליו וכתב לו המלצה. לאחר תקופה אותו בחור הוציא לאור קונטרס חידושי, והגיע לישיבה לראש הישיבה הגאון ר' בער'ל פוברסקי כדי שיכתוב לו הסכמה על הקונטרס. ר' בער'ל אמר לו שהוא כותב רק אם ר' גרשון יסכים אף הוא. הבחור פנה לריבנו וביקש ממנו. ורבינו ענה לו שאינו כותב הסכמות. אך הבחור לא ויתר והוציא את ההמלצה שרבינו כתב לו בזמנו כשרצה לעבור ישיבה, והראה אותה לרבינו ואמר לו "הראש ישיבה כתב לי פעם כבר המלצה" רבינו עיין בהמלצה ושאל אותו "מה הבעיה, תשים את ההמלצה הזאת בקונטרס?" אך הבחור שסבר שזה לא מתאים לשים סוג המלצה כזו בקונטרס, ביקש הסכמה מחודשת שתתאים גם לקונטרס. הביט בו רבינו במבט פיקח ושאל אותו "מה אתה מחפש ממני, כבוד? אצלי אין דבר כזה, אין אצלי כבוד!"

מתמיד ידעו הבחורים שלא שווה להשקיע בקשר עם רבינו ע"מ לקבל מכך כבוד, משום שלא היה נותן לאף אחד כבוד יותר מהשני, והיה מתייחס לכל אחד אותו דבר בין אם ניגש לדבר איתו בלימוד ובין אם לא...

פעם הגיע אליו אותו תלמיד חכם שרבינו נוהג לשלוח אליו את התלמידים לייעוץ, ושח לרבינו על כך שבחורים מתלוננים שהם מגיעים להתייעץ עם רבינו ורוצים לשמוע את חוות דעתו, ובמקום זה הוא שולח אותם אליו. ענה לו רבינו וכי יש לי זמן לשבת עם כל בחור במשך חצי שעה ויותר? ומי שבגלל נגיעות גאווה לא רוצה לבוא אליך להתייעץ אז שלא יבוא...

דבר זה ידוע לכל מי שמחפש תעמולות וכדו', כי לא ימצא את הדבר בביתו של רבינו, ועם כל זאת רבים הנוהרים לשם, ואף יש כאלו שבכל שבוע מגיעים מחוץ לעיר לשמוע את הועד השבועי של רבינו. וכשנשאלים מדוע? הם מיד משיבים שבבית זה, בראב"ד 17, יש הרבה צניעות, כניעה וענוה ודווקא בשל זה הם נמשכים לשם כאבן שואבת. ובתוך בית צנוע זה, יש עומק פנימי ללמוד ולדעת את ה"דרך ארץ" האמיתי בחיים וכיצד אפשר לגדול בדרך הברורה והישרה, בלי בלבולים מיותרים, ולשם כך כדאי לבוא גם ממרחקים...

עוד עניין שגם נובע מענוונותו. שהוא משתדל תמיד לא להכריע בדברים לבדו, אלא מבקש שישאלו עוד מישהו שמבין.

הקפדה על כבודם של גדולי ישראל

ההקפדה לשמור על כבודם של רבנים אחרים, גם היא ענף

יש להתחזק בזה.

מאומה. וממשיך ומספר שהיה משמש כשליח קבוע לקשר בין האנשים הללו לרבינו, כאשר באו לבקש מחילה על מה שעשו, ורבינו היה אומר שכלל לא מקפיד עליהם. ולא די היה לו בזאת, אלא אף היה מברך אותם בכל עניניהם במה שהיו זקוקים לישועות.

[היה דבר אחד שעליו אמר, שאינו יכול למחול. למי שעשה חילול ה', מכיוון שזה לא נוגע אליו, אלא יש הלכות תשובה ברמב"ם ע"כ, וזהו ענין נפרד...]

מספר ע"כ אחד מתלמידיו שפעם דיבר איתו על אדם מסוים, בענין הדורש התייחסות, ורבינו הורה לו "תביט רק על הדברים החיוביים שבו, ולא על השליליים"

בתקופת הבחירות מסר רבינו "חבורה" בביתו. בסיום ה"חבורה" דיבר רבינו ע"כ שיש ללכת ולהצביע וכפי איך שהורו לנו רבותינו גדולי ישראל, אחד מהתלמידים ניסה לעורר את העניין שיש כאלו אנשים שסוברים אחרת... הגיב לו רבינו תוך כדי שהרים את ידו כלפי מעלה: "ע"ז אנחנו כבר לא מדברים והביא ע"כ את הפסוק "והמשכיל ידום בעת ההיא".

ניתן לראות את מידותיו האצילות, כאשר הוא מגיע לאירועים מסוימים. שהרי דבר זה מצוי מאוד אצל גדולי ישראל שכאשר מגיעים למקום מסוים נוצרות מהומות סביבם, אך כשהדבר קורה אצל מרן שליט"א, הוא מתעלם לחלוטין מהמהומות, ועושה עצמו כמי שאינו קשור אליהם כלל. "לא בלימוות" הוא תמיד אומר. "הידיים ידי עשיו"!! כך היא דרכו תמיד, בלי להתלהם, אלא הכל בנחת ובשלוה!

מה קשה בלא לכעוס?

באחד מימי חג הסוכות כששוחח עם תלמידיו על עניני מצוות החג הסביר כי בחג הסוכות המצווה היא לשמוח בעצם שמחת החג ולא שמחה רגילה בעלמא. והביא לפניו תלמידו את דברי מרן ר' ניסים קרליץ צוק"ל שאמר שהמצווה בחג הסוכות היא להיות שמח לאורך כל הזמן, ולא להגיע לידי כעס וזו היא מצווה קשה, משום שקשה לא לכעוס כלל במשך שבוע שלם. וא"כ, טען התלמיד, דבריו של מרן ר' ניסים סותרים לדברי רבינו שאומר שהמצווה היא לשמוח בעצם מצוות החג, ולא מספיק בשמחה רגילה ובזה שנזהרים מלכעוס. התפלל רבינו ושאל "מדוע זה כ"כ קשה לא לכעוס במשך שבוע שלם? אני מכיר כאלו אנשים, שלא כועסים אף פעם!" ובענותנותו הרבה הוסיף: "אמנם אני לא כזה, אבל אני מכיר כאלו אנשים..."

בתקופת הבחירות אמר שחייבים להצביע ומי שלא מצביע זה ודאי בגלל שהוא כועס והוא מוכן שאחד כזה יבוא אליו והוא ירגיע את כעסו...

בעיתוי מסוים כתב מרן הרב שטינמן מכתב לר' גרשון, לאות מחאה על ביזוי כבוד התורה, בביזוי כבודו, תוכן המכתב היה שהוא מוחה על ביזוי כבוד התורה, והוסיף וכתב "ונא אל יקפיד מר, כי קפידתו עושה רושם...". ולאחר מכן הפצירו בו התלמידים לפרסם מכתב זה בישיבה לתועלת הענין. ר' גרשון נענה בחיוב, אך טרם הפצת המכתב מחק מילים אלו...

דרישה עצמית

נהוג בפי תלמידיו לומר שמי שרוצה להכיר מיהו ר' גרשון באמת שיקשיב לשיחותיו כי כל מה שהוא אומר, דורש לעצמו ובמדרגה זו הוא "אוחז". בתקופה האחרונה שבה סבל יסורים שונים, דיבר בוועד השבועי על עניין ה"יסורים", שהם דבר טוב.

גם בזמנים האחרונים כשפרצה המחלוקת בציבור, ציפו רבים לתגובה חריפה מאת רבינו על הדבר, אך רבינו הפתיע את הציבור בתגובה הפוכה שיש לדון אותם לכף זכות ולא להעביר עליהם ח"ו ביקורת כל שהיא. ולא זו בלבד אלא שהתחנן ע"כ וחזר על דבריו כמה וכמה פעמים. הענין עורר תמיהה בקרב הציבור ולא הצליח להתקבל על הדעת, אך יש לדעת שאצל רבינו שליט"א מהלך זה פשוט וברור כשמש בצהריים.

כמו כן באחד מהוועדים שבהם דיבר על ענין המחלוקת דיבר ע"כ שלא לפתח צרות עין בהצלחת הצד השני. ובפעם כשנגרם כשלון לצד הנגדי, מיד מסר וועד על כך שאסור לשמוח לאידם.

פעם כשרצה להשכין שלום, ולהשקיט את הרוחות הסוערות שבין שני צידי יריבים ירד ע"מ לפייסם ובדרך, מרוב חולשתו כמעט והתעלף. הוא נשכב על ספסל ברחוב, ולאחר מכן התאושש מעט והמשיך ללכת. ושוב כמעט התעלף. אז כבר חזר לאחוריו ולא הייתה לו ברירה אלא לקרוא אותם אליו ולנסות להניח את דעתם, ולהשכין שלום.

בא בחור אחד לפני רבינו ותינה את צערו כי מאן דהוא "קלקל" לו בשידוך מסוים. אמר לו רבינו: "א"כ תקנה לו מתנה ותביא לו". תהה אותו בחור לפשר התשובה ורבינו הסביר לו "הרי מי שמדבר לשון הרע על חברו זכויותיו עוברות למי שדיבר עליו וחובותיו של המדובר עוברות אליו, א"כ מגיעה לו מתנה על הזכויות שהוא הקנה לך..."

ובאופן כללי כאשר מדבר על עניי המחלוקת מורה לברוח ממחלוקת ומתבטא כי אף אם המחלוקת מגיעה אליך הביתה ממש, תברח ממנה.

"האומר מותר"

ובהקשר לכך נביא כאן את הסיפור שאירע לפני כמה שנים כאשר רצה מאן דהו להתנכל לרבינו, מנגיעה אישית. לאחר תקופה התעורר האדם לתשובה, ובא לבקש מחילה מרבינו, רבינו השיב לו על אתר "אני מוחל לך" אך דא עקא, שאחד מהתלמידים שהיה אותה שעה בבית רבינו, הרגיש שאינו מסוגל לשאת את המחילה המהירה והזדעק על עוולה נוספת שעשה אותו אדם. אך רבינו הגיב לו בנחת: "האומר מותר"!!!

עד כדי כך היא סבלנותו של רבינו וה"כף זכות" אצלו, בלי כל נגיעות אישיות.

א"כ לא פלא שדווקא בזמנים של בחירות שדם כולם לוהט, מה שהטריד את רבינו שליט"א הוא שלא תהיינה מריבות אלא שתהיה מגמה של "לדון לכף זכות". וידוע משמו הפתגם הקבוע שמזכיר תמיד בשם אימו "אם אינך מצליח לדון לכף זכות, תדון לכף שטות".

כמה מפעים לחזות בו ולהתבונן במידותיו. מעולם לא הקפיד ולא הרים את קולו, כל דבר מדבריו בנחת וביישוב הדעת מוחלט. בשם אחד מבניו סופר כי ר' גרשון מעולם לא גער בבניו בצעקה, המקסימום של "גערותו" היתה שהביט בהם בעיניו...

ומספרים בשם המשפחה שהם אינם זוכרים מעולם שהוציא מילה רעה על יהודי כל שהוא ואפילו על המצירים לו. ואדרבא תמיד מקפיד הוא שלא יהיה אפילו קטרוג קל על כלל ישראל.

ומספר אחד ממלווי הקבועים שהיו מקרים שהגיעו אליו עזי פנים, והיו צועקים ומבזים אותו, עד כדי כך שהוא עצמו (אותו מלווה) היה מתבייש בשל כבודו של רבינו אך רבינו עצמו לא הגיב

חמדת הממון

נקי הוא רבינו לגמרי מחמדת הממון. ומספר תלמידו שפעם שח רבינו לאחד ממקורביו שהרי כתוב בברכת המזון "לא לידי מתנת בשר ודם... לא לידי הלוואתם" את ה"לא לידי מתנת בשר ודם" זכה לקיים, אבל את ה"לא לידי הלוואתם" לצערו לא זכה לקיים...

אדם אחד בעל אמצעים, חפץ בכל פעם להעניק לר' גרשון מתנות כספיות, ור' גרשון סרב, וחזר וסרב בכל פעם, לקבל את הכספים. בפורים אחד התחכם אותו אדם, והעניק לרבינו משלוח מנות בעילום שם, ובתוכו שלשל מעטפה עם כסף. לאחר זמן פגש רבינו את אותו אדם בחתונה, הוא ניגש אליו, החזיר לו את הכסף ומחה בו "גרמת לי טרחה רבה לברר מי הנותן" כששאל אותו האיש בפליאה "מדוע כל כך מסרב רבינו לקבל מתנות?" ענה לו רבינו "בכל יום אני מבקש בברכת המזון "לא לידי מתנת בשר ודם". וא"כ כיצד ארצה לקבל מתנות?

מקורבו של רבינו מספר שכאשר חיתן רבינו בן, ישב עימו אותו מקורב בסיום החתונה, ופתח איתו ביחד את מעטפות הצ'קים שהביאו האורחים, רבינו פתח כל צ'ק בנפרד. על הצ'ק הראשון הביט, עיין בשם הנותן ושאל בפליאה "מאיפה יש לו לתת?" ולא פחות ולא יותר קרע מיד את הצ'ק! בשני שוב עיין ושאל "מה בכלל העניין שלו לתת לי?" ושוב קרע את הצ'ק... את השלישי פתח ובסוף אמר: "נו! ניחא, אותו עוד אפשר להשאיר..." וכן הלאה על זו הדרך.

וכן כאשר רצה תלמידו להוציא ספר מחידושיו של רבינו חפץ היה לפנות לתורמים, הציב לו רבינו שלושה תנאים. התנאי האחד: שיודיע לתורם שהספר יצא, גם אם הוא לא יתרום. התנאי השני: שלא יעז לשכנע את התורם על טיב הספר. והתנאי השלישי: שגם לאחר שני תנאים אלו יגש אליו קודם, והוא יחליט האם ליטול כסף מאותו תורם או לא!

נקיות בממון

היה אחד שהיה מסייע בכמה ענינים לרבינו, אחד מהתלמידים חשב אולי מן הראוי לקנות לו מתנה, וקנה לו ספר, הוא ביקש מרבינו שיאות לכתוב לו הקדשה, שאל אותו רבינו "האם אתה שילמת על המתנה?" התלמיד נענה בחיוב. אמר לו רבינו "א"כ יש ליידיע בפרוש את המקבל שאתה הוא נותן המתנה ואני בסה"כ כתבתי את ההקדשה"

הנאות עולם הזה

עוד מוסיף התלמיד שגם הנאות העולם הזה אינן שייכות אצלו. ופעם שח לו רבינו שכאשר הוא קונה בגד חדש אינו נוהג לברך שהחיינו משום שאין לו הנאה מזה כלל. רק בראש השנה כשבכל מקרה מברך על התקיעות, אז הוא מכוון על אותו בגד חדש.

סיפר ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א: כבר בשנותיו הצעירות, היה מופקע ר' גרשון מהעולם הזה. כשהתארס, אמרו לו שלא מתאים ללכת כך לאירוסין, וראוי שיקנה איזה בגד חדש, והלך לקנות חולצה חדשה, הוא הלך לחנות וחזר לישיבה עם חולצה בצבע תכלת. אמרו לו תחזיר את זה, יצחקו ממך. הוא לא הבין: "תכלת? הרי בגמרא כבר כתוב שתכלת זה צבע מאוד יפה, לא?".

כך גם הוסיף וסיפר מרן הגרב"ד שליט"א כי בזמנו היו מגלחים את הזקן כל בני הישיבות הליטאיות, אך מרן שליט"א ואחיו רבי יעקב זצ"ל חשו כי חבל להם על הזמן היקר שילך לאיבוד, והיו

וכן היה שהרבה לדבר ב"בין הזמנים" על העניין של "תינוק הבורח מבית הספר" באומרו שזה קורה לכולם בבין הזמנים, מכיוון שאז פוסקים כל ה"מחייבים", וע"כ צריך לדאוג להמשיך את ה"מחייבים" גם בבין הזמנים. ובאחד השנים קיבל על עצמו להמשיך למסור את השיעור יומי גם בבין הזמנים... (אין מי שיודע להסביר בהרגשותיו הטהורות שחש שהוא צריך "מחייבים" אבל כבר שנים שהורגלו תלמידיו שרבינו בפשטותו הרבה מרגיש כאחד האדם...)

הדרישות שדורש מעצמו הן גבוהות מאוד וכבר הזכרנו כאן לעיל את עניין "חשבון הנפש" שלו, עד כדי פרטי פרטים. וכן כאשר מדבר על עניין התפילה, הוא מדבר על כך בצורה גבוהה מאוד של זהירות מהיסח הדעת, עד כדי כך שפעם אמר שיש דרגות של ריכוז בתפילה שכל החושים מתערפלים ומרוכזים רק בעומק התפילה...

אך יש לציין כי רבינו אומר כי דרישות אלו אינן נוגעות לכל אחד ואחד. ובהזדמנות מסוימת דיבר על כך שבכל בוקר כשאומרים "מודה אני לפניך... שהחזרת בי נשמת" וגו' ולא מרגישים את זה באמת בלב, יש פה לכאורה בעיה של "דובר שקרים", וניחא ב"מודים" שאז מזכירים את כל הטובות ביחד יתכן שאין זה כ"כ שקר, משום שמדברים בכלליות. אבל "במודה אני" שאז אנחנו מדברים על עצמינו בלבד, אז יש להרגיש את מה שאומרים... נוהג לומר שטוב לשנן את הפסוק "סעדי ואוושעה... בחוקך תמיד" שהכל תלוי בישועת ה'.

ומספר אחד התלמידים שניגש אליו חבירו ואמר לו שאינו אוהב להיכנס לשיחות של רבינו, משום שזה גורם לו ללחץ. באותה תקופה היה רבינו מדבר על כך שיש ללמוד בנחת ושמחה וכל אחד לפי טבעו. אותו תלמיד התפלא ושאל "הרי הוא מקל מאוד בדבריו, אם כן, ממה אתה לחוץ?" ענה לו חבירו "אני מרגיש שכל מה שהוא מקל זה רק בשביל שנלמד כל היום וא"כ זה מלחיץ אותי..."

תפילה

התבוננות בתפילתו של רבינו, מביאה לחיזוק גדול, כיצד הוא מתפלל בדביקות רגועה, וכמונה מעות ושם אצבע בסידור על כל מילה ומילה...!

[וכן גם בחזרת הש"ץ מקפיד רבינו להניח אצבעו בסידור, ומספר התלמיד כי בברכת כהנים, כשהיה צריך רבינו לפנות את מקומו לכהנים, היו מניחים במקום שהיה עומד בזמן זה, סידור מיוחד ע"מ שיהיה לפניו בזמן ברכת כהנים וב"מודים".]

כך תמיד כל עבודתו ביישוב הדעת ובנחת. וכך גם בראש השנה, קולו כמעט ולא נשמע, רק קול השופר הולך וחזק ממנו, זהו קול השופר הידוע שרבינו שליט"א תוקע בישיבה, בקול חד צלול וטהור ששופע מתוך דמותו הטהורה ועולה ישר עד לכיסא הכבוד.

[סיפר איש החסד הרב חנניה צ'ולק שליט"א כי בשנים האחרונות כשנחלש מרן הגרא"מ שך זצ"ל לא היה בכוחותיו לעלות לתפילות ראש השנה בהיכל הישיבה והתפלל בביתו. בשנה אחת אמר לו הרב שך כי הוא מבקש ממנו אם יאות ללכת לקרוא לרבי גרשון שיבוא לתקוע עבורו בשופר. לפליאתו, מדוע צריך להטריח דוקא את מרן שליט"א שכבר תקע השנה בישיבה ומדוע לא להביא בעל תוקע אחר צעיר יותר. ענה הרב שך ואמר: "וכי אינך יודע שהשטן מפחד מהתקיעות של רבי גרשון!"

השיעור אמר: "שמעתי שיש כאלו שמקפידים לחזור על השיעור וזהו דבר מאוד טוב" ושיבח עוד ועוד. אך לא פנה אליהם בהערה שלילית.

כשרוצה הוא לעורר על ענין מסוים, הוא אינו מבטל את הרגש הנגדי אלא מסביר על אף אותו רגש, מדוע כדאי להתנהל בצורה מסוימת. ופעם בל"ג בעומר פתח את שיעורו היומי ואמר: "שמעתי שיש כאלו שרוצים לנסוע למירון ואומרים שיש שם אוירה של יום כיפור" והוסיף והסביר את אותו צד של הבחורים שרוצים לנסוע ורק אחר כך ביאר מדוע לא כדאי.

בעיתוי מסוים הגיעה לביתו קבוצה מה"מזרחי". ואנשי הקבוצה ביקשו ממנו דברי חיזוק. רבינו חיזק אותם בדברים, לאחר מכן העלו לפניו שאלה הצריכה הכרעה: האם יש ללכת לשרת בצבא או לא. רבינו שאל אותם לפשר צדדי הספק שלהם, השיבו לו אנשי הקבוצה מיד שמכיוון שחבריהם משרתים בצבא, יתכן ונכנס כאן העניין של "נושא בעול עם חברו, אך אולי לימוד תורה חשוב יותר?" או אז הרחיב והסביר להם רבינו שמי שמאמין בדברי הגמרא שלימוד תורה זה הדבר המועיל ביותר בשביל שלא נפגע מהאויבים, מבין שזהו ה"נושא בעול עם חברו" האמיתי! הדברים הכבירים עשו רושם עז עליהם והם קיבלו את דבריו.

כדאי לך לוותר...

מעשה נפלא מתאר אחד מתלמידיו: שני נהגי מכוניות נכנסו לויכוח ומריבה, וכל אחד רצה שהשני יסע לאחוריו ויתן לו לעבור. גברו הוויכוחים והצעקות עד לב השמים, ורבינו, שעבר באותו זמן במקום, ניגש אל אחד מהם ולחש לו באוזנו: "כדאי לך לוותר, כי אם תוותר, תרגיש טוב אחר כך" הדברים הפשוטים נכנסו לליבו של אותו אדם ומיד קיבל את הדברים וויתר לשני.

וכך מעידים תלמידיו כי כל מילה של רבינו מכה שרשים, אף אם היא נראית פשוטה ולא עמוקה, יש בכוחה להשפיע רבות. וחוץ ממילותיו, עצם הנהגתו ודמותו משפיעים רבות על תלמידיו, גם ללא מילים.

כדוגמא לכך מספר אחד התלמידים עובדה על חברו, שעבר בישיבות שונות ובכל המקומות היה מסתכסך ומסתבך עם אנשי הצוות. לאחר זמן הגיע לישיבת פונוביז' והחל להתקרב לר' גרשון. ועל אף שר' גרשון לא היה מדבר עימו ומעיר לו אף מילה אחת, אמר שהיחיד שממנו קיבל בישיבה, היה ר' גרשון.

וכך היא דרכו בכל. ניתן לראות זאת בעלון השבועי "דרכי החיזוק" שיוצא מביתו של רבינו שליט"א, שם ניתן להבחין שכאשר מדבר על חיזוק במידות טובות אומר שמי שינהג כך ויתעלה במידותיו, יזכה לחיים טובים ומאושרים. ובנושאים אלו אינו מזכיר את נושא "גן-עדן וגהינום", אלא רק כמה לא שווה לנהוג בצורה שלילית. וכך הדברים מתיישבים ומשפיעים על כל לב יהודי.

וכידוע דרכו בעניין החינוך שלא לחנך מתוך לחץ אלא בנחת ושמחה, וכל אחד לפי טבעו ודרכו וזאת משום שמכיר היטב את הלך הרוחות ואת נפש הדור הצעיר ויודע כיצד יש להתנהג איתם. גדלותו של רבינו בתחום החינוך אינה מהיום, מזה שנים רבות משמש הוא כראש ישיבת פונוביז' ותלמידיו הרבים נהגו ונוהגים לגשת ולהתייעץ עמו בכל תחום וענין. ורבינו, שלידו התלמידים הם כבנים לכל דבר, מקשיב להם בכל לב ועונה על כל שאלה ובעיה ובכל נושא שהוא שמעיק או דורש התייחסות. אף כשנופל

מתגלחים בעת תספורת הראש אחת לחודש וחצי חודשיים. בני הישיבה היו רגילים למחזה הזה של האחים אדלשטיין שבאים עם פנים חדשות אחת לתקופה."

אחד מצאצאיו הגיע פעם למעונו בשעת ארוחת הצהרים, ומרן שליט"א הוציא את המרק מהמקרר והכניס לצלחת ואכל כך מבלי לחמם, וגם הגיש לאורח צלחת מרק. לאחר רגע קט פנה מרן שליט"א לאורח ואמר: "סליחה! בטח לך יש הבדל אם המרק חם או קר, אחמם לך אותו."

סיפר הגאון רבי **בנימין קורלנסקי** זצ"ל, מראשי ישיבת פוניבז' לצעירים, כי בבחרותו היה לומד עם מרן שליט"א 'קדשים' בביתו עם עוד ארבעה בחורים, ואמר להם מרן שליט"א שישבו הם לפניו, כי ישנו כסא אחד רעוע ורק הוא יודע איך לשבת עליו!...

גדלותו ורוממותו מגיעות עד כדי כך שרבים מתלמידיו נוטים לחשוב שאין לרבינו יצה"ר כלל כי הרי כך זה משתמע בפירוש... יש שטועים לחשוב שכך הוא טבעו, אך אין זו האמת האמיתית, אלא סוד הדברים הוא: שכל מגמתו ומטרתו בעולם היא רק לעשות רצונו יתברך בכל כוחו ולא לבזבז זמן ח"ו אף לא רגע אחד מהחיים. ובנפשו הדבר! ושום דבר אחר לא יסיח דעתו מכך!

דרכו בחינוך

השפעתו הרבה ניכרת על תלמידיו המקורבים שגדלים בדרך החינוך שמסר להם. וכמו שהגדיר פעם מישהו שבכל תלמיד מובהק של רבינו יש מעין "ר' גרשון" בזעיר אנפין שמקנן בליבו... דרכו של רבינו בענייני חינוך היא, שכיום הדור חלש יותר ולכן צריך לנהוג איתו בהתאם לכוחותיו. ורבינו תמיד מעורר ע"כ בשיחותיו שמה שכתוב במשנה "היה זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" פחות שייך כיום בדור כזה חלש, אלא עדיף לשלוח בחור לישיבה חלשה שיותר מתאימה לו ששם תהיה לו הרגשה טובה מעצמו, וכך יהיה לו חשק ללמוד ולהתקדם הלאה. ולאחר מכן כששאלו אותו מה יהיה על ה"שם" בשידוכים, הרי אם אותו בחור ילמד בישיבה חלשה זה עלול לעשות לו שם לא טוב בשידוכים... הגיב על כך רבינו בתנועת ביטול שזה כלל לא מכריע ואת השידוך שמועד לו מן השמים הוא יקבל, ובכל מקרה שידוכים זה לא שיקול, משום שדבר ראשון עדיף להתמקד בלימוד תורה שלו, ואחרי כן מגיע עניין השידוכים. והוסיף ואמר שאם כבר מזכירים את עניין השידוכים אז אדרבא אם ישלחו אותו ללמוד בישיבה שלא מתאימה לו, הוא לא יצליח ללמוד, ואז בודאי לא יזכה לעשות שידוך טוב!...

וכך היא משנתו בתחום נוסף שלא ללחוץ להיכנס לישיבה פלונית אם הבחור לא התקבל לשם בקלות. משום שהכל משמים. ומי אמר שבסוף יצליח שם באותה ישיבה (ובאותו מידה רבינו מעורר על ענין הרשמים בישיבות שלוחצים על כל מיני בחורים לבוא לישיבה מסוימת, כי מי אחראי לכך שבאמת אותו בחור יצליח שם בסוף...)

לדבר בצורה חיובית

עוד מדרכו של רבינו בחינוך, זה לא להזכיר את הצד השלילי שבכל ענין וענין, אלא להשתמש בדרך החיובית.

ומספר התלמיד שפעם היה צריך לשאול ספר מסוים ממנו, ולר' גרשון היה מאוד חשוב שיזכור להחזיר לו את הספר אז הוא פנה אליו בלשון זו: "אני סומך עליך שתזכור להחזיר לי את הספר". ולא הזהיר אותו בצורה קפדנית.

וכן כששמע שהבחורים אינם מקפידים לחזור על השיעור אלא לומדים דברים אחרים, כאב לו על כך, אך למחרת כשפתח את

ז"ל נגוע היה באותה נקודה... אותו ר"מ סיפר כי תיכנן לפקוד את בתייהם של עוד מגדולי ישראל לקבל חיזוק ועיצה באותו ענין, אך לאחר שהיה אצל ר' גרשון כבר לא היה צריך עוד שום חיזוק... עצותיו והדרכתיו של רבינו כוללים הנחיות מהפרטים הגדולים ועד הפרטים הקטנים ביותר.

לפני כחמישים וחמש שנה, הגיע אליו אחד ממכריו לבשר לו על הולדת בנו. רבינו בירכו ושאלו האם הוא יודע כיצד מכינים בקבוק דייסה, וכשהשיב לו בשלילה אמר לו רבינו בפשטות "בא ואלמד אותך כיצד מכינים." וכך היה. הוא לקח אותו לביתו והראה לו פרט פרט כיצד מכינים דייסה.

וכן פעם כשביקש ממנו בחור לפני חתונתו עיצה לחיים ענה לו רבינו בעצה מפתיעה: "כשאתה מרתיח מים בקומקום לצורך כוס תה, תקפיד למלאות רק כמה שאתה צריך. כדי שלא תכלה את כספך לחינם"... כך היא דרכו והתנהלותו תמיד. לנהוג בפשטות, וכך להצליח בחיים.

דעת תורה פותרת הכל

מעשה בבחורה רווקה מצוינת שהייתה מעוכבת שידוך ולא היה לכך הסבר טבעי מדוע היא אינה מוצאת את זיווגה. יום אחד נזכרה הבחורה במקרה מזעזע שכאשר הייתה ילדה, היא וחברתה פגעו באלמנה אחת. ואותה אלמנה שנפגעה עמוקות, "איחלה" במר פגיעתה שתשאר בלי בעל כל החיים... אותה אלמנה כבר נפטרה ולא הייתה אפשרות לבקש ממנה מחילה. בני משפחתה ששמעו את הסיפור היו אובדי עצות שהרי יש כאן קללה קשה... אביה של הבחורה לא אמר נואש ופנה לרבינו שליט"א. הוא סיפר לו את הסיפור, רבינו שמע את הדברים ואמר לו "אין לך מה להבהל, אם לא ניתן להשיג יותר את האלמנה הזאת, תעשה התרת קללות" האב עשה מיד התרת קללות ולאחר כשבוע וחצי התארכה הבחורה!!!

לשמוע את ר' גרשון:

מן הרב מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל אמר באחד מהוועדים שהתקיימו בשנתו האחרונה לחייו בעת שהביא את הפסוק במשלי "אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין" שכדאי ללכת לשמוע את ר' גרשון. וע"כ הבאנו כאן כמה ענינים מדבריו של רבינו:

מדברותיו של רבינו בכמה ענינים: לימוד

ע"מ להצליח להתמיד בלימוד נדרש טעם בלימוד, ולשם כך דרושים כמה דברים:

האחד: ללמוד במקום שליבו חפץ ובמקום שלא יצטרך להתאמץ יותר מדי בשל לחץ חברתי. השני: להגיע לכך ניתן רק ע"י שלומדים מתוך סקרנות, ולכן צריך ללמוד דברים שמושכים את הלב וכל אחד בסגנון האישי שלו. אחד מגיע לכך ע"י לימוד ההלכה שע"מ להבין את העניין לאשורו הוא צריך לפתוח גמרא ועוד גמרא עד שהוא מגיע להישגים גדולים בתורה, אחר מגיע לכך ע"י לימוד ההספק ויש שדרך העמקות וכו', כל אחד לפי טבעו ודרכו.

הגיע אליו אברך והתלונן כי הוא חש ירידה בטעם בלימוד, מה עליו לעשות, אולי כדאי שיצא לעבוד לפרנסתו, אמר לו רבינו "בשביל לקבל טעם בלימוד צריך לשבת וללמוד, ואז מקבלים טעם בלימוד" אמר לו התלמיד "אבל הרי אני יושב ולומד בכולל" השיבו רבינו בשאלה: "האם יש משהו שאתה אוהב לעשות?"

לחולשה גופנית בשל גילו המופלג, כשבדרך כלל קורה לו הדבר לאחר מסירת השיעור, אין הדבר מרתיעו מלקבל את התלמידים כשהוא שוכב בחולשה רבה על מיטתו. שום דבר אינו מונע מתלמידיו לגשת ולשאלו, ולהתייעץ איתו, ולשמוע חוות דעתו משום שהוא מכיר היטב את הנפשות הפועלות של הדור הצעיר ואינו נבהל משאלותיהם וממצוקותיהם. פעמים רבות מגיעים אליו עם מצוקות קשות ורבינו משיב להם בנחת "אל תיבהלו ואל תלחצו, ואין צורך להיכנס למתח ובעזרת ד' הכל יבוא על מקומו בשלום" הגיע אליו פעם בחור במצב עגום מבחינה רגשית ושאלו בכאב ובייאוש: "איך אוכל להתחתן במצב הזה, מי ירצה בי?" רבינו לא נבהל כלל. וברר אצלו ממה הוא לחוץ, "אתה עוד תראה שתעשה שידוך מצוין" הרגיעו, והפנה אותו להתייעץ עם אדם שמבין בחכמת הנפש, ואכן כך היה, לאחר תקופה קצרה הבחור התאושש ועשה שידוך מצוין.

אחת מהבעיות המצויות שבחורים פונים אליו היא קריסה נפשית בשל יגיעה לא נכונה בלימוד. אך רבינו תמיד מנחה אותם ברוך "תנוחו עד שתרגעו" ואכן כך תמיד קורה בסוף. הבחורים מתאוששים וממשיכים הלאה כאילו לא אירע דבר. ומעשה שהגיע אליו בחור וביקש ממנו עצה איך לצאת כמוהו ענה לו רבינו תלמד בלי לחץ...

אל תחשוב ע"ז...

בהזדמנות אחרת הגיע אליו בחור אחר וביקש ממנו עיצה כיצד לצאת אדם גדול השיבו רבינו שאם יחשוב על כך כל היום הרי שבוודאי לא יצא אדם גדול...! (עלון דרכי החיזוק)

ותמיד נוהג לומר שכידוע בכל תחילת זמן חדש הבחורים מגיעים עם מרץ והתלהבות ללימוד אבל לאחר תקופה מתחילים "להתייבש" וה"שטייגען" יורד. ולכן כדאי לשמר את אותה התלהבות לאורך הזמן כולו, ולהתחיל את הזמן ברוגע ובלי להגזים יותר מדי במילוי הרצונות החזקים.

הדרכותיו לתלמידים

רבינו דואג להפנות את התלמידים במקרה הצורך לפתירת בעיות ומצוקות קיימות, ובחכמתו מפנה בכל פעם לאנשי מקצוע מתאימים, אם בתחום הרפואי ואם בתחומים רגשיים ולימודיים. ולא רק לתלמידיו בלבד מייעץ רבינו, אלא גם ראשי ישיבות חשובים ויועצי חינוך גדולים נוהגים מאז ומתמיד להיכנס אליו ולקבל את חוות דעתו בשאלות חשובות שמתהווות. ולעיתים אף בבעיות קריטיות. ורבינו שמכיר טוב את הנפשות הפועלות אינו נבהל, ועונה להם בחכמה ותבונה על כל שאלה ושאלה.

להדגמת העניין נביא דוגמא קטנה מבחור שבא לרבינו ושח לו אודות רצונו להחליף חברותא, משום שהוא מרגיש כי החברותא עולה עליו ברמתו והוא מתקשה בשל כך. אמר לו רבינו. "אם אכן תעשה כך, אתה ודאי תמצא חברותא, אך מה יהיה איתו, שמא הוא לא ימצא חברותא, א"כ תלמד איתו בשביל החסד שבדבר" אותו תלמיד קיבל את הדברים והמשיך עם אותו חברותא, לאחר תקופה העיד כי היתה זו מחכמתו של ר' גרשון לייעץ לו כך, שהרי הדברים העניקו לו בטחון עצמי כלפי החברותא וכך נוצר שוויון, שפתר את התחושה דאז...

ראש ישיבה מחוץ לארץ, בא לשאול בעצת רבינו, בשל צרה שפקדה את ישיבתו בפטירת אחד הרמ"ם. הוא ביקש לדעת באיזו נקודה עליהם התחזק. השיב לו רבינו שיש להתחזק ב"בין אדם לחברו". מה נדהם אותו ראש ישיבה, שכן ידע שאותו ר"מ

לו משום שחיקה אז את אותו תלמיד חכם. [ומספר ע"כ חבירו שאמר לו אותו אחד שכבר עברו עשר שנים מאז ועדיין לא חזר טעמו בלימוד.

הדרך לגדול

ע"מ לגדול בתורה ועבודת ה' יש ללמוד בכל יום לכל הפחות חצי שעה מוסר, ובספרים שליבו נמשך אליהם. רבינו מדבר בכל מקום על ענין המוסר. הגיע אליו אברך ושאלו: הרי בכל שנה מגיעים תלמידים רבים לישיבה, ובתוכם לפחות עשרה שהם בעלי כשרונות גדולים שיכולים לצאת גדולי ישראל, א"כ היכן הם אותם בחורים? שהרי במשך השנים הם נעלמים ונאבד שמם? שאלו רבינו "האם אתה שואל את השאלה הזאת משום שאתה דואג להם?" ענה לו התלמיד "לא, אני שואל את זה כי קשה לי על עצמי, מדוע לא יצאתי גדול בישראל" שאל אותו רבינו "האם אתה לד בכל יום חצי שעה מוסר?" השיב התלמיד בשלילה. ענה לו רבינו "הנה לך התשובה למה אתה לא גדל, וזוהי התשובה למה גם שאר העשרה אינם גדלים..."

כשנשאל רבינו מה יכול לשנות את האדם מן הקצה אל הקצה, ולהפכו לגמרי, ענה ר' גרשון "לימוד המוסר".

בחור שעבר קושי ומשבר בא לרבינו וביקש לפרוש ולנוח מעט באיזה מקום. ענה לו רבינו שהמנוחה שטובה לו כעת ביותר היא להתפלל בישיבה וללמוד מוסר.

תלמיד בא להתייעץ עימו על ענין מסוים, ובתוך הדברים שאלו ר' גרשון האם הוא לומד מוסר. "משתדל" השיב התלמיד. אמר לו ר' גרשון "אני מבקש שתלמד בקביעות, ובכל יום חמש דקות" אותו תלמיד אכן קיבל על עצמו את הדבר, ובפורים שלאחר מכן בא לר' גרשון ושאלו האם לעלות את הזמן וללמוד יותר מחמש דקות. השיבו ר' גרשון בשלילה ואמר לו: "מכיון שהינך אדם לחוץ, אם תעלה את זמן הלימוד עלול לצאת לך הטעם הטוב שיש לך כעת מן הלימוד".

כששאלו אותו לגבי ספרי מוסר, באילו ספרים כדאי ללמוד. אמר לעבור על ספרי מוסר כדאי לעבור על "מסילת ישרים", "שערי תשובה" ו"אורחות צדיקים". אך לקבוע מוסר, יש לקבוע לימוד בספר שאוהבים ומתחברים אליו.

מישהו נוסף שאלו לגבי ספר מוסר מסוים האם כדאי ללמוד בו, והורה שמכיון שהספר כתוב ברמה גבוהה מידי לא כדאי ללמוד ממנו.

בעיתוי מסוים שאלו מישהו איזה ספר מוסר כדאי ללמוד, ובדיוק באותו זמן היה מונח על השולחן הספר "בלבבי משכן אבנה" אמר לו רבינו שזהו ספר טוב.

תלמידו תהה פעם באוזניו מדוע הוא מרבה כל כך לדבר על ענין המוסר. השיבו רבינו: "אני בדקתי את זה ונוכחתי לראות כי אי אפשר להצליח בשום ענין בלי לימוד המוסר"

"הכניסה נתחייב בה"

נשאל פעם רבינו ע"י אחד התלמידים: כאשר מתחילים להתעסק באיזה עניין טוב, היכן הגבול כמה להמשיך איתו, ע"מ שהדבר לא יפריע לו ללמוד. ענה לו רבינו שאין גבול, "הכניסה נתחייב בה" וצריך לסיים את הענין עד הסוף.

עצות...

נכנס אליו אחד התלמידים בתקופת יום כיפור, ואמר לו שהרי ר' ישראל סלנטר זצוק"ל אמר שצריך ל"קבל קבלות". "עצות" תיקן אותו רבינו...

"כן, למשל לקרוא עיתון"... ענה התלמיד. בירר רבינו "מה מעניין אותך בקריאת העיתון?" השיב התלמיד "מרתק אותי תהליכי הפוליטיקה ותחכומי האנושות, וכל העומק שיש בדברים" ענה לו רבינו "בדיוק כך בצורה זו, אתה צריך ללמוד גמרא..."

דבר חשוב: כאשר לומדים גמרא בעיון, עוד לפני הפלפולים ללמוד את הגפ"ת עד הסוף, כי בלא זה לא ניתן להגיע לפלפול אמיתי. ויש הרבה ראשי ישיבות חשובים שהם ברמה גבוהה ומדברים אל התלמידים שלהם בפלפולים עמוקים, ולא טוב הם עושים, משום שאמנם הם ברמה גבוהה אבל התלמידים שלהם עדיין לא. לכן צריכים הם לדבר בפשטות ורק כך יצליחו ללמד את התלמידים באמת.

ועוד בענין ההבנה העמוקה שכיום חסר לנו בדרגת ההבנה משום שבכל דור ודור יורדת הדרגה בהשגת התורה, ובשביל להגיע כיום להבנה אמיתית צריך קודם כל לצבור הרבה ידיעות, ורק ע"י זה אפשר להגיע להבנה עמוקה ואמיתית.

כמו"כ שמתעכבים על הבנה בנושא מסוים צריך להזהר שלא להתעכב יתר על המידה משום שבסוף קורה שלא מתקדמים וגם עלולים להגיע בסופו של דבר לדברים בטלים...

אך מאידך מכיוון שצריך להגיע גם להבנה, העצה לזה היא לחזור על הידיעות שצוברים שוב ושוב וכך ניתן להרויח את שני הדברים יחד.

והדבר החשוב ביותר: שכאשר באים ללמוד יש ללמוד מתוך רוגע וישוב הדעת, ולא מתוך מתח וכפייה עצמית. וכל אדם לפי כוחותיו וטבעו ולהמנע ממאמץ שהוא יותר מהכוחות.

מאמץ חיובי

יש מאמץ שהוא חיובי, שנובע מרוב מתיקות הלימוד. זהו מאמץ שאינו מדיק, והיו כאלו שהתאמצו בסוג מאמץ זה, וגם לאחר שהיו זקוקים למנוחה קצרה, התאוששו מיד וכוחותיהם שבו אליהם מיד. כי היה זה מאמץ מתוק.

עניינים סגוליים

רבינו נוהג להביא בשם החזו"א שחשוב מאוד להקפיד שלא להפסיד את העניינים הסגוליים, ולהזהר מאוד בשעת הלימוד שלא לגעת במקומות המכוסים.

תפילה לסייעתא דשמיא

ולא פחות חשוב מהכל - ענין התפילה, ע"מ לזכות לקבל סייעתא דשמיא. כי בלא סייעתא דשמיא לא ניתן להצליח בשום דבר בחיים.

מידות טובות

וכן מידות טובות שהם כלי קיבול חיוני מאוד לקבלת סייעתא דשמיא בחיים.

ופעם סיפר שהיה אדם אחד שהיה מלקט חידושים טובים, וכל מה שהיה מחדש בשם עצמו לא היה יוצא טוב משום שלא היה לו מידות טובות... ובאותו ענין סיפר על אותו אדם שהיה מוציא ספריהם של אחרים, מה שהיה מביא בשם עצמו, לא היה טוב, משום שהייתה לו אהבת עולם הזה...

ועל זו הדרך סופר שבאחת השנים בימי הפורים ניגש אחד הבחורים להתייעץ עם רבינו. הוא סיפר כי הציעו לשעשע את הציבור בבדיחות וחיקויים ענה לו רבינו שימנע לגמרי מהדבר וסיפר על תלמיד משים עברו שבדרך שעשוע חיקה את אחד מגדולי ישראל. ולאחר אותו פורים הרגיש כי ירד לו הטעם בלימוד, ופנה לרבינו לקבל עיצה אמר לו ר' גרשון שהדבר נגרם

הלכה

חובה על כל אחד לקבוע לו זמן ללימוד הלכה. ובעיקר בשו"ע חלק אוה"ח שזה הכי נוגע למעשה בכל יום.

לשוה"ר

אחד שאל את רבינו במה כדאי לו להתחזק, ענה לו רבינו: בענין "שמירת הלשון". המשיך ושאל: האם לקבל על עצמו ללמוד כל יום הלכות שמירת הלשון? ענה לו רבינו אל תקבל על עצמך שום קבלות אלא תפסיק לדבר לשוה"ר!...

שמירת העיניים

הדרך להתמודד עם "שמירת העיניים" היא להסיח את הדעת, ולהתמקד בדבר שעוזר להסיח את הדעת. ולא לחשוב כל הזמן על הכישלון...

חינוך

דרך החינוך היא בנחת, וכל ילד לפי טבעו ודרכו. יש להזהר שלא להלחץ חלילה את הילד, ולא לנהוג עימו בדרך תקיפה, אלא רק בדרכי נועם. וכ"ש שיש להיזהר מלומר לילד מילה פוגעת משום שמילים כאלו לא נשכחות ממנו לעולם, אלא אדרבא, לומר הרבה מילים טובות ומילות עידוד והערכה.

לא בכעס

וכן צריך להזהר מאוד שלא לכעוס, כי מכעס לא יוצא שום תועלת, הדבר היחיד שיוצא מכך בסופו של דבר הוא שהילד לומד ג"כ לכעוס...

גם כאשר לומדים עם הילדים, צריך להקפיד שהלימוד יהיה מתוך ישוב הדעת ובלי להלחץ, וכל ילד לפי כוחותיו.

טבע הילד לחקות את הוריו, וזוהי דרך החינוך: בדרך שהם מתנהגים כך הוא מתנהג, ולכן אין טעם לומר לילד פקודות והוראות, כי הוא יעשה אותן מעצמו על פי איך שלומד מדרך הוריו, ואם מורים לו באופן של פקודות זה רק מזיק. (וכן כנה נהגו בבית אבא, וכ"ש לא בדרך של כפייה שזה גורם לו לעשות בדיוק הפוך. גם בעניינים גשמיים, אם יש לו תאוות טבעיות לאותם דברים, כגון באכילה וכדו', אם כופים אותו לעשות דברים מסוימים, הוא יעשה דווקא הפוך מזה.

ישנם הורים שחוששים מלהחניף לילדיהם, אבל האמת היא שצריך האב להחניף לבנו כדי שילך ללמוד תורה. ומוסיף רבינו שליט"א שמרן הגר"ח קניבסקי הראה לו זאת מפורשות באבות דר' נתן.

להכיר טבע הילד וצרכיו

יש הורים שכאשר הילד מבקש מהם דבר מסוים, הם לא תמיד מבינים את הצורך בכך, ומה הדבר תורם לו. או שמכיוון שהם כבר עברו את גיל הילד, הם אינם מבינים את משמעות הצרכים שלו, ונענים לו בשלילה. וחבל שכך, מכיוון שהרי אם אין בכך משהו שהוא נגד ההלכה מדוע למנוע את זה ממנו?!

אבל מאידך לא טוב לתת לילד כל מה שהוא רוצה כדי שלא יתרגל ליותר מדי לפינוק. וצריך לכך חכמה אמיתית מתי כן לתת, ומהם הגבולות.

ילד שסר מן הדרך

הדרך לנהוג בילד שסר מן הדרך, היא בקירוב ואהבה, ושלא ירגיש שהוא מרוחק יותר משאר הילדים, ובמקרה והילדים שואלים מדוע מתייחסים אליו בחביבות, אפילו שמתנהג רע, אפשר להסביר להם שהוא ילד מסכן וחסר לו שכל, וצריך

להתפלל עליו שיהיה לו, שיקבל שכל... ובמצב שיש חשש שהוא עלול להתחיל להשפיע על שאר ילדי הבית, יש להתייעץ עם מומחים לענייני חינוך שיסבירו איך לנהוג בכל מקרה לגופו.

ומביא בשם מרן החזו"א שהיה מקרה בילד שהתקלקל והגיע עד כדי חילול שבת רח"ל, אך הוא המשיך להיות בקשר עם הוריו. יום אחד הוא פנה אל אביו ובקש ממנו שיקנה לו רכב. אביו חשש שישע בזה בשבת ובקש לעשות עם הילד תנאים, הוא הלך לשאול את החזו"א, והחזו"א אמר לו שיקנה לילד בלי שום תנאים. אך אח"כ כשחזר לביתו וסיפר לאשתו את הוראת החזו"א, אשתו לא האמינה שזו הייתה ההוראה, ואמרה לו שבוודאי לא הבין נכון דברי החזו"א, והכריחה אותו לעשות עם הילד תנאים, סופו של דבר שהילד הוסיף לרדת והלך ונתרחק מהם יותר!...

הלימוד הראשון לילד

ברגע שבו הילד מתחיל להבין, הדבר הראשון שיש ללמדו זה את ענין האמונה ושכר ועונש. ודברים נוספים: מעלת השבת, שהילד לא ירגיש שזה יום של סבל שהכל אסור בו, אלא להיפך זהו יום של שמחה שאוכלים ושותים בו, ושרים זמירות שבת ועוסקים בתורה מתוך שמחה, עד כדי כך שגם הפנים משתנות בשבת. כמו שמובא בתוס' בכתובות(ז:) בשם המדרש: כי בשבת "פנים חדשות באו לכאן"

וכן להרגיל את הילד לדבר דברי קדושה אפילו שאינו מבין את המילים. ומעשה שהיה בחו"ל לאחר השואה שרצה הרב מפוניבז' לקחת את כל הילדים היהודים ולגדלם לתורה, ולא הייתה אפשרות להכיר מי הוא ילד יהודי ומיהו גוי, והרב מפוניבז' אמר את הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" ומיד כל הילדים היהודים שהכירו את הפסוק התקבצו ובאו אליו...

תפילה

הדבר החשוב ביותר זה תפילת ההורים על ילדיהם, מתוך דמעות עם נתינת צדקה, שזה כח גדול מאוד ויכול להשפיע גם לכמה דורות אחרי...

מקום חינוך טוב

מקומות החינוך שטוב ביותר לשלוח אליהם, הם מקומות שהמחנכים שם בעלי מידות טובות. ולא דווקא מקומות מכובדים עם שם טוב. אלא ככל שהמחנכים יותר בעלי מידות טובות כך ההצלחה בחינוך יותר גדולה.

מבחנים בישיבות

פעם אמר שכאשר עושים מבחנים בישיבות צריך לשאול שאלות שכל הנבחנים ידעו לענות עליהם. אם זה בכתב, צריך לשאול שאלות קלות, ואם זה בע"פ, לבחון כל בחור לפי דרגתו.

לימוד עם בחור צעיר

כשלומדים עם בחור צעיר חשוב לתת לו לדבר כמה שיותר, כדי שתהיה לו הרגשה טובה.

שידוכים

מתי לשמוע?

רבינו נוהג להגיד שהזמן שבו טוב להתחיל לשמוע שידוכים לא תלוי בגיל, אלא במידת הצורך ורמת הבשלות של הבחור. ולא משנה האם הוא בועד ה' או בועד ו'.

זה לא יפריע

אביו של אחד הבחורים ניגש לרבינו בשאלה: הוא רוצה לשמוע לבנו שידוכים, אבל הוא פוחד שזה עלול להפריע לו לעלייתו

בתורה. אבל רבינו, שהכיר את הבחור, אמר לאותו אב שזה לא מסתבר, וטוב שישמע לו...

מי שרוצה ללמוד לא חייב לשמוע...

היה מעשה שרבינו ניגש לבחור פלוני להציע לו שידוך מסוים, והבחור ניסה לתרץ כל מיני תירוצים למה לא טוב לו להתחיל לשמוע שידוכים. רבינו דחה כל תירוצו ותירוצו, אבל כאשר הבחור אמר לו אני לא רוצה להתחיל משום שאני רוצה להמשיך ללמוד ללא הפרעה, אמר לו רבינו: א"כ, מרן הרב שך כבר אמר שבחור שלא רוצה לשמוע משום שרוצה ללמוד, יכול להמשיך לשבת וללמוד. לבסוף אותו בחור עשה שידוך מצויץ.

לא ללחוץ

היה עוד מעשה בעניין שאב של בחור בישיבה הגיע לרבינו לבקש ממנו שישכנע את בנו להתחיל לשמוע שידוכים. אמר לו רבינו שלא ילחץ עליו, אם הוא אינו רוצה...

ברכה לזיווג

לפני הרבה שנים בפורים, נכנסו אליו בחורים לבקש ברכה לזיווג הגון. הגיע אליו בחור וביקש ברכה לזיווג ורבינו בירכו "בקרוב", אך הבחור השיב לו שהוא רוצה "בעיתו ובזמנו". רבינו חזר וברך אותו "בעיתו ובזמנו". אח"כ הגיע בחור אחר וביקש גם הוא ברכה לזיווג, וגם אותו ברך רבינו בברכת "בקרוב". אך גם הוא השיב שהוא רוצה "בעיתו ובזמנו". רבינו השיב לו שאם הוא ביקש ברכה זה סימן שהוא רוצה להתחתן עכשיו וברכו שיתארס בקרוב. התלמידים שלא הבינו את פשר ההבדל תמחו ביותר, לאחמ"כ התברר שהבחור הראשון שביקש את הברכה לא ביקש זאת בשם עצמו אלא שאמרו לו לבקש...

עדיפות למעלות שונות

כששאלו אותו בעניין שידוכים איזו בחורה כדאי לקחת היה עונה שבחורה עדינה כדאית ביותר. לכך אין תחליף ועדינות זו מעלה ששווה בכל מחיר.

הגיע אליו בחור שהציע לו הצעה של בחורה מצוינת ובאופיה היא יוזמתית גדולה, ומאידך היא גם מאוד עדינה, בנוסף לכך המשפחה מדי שקטה ויש לו חשש שלא יצליח להסתדר עם האחים שלה. ענה לו רבינו שעדינות היא מעלה שעדיפה ביותר, והמשפחה אינה שיקול לשום דבר. הוא הורה לבחור להפגש איתה ואח"כ לחזור אליו שוב. לאחר שלוש פגישות חזר הבחור שוב לרבינו ואמר לו שהוא מרגיש שהיא לא מדברת מספיק, והרי לימדו אותו שנשים דרכם לדבר הרבה ואם כן יש כאן בעיה. ענה לו רבינו עד כאן אמרת לי את המעלות, עכשיו תגיד לי מהם החסרונות...

משפחות פשוטות

מספר אחד התלמידים ששמע פעם את רבינו מדבר עם מישהו בקשר לשידוך לאחד מבני משפחתו, ואמר לו, אנחנו מחפשים משפחות פשוטות...

בחורים בררנים

אחד מתלמידיו שהיה שדכן ניהל שידוך מסוים. הבחור היה מאוד בררן, ורבינו הורה לו, לא לענות לבחור תשובה מיידית, משום שזה גורם לו להרגיש שכל ההכרעה מוטלת עליו, ודבר זה גורם לו למתח ובלבול וקושי גדול להכריע, לכן כדאי להתנהל כך עם סוג בחורים כאלו, לדחות להם את התשובה החיובית של הצד הנגדי.

כיצד לברר

דרך הבירור היא, ע"י שמבררים אצל מישהו שמכירים ולא ע"י טלפונים שמקבלים מאנשים.

פגישות

תמיד נוהג לומר שבחצי השני של הפגישות הבחורים הורסים את כל הרושם הטוב שנוצר מהם, בידיים, משום שנגמר להם מה לומר. ואז הם מפסיקים לדבר לעניין. לכן ראוי לא להאריך יותר מדי בזמני הפגישות.

היה פעם בחור ששאל אותו מה עליו לעשות בשעת הפגישות? ענה לו רבינו שאת הבירורים כבר עשו ההורים שלו, כעת עליו לבדוק האם השיחה נעימה לו בשעת הפגישה. וכששאל הבחור על מה לדבר, ענה לו רבינו: תדבר על מה "המזג האוויר" בישיבה...

שלום בית

הדרך לשלום בית היא רק ע"י מידות טובות, וצריך שיהיה "מכבדה יותר מגופו". גם אחד ששקוע בלימוד צריך להתייחס כראוי לאשתו ולבני ביתו וזו מצווה שלא ניתן לעשותה ע"י אחרים...

והיה אחד שלא התייחס לאשתו כראוי ואמרו לו בדרך צחות שהוא עובר על לאו של "אלמנה לא תענון" משום שאשתו כמו אלמנה...

מסופר על הגאון הרב יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שפעם אחת הגיע לביתו, וחיכה לו שם אדם חשוב, אך קודם שקיבל אותו נכנס לאשתו וסיפר לה כל מה שעבר עליו באותו היום, לאן בדיוק הלך וכו'. ורק לאחמ"כ פנה לאורח שהגיע אליו.

החיוב להתייחס לאשתו, הוא גם בעזרה מעשית שהיא זקוקה. והיו אנשים גדולים שהיו עושים כל מיני עבודות בבית כדי שנשותיהם תוכלנה לנוח.

נסיעה לחו"ל

בחור אחד בפנוביץ, עזר וסייע לחברו בכל מיני ענינים. ובבא העת, חברו עמד להינשא והחתונה התקיימה בחו"ל. החבר רצה להעניק לו כרטיס טיסה ע"מ להשתתף עימו בשמחה, הגיע הבחור לר' גרשון להתייעץ עמיו מה לעשות האם לנסוע לחתונה, שאלו ר' גרשון "האם זו חובה גמורה שתשתתף בחתונה?" הסביר הבחור כי בחו"ל לא יהיו לחתן שום חברים בחתונה ואולי ע"כ ראוי שהוא ישתתף "והשמחה לא תתקיים בלעדיך?" שאלו רבינו. ענה לו הבחור "אני אהיה החבר היחיד שישתתף כי כל שאר חבריו יהיו בארץ" השיבו רבינו ואמר "מכיון שחבריו בארץ, ודאי ידאגו שם בחו"ל לשמחו, ואם אתה תגיע תהיה זו רק תוספת שמחה, ובשביל תוספת שמחה לא נוסעים לחו"ל..."

קריאת שמות

הגיע אליו אחד מתלמידיו עם שאלה: איזה שם לקרוא לילד הראשון שנולד לו. משום שכעת, שלא כפי המקובל, מתאים יותר לקרוא בשם מהצד שלו. ופירט לרבינו סיבה כל שהיא. ענה לו רבינו שהמנהג הוא לקרוא בפעם הראשונה על שם מהצד של האישה, אבל אותו אדם המשיך וטען שאשתו גם היא מעדיפה את זה ענה לו רבינו שהיא חייבת בכבוד הורים. (ע"כ)

###

ויה"ר שנזכה ליהנות ממנו עוד שנים רבות וארוכות, ונשכיל ללמוד מדרכיו הנעימים כיצד לעבוד את ה' יתברך בצורה שמחה ורגועה, ובדרך הנכונה ביותר. אשרינו שזכינו, ולאור ניסע ונלך.

לא תקרבו

חיבור מיוחד על שו"ע אבה"ע סי' כא

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

משנת ויכולו

גדרי מצות הזכרת מעשה בראשית באמירת ויכולו בהלכה ובאגדה

לא תקרבו

חיבור מיוחד לרגל ימי השוכבי"ם
על שו"ע אבה"ע סי' כא

**מאות נידונים הלכתיים מסודרים על סדר השו"ע
בהלכה ובהנהגה, ובו תשובות מגדולי הפוסקים
מותאם לכל העדות והמנהגים.**

**נלווה אליו קובץ תשובות ממרן הגר"ח
קנייבסקי שליט"א
תשובה מיוחדת מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
קובץ דינים העולם
מפתח ערכים מפורט.**

**לרגל ימי השוכבי"ם יצא לאור חיבור מקיף בהלכה והנהגה
סביב שולחן ערוך אבה"ע סי' כא.**

—מהנידונים שנתבארו ברוכה בספר—

* אם מותר לילך לגן חיות כשיש שם משפחות של אינם שותו"מ * אם יש לאשה הלמנע משמיעת קול זמר של איש. * אם יש חיוב לינסוע במונית משום 'איכא דרכא אחרינא' * אם גננת צריכה להזהר שלא לשיר בקול עם הילדים כדי שלא ישמעו השכנים * אם נכון ומותר להיות 'טלפנית' * אם מותר לראות נערה לצורך שידוך לקרוביו * ההולך ברחוב שעוברות בו נשים הרבה אם מועיל להוריד ראשו * אשה ששאלו בשלומה אם מותר לה לענות * אם מותר לקרוא לאשה אחרת כמו גסתו או עובדת אצלו בשמה הפרטי * מה נכלל באיסור אמירת שלום לאשה * אמירת שלום במלפון ודעת מרן הגרנ"ק על זה.

כולל קיצור דינים העולם— ומפתח ערכים מפורט
יצא לאור כעת לרגל ימי השוכבי"ם
ניתן להשיג במחיר מיוחד 16 ₪ בלבד.

**הפצה : יפה נוף
להשיג בחנויות הספרים**

משנת ויכולו

גדרי מצות הזכרת מעשה בראשית
באמירת ויכולו' בליל שבת בהלכה ובאגדה
הרה"ג רבי שלמה מילר שליט"א

אמר רב המנונא 'כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, שנאמר ויכולו' אל תקרי ויכולו אלא ויכלו'. פרש"י ויכלו— הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת. הרב המחבר שליט"א ערך חיבור שלם גדול בכמות ובאיכות הולך סביב מעלה 'אמירת ויכולו' בו מעמיד גודל אמירת ויכולו אשר באמירה בעלמא לכאן נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

בחיבורו מבאר כל ענייני ויכולו וקידוש בשבת בהלכה ובאגדה, בין הדברים מתבארים סוגיות ערוכות בנשמת שבת קדשינו כמו עניין אמירת ויכולו ודין עשרה באמירתו. אם ראוי למחר בתפילתו לומר ויכולו בעשרה— וממנו מסתעף לעוד כמה וכמה מצות שיש בהם מעלה לאומרם בעשרה. אמירת ויכולו בתחנונים שבסוף התפילה לעומד ב'אלקי נצור'— וממנו מתבאר גדר התחנונים שבסוף התפילה. אמירת ויכולו בתפילה שכלחש אם מצטרפת לאמירת הציבור. ענייני עדות על מעשה בראשית וגדרה, ואם גדרה ככל עדות שבתורה. עניין אמירת ויכולו בקול רם— ומסתעף להגבהת קול בתפילה. עצה לקיים אמירת ויכולו בציבור ומעלת מאריך בתפילה. עניין אמירת ויכולו בשנים אחר התפילה ובירור דעת החזו"א. קדימה במצוות ספירה"ע, עלינו, וקידוש על הכוס קודם ויכולו. גדרי אמירת ויכולו על הכוס אם הוא חלק ממצות הקידוש ואם אמירתו בעמידה או בישיבה. דין המקדש על הפת אם אומר ויכולו, ודין נשים באמירת ויכולו. ענייני דברים שבכתב אם ראשי לאמרם בע"פ. סגולת הרפואה בשעת קידוש על הכוס ואם מותרת בשבת.

החיבור מעומד בהסכמות מהגאונים רבי יגאל רוזן שליט"א,
ורבי חנני' יו"ט ליפא ליוש שליט"א.
הביאו ברכה אל בתיכם ותזכו לברכת השבת מקור הברכה.

להשיג אצל הרב המחבר שליט"א בתשלום סמלי
רח' חזון איש 18 מודיעין עילית
052-7617441 s9747747@gmail.com

זרע הארץ

הלכות דמאי- תרומות ומעשרות

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

אמרי דבש

חיבור מקיף על ביאורי תפילה

זרע הארץ

הלכות דמאי

נידונים בהלכות תרומות ומעשרות

מדור הלכות מצויות

הרה"ג רבי מרדכי אליהו פלושיץ שליט"א

סדר ההלכות מלוקט ומסודר ממסכתא דמאי ומשאר מקומות המפורשים בבלי וירושלמי ותוספתא.

ונלווה עליו 'מקור זרע' בו יבואר מקור כל הלכה שבזרע הארץ, ממשנה ושי"ס ראשונים ואחרונים.

עוד נלווה עליו 'שדה הארץ' בו יתבאר בהרחבה מקור על ההלכה ונידונים נוספים בהלכות תרומות ומעשרות.

ניתן לומר כי אם בדור העבר היו עמי הארץ חשודים על מעשרות, הרי שבדור הזה היה ראוי לתקנת דמאי לא מפני עמי הארץ אלא מפני שכמעט ונשתכחו הלכות אלו מהמון העם, ואפי' תופשי התורה העוסקים בהוויות אביי ורבא, רחוקים לפעמים מידיעות פשוטות הנחוצות למעשה בעניינים חמורים אלו. ויש הנשארים בתפיסה קטנונית כאילו והלכות מעשר תלויים במנהגים והשתייכויות שונות, ואף כי יש הסומכים על נותני הכשרות, אבל לא ימלט כי גם המה נמצאים לא פעם בפני צורך הלכות אלו, ואז בבושת פנים מוצאים איזה ת"ח שיסדר להם את המעשרות, אוי לאותה בושח וכלימה.

ודבר שפתיים אך למחסור, ולמיעוט השגתנו בעניינים אלו אין בידינו להעריך נכונה את היקף החכמה הטמונה בעבודת חיבור זה 'זרע הארץ' אבל כבר העידו עליו חכמי הדור בהסכמותיהם הנלחבות, ובהערותיהם ומו"מ שלהם עם הגאון המחבר שליט"א בדברי הספר, וניכר כי הדברים היו להם למשיבי נפש.

ולבאים בשערי המעשר- בא בסוף הספר מפתח ערכים ומקורות מפורטים אשר ניתן למצא בהם דברי חפץ ולדלות מהם הלכה ומעשה מתוך הבנת העניינים כדרכה של תורה. ברכותינו לגאון המחבר שליט"א שיוזכה לחבר עוד ספרים ויתקבלו דבריו בבי מדרשא בחבה.

בין המסכימים הגאונים רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א, רבי איתמר

גרבוז שליט"א, רבי שריאל רוזנברג שליט"א, רבי מנחם מנדל לובין

שליט"א, רבי יהודה פילמן שליט"א, ורבי ברוך דב דיסקין שליט"א.

הספר מכיל בקרבו קרוב לשמונה מאות עמודים, וערך בטוטר"ד תורה

מפוארה בבלי מפואר ונעים, גם נוסף בו מדור הלכות מצויות.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ואצל הרב המחבר שליט"א רח' הר' כהנמן 64/ג ב"ב 03-5705922

אמרי דבש

ביאורי תפילה

הרה"ג רבי אלכסנדר זיסקינד שטרנבוך שליט"א

דבר בעתו מה טוב, כל יום הוא עת תפילה, והלא שנינו (ברכות ו:): כרום זולת לבני אדם דברים העומדים ברומו של עולם ובנ"א מולזלים בהם, ואחד מהם היא התפילה אשר צריכה חיזוק תמיד, אך בפרט עתה שגלגלה ההשגחה העליונה שררבות מעמך ישראל עוסקים בהלכות תפילה במסגרת הדף היומי, ובוודאי עת רצון היא שיקבלו הדברים חיזוק למעשה, ע"י הבנת התפילה ועסק בה כראוי.

בבואנו לסקור את הספר המיוחד אמרי דבש על ביאורי התפילה, מעשה ידי אמן של הרה"ג המיוחד רבי אלכסנדר זיסקינד שטרנבוך שליט"א זכה מכבר וחיבורו זה נתקבל בתפוצות ישראל בחיבה רבה, ועתה יוצא לאור בתוספת מרובה על העיקר, דברים ערוכים בטוב טעם ודעת, ובשום שכל, מלאכת אומן ממש כשהמחבר בוזר רעיונו לא נטה אל הפלפולים והדחוקות שאינם מתישבים על הלב, אלא קירב כל תיבה מתיבות התפילה אל הלב ע"י ביאור עומק כוונת המילות כאשר יחזה הלומד מישרים, ובוודאי הקובע עיונו בספר זה יזכה להארה חדשה בתפילתו, ויוכל בנקל להגיע למעלת מה שתבעו חז"ל 'שיחדש בה דבר' (שם כ:).

וראה מה שהעידו בו במחבר גדולי היראה, וראשונה במלכות הגה"צ רבי יהודה הלוי סגל זצוק"ל שהסכים על פרי ביכורי זה הספר 'קונטרס עבודה שבלב' שיצא בשנת תש"נ, ועמו המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זללה"ה- אשר קבע כי 'בלי ספק הקו' הזה יעמיד רבים על הרגלים בתפילה וכו' כי זהו דבר שהרבים צריכים אותה באמת! ויבלחט"א הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד העה"ח שבירושלים- אשר כתב בסו"ד 'כי ראוי להפית הספר בכל ישראל, שהתפילה כקרבנות שצריך כוונה דוקא' וכו'.

לנו לא נותר אלא לברך מעומק הלב את המחבר ועבודתו 'עבודת הלב' הכבירה ששטח בפנינו, ובוודאי הרוצה לקבוע חיזוק בתפילה כדבעי, ראשונה הוא לקבוע סדר מיוחד להבנת מילות התפילה מתוך אוצרותם של הראשונים וגדולי האחרונים כמו שעשה המחבר בספרו הנ"ל, הביא ברכה אל ביתכם ויח"ר שיתקבלו תפילותינו ברצון לפני ארון כל.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ואצל הרב המחבר שליט"א רח' נחמיה 25 ב"ב 03-6193322

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבועית על הגמרא או על הסיכום, ושאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות תשובות במערכת הטלפונית עד יום שני בשעה: 23:59.
4. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמ' רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
5. מענה נכון על 8 מתוך 10 השאלות מצרף להגרלה. לחוזרים על הגמ' או הסיכום מספיק 7 שאלות.
6. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים יקבלו סך 300 ₪. – ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
7. לפרטים ולתקנות בטל' 050-4172898 בין 21.00-22.00 בערב. ובמייל L0737289669@GMAIL.COM

1. מה הכונה לפי רש"י שתפילת הדרך היא עד פרסה?
 - א. שיאמרנה לפני שהלך פרסה.
 - ב. שא"צ לאומרה בדרך פחותה מפרסה.
 - ג. שני הביאורים מוזכרים ברש"י.
2. מתוך מה צריך להתפלל?
 - א. י"א מתוך שמחה של מצוה וי"א מתוך הכנעה.
 - ב. מתוך עיון הלכה.
 - ג. מתוך זכירת חורבן בית המקדש.
3. אלו דברים צריכים חיזוק תמיד?
 - א. תורה ומעשים טובים תפילה ויראת שמים.
 - ב. תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ.
 - ג. תורה ומעשים טובים דרך ארץ ודקדוק הלכה.
4. מה היתה התקנה הראשונה לענין הבדלה?
 - א. להבדיל על הכוס.
 - ב. להבדיל בתפילה.
 - ג. להבדיל גם בתפילה וגם על הכוס.
5. מה יעשה מי שמבקשים ממנו להיות ש"ץ?
 - א. בפעם הראשונה יסרב ובשניה יזמן עצמו ובשלישית יגש לעמוד.
 - ב. יסרב ג' פעמים וברביעית יגש לעמוד.
 - ג. לא יסרב משום טירחא דציבורא.
6. מה יעשה מי שיכול לכוון רק בחלק מהתפילה?
 - א. לא יתפלל כלל.
 - ב. יכוון לפחות בברכת אבות.
 - ג. יתפלל רק מה שהוא יכול לכוון.
7. מה נאמר על מי שנהנה מהעולם הזה בלא ברכה?
 - א. כאילו מעל.
 - ב. כאילו גוזל את הקב"ה ואת כנסת ישראל.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
8. למה לא מברכים על יין ברכת המזון?
 - א. מפני שאינו סועד את הלב.
 - ב. מפני שהוא גורר תאות המאכל והאדם נשאר רעב.
 - ג. מפני שאין דרך לקבוע עליו סעודה.
9. מה מברכים על מלח?
 - א. שהכל נהיה בדברו.
 - ב. לא מברכים כיון שאינו מזין.
 - ג. לא מברכים כיון שבדרך כלל הוא טפל למאכל אחר.
10. האם דבר שהוא שומר על הפרי נחשב חלק מהפרי?
 - א. רק היכא שאם יטלוהו ימות הפרי.
 - ב. בכל גוונא אינו חלק מהפרי.
 - ג. רק אם הוא נופל אחרי שתולשים את הפרי.

ההגרלה השבוע על

שבת נופש לזוג

לבחירה: צפת/יסודות/מצפה יריחו.

ניתן להשיג את המבחן,
וכן סיכומי תמצית במייל:
a0527692282@gmail.com